

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL VI, Nr. 1—3

IANUARIE—MARTIE 1961

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

APARE CU BINECUVÎNTAREA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
ÎNALT PREA SFÎNȚIEI SALE

D. D. NICOLAE COLAN

Arhiepiscop și Mitropolit

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

Arhiepiscopia Ortodoxă Română Sibiu, strada 1 Mal nr. 24

Secretar de redacție: Pr. prof. dr. GRIGORIE MARCU

CUPRINSUL:

La a 60-a aniversare a Prea Fericitului nostru Părinte Patriarh Justinian	3—11
Noul Episcop al Aradului: Prea Sfinția Sa Dr. Nicolae Corneanu	12—21

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

REDACȚIA: Alegerile de deputați	22—27
---	-------

STUDII

Teologie exegetică

Pr. Prof. Dr. GRIGORIE MARCU: Elemente de Eclesiologie paulină . .	28—36
Pr. Prof. Dr. NICOLAE NEAGA: Scriitorii biblici despre frumusețile naturii	37—58

Teologie istorică

Pr. Prof. Dr. MILAN ȘESAN: Tradițiile Cirilometodiene și Vaticanul . .	59—83
--	-------

Teologie sistematică

Pr. Prof. Dr. CORNELIU SÎRBU: Noutăți din Istoria Religiiilor	84—96
---	-------

Teologie practică

Pr. Prof. Dr. SPIRIDON CÂNDEA: Chipul preotului după Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți	97—106
---	--------

ÎNDRUMĂRI OMILETICE

Prot. AUREL RADU: Preînchipuiri ale Sfintei Jertfe Liturgice (predică)	107—109
— Așezarea Jertfei Liturgice (predică)	109—113
— Jertfa Mîntuitorului (predică)	113—116
Pr. Prof. N. MLADIN: Mîndria și smerenia (predică)	116—118

(Continuare în p. III a copertei)

URME DIN TRECUT

Prof. VICTOR BRĂTULESCU: Biserica din Sîn-Petru (reg. Braşov) . . 119—123

RECENZII

N. MLADIN: O nouă istorie a Transilvaniei 124—133
 Pr. CHIRIL PISTRUI: Opere teologice 133—137
 SP. CÂNDEA: Das Neue Testament 137—139
 C. SÎRBU: *Fr. Rudolph*, Tigrii din Himalaia 139—140

VIAȚA BISERICESCĂ

M. ȘESAN: Pentru pace, pentru viață. (Din activitatea Mișcării creștine pentru pace) 141—142

INSEMNĂRI

RED., GR. M., M. ȘESAN și N. MLADIN: Îmbunătățirea împărțirii administrative a teritoriului Republicii Populare Romine. — Compozitorul Gh. Șoima la 50 de ani. — Un tablou „Ecce Homo” de Tizian descoperit la Sibiu. — (†) Prof. Dr. K. Svoboda. — Molitvelnic ortodox ceh. — Lupta pentru pace. — Despre manuscrisele de la Marea Moartă. — Ce este desmitologizarea Noului Testament. — Muncă și modestie. — Biblia și Pământul. — Frumusețea omului 143—152

Orice corespondență privitoare la revistă (inclusiv cărțile și revistele de schimb) se trimite pe adresa: *Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Sibiu, strada 1 Mai nr. 24*, cu mențiunea: pentru redacția (sau: administrația) revistei „Mitropolia Ardealului”.

Colaboratorii sînt rugați să trimită manuscrise (autografe sau, de preferință, dactilografiate în 4 exemplare), scrise citeț, pe o singură pagină a filei, respectînd noua ortografie a Academiei Republicii Populare Romine.

Citatele și trimiterile, numele proprii și indicațiile cifrice să fie scrise deslușit, atît cele în romînește, cît și cele în limbi străine.

Pentru uniformizarea indicării citatelor și trimiterilor (a celor biblice, mai ales), colaboratorii sînt rugați să se orienteze după materialele pe care le publică revista.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL VI, Nr. 1—3

IANUARIE—MARTIE, 1961

Redacția și Administrația: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ — SIBIU

LA A 60-A ANIVERSARE A PRAA FERICITULUI NOSTRU PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN

La 22 februarie a. c., Prea Fericirea Sa D. D. J u s t i n i a n, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Romîne, a săvîrșit cu pace, sănătate și spornice roade arhipăstorești cel de al 60-lea an al vieții.

Pentru poziția înaltă — poziția unică, de culme — pe care Prea Fericirea Sa o deține în cadrele Bisericii Ortodoxe Romîne, 60 de ani de viață reprezintă o vîrstă venerabilă fără a fi înaintată, o vîrstă la care cel ce se învrednicește a o ajunge în pace, se află de obicei în deplină putere, și fizicește, și sufletește.

Prea Fericitul nostru Părinte Patriarh Justinian a fost învrednicit de Tatăl ceresc să păsească în cel de al șaptelea deceniu de viață înzestrat cu vigoarea sănătății trupesti și împodobit cu alesele însușiri spirituale care fac farmecul personalității sale și explică remarcabilele succese ale exercitării înaltei apostolii ce o deține ca ocîrmuitor al Patriarhiei Ortodoxe Romîne. Iată pricina de căpetenie pentru care ne-am bucurat foarte — cum ne vom bucura mereu și de-acum încolo — cînd am făcut popasul aniversar de la 22 februarie a. c.

Știut este — din cele de Duhul Sfînt insuflate Scripturi — că „bătrînețele cinstite nu sînt cele aduse de-o viață îndelungată, nici nu le măsoară după numărul anilor. Înțelepciunea este la om adevărata cărunteță și vîrsta bătrînețelor însemnează o viață neprihănită” — cum spune dreptul Solomon (Înțelepciunea lui Solomon 4, 8—9). Cînd vîrsta venerabilă este și purtătoare de înțelepciune și de vrednicii în slujirea aproapelui, atunci — cum tot Scriptura de Dumnezeu insuflată rînduiește — „înaintea celui cărunț să te scoli, să cinstești fața lui” (Levitic 19, 32).

Facem foarte bucuros acest lucru, din cea mai curată porneală lăuntrică de dragoste fiiască și respect nețărnut față de întîistătătorul Bisericii noastre. Incurajați de amintitul cuvînt al Sfintei Scripturi, la discreția rugii de mulțumire către Părintele

ceresc pentru toate binefacerile de care l-a făcut părtaş pe Prea Fericitul Patriarh Justinian și Biserica al cărei ocîrmuitor este, adăugăm expresia simțămintelor alese ce i le purtăm, cler și credincioși, și revărsările înflăcăratelor noastre urări de viață îndelungată, cu pace, cu sănătate, cu bucurii și întru toate bună sporire. Simțămintele și urările acestea pleacă din străfundurile sufletelor noastre recunoscătoare pentru sănătoasa orientare religioasă morală cu care ne-a înzestrat Prea Fericitul Patriarh Justinian în cursul binecuvîntatei sale arhipăstoriri de peste un deceniu.

Preot de parohie și director de tipografie și de seminar teologic fiind, Prea Fericirea Sa nu s-a lăsat mînat de valul aparențelor înșelătoare — care au pricinuit atîtea rătăcirii în orientarea cetățenească a slujitorilor de culte — ci s-a pronunțat fățiș, cu curaj, pentru pace și democrație, situîndu-se fără șovăire alături de cei mai buni fii ai poporului nostru, care apărau aceste valori morale și sociale. Și cum a milita — atunci, ca și acum — pentru pace și democrație însemna a lua poziție împotriva fascismului, a violențelor și ororilor la care s-au dedat întunecații lui argați, Preotul Ioan Marina — cum se numea Prea Fericirea Sa înainte de intrarea în cinul monahal — n-a șovăit a denunța această plagă a vremii noastre, cînd conjunctura politică era mai riscantă decît oricînd altă dată pentru orice act de manifestare antifascistă. Neuitată și deosebit de grăitoare rămîne mai ales creștineasca și bărbăteasca sa luare de poziție pentru pace și democrație dintr-un articol de revistă publicat în 1939, cînd înverșunarea distructivă fascistă ajunsese la paroxism. „În aceste vremuri de adînci frămîntări, cînd se folosesc toate mijloacele pentru ațîțarea urii între popoare, omenirea răsuflă ușurată cînd aude cîte un glas grăind pentru pace. Trăim într-o vreme cînd se găsesc destui ațîțători care ostenesc să semene și să provoace dușmănie” — scria acolo. Mai departe, urgisea cu preoțească cuviință, dar fără menajamente, pe cei ce semănau zîzanie între oameni, popoare și rase, cerînd ca pereții despărțitori ridicați de răutate între oameni „să fie dărîmați”. Referindu-se la apelurile pentru pace ale antifasciștilor și contra antisemitismului, spunea: „Se înmulțesc apelurile pentru aducerea popoarelor unele lîngă altele, ca să formeze o singură familie de frați”. Datoria Bisericilor creștine era să împiedice războiul. Făcînd aluzie la sprijinul pe care Vaticanul îl dădea ațîțătorilor la război, scria mai departe: „Semănătorii zîzaniilor sînt gata să

încaiere tocmai această lume creștină, Pontifi și „locțiitori ai lui Hristos”, unde ați fost? Uraganul a început în jurul tronurilor voastre. Coboriți din palatele voastre, luați drumul Apostolului, spre oile rătăcite”.

Glasurile care avertizau fățiș, cu curajul dovedit de actualul nostru Patriarh, că fasciștii pregătesc războiul și de aceea trebuie opriți cu orice preț să incendieze lumea, erau atunci destul de rare și de timide. Se știe ce a urmat din această pricină. După război, beliciștii s-au mutat de la Berlin și Roma în alte capitale, „iar Roma îi binecuvintează ca și acum unsprezece ani” — scria Prea Fericitul Patriarh Justinian în 1950. Și continua astfel: „Dușmanii vieții omenești, cuprinși de nebunia urii lor, pregătesc cele mai ucigătoare arme cu care să distrugă viața oamenilor”.

După război, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian — din pozițiile în care se afla — a purces la lecut și la construit. Ca arhieru vicar și apoi ca mitropolit al Moldovei a desfășurat o activitate samariteană de profunzime și de durată. Pagubele uriașe pricinuite de război, agravate de nemaipomeniții ani de secetă care au bîntuit mai ales acea parte a țării noastre, au necesitat organizarea unei opere de ajutorare a năpăstuiților. Intregul nostru popor și prieteni încercați dinafară, în frunte cu Uniunea Sovietică, și-au dat contribuția substanțială pentru ducerea la bun sfîrșit a acestei lucrări de binefacere. Cu îndemînare de gospodar iscusit, cu zel creștinesc și cu inimă iubitoare de părinte duhovnicesc, Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Justinian al Moldovei s-a angajat fără preget și fără precupețire, împreună cu membrii clerului nostru, în vîltoarea acestei opere salvatoare, dînd sprijin efectiv și substanțial deosebit de apreciat organelor de Stat și locale în eforturile ce le depun pentru curmarea năpastei.

Patriarhiceasca arhipăstorire — la care a fost ridicat prin alegerea săvîrșită în 24 mai 1948, căreia i-a urmat îndătinata instalare sărbătorească în scaun, din 6 iunie 1948 — și-a inaugurat-o cu o declarație de caracter programatic în slova limpede și robustă a căreia palpită vrerea de zidire nouă care-l însuflețea pe noul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Romîne: „Mă voi strădui ca Sfînta noastră Biserică Ortodoxă Romînă să facă față așteptărilor și nădejdilor ce și le pune norodul dreptcredincios în contribuția ei la noua așezare. Niciodată în viața ei, în curs de aproape două milenii, Biserica lui Hristos nu a avut un prilej mai

potrivit pentru a-și pune în practică învățăturile Evangheliei, ca cel de azi, datorită regimului popular instaurat în țara noastră.

Slujitorilor Bisericii le revine sarcina de a îndepărta din sufletele credincioșilor toată zgura lăsată de păcatele trecutului și de a-și da și viața pentru apărarea păcii și libertății omenirii, după pilda dată nouă de Iisus. Numai în felul acesta, slujind omenirea, ajutând noroadale în lupta lor pentru pace și libertate, Biserica va putea să contribuie la zidirea unei lumi mai bune, care să fie demnă de Creatorul ei.

Pe drumul acesta vom îndrepta și vom îndruma pașii Bisericii Ortodoxe Române și ai slujitorilor săi — pe drumul deschis înaintea noastră de Iisus Mîntuitorul". (Vezi revista „Biserica Ortodoxă Romînă”, 1953, nr. 5—6, p. 446).

Cu exemplară consecvență, cu creștinească statornicie, acest program cuprinzător a fost respectat întru totul. Pe planuri multiple — pe toate planurile de activitate ale înaltei demnități bisericesti pe care o deține — Prea Fericirea Sa s-a afirmat ca un Patriarh ortodox al păcii și al buneivoinii. Ca să izbutească, s-a nevoit cu timp și fără timp să trăiască pentru semenii, după voia lui Dumnezeu, ținînd seamă neconținut de exigențele progresiste ale timpului nostru. În această caracterizare lapidară încap toate ostenele devotate și încununate de succes ale luminatului nostru ocîrmuitor patriarhicesc. Datorită tactului, înțelepciunii și prevederii negreșelnice a Prea Fericirii Sale, Biserica noastră a izbutit să se încadreze fără zdruncin lăuntric în șuvoiul de viață nouă, de muncă pașnică și productivă ca niciodată în trecut, care s-a revărsat din plin de la Eliberare înapoi asupra harnicului și bunului nostru popor.

Locul Bisericii este alături de popor, de aspirațiile lui, de strădaniile lui, de izbînzile lui — pentru că credincioșii ei sînt oameni din popor. Pornind de la această evidență, Prea Fericitul Patriarh Justinian n-a conținut a arăta clerului și credincioșilor cît de necesar și de creștinesc lucru este să sprijinească eroicele strădanii ale ocîrmuirii noastre de Stat îndreptate spre construirea unei societăți fericite, fără exploatați și fără exploataatori. Pe de altă parte, ocîrmuirea democrat-populară a Patriei noastre apără pacea cu aceeași vigoare cu care apără și consolidează celelalte cuceriri ale poporului muncitor. „Noi sprijinim acțiunea guvernului nostru — spunea Prea Fericitul Patriarh Justinian — sub toate formele, căci sîntem conștienți și convinși că regimul socialist nu urmărește altceva decît realizarea unui trai mai

bun și mai fericit pentru toată lumea muncitoare, dornică să trăiască în pace și bună-înțelegere cu toate popoarele”. (Apostolat Social. IV. Pilde și îndemnuri în lupta pentru pace. București 1952, p. 312). Referindu-se direct la părtășia slujitorilor bisericești în această direcție, Prea Fericirea Sa preciza că „nu numai în lupta pentru pace, dar și în toate celelalte domenii, preoțimea noastră înțelege să dea tot sprijinul pentru înflorirea Patriei noastre” (idem, p. 364).

Numeroși slujitori ai Bisericii noastre dețin astăzi ordine și medalii ale Republicii Populare Romîne. Și ierarhii Bisericii noastre au fost cinstiți cu astfel de distincții. În fruntea tuturor se află Prea Fericitul Patriarh Justinian. Prea Fericirea Sa a fost felicitat de Prezidiul Marii Adunări Naționale și Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Romîne cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani. În telegrama pe care i-a adresat-o conducerea Patriei noastre se spune, între altele: „Încă preot fiind, v-ați alăturat forțelor progresiste ale poporului român în lupta împotriva fascismului și a odioasei dictaturi militaro-fasciste. După eliberarea țării noastre, v-ați dedicat împreună cu ierarhii și clerul Bisericii Ortodoxe Romîne acțiunii pentru pace și înțelegere între popoare, acțiune căreia conducerea țării i-a acordat și îi acordă întreaga sa prețuire”. Această înaltă apreciere a părtășiei slujitorilor Bisericii noastre la strădaniile obștești de făurire a unui viitor de pace și prosperitate pentru vrednicul nostru popor umple de negrăită bucurie inimile noastre și ne dă infuzii proaspete de energie în înțelegerea contribuției modeste și cinstite pe care o putem aduce și de-aici încolo — pe căi și cu mijloace adecvate stării și chemării noastre preoțești și creștinești — la desfășurarea acțiunilor patriotice de masă.

Bisericile ortodoxe și-au dat seama din bunăvreme că lupta pentru apărarea și consolidarea păcii se încadrează firesc și organic în preocupările lor de bază, deoarece este încuviințată și cerută de Evanghelia Mîntuitorului, iar pe de altă parte ea este lupta popoarelor din sînul cărora fac parte credincioșii pe care îi păstoresc. Încă în 1948, Conferința pan-ortodoxă de la Moscova a dat semnalul mobilizării întregii creștinătăți dreptcrednicioase răsăritene la lupta pentru apărarea păcii și a arătat fără ocol tuturor cultelor creștine care era datoria lor în ceasul de cumpănă pe care-l străbătea omenirea atunci. În lumina hotărîrilor acelei

conferințe lupta pentru apărarea păcii a fost ridicată la rangul de îndatorire centrală și permanentă a clerului și credincioșilor ortodocși răsăriteni.

În impunătoarele volume ale seriei sale de lucrări intitulată „Apostolat Social”, Prea Fericitul Patriarh Justinian determină limpede și documentat locul păcii în concepția creștină de viață. Pacea îndeplinește din punct de vedere religios o funcție soteriologică. Insași opera de mîntuire săvîrșită de Domnul nostru Iisus Hristos este un act de împăcare pe plan întreit: a omului credincios cu Dumnezeu, a oamenilor întreolaltă și a omului cu el însuși (ca acțiune de stingere a sfîșierii lăuntrice pe care a evocat-o și explicat-o ca nimeni altul Sfîntul Apostol Pavel). Pacea este rodul dragostei de Dumnezeu și de aproapele. Tocmai de aceea, starea de credincios creștin implică neapărat, ca întregul partea, calitatea de „făcător de pace” (în înțelesul activ din Matei 5, 9).

În repetate rînduri, cu limpezimea și energia clocotitoare care-i sînt proprii, Prea Fericitul Patriarh Justinian a subliniat că — în temeiul considerentelor pe scurt arătate mai sus — lupta pentru pace constituie îndatorirea actuală de căpetenie a clerului Bisericii noastre. Această îndatorire are caracter permanent. Tocmai de aceea, este greșit să fie dusă în asalt, să fie desfășurată în chip de campanie. Fiind o năzuință obștească, din inimă purceasă, o necesitate vitală națională și universală, lupta pentru pace trebuie desfășurată fără contenire, fără întrerupere și, mai ales, fără slăbire.

Această luptă binecuvîntată cîștigă în tărie și în prestigiu internațional — și deci în eficacitate — din ce solidarizează la purtarea ei mase populare și organizații obștești mai numeroase și mai influente. Intemeiată pe acest considerent superior — dar și în virtutea spiritului de comuniune frățească ce-i este propriu în atitudinea practică față de cei ce nu împărtășesc crezul ei dogmatic — Biserica noastră, sub înțeleapta diriguire a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, duce lupta pentru pace în colaborare cu celelalte culte religioase din Patria noastră, se încadrează în puternicul front mondial al partizanilor păcii. „Se cuvine a ști — spune Prea Fericitul Patriarh Justinian — că în toate colțurile pămîntului, cel ce dorește pacea, are felurite chipuri de a lupta pentru apărarea ei” (id., p. 481). La noi, spre pildă, „muncind pentru înflorirea și întărirea Republicii noastre populare, pentru o viață fericită a poporului nostru, pentru îmbelșugarea

caselor noastre, pentru viitorul copiilor noștri, pentru împlinirea planurilor gospodărești de Stat, — noi luptăm activ pentru pace” (id., p. 482) fiecare acolo unde-i este rînduit de Dumnezeu, de aptitudinile sale și de necesitățile vieții obștești să se străduiască pentru binele comun.

Întîistătătorul Bisericii noastre întreține legături frățești cu celelalte Biserici surori — în frunte cu Biserica Ortodoxă Rusă — și raporturi irenice cu cei de altă credință, atît dinăuntru cît și dinafara țării noastre. Acesta este un lucru bun și frumos: e creștinesc lucru și ajută cauzei întăririi păcii să luăm în considerare ceea ce ne apropie, nu ceea ce ne deosebește și ne situează uneori pe poziții doctrinare sau procedurale diametral opuse. Dar — cum din proprie experiență mărturisește Prea Fericirea Sa — „nu este așa de ușor să faci ca aceia care pînă ieri se dușmăneau să fie prieteni și colaboratori” (id., p. 411). Cît de adevărat este acest lucru se poate vedea, între altele, din faptul că în Căminul arhieresc din încăperile Palatului Patriarhal, șefi de culte neortodoxe, în trecere prin Capitală, află adăpost și ospitalitate și se întîlnesc ca în familie cu membri ai Episcopatului nostru. Lucrurile se petrec la fel în centrele eparhiale și chiar în cele mai mărunte așezări omenesti cu credincioși de felurite confesiuni. Iar la manifestările patriotice de folos obștesc, rivalitățile confesionale de altă dată au făcut loc bunei-înțelegeri și colaborării loiale, slujitorii cultelor făcîndu-se astfel pildă credincioșilor pe care-i păstoresc.

Spiritul acesta irenic, de respect reciproc și de solidarizare patriotică în săvîrșirea a tot lucrul bun și de folos vieții noastre de obște, este cultivat cu deosebită luare-aminte și adîncit pe cale de studiu teologic și practică pastorală în instituțiile de pregătire și îndrumare a clerului Bisericii noastre, în conferințele preoțești de orientare misionară și socială, în revistele patriarhale și eparhiale, în predici și în convorbirile duhovnicești cu credincioșii. Datorită lui, preotul este astăzi din ce în ce mai vădit un preot de azi, cunoscător al exigențelor înaintatului nostru veac, capabil să corespundă acestor exigențe în tărîmul său de activitate duhovnicească.

În vremea arhipăstoririi Prea Fericitului Patriarh Justinian s-a săvîrșit cel mai de seamă act de statornicire a păcii confesionale în țara noastră: unificarea bisericească a credincioșilor romîni din Ardeal. Urzirea și săvîrșirea acestui act de însemnătate

istorică este fapta clerului și credincioșilor foști greco-catolici, care folosindu-se de premisele create de guvernul de democrație populară al Republicii noastre — asigurarea deplinei libertăți religioase și denunțarea Concordatului cu Vaticanul — au pus capăt dezbinării bisericești urzite înainte cu 250 de ani de coaliția iezuito-habsburgică, ostilă poporului român din Ardeal, întorcându-se „acasă”, la sînul de mamă bună al Bisericii Ortodoxe.

Prea Fericitul Patriarh Justinian a acordat tot timpul atenția meritată actului consumat sărbătorește la 21 octombrie 1948 în Alba Iulia și nu contenește a se interesa îndeaproape de consolidarea lui. Pentru Prea Fericirea Sa, unificarea bisericească a credincioșilor ortodocși din Ardeal este o faptă de însemnătate epocală, deoarece a făcut „să dispară ura dintre fiii aceluiași neam” (id., p. 41). Pe de altă parte, „smulgerea acestor frați de sub ascultarea Romei papale ne-a îngăduit să aducem un însemnat număr de credincioși în marele front al păcii” (id., p. 178). În forma aceasta a fost îngrădită nu numai acțiunea prozelitistă, pricinuitoare de vrajbă, a Vaticanului, ci a fost strîmtată și zona în care „războiul rece” e alimentat din nefericire și de bisericieni papali, unii chiar din vîrfurile ierarhiei romano-catolice.

Biserica Ortodoxă Romînă din Ardeal se simte îndeaproape și temeinic legată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian nu numai prin canoniceștile legături pe care pravilele noastre bisericești le statornicesc între ocîrmuitorii unei Biserici autocefale și chiriarhii eparhiilor din cuprinsul ei, ci și prin simțăminte de deosebită prețuire creștinească. Aceste simțăminte purced din recunoștința pe care i-o purtăm cu toții — cler și credincioși — pentru interesul statornic arătat de Prea Fericirea Sa față de problemele specifice Bisericii noastre, cum este aceea a refacerii unității noastre bisericești, pentru concursul pe cît de prompt, pe atît de competent pe care l-a dat totdeauna la soluționarea lor. Neuitate rămîn în conștiințele noastre declarațiile făcute de Prea Fericirea Sa cu prilejul vizitei frățești la înalții ierarhi din Ardeal, în decembrie 1950, înălțătorul cuvînt funebru de dreaptă prețuire pentru marele nostru Mitropolit Dr. Nicolae Bălan, rostit în Catedrala mitropolitană din Sibiu la 9 august 1955, precum și cuvîntările din cadrele lucrărilor împreunate cu alegerea, investitura și înscăunarea în jețul mitropolitan al Ardealului a Inalt Prea Sfinților Arhiepiscopi și Mitropoliți Iustin Moisescu și Nicolae Colan.

Deschis la suflet, înzestrat cu eminente calități de ocîrmuitor bisericesc, aplecat spre solicitările fiilor săi duhovnicești și înțelegător al năzuințelor lor pozitive, Prea Fericitul Patriarh Justinian este profund și temeinic legat de poporul nostru care-și făurește astăzi un viitor de pace și îmbelșugare.

„...Doamne îl păzește, întru mulți și fericiți ani”!

„MITROPOLIA ARDEALULUI”

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

NOUL EPISCOP AL ARADULUI: PREA SFINȚIA SA DR. NICOLAE CORNEANU

Sfânta Episcopie a Aradului, Ienopolei și Hălmagiului — văduvită astă primăvară prin încetarea din viață a pururea pomenitului episcop Dr. Andrei Magieru — are astăzi un nou arhi-păstor.

Colegiul Electoral Bisericesc, întrunit la Palatul Patriarhal din București joi 15 decembrie 1960, sub președinția Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Vasile al Banatului, cu unanimitatea voturilor exprimate, a ales episcop al Aradului, Ienopolei și Hălmagiului pe Prea Cucernicul Protopop Stavrofor Dr. Nicolae Corneanu, profesor la Institutul Teologic Universitar din Sibiu.

A doua zi, vineri 16 decembrie 1960, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, întrunit în ședință sub președinția Prea Fericitului Patriarh Justinian, a săvârșit cercetarea canonică a alegerii și a întărit-o.

Nou-alesul episcop al Aradului s-a închinoviat în Sfânta Mănăstire Cernica, unde Prea Sfințitul Episcop Theoctist Botoșăneanu, vicar al Sfintei Patriarhii, l-a tuns în monahism în 12 ianuarie 1961.

Hirotonirea întru arhieru a I. P. Cuv. Arhimandrit Dr. Nicolae Corneanu a săvârșit-o Prea Fericitul Patriarh Justinian, împreună cu Prea Sfințiii Episcopi vicari patriarhali Antim Tîrgovișteanu și Theoctist Botoșăneanu, Duminică 15 ianuarie 1961, în Biserica Sfântul Spiridon Nou din București.

Joi 19 ianuarie 1961, în sala de ședințe a Palatului Patriarhal, s-a desfășurat solemnitatea învestiturii noului episcop al Aradului. Domnul Secretar General al Departamentului Cultelor de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri, Prof. Dumitru Dogaru, a dat citire Decretului Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române pentru confirmarea alegerii noului episcop al Aradului, Ienopolei și Hălmagiului, exprimându-i felicitări din partea Departamentului Cultelor. Cu ceremo-

nialul îndătinat, Prea Fericitul Patriarh Justinian a înmînat apoi Prea Sfințitului Episcop Nicolae cîrja de arhipăstor al Eparhiei Aradului, Ienopolei și Hălmagiului.

Instalarea noului episcop s-a săvîrșit sărbătorește la Arad, în Catedrala episcopală, Duminică 22 ianuarie 1961, de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Vasile al Banatului, în prezența I. P. S. Mitropolit Firmilian al Olteniei, a P. Sf. Episcopi Teofil al Vadului, Feleacului și Clujului, Valerian al Oradiei, Theoctist Botoșăneanu, Episcop vicar patriarhal, a delegației Departamentului Cultelor în frunte cu Domnul Director General Ioniță Bărbulescu, a unor șefi de culte și a altor oaspeți de seamă.

Cu aceasta, s-a consumat un eveniment de seamă al vieții noastre bisericești de astăzi. El este deosebit de îmbucurător nu numai prin înțelepciunea și distincția cu care s-a desfășurat, ci și prin perspectivele pline de făgăduințe pe care le deschide mer-sului ulterior al vieții bisericești din Eparhia Aradului, căreia Prea Sfințitul Episcop Dr. Nicolae Corneanu i-a fost rînduit arhipăstor de către reprezentanții legiuiri ai clerului și credincioșilor Sfintei noastre Biserici.

Alegerea de vlădică este un act de deosebită însemnătate bisericească. El angajează răspunderi morale de adîncime și de durată. Tocmai de aceea, pravilele noastre străvechi și legiuirile mai nouă, întemeiate pe ele, stabilesc criterii precise și severe pentru selecționarea cuminte a membrilor clerului peste tot, a ierarhilor în special.

Practica vieții noastre bisericești, în cele mai multe cazuri, nu a rămas sub nivelul exigențelor canonice împreunate cu recrutarea ocîrmuitorilor de eparhii. Și aceasta e un lucru îmbucurător.

Dar și mai mult ne bucurăm cu toții, cler și credincioși, atunci cînd atenția legiuitorilor electori — stimulată de dragostea ce o nutresc față de Sfînta noastră Biserică și limpezită de îndătinatele rugăciuni de invocare a Duhului Sfînt — se oprește asupra celor mai buni dintre cei vrednici să fie încărcați cu rigorile grelei răspunderi a misiunii chiriarhale.

Am trăit o astfel de bucurie neprecupețită de repetate ori în anii din urmă, cu prilejul alegerilor de ierarhi. Am retrăit-o recent, intens, cu inimi înălțate, în cursul lucrărilor împreunate cu completarea vacanței episcopale de la Arad. În jețul vlădicesc pe care l-au cîstit cu neuitatele lor silințe și nevoințe atîția ierarhi

de seamă, înțelepciunea și prevederea factorilor competenți au așezat energia proaspătă, pătrunsă de însuflețire nouă, a Prea Sfințitului Episcop Dr. Nicolae Corneanu.

Prea Sfinția Sa îndreptățește cele mai îngăduite și mai frumoase nădejdi că va fi un ierarh osîrduitor în primul rînd pentru faptul că este un slujitor bisericesc din creștet pînă-n tălpi și un om al vremii sale, al vremii noastre înaintate. „Am intrat în cinul preoțesc, urmînd exemplul unei lungi serii de moși și strămoși, care toți au slujit Domnului în luminate odăjdii. Numele lor e consemnat în hrisoave și cronici bănățene. De la ei am învățat dragostea de Biserică și iubirea oamenilor” — așa mărturisea, cu creștinească smerenie, în cuvîntul de mulțumire pe care l-a adresat Colegiului Electoral Bisericesc pentru încrederea ce i-a arătat-o alegîndu-l episcop al Aradului.

De peste 17 ani slujește la altar și din pruncie se apleacă asupra învățaturii de carte cu pasiunea calmă a omului care are vocația preoției și a teologiei. A uneia și a alteia deodată, în egală măsură, cu pilduitoare alipire statornică față de ele. Pentru amîndouă vădea chemare și manifesta convingere luminată și tare. Harul lui Dumnezeu, prin punerea mîinilor arhieresti, le-a fortificat și maturizat pe amîndouă.

Pentru actualul episcop al Aradului preoția și teologia sînt obiect de studiu și meditație împreunat la tot pasul cu acte de experiență religioasă la altar și la catedră, în încordările rugăciunii personale și în revărsările serviciilor de cult. Din toată ținuta sa de pînă acum în feluritele împrejurări ale vieții se vedea că dacă neam de neamul său a experimentat bucuriile și amărăciunile împreunate cu exercitarea devotată a slujirii preoțești, el călca atît de drept și fără de poticnire încît trebuia să ajungă ceea ce este astăzi: „mare preot peste casa lui Dumnezeu” (Evrei 10, 21).

În slujirea sa la altar puneă cuviință și evlavie; în studiul teologiei — stăruință și temeinicie. De aceea a și renunțat la „curatele desfătări ale studiului umanistic”, părăsind preocupările filozofice și de filologie clasică dintru începutul studenției sale, spre a se dedica exclusiv studiilor teologice, vădind netălmuite preferințe — rotunjite cu timpul în aptitudini de specialist — pentru teologia patristică.

Prea Sfințitul Episcop Dr. Nicolae Corneanu e tînăr. Amănuntul acesta îl reținem cu simpatie, deoarece e în avantajul înaltei slujiri la care a fost chemat. Tinerețea nu figurează nici-

unde în repertoriul impedimentelor admisibilității în cler. Dispoziția paulină din I Tim. 4, 12 — „nimeni tinerețele tale să nu le nesocotească, ci te fă pildă credincioșilor cu cuvîntul, cu purtarea, cu dragostea, cu duhul, cu credința, cu curăția” — e lipsită de echivoc: autoritatea exemplului — în preoție peste tot, în vla-dicie cu atît mai vîrtos — e de dorit să covîrșească autoritatea vîrstei. Biserica creștină primară îngrădea promovarea neofiților, a celor proaspăt convertiți, la treptele de ocîrmuitori bisericești, nu a celor tineri după numărul anilor. Așezarea Sfîntului Timotei în fruntea bisericii apostolice a Efesului e mărturie — și ireproșabil caz de precedență. Cel mai competent interpret al scripturilor pauline, de totdeauna, Sfîntul Părinte Ioan Hrisostom, își încheie a doua carte a inegalabilului său tratat Despre Preoție cu această elocventă precizare: „Înțelepciunea nu depinde de numărul anilor, nici calitățile experienței de bogăția perilor albi. Nu tînărului, ci neofitului neexperimentat trebuie să i se oprească accesul în sanctuar. Intre aceștia doi este un abis”.

Credincios slujitor la altar, teolog versat, orator apreciat și educator încercat, Prea Sfințitul Episcop Dr. Nicolae Corneanu întrunește toate însușirile trebuincioase pentru a se distinge și ca ierarh. Inzestrat de Dumnezeu cu însușiri native deosebite — distincție, bunătate, trezvie, inteligență pătrunzătoare — Prea Sfinția Sa posedă în măsură remarcabilă farmecul personal care se vedește în ceea ce am putea numi capacitatea de atracție a sufletelor. Păstoriții săi vor găsi în el un părinte, un frate mai mare, blînd și iubitor.

A mărturisit deschis, din ceasul alegerii, că iubirea de oameni nu l-a părăsit niciodată. Ii va fi nedezlipită însoțitoare cu atît mai vîrtos de-acum înainte, dat fiind faptul că cercul semenilor în mijlocul cărora ostenea pînă acum a crescut la dimensiuni de obște eparhială.

E hotărît să-și vădească această iubire de oameni față de „turma” duhovnicească ce i-a fost încredințată spre păstorie — și față de orișicine. Ea e obligație creștinească, dar și îndatorire de acută actualitate. „Vremea în care m-am format corespunde epocii de schimbări structurale prin care a trecut o mare parte din omenire și, de asemenea, țara noastră. Am trăit aceste schimbări și ele au intrat în plămada ființei mele. Pulsațiile lumii renăscute și-au transmis eco-ul și în cel mai îndepărtat colț al sufletului meu. Am devenit astfel una cu oamenii vremii noi pe care o străbatem, cu realizările și idealurile lor mărețe”.

Cu țără cu care va susține pacea între proprii săi păstoriți și între cei ce ne închinăm aceluiași Dumnezeu în felurite limbi, Prea Sfințitul Episcop Dr. Nicolae Corneanu e hotărât să fie alături de cei ce „nu precupețesc nici un efort pentru așezarea omenirii pe temeiuri cât mai trainice de bună înțelegere între popoare. Se depun azi strădanii ca niciodată în trecut, pentru ca omenirii să-i fie redată liniștea printr-o dezarmare generală și totală, prin renunțarea la orice intenții agresive ale unui stat față de altul. Ar putea vreun credincios să nu fie trup și suflet alături de susținătorii nobilei cauze a păcii, al cărei stegar este marea noastră vecină Uniunea Sovietică? Nu poate, iar acest răspuns Biserica noastră l-a dat și-l dă continuu, cu cuvântul și cu fapta. Cauzei acesteia — spunea Prea Sfinția Sa cu prilejul alegerii — îi voi închina și eu sincere și continue strădanii”.

Cei mai buni credincioși din trecut ai Bisericii noastre au visat pe filele îngălbenite de vreme ale Scripturilor sfinte la dobândirea păcii de durată și s-au înflăcărat de dorul dragostei ziditoare de viață nouă, pașnică, îmbelșugată și fericită. Mai aproape de realități decât ei — ei au fost aproape de realități atât cât se putea odinioară — noi ostenim faptic, noi luptăm aprig pentru sălășluirea pe pământ a unor dezmărginite „vremi de pace”. Azi, lucrători puternici prin numărul, prin îndrăznirea lor constructivă, prin neobișnuita lor capacitate creatoare, clădesc cu pricepere și cu optimism exemplar drumurile de culme ale noilor — și, totuși, permanentelor — aspirații ale omenirii spre pace și propășire, spre dragoste și bunăvoință universală.

Departe de-a ne distanța de ei, credința noastră religioasă — care ne învață că în plămada ființei omenești se îmbină organic cele două realități de căpetenie ale vieții: spiritul și materia — ne mână cu încredere către ei, ne îndatorează în conștiință să le fim frați de bună lucrare folositoare semenilor, fiindcă recunoaștem în ei pe adevărații binefăcători ai omenirii zilelor noastre sătulă de gâlceviri și învrăjbiri, însetată de trai tihnit și fericit.

Festivitățile împreunate cu ocuparea scaunului episcopal al Aradului au prilejuit o nouă și clară luare în considerare a acestor evidențe, din prea-plinul cărora, ca dintr-o fântână nesecată, Biserica noastră, slujitorii și credincioșii ei, trag învățături prețioase pentru orientarea lor cuminte, pozitivă, în problemele vremii pe care o trăim.

Hotărît lucru: avîntul vertiginos pe care l-a luat progresul tehnic, uluitoarea dezvoltare a științelor peste tot, fac ca în materie de confort și îndeplinire materială să înaintăm cu pași gigantici pe căile luminoase ale unei propășiri fără precedent.

Ființa noastră omenească nu poate rămîne în urma progresului pe care-l generează ea. Va trebui ca omul să fie din ce în ce mai bun, mai ridicat, mai civilizat. Va trebui ca sufletul să nu rămînă pătimaș, nici copleșit, față de rafinamentul care tinde să devină lege diriguitoare de sine-nșeles în tărîmul producției materiale.

Aici, are un cuvînt de spus credincioșilor și păstorul de suflete — ierarhul cu atît mai vîrtos. Atitudinea lui față de obștea pe care o păstorește va fi aceea a părintelui bun față de proprii săi copii: nu se va lăsa robit nici de rîsetele lor de bucurie și nici de plîngerile lor, justificate sau nu. El știe că dacă te porți indulgent cu cei ce greșesc greu, rana nu se vindecă deplin, iar dacă te porți prea aspru îl poți descuraja pe cel ce pătimește. Elocvența cuvîntului de povată va fi sprijinită la tot pasul, în procedura noastră duhovnicească, de puterea exemplului. Cu el, cu virtuțile pe care putem — și trebuie — să le realizăm, luminăm calea obștei dreptcredincioase în spre ținta mîntuirii sufletești. Fără el, puterea binelui se macină pînă la dispariție. Pătruns de acest adevăr, Prea Sfințitul Episcop Dr. Nicolae Corneanu spunea îndată după alegere: „Cuvîntul va fi poate de atîtea ori neputincios în a schimba pe cei mai puțin buni în foarte buni. Voi căuta să le fiu însă pildă cu viața mea, stînd ca o lumină în calea tuturor, ca văzînd astfel faptele bune ale ierarhului lor, să nu se abată nici ei de la calea cea dreaptă”. Recunoaștem aci substanța unui incomparabil îndemn evanghelic (cf. Matei 5, 16), pornit din dumnezeiasca grijă a Mîntuitorului de-a ne asocia cu bună știință și de bunăvoie la binecuvîntata osteneală a ridicării credinciosului la rangul de pildă pentru semenii.

Pilda de viețuire creștinească este aceeași în toate vremurile: viețuirea spre binele aproapelui, așa cum așteaptă Dumnezeu de la noi, așa cum ar face El în locul nostru. Vremea în care trăiește credinciosul imprimă, direcțional, pecetea specificului ei acestei viețuiri creștinești, apăsînd mai pronunțat pe anumite clape ale aceleiași claviaturi vitale. În cazul nostru: generația actuală a trăit intens, profund și dramatic realități de excepție, de dimensiuni neobișnuite, grave și decisive prin consecințele lor. Războiul — pentru unii, mai vîrstnici, două războaie, cu proporții

de cataclism — a supraîncordat spiritele omenești. Iar acum, cealaltă încordare de adâncime, pricinuită de năvăliții promotori ai „războiului rece”, ne obligă să admitem că e în joc soarta lumii și, prin urmare, soarta vieților noastre, a agonisitei noastre — de care nu putem dezlipi lăsamîntul precursorilor noștri în tot ce are el ca valoare durabilă peste punți de veacuri.

Păstorul de suflete este chemat să dea și el o mîină de ajutor spre a se preveni astfel de dislocări de straturi lăuntrice, contribuind — cu mijloacele specifice stării și chemării sale — la acțiunea de lecuire acolo unde virusul depresiunilor sufletești s-a încuibat în viața lăuntrică a credincioșilor.

Sîntem deplin încredințați că apostolia Prea Sfințitului Episcop Dr. Nicolae Corneanu va fi surlă pătrunzătoare a optimismului creștin, iar comportarea sa în exercițiul îndatoririlor vlădicești — o pilduire de pas cu pas a acestei propovăduiri. În preajma sa, sufletele sănătoase trebuie să se simtă bine; cele șovăielnice, încovoiate de amărăciunile încercărilor, vor căpăta infuzii reconfortante de însuflețire nouă, spre a sîrgui cu toată încrederea în făgașul a tot lucrul bun și de folos lor înșile și semenilor. Arhiereul este — se cade să fie — și un mare duhovnic. Duhovnicul este, în perspectiva și practica ortodoxă răsăriteană, „doftorul” sufletelor celor credincioși.

Prea Sfințitului Episcop Dr. Nicolae Corneanu nu-i lipsește experiența duhovnicească. Și-a cîștigat-o ca profesor de teologie, și-a subțiat-o prin asiduă lectură de literatură teologică adecvată, și-a adîncit-o prin studiu metodic de durată.

La catedră n-a fost numai învățător, ci și educator. Școlile noastre bisericești pentru pregătirea clerului nu pot concepe dascăli unilaterali — profesori fără aptitudini de diriguitori sufletești sau duhovnici fără temeinice cunoștințe teologice.

Aici la Sibiu — unde s-a desfășurat etapa de culme a misiunii sale dascălești — colegii și studenții îi păstrează cea mai bună amintire și o prețuire deplină pentru om, pentru cleric, pentru profesor deopotrivă. Suplu și proaspăt ca un lujer în înfățișare și în toate făgașele sale de manifestare, senin și sobru, prevenitor și distins în orice împrejurare, Prea Sfințitul Episcop Dr. Nicolae Corneanu va fi o podoabă a soborului nostru vlădesc. Toate ostenelile sale ulterioare sînt închinare Bisericii și Patriei. E înzestrat de Dumnezeu cu tot ce-i necesar pentru ca aceste ostenele să se rotunjească în împliniri pe cît de îmbucurătoare, pe

atît de folositoare. Roadele lor se vor revărsa binefăcătoare asupra credincioşilor din eparhia ce i s-a încredinţat spre cîrmuire. Ecourile lor — pe care le dorim cît mai răzbătătoare — vor ajunge, însă, pînă la vatra sibiană de pe care s-a ridicat la vîldicia arădană. Chiriarhul nostru şi preoţii săi, ostenitorii Institutului Teologic de grad Universitar şi cei ai acestei reviste, vom fi răsplătiţi atunci din plin pentru întristata bucurie cu care am restituit Bisericii sore bănăţene, în ceasul hotărît de Părintele ceresc, ceea ce era al ei.

Intru mulţi şi fericiţi ani, Prea Sfinţite Părinte Episcop Nicolae al Aradului, Ienopolei şi Hălmagiului!

REDACTIA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

PREA SFINȚIA SA EPISCOPUL DR. NICOLAE CORNEANU

— SCHIȚĂ BIO-BIBLIOGRAFICĂ —

Noul Episcop al Aradului, Ienopolei și Hălmagiului, Prea Sfinția Sa Dr. Nicolae Corneanu, s-a născut la 21 noiembrie 1923 în Caransebeș (regiunea Banat), din părinții: preot Liviu Corneanu († în 1932) și soția Elena n. Oprea.

Școala elementară a urmat-o în Caransebeș, între anii 1930—34, iar liceul — tot acolo, între anii 1934—42.

Inscriindu-se apoi la Facultatea de Teologie din București, ale cărei cursuri le-a urmat în anii 1942—1946, la 15 iulie 1946 și-a luat diploma de licență în Teologie, obținând calificativul „magna cum laude”.

La 30 iunie 1949 a fost proclamat Doctor în Teologie al Institutului Teologic de grad Universitar din București, obținând calificativul „excepțional” (10).

La 1 aprilie 1947 a fost numit profesor suplinitor la fosta Academie Teologică din Caransebeș. De acolo, a trecut în 21 septembrie 1948 ca secretar eparhial al Mitropoliei Banatului. La 1 aprilie 1949 a fost numit referent principal al Arhiepiscopiei Timișorii, iar la 1 iunie 1952 devine consilier administrativ al aceleiași Arhiepiscopii. Pe data de 1 octombrie 1956 a fost numit profesor la Seminarul Teologic din Caransebeș. De acolo, la 1 martie 1959 a trecut la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu, în funcție didactică de conferențiar universitar. La 15 decembrie 1960 a fost ales Episcop al Aradului, Ienopolei și Hălmagiului. În 16 decembrie 1960, Sfântul Sinod al Bisericii noastre a făcut cercetarea canonică a alegerii și a întărit-o. Hirotonit arhieru în 15 ianuarie 1961, la 19 ianuarie a. c. a primit învestitura legiuită, iar în 22 ianuarie a. c. a fost înscăunat sărbătorește la cîrma Episcopiei Aradului.

A început să scrie și să publice pe teme teologice încă din primul an de studenție. De atunci a continuat fără întrerupere

această îndeletnicire. Specializat în Patrologie, a căutat să valorifice — pe măsura trebuințelor resimțite în Biserica noastră — comorile patristice. În scrisul său, îmbină gândurile și aspirațiile celor de demult cu idealurile de pace și progres ale vremii noastre. Articolele și studiile sale au văzut lumina tiparului în revistele eparhiale de la Caransebeș, Timișoara, Arad, Sibiu, Iași și București, ș. a.

Cele mai întinse lucrări ale sale, în manuscris, tratează următoarele subiecte: „Origen și Cels” (teză de Licență în Teologie), „Viața și petrecerea Sfântului Antonie” (teză de Doctorat în Teologie), „Generalități cu privire la studiile patristice”, „Scara” Sfântului Ioan Scărarul (traducere), „Viața și opera Sfântului Ioan Scărarul”, ș. a.

Articolele și studiile publicate pînă acum vădesc preocupări multilaterale din domeniul tuturor ramurilor de competență ale teologiei, precum și o temeinică orientare în problemele de actualitate ale vieții bisericești și cetățenești.

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ALEGERILE DE DEPUTAȚI

La 5 martie a. c., cetățenii Patriei noastre înfloritoare, Republica Populară Română, vor păși din nou în fața urnelor pentru a-și exercita unul din drepturile fundamentale înscrise în Constituția țării: alegerea reprezentanților lor în organul suprem și în organele locale ale puterii de Stat — deputații în Marea Adunare Națională și în Sfaturile Populare.

Un freamăt sărbătoresc a cuprins întreaga țară cit ce s-a făcut cunoscută data alegerilor. În fabrici și uzine, pe șantiere și în instituții s-au pornit întreceri în muncă în cinstea acestui eveniment de seamă al vieții noastre obștești. Milioane de oameni iau parte cu însuflețire la adunările pentru desemnarea candidaților, la întâlnirile dintre candidați și alegători, la mitingurile și întrunirile electorale. Participanții la aceste manifestări cetățenești fac numeroase și judicioase propuneri și sugestii în scopul îmbunătățirii activității în domenii din cele mai variate ale vieții publice. Ei au dovedit astfel — cum constată Dl Gheorghe Gheorghiu-Dej — „un orizont politic larg și o conștiință cetățenească înaintată, care situează în centrul preocupărilor problemele de interes obștesc și le tratează cu sentimentul răspunderii de adevărați stăpîni ai țării”. În forma aceasta, campania electorală s-a caracterizat printr-o activitate politică și economică-gospodărească intensă, contribuind la întărirea legăturii organelor și aparatului de Stat cu masele populare, la îmbunătățirea activității de Stat și la o mai intensă participare a oamenilor muncii în rezolvarea problemelor obștești.

La alegeri participă cu drept de vot toți cetățenii care au împlinit vîrsta de 18 ani, fără deosebire de rasă, naționalitate, sex, religie, grad de cultură sau durata domiciliului.

Atmosfera sărbătorească de muncă spornică și de bucurie obștească în care se desfășoară campania electorală contrastează violent și concludent cu aceea — haotică și mohorită — a alegerilor de altădată. Pe aceea de altădată, generația care se ridică — ferice de ea! — n-o cunoaște decît din evocările ocazionale ale celor ce au fost martori nemaipomenitelor pățanii împreunate cu alegerile, sau fac parte ei înșiși dintre cei pățiți. Vechea

lume politică a celor vreo șaisprezece partide politice mai mult sau mai puțin „istorice” — care se încăierau întreolaltă și se scârmăneau crincen, ilariant și dezonorant ca să pună mîna pe putere și să ne ferească — la nesocotit pe cetățeni vreme de mai bine de trei decenii de așa-zis „vot universal” încît aceștia priveau alegerile parlamentare și comunale cu dezgust și cu spaimă.

Dezgustul și spaima erau, din nefericire, întru totul justificate. Campania electorală și înșasi operația alegerilor stăteau sub semnul constrîngerii, corupției și crimei. Băutura, banul și bita erau suverane. Ele intrau în funcțiune consecutiv sau simultan, după împotrivirea care urma să fie frîntă de guvernării vremii. Era vai de oasele alegătorilor bănuți că trag către vreo fracțiune din „opозиție”.

Anomaliile se țineau lanț pe tot parcursul operației de cîpătuire a garniturii ministeriale care primea ordin de la fostul palat regal să ... reușească neapărat în alegeri. Pentru ca orice surprize să fie excluse — pe lângă sustragerea și substituirea urnelor, ferecarea în carantină a localităților „nesigure” și alte metode josnice — votau și decedații. Autoritățile burghezo-moșierești stăteau să jure că morții n-au murit. După alegeri — pentru sărbătorirea precarei și cu desăvîrșire inconcludentei despuieri a scrutiniului — o amnistie largă „absolva” de orice penalitate pe netrebnicii care au corupt cu bani conștiințe slabe, pe bătaușii care și-au schilodit adversarii politici, pe rău-făcătorii care au ucis cetățeni nevinovați în iureșul blestemat al bătăliei pentru putere.

Candidații de odinioară erau un număr de deputați de meserie ai lumii burghezo-moșierești. În cursul campaniei electorale — numai atunci, în rest trăind la București sau pe Coasta de Azur — aceștia cutreierau țara în lung și-n lat uzînd pînă la abuz de cele mai viclene metode de amălgire pînă la zăpăcire a oamenilor de bună credință. Moșilor, spre exemplu, li se făgăduiau drumuri bune și cucuruz, știut fiind că ei duceau lipsă nu numai de acestea. Grădinarii primeau asigurări că viermele de varză va fi stirpit. Regiunile mai lipsite de ploi erau asigurate că seceta va fi desființată. S-a promis pînă și stîrpirea apendicitei prin făurirea unei legi adecvate. Batjocura și batjocorirea se destrăbălau pe toate cărările, luînd cele mai revoltătoare forme de manifestare.

Fărădelegea era cu atît mai mare, cu cît oamenii, grosul norodului, masele populare erau de cea mai desăvîrșită omenie. Poporul era bun și atunci, năzuințele lui erau pe cît de curate, pe atît de justificate. Și atunci, oamenii din popor doreau binele cu ardoare mare foarte și satornic — numai că păturile conducătoare le ieșiau tot cu răul în cale.

Răul acesta — de care nu ne mai aducem aminte bucuros — a fost înlăturat energic și definitiv. Temeliile de zidire nouă care au fost așezate

îndată după Eliberare au dat vieții noastre de obște alt curs: firesc, sănătos, constructiv, progresist în cel mai frumos și mai stufoș înțeles al cuvîntului. Într-un deceniu și jumătate de gospodărire chibzuită și de dreaptă îndrumare a opiniei publice în spre dobîndirea de valori materiale și morale de calitate superioară, socialistă, fața țării s-a schimbat cu totul, iar oamenii sînt ca născuți din nou. Vrajbă și dezbinarea au pierit ca pălămîda din holde, smulsă de miini pricepute și harnice. Demnitatea omului — de orice stare și chemare ar fi el — e asigurată față de orice manifestări retrograde. Lepădînd de la noi zgura păcatelor trecutului, ne simțim înfrățiți în desfășurarea celei mai spornice munci de zidire nouă pe care a cunoscut-o vreodată poporul nostru harnic și capabil.

Sîntem martori zi de zi la victoriile pe care le cuceresc constructorii și diriguitorii vieții celei noi a poporului nostru. Priceperea merge mîndă în mîndă cu elanul, ceea ce se lucrează îmbină trînicia cu frumusețea, grija de calitate e la înălțimea volumului respectabil al producției în toate sectoarele economiei naționale. Orașele înfloresc într-un ritm accelerat, altele noi apar pe harta Patriei, iar satele evoluează în spre înfățișeri și confort de nivel citadin. Nu există sector de activitate obștească în care stagnarea să fie tolerată nici măcar vremelnice.

Iată, spre exemplu, agricultura: Pe ogoarele întelenite, sterpe și sărace, zgiriate altădată de mușcătura plugului rudimentar, astăzi lucrează peste 43.000 de tractoare, 17.000 combine, 32.000 semănători și numeroase alte mașini speciale. Numai în regiunea Dobrogea lucrează astăzi mai multe tractoare decît existau în 1938 în întreaga țară. Peste 30.000 specialiști cu pregătire superioară și medie — agronomi, zootehniști, mecanizatori, veterinari — își aduc contribuția la sporirea producției agricole. Cea mai mare parte a țărănimii a pășit pe calea agriculturii socialiste. În prezent, sectorul socialist din agricultură cuprinde 82,2% din suprafața agricolă și peste 83,8% din suprafața arabilă a țării. Nivelul de trai al populației rurale crește mereu. Eșarfele de lumină ale electricității spintecă și înlătură beznele peste tot, ducînd pînă în cele mai ferite așezări omenesc ale Patriei lumină, căldură, imagini și sunete.

Dar lucrurile nu se vor opri aci. Manifestul Consiliului Central al Frontului Democrației Populare ne încredințează că în 1965 oamenii muncii de la sate vor dispune de 100.000 tractoare, peste 70.000 semănători, peste 43.000 combine pentru recoltarea păioaselor și peste 8.000 combine pentru porumb.

În industria siderurgică, azi producția este de aproximativ 7 ori mai mare decît în 1938. De la aproape 300.000 tone de oțel cît se producea în 1938, vom ajunge în 1970 la o producție anuală de 7.500.000 tone oțel.

În sectorul bunurilor de consum, față de anul 1938, astăzi producția

este mai mare de 2,4 ori la țesături, de 4 ori la zahăr și de 6,6 ori la ulei. În 1965, față de 1959, se vor produce de 2 ori mai multe țesături, tricotaje și confecții, de 2 ori mai mult zahăr și de 3,3 ori mai mult ulei.

Investițiile în sectorul socialist al economiei naționale au fost în 1959 de circa 17,5 miliarde lei; în 1960 ele au depășit 22,5 miliarde lei.

Cheltuielile pentru acțiuni social-culturale au însumat 13,7 miliarde lei în 1960, de patru ori mai mult decât în anul 1950. În perioada 1960—1965 ele vor crește de aproape 2 ori față de perioada anilor 1954—1959.

Construcția de locuințe ocupă un loc de frunte în preocupările ocir-muirii noastre de Stat. Între 1956—1960 s-au construit din fondurile Statului circa 100.000 apartamente. Sînt în curs de construire cartiere întregi de locuințe și blocuri în mai toate orașele țării. Pînă în 1965 se vor da în folosință oamenilor muncii 300.000 de apartamente construite din fondurile Statului.

Intr-un singur an (1960) venitul național a crescut cu peste 8% (față de 1959).

Grija de om, de ridicarea lui materială și culturală, vizibilă în toate acțiunile întreprinse de regimul de democrație populară al țării noastre, o ilustrează elocvent, între altele, ocrotirea sănătății populației și avîntul științei. Iată cîteva date :

Față de circa 8.200 medici în 1938, în anul trecut (1960) aveam circa 25.000 de medici. Altfel exprimat, dacă în 1938 un medic revenea la aproape 1.900 locuitori, astăzi e realizată proporția de 1 medic la mai puțin de 740 locuitori. În această perioadă și numărul cadrelor medii sanitare a crescut de peste 5 ori. Ne aflăm din acest punct de vedere, la scară internațională, pe un loc de frunte.

În timp ce vechea Academie Romînă nu avea nici un institut de cercetări științifice, Academia Republicii Populare Romîne are astăzi 36 de institute și centre de cercetări. În toată țara există astăzi aproape o sută de astfel de institute — ale Academiei și ale ministerelor — cu aproape 10.000 de cercetători științifici și tehnicieni. Cu sprijinul frățesc al Uniunii Sovietice a fost construit și înzestrat cu utilaje și aparate moderne Institutul de fizică atomică, iar numeroși cercetători au studiat și s-au specializat în țara prietenă de la Răsărit.

S-a dezvoltat considerabil învățămîntul de toate gradele. Fonduri importante au fost acordate pentru lărgirea bazei materiale a învățămîntului. Se pregătește trecerea la învățămîntul general de 8 ani și la învățămîntul mediu de cultură generală de 12 ani. Școlarizarea cuprinde pe toți copiii de vîrstă școlară. Învățămîntul superior are astăzi 131 facultăți, cu 71.988 studenți (față de 33 facultăți cu 26.489 studenți în anul școlar 1938—39).

Mergem în fața urnelor mândri de tot ceea ce s-a făcut pînă acum — și s-a făcut într-adevăr totul! — spre binele tuturor și cu certitudinea faptelor care vor urma. Votăm pentru victoriile cucerite pînă acum de harnicul nostru popor în opera de reconstrucție postbelică și de construcție socialistă, care a urmat acesteia. Votăm pentru desăvîrșirea acestei construcții, pentru viitorul luminos la care avem dreptul, pentru pace și bunăstare. Pentru noi, cetățenii de azi ai Republicii Populare Romîne, cuvîntul ocîrmuirii de Stat nu înseamnă făgăduială, ci garanție a faptelor. Această ocîrmuire, țesută din popor și sprijinită cu dragoste și încredere de noi toți, a realizat complet și pilduitor concordanța dintre vorbă și faptă.

Pentru munca de zidire nouă care se desfășoară cu elan patriotic și cu spor în stupul de albine al poporului nostru, votăm gospodari pricepuți, oameni noi în toată puterea cuvîntului, căliți în focul luptei pentru ridicarea la culmi de propășire a țării noastre. Aceștia sînt mulți, din ce în ce mai mulți și mai destoinici. Consiliile FDP, constituite pe tot întinsul țării, și adunările cetățenești, ne ajută să-i cunoaștem și să-i propunem drept candidați de deputați pe cei mai buni 140.000 de cetățeni care vor intra în alcătuirea Marii Adunări Naționale a R. P. Romîne și a sfaturilor populare regionale, raionale, orășenești și comunale. Acești oameni de nădejde produc, construiesc, creează în cele mai felurite ramuri de activitate obștească. Ei sînt cu adevărat reprezentanți ai întregii populații a țării. Toate stările și toate chemările își au candidații lor, potrivit însemnătății fiecăreia din ele în angrenajul vieții obștești. Chiar cînd unii din ei aparțin prin formație și vîrstă trecutului, alipirea lor față de lumea cea nouă în care trăim este aceea de oameni cinstiți, cu adevărat înnoiți, pătrunși de însemnătatea vremurilor de-acum. Iată ce scrie unul din ei — academician, profesor universitar, romancier, poet, critic de artă, publicist de talie superioară și harnic activist pe tărîm abștesc — într-un fragment autobiografic prilejuit de campania electorală actuală: „Cîțiva cred că eu dorm cu capul pe tomurile trase din rafturile bibliotecii, ferindu-mi epiderma și urechea de aripa vibrantă a vîntului și de clocotul riului, mugetul vacii fiindu-mi cunoscut prin înregistrări, iar spicul griului din ierbare. Inșă este, ca să sar peste orice metafore, tocmai dimpotrivă. Prin urmare, cu tragere de inimă mă duc la alegătorii mei țărani, ca să vorbesc cu ei asupra a ceea ce s-a înfăptuit în anii din urmă în țara întreagă și în circumscripția lor și să vedem ce e de făcut de aci înainte pentru desăvîrșirea construcției socialiste, cu mai mare avînt și repeziciune”. (Cf. rev. „Contemporanul”, nr. 7 749 a. c.). E un limbaj nou și o atitudine nouă față de menirea deputatului .

*

În alegerile de deputați care vor avea loc la 5 martie a. c., calea oamenilor Bisericii este calea întregului nostru popor muncitor. Sub acoperământul legilor făurite de ocîrmuirea Republicii Populare Romîne culete re-

ligioase din țara noastră își desfășoară activitatea specifică în conformitate cu pravilele lor tradiționale. Slujitorii și credincioșii lor vor ști să-și facă datoria și în această împrejurare, potrivit intereselor superioare ale Patriei noastre iubite, pe linia colaborării loiale a cultelor religioase din R. P. Română cu Statul de democrație populară.

Alegerile de deputați de la 5 martie a. c., sărbătoare a întregului nostru popor, este și sărbătoarea noastră, a slujitorilor și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române. Învățătura noastră de credință și simțămintele patriotice ce le nutrim ne îndrumază să dăm votul nostru candidaților Frontului Democrației Populare.

Învățătura noastră de credință prețuiește în cel mai înalt grad acordul dintre spuse și fapte. Pe oameni îi cunoaștem ce pot după faptele lor. Ocîrmuirea Patriei noastre plinește totdeauna mai mult decît făgăduiește. Realizarea depășită a planurilor de Stat e mărturie.

Învățătura noastră de credință cultivă simțămîntul creștinesc de solidarizare și iubire, în purtarea sarcinilor unul altuia, în săvîrșirea a tot lucrul bun. „Sfoara pusă în trei nu se rupe degrabă... Mai fericiți sînt doi decît unul, fiindcă au răsplată bună pentru munca lor. Căci dacă unul cade, îl scoală tovarășul lui. Dar vai de cel singur care cade și nu este cel de al doilea ca să-l ridice” (Eclesiast 4, 12. 9—10). Așezarea actuală a țării noastre sprijinește în tot chipul înfrățirea dintre om și om, într-ajutorarea lor.

Învățătura Bisericii noastre prețuiește înțelepciunea, chibzuința, grija destoinică de bunul mers al vieții obștești. „Înțelepciunea este luminată și neînserată și cei ce o iubesc o văd ușor și cei ce o caută o găsesc” (Înțel. lui Solomon 6, 12). „Și de iubește cineva dreptatea, ostenele înțelepciunii rodesc sfînte puteri; ea ne învață înfrînarea și chibzuința, dreptatea și bărbăția, tot ce este mai de folos în viața oamenilor” (Id. 8, 7). Asfăzi, la noi în țară, „cumințenia stă în fruntea treburilor” (Id. 8, 6). Cine va zăboui a o sprijini din toate puterile?

Între candidații pentru alegerile de deputați se află și slujitori ai Bisericii noastre. Pentru Marea Adunare Națională sînt propuși Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și P. C. Preot Alexandru Ionescu, paroh în Capitală și vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor. Pentru sfaturile populare, între alții, e propus și P. C. Preot Traian Belasçu, vicar al Arhiepiscopiei Sibiului (regiunea Brașov).

Tuturor celor pe care-i vom alege la 5 martie a. c., le dorim de pe acum deplin succes în frumoasa și folositoare lor misiune. Facă Domnul ca țara noastră să prospereze și pe mai departe, în toate domeniile, iar în lume să se așeze cît mai curînd și mai temeinic pace trainică, încît să putem spune cu proorocul: „Am cutreierat pămîntul și iată, tot pămîntul era locuit și liniștit” (Zaharia 1, 11).

REDACTIA

ELEMENTE DE ECLESIOLOGIE PAULINĂ

Invățătura despre Biserică ocupă un loc de prim plan în preocupările misionare și scripturistice ale Sfântului Apostol Pavel. Ea se leagă nemijlocit de Hristologie și de Soteriologie, a căror substanță doctrinară o întregesc și o explică. Epistola zisă „către Efeseni” are conținut doctrinar — și, de aceea, caracter doctrinar — eminentemente eclesiologic.

Statistică și lexicografie. — Frecvența cuvântului *ἡ ἐκκλησία* în textele Noului Testament este remarcabilă, el apărând de 108 ori, dintre care 61 sînt texte pauline (iar din acestea, unul singur aparține cuvîntărilor Sfântului Apostol Pavel din cartea Iucanică Faptele Apostolilor).

În limba greacă precreștină substantivul acesta se întrebuintă în înțelesul de „adunare”, întrunire obștească. Acest sens, profan, îl are și în F. Ap. 19, 32. 39. 40 (cu referire la adunarea din amfiteatrul Efesului).

În limba greacă a Septuagintei e întrebuintat pentru ebraicul qahal=adunarea poporului lui Israil (cf. Deuteronom 31, 30; I Impărați 17, 47).

Cu această însemnare stă în legătură înțelesul creștinesc al cuvîntului. Întru început, termenul acesta nu însemna locul de adunare a credincioșilor creștini pentru săvîrșirea cultului divin, cum vorbim de obicei noi astăzi despre biserică, ci comunitatea creștinilor în fruntea căreia stă Hristos. Declarația Mînutitorului, înregistrată de autorul Evangheliei Întîia (Matei 16, 18), e concludentă în această privință.

În scripturile Sfântului Apostol Pavel substantivul *ἐκκλησία* are înțelesuri multiple.

1. — Uneori, Apostolul se servește de el pentru a desemna o casă de întrunire a comunității creștine în vederea săvîrșirii rugăciunilor de obște, a actelor de cult, — prin urmare locașul de cult. Casa din Roma a cunoscuților soți creștini Acvila și Pris-

cila e numită ecclisia (cf. I Cor. 16, 19; vezi și Rom. 16, 5). Casa Nimfei din Colose e la dispoziția comunității creștine, e o ecclisia (vezi Col. 4, 15), iar cea a lui Filimon (v. 2) de asemenea.

Aceeași expresie e folosită și la plural cu același înțeles: „bisericele lui Dumnezeu cele ce sînt în Iudeea” (I Tes. 2, 14), „bisericele Macedoniei” (II Cor. 8, 1), „bisericele lui Dumnezeu” (fără altă indicație, în II Tes. 1, 4), sau „toate bisericile” (II Cor. 8, 18).

2. — Alte ori, Sfîntul Pavel numește ecclisia o comunitate creștină singuratică (cf. I Tes. 1, 1; II Tes. 1, 1; I Cor. 1, 2).

3. — În sfîrșit, prin acest termen Sfîntul Apostol Pavel denumește comunitatea tuturor credincioșilor creștini, de care comunitățile singuratice — bisericile locale sau regionale — țineau ca partea de întreg.

Era firesc ca în primii ani ai laborioasei sale activități misionare Sfîntul Apostol Pavel să-și concentreze atenția și interesul asupra întemeierii și organizării de singuratice comunități creștine. Legătura dintre acestea o întreținea chiar el, personal sau prin trimiși speciali ai săi.

Nu este adevărat — cum vor să facă să se creadă unii teologi eterodocși — că ideea de Biserică în înțelesul de totalitate a credincioșilor creștini s-ar fi format pe încetul în cugetul Sfîntului Apostol Pavel din împreunarea concepțională a singuraticelor comunități creștine locale sau regionale. Încă în Epistola către Galateni (1, 13) — care a fost alcătuită la anul 55, deci în prima etapă a apostoliei sale, — Sf. Pavel se învinovățește pe sine însuși că odinioară, înainte de convertire, prigonea peste măsură *B i s e r i c a* lui Dumnezeu și o ducea la pieire, iar în I Cor. 12, 28 — alcătuită la anul 56/57 — vorbește în general despre darurile harismatice existente în Biserică. În Epistola către Romani, fruntașul creștin Gaiu este lăudat pentru purtarea sa prevenitoare față de credincioșii întregii Biserici (cf. Rom. 16, 23).

O dată cu dezvoltarea progresivă, în extensiune, a Bisericii, cînd au început să se ivească primejdii care-i periclatau unitatea, concepția paulină despre Biserică — ca totalitate a credincioșilor conduși de Hristos — s-a accentuat și s-a precizat. De aceea în Epistolele captivității ideea de Biserică, luată ca întreg, apare cu un accent special (vezi Fil. 3, 6; Col. 1, 18. 24 și îndeosebi Ef. 1, 22; 3, 10. 21; 5, 23 urm.). Prin aceasta — cum bine observă un exeget contemporan — nu a fost introdusă o idee nouă în gîn-

direa teologică a Sfântului Apostol Pavel, ci a fost doar modelată pentru necesitățile curente o noțiune ce-i zăcea la îndemână demult. Col. 1, 6 nu-i locul la care apare particularitatea Sfântului Apostol Pavel de-a se ridica cu privirea de la comunitatea singuratică, locală sau regională, la întreg, ci încă în I Tes. 1, 8; II Tes. 1, 4; I Cor. 1, 2; Rom. 1, 13 urm.; 15, 15 urm. poate fi constatat același fenomen de acomodare la situația dată.

Pentru Sfântul Apostol Pavel Biserica e un organism — unitar și viu, ca orice organism. Ea este rezultatul comuniunii dintre Hristos și credincioși

De realitatea comuniunii dintre Hristos și credincioși Apostolul care petrecuse în preajma porților Damascului hotărâtoarea experiență a întâlnirii lui neașteptate și spectaculoase cu Domnul înviat și preaînălțat întru mărirea scaunului celui de-a dreapta Tatălui rînduit, era atît de convins și de preocupat încît face din ea articolul fundamental al Evangheliei sale. „Taina cea ascunsă din veci și din neamuri”, acum vădită sfinților lui Dumnezeu, adică credincioșilor, este redusă în Col. 1, 26—27 la această propoziție simplă: „Hristos este în voi” (*Χριστός ἐν ὑμῖν*).

Numeroase alte texte pauline vorbesc în același sens, cu o amploare și o insistență fără pereche în celelalte scripturi neotestamentare.

Este de remarcat — tocmai fiindcă vorbim de comuniunea cu Hristos și de caracterul de organism unitar și viu al Bisericii creștine — că Apostolul, cînd dezbate această problemă eclesiologică — și alte probleme de maximă însemnătate doctrinară, dogmatică sau morală — stă de vorbă cu toți laolaltă și nu cu insul, cu „voi” și nu cu „tu”, deși maniera curentă de vorbire a vremii — ilustrată și, poate, inspirată de diatriba stoică — l-ar fi putut consilia să facă altfel. La Sfântul Pavel, singularul este rezervat de preferință Persoanelor Treimice și, mai rar, lui și apostoliei sale. **P l u r a l u l** — numărul desindividualizat, ridicat la volum de obște — este agreat și utilizat în presantele apeluri pauline la urmarea lui Hristos.

Constatarea aceasta nu este lipsită de însemnătate teologică. Dimpotrivă. Ea pune în lumină clară și dreaptă neostoita și neobosita rîvnă paulină — rîvnă întru totul conformă cu voia lui Dumnezeu și cu slujirea răscumpărătoare a lui Iisus Hristos — de a-i aduce pe toți oamenii vremii sale la cunoștința adevărului creștin, de a-i încredința că Hristos Iisus este Mîntuitorul tuturor, nu numai al unora și de a-i vedea pe toți una în Hristos (cf. Gal.

3, 28), deci mădulare în parte ale aceluiași organism spiritual căruia în terminologia teologică de rigoare i se spune „biserică”.

În concepția și practica misionară paulină privitoare la împreunarea cu Hristos, la intrarea în comuniune cu El, punctul de vedere individualist e disparent și oarecum șters, fără relief. Creștinul nu este cugetat de Sfântul Apostol Pavel ca un element izolat care și-ar organiza mîntuirea sufletească fără să se preocupe cîtuși de puțin de semenii săi, detașat de orice legături cu aproapele situat în aceleași condiții de apropiere de Dumnezeu. Descendență comună din Adam creează o solidaritate în păcat a omenirii culpabile. Sfînta Taină a Botezului îl scoate pe om din această comunitate amartologică și-l mută în alta, care-i aparține lui Hristos. În felul acesta, omul credincios devine mădular al aceluiași vast organism spiritual pe care Sfântul Apostol Pavel îl numește fie „trupul tainic (mistic) al lui Hristos”, fie „Biserică”. Apostolul îl vede așadar pe creștin deodată cu alții, laolaltă cu alții, cu cei ce l-au acceptat pe Hristos și au primit Duhul ca putere întăritoare și diriguitoare a lor de fiecare clipă.

Una cu Hristos, credinciosul botezat este împreunat totodată, prin Hristos, cu toți cei ce s-au învrednicit a se împărtăși de binecuvîntările harice. Credincioșii sînt așadar nu numai mădulare ale lui Hristos, ci în această calitate ei sînt totodată și mădulare întreolaltă, ca crengile aceluiași trunchi.

Comuniunea cu Hristos are un îndoit caracter instituțional: ea e voită de Dumnezeu și se realizează în Biserică. Dumnezeu este Cel ce o instituie. Biserica este instituția Lui. Slujind Biserica, Sfântul Apostol Pavel are conștiința că îl slujește pe Hristos. „Acum mă bucur în suferințele mele pentru voi — scrie el creștinilor din Colose (1, 24—25) — și împlinesc lipsurile necazurilor lui Hristos în carnea mea, **pentru trupul Lui, care este Biserica** (ὅπερ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὃ ἐστὶν ἡ ἐκκλησία), al cărei slujitor (διάκονος) am devenit eu, după iconomia lui Dumnezeu cea dată mie pentru voi”.

Cît de profundă este comuniunea cu Hristos, participarea noastră la viața trupului Său tainic — Biserica — se vede din reprezentările la care recurge Apostolul pentru înțelegerea (atîta cît omenește-i posibil) acestei realități spirituale. Creștinătatea constituită în Biserică este comparată de el cu un măslin și cu ramurile sale (cf. Rom. 11, 16), cu o casă și o familie (I Cor. 3, 9; Ef. 2, 19 — 22; I Tim. 3, 15). De preferință, Sfântul Apostol Pavel întrebuintează imaginea — care-i ceva mai mult decît atît

— cu trupul al cărui cap este Hristos și ale cărui mădule, sau membre, sînt credincioșii.

În Botez ați fost „împreună odrăsliți (σύμφυτοι) cu asemănarea morții lui Hristos” — scrie Apostolul creștinilor din Roma (Rom. 6, 5). În natură, mlădița își culege seva din trunchiul pe care a fost altoită. Viața ei este absorbită de viața trunchiului, s-a amestecat cu aceasta, atîrnă existențial de ea, nu ea mai trăiește ci trunchiul trăiește în ea. Așa este și cu cei intrați în comuniune cu Hristos: Ei sînt una cu Hristos, viețuiesc în El și deci pentru El; ei sînt sfinți fiindcă sfîntă-i rădăcina care hrănește ramurile.

Comparația cu altoirea este mai mult decît o simplă comparație: e o realitate. Există realități de natură duhovnicească. Ele sînt, pentru noi, credincioșii, cel puțin tot atît de consistente ca și realitățile imanente la care recurgem pentru a obține reprezentarea dorită, fiindcă nu atîrnă de jocul împrejurărilor, ci numai de voia lui Dumnezeu, care nu se dezmințe nicicînd fiindcă e fără greșală. O astfel de realitate spirituală avem aci.

Alteori, termenul de comparație ales de Sfîntul Apostol Pavel pentru exprimarea cît mai plastică a intimității comuniunii noastre cu Hristos este familia sau cetatea antică. „Deci, dar, nu mai sînteți străini și venetici, ci împreună-cetățeni cu sfinții (συμπολιται τῶν ἁγίων) și casnici ai lui Dumnezeu (οἰκετοὶ τοῦ θεοῦ)”, — le scrie el creștinilor din Efes (2, 19). Epistola I către Timotei (3, 15) precizează: **casa lui Dumnezeu este Biserica** Dumnezeului celui viu. Zidirea ei se înalță pe temelia Apostolilor și a proorocilor, iar piatra cea din capul unghiului — care comandă trăinicia și armonia întregului — este Hristos însuși; cărămizile sînt credincioșii împreună-zidiți în Hristos (cf. Ef. 2, 20—22).

Dar imaginea preferată — de-o clasică frumusețe și simplitate — la care apelează Sfîntul Apostol Pavel pentru ilustrarea legăturilor strînse ce le întreține Hristos cu credincioșii este aceea a mădulelor diferențiate, unificate în trup. Reprezentările utilizate în acest scop, cu diferite prilejuri, diferă întru cîtva întreolaltă. Ideea rămîne însă de fiecare dată aceeași.

Uneori, Hristos este opus — ca cap — mădulelor întrunite în Biserică, este supraordonat acestora fără ca prin aceasta să i se taie legăturile cu trupul, căci atunci ideea de organism viu ar dispărea. Dumnezeu „toate le-a supus sub picioarele lui (Hristos) și pe El l-a dat mai presus de toate cap Bisericii, care este **trupul Lui**” (Ef. 1, 22—23; compară și Col. 1, 18). Biserica, la rîndul ei, i se supune întru toate (cf. Ef. 5, 24).

Alteori, Hristos și Biserica sînt noțiuni identic egale. Biserica este reprezentată de-a dreptul ca fiind trupul lui Hristos. „Precum într-un trup avem mai multe mădulare și mădularele nu au toate aceeași lucrare, tot astfel (noi) cei mulți sîntem un trup în Hristos și fiecare sîntem mădulare unul altuia” (Rom 12, 4—5; compară și I Cor. 12, 12. 27).

Deosebirea dintre aceste două moduri de ilustrare a comuniunii credincioșilor cu Hristos, realizată în Biserică, este de ordin pur formal. Și într-un caz și în celălalt, împreunarea lor cu Hristos este deplină, este desăvîrșită. În primul caz este accentuată calitatea de înaintestătător a lui Hristos în Biserică, de ocîrmuitor al ei, fără ca prin aceasta să fie anulată sau voalată participarea Sa la viața Bisericii alături de credincioși, participare pe care o exprimă mai apăsător cazul al doilea. Prin urmare, imaginea cu capul (Hristos) opus mădularelor (credincioșii) nu trebuie înțeleasă ca și cum mădularele ar putea forma un trunchi fără cap. Sfîntul Pavel ne spune de repetate ori că pînă și mădularele socotite îndeobște ca vrednice de mai puțină cinste își au însemnătatea lor în trup, sînt necesare pentru desfășurarea normală a vieții acestuia (cf. I Cor. 12, 22 urm.). Capul — cu atît mai vîrtos. În ordinea firească a lucrurilor, trupul decapitat încetează de-a mai fi un organism viu, în care pulsează viața. Consecințele practice, de ordin moral, răsfrîngerile lor firești asupra conduitei credincioșilor, sînt evidente: orice abatere de la făgașul voii lui Dumnezeu tulbură armonia întregului, face să sufere întreaga Biserică — sau cel puțin unitatea eclesiastică căreia îi aparține direct credinciosul respectiv.

Existența concretă, instituțională a Bisericii începe după Sfîntul Apostol Pavel — ca și după ceilalți interpreți ai revelației neotestamentare — în ziua Cincizecimii. În intenția dumnezeiască — după mărturia lămurită a capitolului I din Epistola către Efeseni — Biserica există din eternitate, ea face parte integrantă din hotărîrea de mai-nainte de veci a lui Dumnezeu de-a ne mîntui, la „plinirea vremii”, prin Mesia-Hristos.

Hristos iubește Biserica atît de mult încît s-a dat pe Sine pentru ea, cu intenția mărturisită de-a o ști sfîntă și fără prihană (cf. Ef. 5, 25—27). Hristos este Mîntuitorul (σωτήρ) trupului, adică al Bisericii (cf. Ef. 5, 23).

Ceea ce temeluiește și călăuzește Hristos însuflețește și desăvîrșește Duhul Sfînt. Numeroase texte pauline stau mărturie a prezenței Sale active în Biserică, a colaborării — (termenul este

folosit fără rîguroasă precizie dogmatică, întru neputința graiului omenesc) — Sale cu Hristos la zîdirea trupului Lui.

Viața cea nouă în care petrece credinciosul intrat în comuniune cu Hristos este într-o măsură atît de pronunțată darul Mîntuitorului și în același timp, simultan, rodul înrîuririi Duhului Sfînt, încît a fi *ἐν Χριστῷ* și a fi *ἐν Πνεύματι* în scripturile pauline e aproape de-a rîndul unul și același lucru. Iată cîteva precizări de amănunt:

Hristos sălășluiește întru cei credincioși (Rom. 8, 10) — dar și Duhul Sfînt (Rom. 8, 9, 11).

Ne împărtășim cu Hristos (I Cor. 1, 9) — dar și cu Duhul Sfînt (II Cor. 13, 14; Fil. 2, 1).

Sîntem sfințiți în Hristos (I Cor. 1, 2) — dar și în Duhul Sfînt (Rom. 15, 16).

Ne îndreptăm în Hristos (Gal. 2, 17) — dar și în Duhul Sfînt (I Cor. 6, 11).

Sîntem pecetluiți în Hristos (Ef. 1, 13) — dar și în Duhul Sfînt (Ef. 4, 30).

Sîntem „tăiați împrejur” în Hristos (Col. 2, 11) — dar și în Duhul Sfînt (Rom. 2, 29).

Sîntem temple ale lui Dumnezeu (I Cor. 3, 16) — dar și ale Duhului Sfînt (I Cor. 6, 19).

Viețuirea aceasta simultană în Hristos și în Duhul Sfînt este explicabilă, deoarece Hristos și Duhul Sfînt una sînt. II Cor. 3, 17 este explicit și categoric: „Domnul este Duhul”. Prin urmare, împreunîndu-ne cu Hristos, în Botez, am primit Duhul Lui și am intrat în comunitatea de viață harică a Bisericii, înăuntrul căreia energiile duhovnicești curățesc, sfințesc și întăresc pe toți credincioșii în Hristos.

Paralela între Hristos și Duhul Sfînt, amestecarea înrîuririi lor asupra credincioșilor, stabilită mai sus, merge numai pînă la un loc. Există funcțiuni soteriologice pe care scripturile pauline i le atribuie numai lui Hristos. Iată, spre exemplu: Sfîntul Apostol Pavel n-ar fi scris niciodată că Dumnezeu ne-a iubit și ne-a ales în Duhul Sfînt, că ne-ar fi trimis pe Duhul Sfînt ca să ne mîntuiască prin patimile, moartea și învierea Sa, sau că Duhul Sfînt ar fi „al doilea Adam” și Capul Bisericii. Intruparea și mîntuirea îi aparțin numai lui Hristos. De aceea Hristos este viața (Fil. 1, 21; cf. și Gal. 2, 20) — și nu Duhul Sfînt. Această viață, care-i Hristos, lucrează în noi, credincioșii, prin Duhul Sfînt. Duhul Sfînt este distribuitorul ei, iar Hristos — sursa.

A fi „în Hristos” și a te împărtăși de asistența pozitivă a Duhului Sfânt înseamnă a fi și a rămînea mădular al trupului Mîntuitorului, adică piatră potrivită în zidirea trainică — instituțională și spirituală — a Bisericii.

*

Prin expresia de „trup al lui Hristos” — expresie familiară Sfîntului Apostol Pavel — este exprimată și ideea de **unitate** a Bisericii. Cum Hristos e unul, El nu poate avea decît un trup. Singuraticile mădulare ale acestui trup, membrii Bisericii, credincioșii, au să trăiască întreolaltă în unitate și sub un cap. Învățăturile rătăcite, ereziile, ca și păcatele săvîrșite împotriva normelor morale, tulbură această unitate (cf. Gal. 3, 28; I Cor. 1, 10 urm.; 12, 12 urm.; Fil. 1, 27; 2, 1 urm.; Ef. 4, 3 urm.). Rugăciunea creștinilor întreolaltă, actele de cult peste tot, ca și rugăciunile pentru semenii, sînt cel mai frumos semn al comuniunii și dragostei frățești ce-i strîng laolaltă pe credincioși (cf. Col. 4, 2 urm.; Ef. 6, 18 urm.).

În trupul tainic al lui Hristos, în Biserică, acționează Duhul Sfînt cu darurile Sale bogate. El lucrează în Biserică o stare de **sfințenie** supranaturală, așa cum arată bunăoară textele din Efesenii 4, 13 și 5, 27. Fiecare credincios trebuie să năzuiască spre desăvîrșire (cf. Col. 1, 28), așa cum fiecare a fost ridicat din păcat prin Botez și a dobîndit puțința de-a deveni sfînt, de-a duce o viață neprihănită. Doctrina creștină de credință și morală împreună cu Sfintele Taine sînt elementele de căpetenie atît pentru promovarea unității, cît și pentru afirmarea sfințeniei.

De desăvîrșirea Bisericii ține și posesiunea adevărului religios, care o preface într-o purtătoare infailibilă a adevărului creștin (cf. I Tim. 3, 15).

Biserica este **sobornicească** atît prin menirea ei, cît și prin capacitatea pe care o are de-a absorbi în alvia ei pe credincioși.

Nici noțiunea de **apostolicitate** nu-i era străină Sfîntului Apostol Pavel. În această privință, textul din Ef. 2, 20 reprezintă cea mai elocventă dovadă. El însuși a ținut legătura directă cu — și între — singuraticile comunități bisericești și persoana sa apostolească, în care scop s-a servit de călătorii misionare, de epistole și de colaboratori ai săi. Unii dintre ei — Timotei, Tihic, Tit, Apollo, Epafrodit, Artemas, ș. a. — s-au distins în chip deosebit prin destoinicie și rîvnă. Cu vremea, independența singuraticelor biserici — locale și regionale — a crescut — și cu ea, s-a

desăvârșit organizarea lor. Astfel s-a format o ierarhie bisericească locală. Spre asfințitul vieții, Sfântul Apostol Pavel a așezat locțiitori apostolești — episcopi, în limbajul de după aceea — în principalele biserici înființate prin ostenelile sale misionare. Aceștia formează puntea de trecere în spre stările de fapt existente în bisericile creștine ale veacului post-apostolic (sau al Părinților apostolești). Succesiunea apostolică era astfel asigurată.

În Biserica creștină de început, darurile harismatice formau un puternic auxiliar în acțiunea de consolidare internă a comunităților creștine (cf. I Cor. cap. 12, 13 și 14). Fiecare mădular al Bisericii își avea funcțiunea sa pozitivă în întreg (cf. Rom. 12, 4 urm.; Ef. 4, 16). Felurimea darurilor nu vătăma unitatea Bisericii. Ele — cum nimerit se exprimă un comentator contemporan — însemnau viață, nu unilateralitate.

Pr. Dr. GRIGORIE MARCU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

BIBLIOGRAFIE: Grigorie Marcu: *Antropologia Paulină*. Sibiu 1941. — M. Meinertz și Fr. Tillmann: *Die Gefangenschaftsbriege des Heiligen Paulus*. Ed. IV. Bonn 1931. — F. Prat: *La Théologie de Saint Paul*. Vol. II. Ed. XXIX. Paris MCMXXXIII. — W. Koester: *Die Idee der Kirche beim Apostel Paulus*. Münster i. W. 1928.

SCRIITORII BIBLICI DESPRE FRUMUSEȚILE NATURII

Natura a fermecat totdeauna pe om și mai ales pe scriitor. Pentru scriitor natura este o sursă înprospătătoare a forțelor pentru că ea dă avînt creator gîndirii. Munții cu pădurile, livada cu florile, marea însoțită, cerul înstelat, un apus de soare sau un răsărit de lună, izvorul cu murmurul sau ciripitul duios al păsărilor, dau poemului drăgălășenie. „Nimic nu este mai omenesc decît năzuința spre frumos, spre o viață plăcută și veselă spre o lume armonioasă și însoțită”.¹ Scriitorii folosesc cadre din natură pentru diferite scene. Oare David nu-și caută înviorarea puterilor, alături de Legea sfîntă, și în contemplarea naturii? Nu e rar cazul cînd scriitorul biblic evocă frumusețile naturii deodată cu pregătirea mîntuirii sufletești. Frumusețile naturii colorează viu cele mai abstracte teme. Cartea sfîntă se ocupă de natură și pentru a evidenția cît de minunat este Dumnezeu întru fapăturile Sale. Din scrierile biblice recunoaștem chiar și într-o floriceică măreția operei Sale. Toate cele ce se află în natură oglindesc desăvîrșirile Făcătorului. Întîlnirea cu natura adaogă paginilor biblice un spor de interes. Cu Moise, care era un mare prieten al naturii, care a trăit și crescut în mijlocul unui peisaj cîmpenesc, cercetăm valea pitorească a Nilului. Cînd a urcat culmea muntelui Nebo cel dintîi gînd i-a fost să-și îndrepte privirile spre vederea ce se deschide spre lunca Iordanului și să ia parte la desfătarea reprezentată prin multele varietăți ale florei.

Cu Avraam pătrundem în peștera istorică de la porțile Hebronului, ca și în mijlocul pajiștei din Canaanul de jos. Descrierile lui Solomon ne poartă pe culmile Libanului, cu esențe forestiere mărețe. Descrieri neînfăptuite de alții sînt date la iveală în psalmii lui David. Găsim aici acordul deplin între natură și cadrul descris. Ca și cînd elementul esențial al descrierii ar fi pei-

¹ Andrei Băleanu, Despre frumos, „Scînteia”, an. XXX, nr. 4917 din 19 august 1960, p. 1.

sajul, așa sînt scaldate scenele fericite în „razele unui soare voios, într-o luncă smălțuită de verdeață de primăvară, într-un anotimp în care toată natura respiră a dragoste”.²

În tematica profeților desimea brazilor, florilor sau rodul îmbelșugat se întîlnesc des. De aceea la Osea (14, 6) omul de omenie: „va înflori ca un crin, va avea faima vînului din Liban”.

Isaia, foarte sensibil la aspectele naturii, vorbește despre arbori, de la cedrii Libanului și pînă la isopul ce crește printre pomii grădinii.

„Cît de frumos trăiește în natură Iov, devine mare printrînsa, extrage din ea înțelepciunea sa”.³ Furtuna și grindina, tunetul și ceața simbolizează în cartea Iov, de multe ori, puterea cuvîntului lui Dumnezeu.

Profetul Amos era oier. Purta căciulă și cojoc. A păstorit pe plaiuri și în văi, în păduri și prin munți, în vifornițele uraganului ca și în zîmbetul de lumină al primăverii.

Și ce rol principal joacă natura în Noul Testament. „Cît de mult trăiește în contact cu natura Iisus. El merge la rîul Iordan, trăiește în bărăganul Carantaniei, umblă pe mare, se retrage pe munte în cea mai adîncă liniște a nopții, vorbește despre crinii cîmpului, despre păsările cerului și ne poruncește să luăm seama la smochin”.⁴

Sf. Pavel, marele său discipol, își ia comparațiile sale de la bobul de grîu, de la butucul de vie, măslinul sălbatec și altoit și vorbește cuvinte adînci, care lasă să se presupună lucruri mari despre aspirația întregii naturi.

În această horă a naturii se ancorează întreg scrisul biblic.

Sf. Scriptură închină cea dintîi pagină a ei cerului, pe care-l zugrăvește plastic și lapidar.

Privind cerul senin și albastru ca zefirul, ni se impune prin frumusețe, măreția este prima calitate care se desprinde din contemplarea lui. Cerul se numără printre fenomenele unice, el nu ne cucerește pentru că e plăcut, drag, e și aceasta, ci prin ceva ce implică excepționalul, perfecțiunea, absolutul. De aceea simbolismele biblice ale cerului sînt: spațiul imens, așa b. o. în Geneză 1, 1 cerul și pămîntul indică universul; distanță enormă,

² Menționăm ca o lucrare apropiată de aceste preocupări: N. G. Cernișevski, *Arta și realitatea din punct de vedere estetic*, trad. de V. Nicolau, Buc. 1952, p. 195; cf. și Scriitorii noștri despre frumusețile Patriei... București 1959.

³ Fr. Betex, *Creștinismul și studiul naturii*, în rom. de A. Negoită, București 1923, p. 178.

⁴ Idem, o. c., p. 179.

asa b. o. turnul Babel avea sa ajunga pina la cer (Gen. 11, 4) iar viziunea lui Iacob a realizat aceasta distantă, căci un capăt al scării sale se sprijinea pe pămînt iar altul se rezema de cer (Gen. 28, 12).

Durabilitatea incalculabilă este un alt aspect în simbolismul biblic al cerului. Ideea aceasta rezultă din Matei 5, 18 unde cerul e luat ca termen de comparație pentru o durată de timp nedeterminată, pentru că cerul va trece, dar pînă atunci e o cale atît de lungă. Semnificative sînt acele texte în care se invocă cerul ca mărtor al celor spuse, cum e cazul în formula: „Ascultă cerule, ia aminte pămîntule!” Aşa începe Moise cîntul său celebru din Deut. 32 şi tot cu aceste vorbe îşi inaugurează Isaia activitatea publică. Cerul fiind totdeauna prezent poate da mărturie pentru adevărarea unui lucru. Figurînd în titulatură el imprimă multă solemnitate comunicării făcute. Formula conţine ideea că se vor vesti adevăruri de interes obştesc, că ar fi vorba despre ceva vestit din cale afară, ilustru, celebru şi de folos general sau universal.

Pentru unii scriitori cerul satisface şi simţul estetic. Astfel Iisus Sirah (43, 1) admiră cu mult entuziasm frumuseţea cerului. Poate pentru că frumuseţea cerului e o realitate invariabilă. Cerul va produce aceeaşi impresie azi ca şi mîine. În acest sens putea să spună Iisus Sirah că „măreţia naturii se cunoaşte după frumuseţea cerului”.

Tot aşa de semnificative sînt textele în centrul cărora stă soarele, reprezentînd o valoare tipică.

Soarele are în Sf. Scriptură mai mult un înţeles tropic însemnînd fericire. Astfel cînd Isaia scrie că „soarele tău nu va mai apune” (60, 20) se gîndeşte desigur la fericirea fără de sfîrşit a omului viitor. Şi la Maleahi (3, 20) are soarele însemnarea de prosperitate. El e personificat. Răsărind acel soare bucuria va fi atît de mare încît omul îl simte ca pe un lucru care este nou, „saltă de bucurie cum zburdă vitele scăpate din jug”.

Soarele e o persoană a viitorului, unul care luptă pentru instaurarea dreptăţii în lume. În Sf. Scriptură celor drepti Dumnezeu le este adesea un soare luminător.

Pentru efectul mai înviorător se ia soarele pentru a se înfăţişa bucuriile lăuntrice. D. ex.: „Soarele dreptăţii” (Mal. 4, 2) pentru a indica bucuria mîntuirii.

În descrierea lunei paginile Bibliei leagă organic acest astru de isprăvile fiilor lui Israil. **Luna** ia parte la întîmplările vieţii,

se suie în zare pentru a lumina calea și apune pentru ca stăpînit de întunec peisajul să nu fie accesibil dușmanilor (Ios. 10, 12).

Intocmai ca luna și soarele așa și **stelele** sînt prietenii statornici ai scriitorilor inspirați. Coborîrea serii e pentru ei un prilej de admirabile imagini. În raza de strălucire a stelelor profeții văd mai bine jalea decăderii omului și se aude limpede strigătul de nădejde în vremurile ce vor să vie. Cînd vrea să ne dea impresia unui progres aritmetic al omenirii, că b .o. urmașii lui Avraam vor fi atît de numeroși încît lumea nu-i poate cuprinde, se îndreaptă spre stelele cerului, pentru a prinde din cele văzute pe cele nevăzute: „voi înmulți urmașii tăi ca stelele cerului” (Gen. 22, 17; 26, 4; Deut. 1, 10). În Numeri 24, 17 „Steaua din Israil” este imaginea unui om de seamă, la Daniel 12, 3 oamenii virtuoși sînt tot atîtea stele strălucitoare. În Apocalipsă 22, 16 Hristos se numește „stea strălucitoare”. E steaua după care s-au cîntărit magii (Matei 2, 2), care sosind la Ierusalim întrebă: „Unde este Nounăscutul că noi văzurăm steaua lui la răsărit”?

În creațiile biblice un loc nu de minimă importanță îl ocupă oceanul, **marea** care apare în diferite texte. Marea, de obicei, Mediterana, este numită în cărțile biblice, Marea cea mare, Marea de apus, Marea filistenilor sau scurt: Marea. Ea e liniștită sau blîndă, dar e posomorită, se mînie și-și ridică în tînguire neîntre ruptă valurile ei, se sparg și urlă cînd trebuie să poarte în spînarea ei nevrednicii omenești, cum a fost cazul cu Iona profetul, îndărătnic și fariseic de îngust, care a umblat pe ea, de mult, acum aproape trei mii de ani.

Marea apare în Biblie în felurite aspecte. Este însă cel mai potrivit simbol al nemărginirii, căci cerul și marea sînt obiective nedespărțite ale celei mai largi viziuni.

Un alt dar al naturii este Marea Moartă, cum i se zice în epoca creștină. În vechime i se spunea: Marea sărată (Gen. 14, 3) și Marea răsăriteană (Ez. 47, 18). Azi arabii îi zic Marea lui Lot (Bahor-el-Lut). Ea se ridică ca un protest revoltător împotriva societății viciate și mîncată de instincte josnice (Gen. 19, 1—29) și devine una dintre cele mai populare mări din scrierile biblice. Ea împletește elemente luate din viața reală și evocă atmosfera de minciună și ipocrizie, corupție și destrăbălare, lux și risipă trăită aici, în orașele înghițite de apă, în Sodoma și Gomora. Cartea Facerii descrie impresionant geneza acestei mări,

care împrăştie fior de moarte şi pedeapsă binemeritată: Intemperii însoţite de descărcări electrice, foc şi pucioasă, cu solul surprins într-o oscilaţie seismică, au aprins pământul bogat în materii inflamabile şi a nimicit oraşele Sodoma şi Gomora. Aceiaşi soartă au avut-o şi centrele apropiate Adma şi Teboim (Deut. 29, 23). Distanţată de bărbat, care-i striga: „Grăbeşte!” printr-o îndărătnicie caracteristică acelei femei, ea a încremenit într-o mişcare spasmodică şi s-a prefăcut în stîlp de sare (Gen. 19, 26). Pe ruinele acelor străvechi cetăţi luă fiinţă Marea moartă. Bogată în materii combustibile pământul s-a aprins şi consumat, prin foc, iar nivelul regiunii a rămas mai jos decît restul. Abisul produs prin ardere s-a umplut cu apă. Din cauza clorurilor se distruge orice vietate. Totul e încremenit aici. Nici o vietate, cu adevărat o mare moartă, nici un fel de viaţă. De atunci pământul a rămas pustietate.

Un observator atent ni se pare scriitorul biblic prin atitudinea faţă de pitorescul mărilor mici.

De Marea Galileii sau Marea Tiberiadei (In. 6, 1; 21, 1), Lacul Ghenezaret (Num. 34, 11; Ios. 13, 27) şi Lacul Merom, Vitezda şi lacul Siloamului — un ochi de apă vîrît în fundul unei văi — se leagă amintirea unor fapte glorioase. Nu reţin numai însuşirile generale, ci se apleacă şi asupra frumuseţii lor vulgare şi utile. În această formă ziua, apele adună lumea pe plajele lor calde pentru odihnă şi sănătate, iar seara procură o adevărată fericire tinerilor care se lasă în voia valurilor, pe bărci sclipitoare.

Deşi în puţine cuvinte (pagini) totuşi se strecoară şi Nilul în preocupările scriitorilor biblici.

Nilul este unul din apele lumii fără de care viaţa liniştită a unei bune părţi din Africa nu este cu putinţă. El uşurează şi face plăcut traiul de toate zilele, la mulţi oameni.

Toată bogăţia Egiptului se datoreşte acestui râu, fără de care ţara s-ar preface într-un deşert sterp. Revărsarea şi retragerea apelor lui e aşa de perfect reglementată ca şi cursul soarelui şi al lunii. Există o epocă în an cînd parcă toate izvoarele lumii vin pentru a plăti acestui râu tributul lor. Apele ies atunci din mal şi inundă ţara, depun un nămol gros şi produc gunoirea solului. Se retrag apoi îndată lăsîndu-şi comoara pe întinsul şes al pământului. Herodot numeşte Egiptul un dar al Nilului şi pe bună dreptate, căci dacă Nilul şi-ar schimba cursul apei Egiptul ar deveni o mare pustietate.⁶

6 R. Menard şi Cl. Sauvageot, *L'Egypte et l'Asie*, Paris, p. 4.

Acesta e Nîlul. De aceea el găsește ecou la scriitorii sfinți. Cel dintîi loc biblic despre Nil este Gen. 41, 1 care înfățișează pe Faraonul Egiptului odihnindu-se la mal și privind o ceată de vaci „grase și frumoase la arătare”. În Exod 1, 22 Nilul constituie groapa funerară a copiilor de cînd Faraon a poruncit: „Fiecare băiat ce se va naște să-l aruncați în rîu...”. Această măsură constituie semnalul de alarmă al eliberării din captivitatea suferințelor. Biblia vorbește despre legătura strînsă între Nîl și Moise (cf. Ex. 4, 9; 7, 17—22; 8, 5—13); Nil și Isaia (19, 5—9); Ieremia (46, 7—8); Ezechiel (29, 3); Amos (9, 5); Naum (3, 8); Iov (40, 10—28).

Cînd Isaia descrie anarhia și războiul din Egipt și ajungerea sub dominația unui despot lăsa Nilul să se revolte împotriva acelei grele tiranii și să-și prefacă apa în una stătută, pentru ca „livezile Nilului și toată verdeața de pe maluri să se uște și să nu mai fie ... și vor suspina pescarii ... și cei ce lucrează inul vor fi zăpăciți ... meșterii țesători vor fi întristați...” (Isaia 19, 5—9).

Pentru a prezenta un măreț tablou al încrederii în forțele uriașe ale poporului Ieremia asemenea marșul armatei egiptene cu revărsarea ordonată a Nilului (Ier. 46, 7—8).

Ezechiel dezvăluie exploatarea de către Faraon care, aflîndu-se la cîrma țării, se lăfăiește gureș zicînd: „Al meu este Nilul și eu l-am făcut numai pentru mine” (Ez. 29, 3). Profetul vede mai departe în timp cînd toată slava regelui ia sfîrșit căci cuvintele versului următor (29, 4) sînt o sentință neiertătoare la adresa faraonului tiran: „Se vor înfige cîrlige în fălcile tale și de solzi vor fi lipsiți peștii rîurilor tale și vei fi tîrît afară din rîurile tale...”.

Amos se folosește de rîul Nil pentru a face o descriere iperbolică a cutremurului de pămînt (9, 5), iar Naum (3, 8) caracterizează cu atîta pătrundere situația orașului Teba (No-Amon) cînd scrie că „forța cetății se bazează pe ale Nilului maluri”.

Un loc important în scrisul biblic îl ocupă rîul **Iordan**. Nici un alt rîu nu e cîntat de scriitori ca Iordanul. Te străbate un fior sfînt cînd te uiți în Biblie și afli cîte s-au petrecut în apele rîului potolit și neted ca o oglindă.

Întîia pomenire a Iordanului se face în cartea Facerii cu prilejul despărțirii lui Avraam de Lot. Ca să nu fie pricină de ceartă între unul și altul pentru pășunile necesare turmelor, Lot alege partea din stînga Iordanului (Gen. 13, 8—10). Iacob a trecut Iordanul în drum spre Mesopotamia. Ruben și Gad stăruie

pe lângă Moise să-i lase în frumoasa câmpie din stînga Iordanului. Moise acceptă cu condiția ca ei să ajute pe frați la trecerea Iordanului. În preajma Iordanului a trăit profetul Ilie. Pentru Iosua Iordanul a constituit un mare obstacol natural și bucuros că s-a văzut dincolo de el a ridicat un monument în chiar apele Iordanului (Ios. 3—4).

Celebru devine Iordanul prin Iisus. Ioan predică iar lumea aleargă să se boteze în Iordan (Mt. 3). Iisus primi botezul pe malul stîng al Iordanului, cam față în față cu vechiul Ierihon. Acolo primi adevărarea misiunii Sale (In. 3, 28). Mîntuitorul a trecut de multe ori Iordanul cînd venea din Galileia în Ierusalim prin Perea (Mt. 19) și cînd trecea în stînga Iordanului la prietenul său Lazăr (In. 10, 40).

Pentru a da vioiciune expunerii, scriitorii biblici sensibilizează materia, de ex. apele puternice înfățișează cete de vrăjmași (Is. 8, 7; Ier. 47, 2).

În Vechiul Testament marea, oceanul (adîncul, cum ziceau cei vechi) este imaginea unei primejdii supreme. Așa citim în psalmul 128, 1: „Dintru adîncuri strig către tine Doamne...”. Ape multe înseamnă prigoniri și necazuri: „Mîntuiește-mă că au intrat apele pînă la sufletul meu” (Ps. 69, 1). În descrierea naturii rămîne vestit pastelul idilic din ps. 136: „La rîul Vavilonului”: „Cînd în sălciile triste, parcă pentru ei crescute, spînzurat-au harfele lor jalnice și mute”.

În poezia biblică apele îndreaptă gîndurile spre o spălare subînțeleasă, ca spălîndu-ți fața cu apă să te gîndești în fiecare zi că și greșelile trebuiesc curățate.

O frumusețe originală întîlnim în descrierea munților. **Munții** din Biblie, Ararat, Liban, Sinai se găsesc în starea lor primitivă, unde încă nu intervenise omul cu prefacerile lui. Ei serveau de adăpost firesc împotriva împilatorilor străini, care nu cunoșteau drumurile. Astfel sfătuiește Mîntuitorul că atunci cînd vor vedea rele venind asupra lor „cei din Iudeia să fugă în munți” (Luca 21, 21). În Biblie munții se numesc „înălțimile pămîntului”, (Am. 4, 13) și sînt imaginea puterii nebiruite, a autorității și a securității (Ps. 79, 11).

Tot ce e frumos și încîntător, măreț și puternic, seamănă scriitorul biblic cu Libanul, muntele care împodobește partea de miază-noapte a Canaanului. El e pomenit de zeci de ori în cărțile Vechiului Testament. În trecut muntele a fost înzestrat cu păduri

falnice de cedru (Iud. 9, 15; Is. 2, 13; Ez. 17, 3), cu mîndri pini și chiparoși și tot felul de arbori și tufișuri (Cînt. Cînt. 3. 9; Is. 37, 24).

Străbătut de văi înverzite, udate de apa limpede a râurilor și decorat cu flori bogate și variate el întrunește cu măiestrie toate frumusețile. Leul se plimba acolo în voie, ca un adevărat domn și stăpînitor al junglei. Pe întinderea lui cerească nu se ivește nici un nouaș, numai vulturii trufași care se înalță în cercuri spre cer pînă ce se pierd în zare, mai aruncă cîte-o pată de umbră în adîncime. În pîntecele acestor munți zac comori din cele mai bogate. Acesta este Libanul cîntat de profeți. Atras de aspectele frumoase ale muntelui, profetul Isaia a zugrăvit cu admirație „măreția Libanului” (Is. 35, 2 și 66, 13). Osea are de multe ori prilejul de a se minuna de „mireazma lui” (Os. 14, 7) iar Cîntarea Cîntărilor 4, 11 pune mare preț pe aroma, foarte plăcută, care o răspîndesc cedrii din munții cei mai falnici decît toți.

Dintre văile care apar mai frecvent în scrierile biblice menționăm valea Sorec, unde frumoasa Dalila „a pus sfîrșit puternicului și neînvinsului Samson” (Jud. 13, 15), apoi țarmul Chatamun, unde trăia bătrînul Simeon, care a primit în brațe pe Mîntuitorul și căzînd în genunchi a strigat plin de emoție: „Acum slobozește pe robul tău în pace că văzură ochii mei mîntuirea”.

De la început omul și-a găsit în bogatul cerc al naturii izvorul curat pentru marea lui putere de muncă. Perechea Adam și Eva și-au creat condiții din ce în ce mai favorabile propășirii. Cu pieptul dezvelit pentru trudă, cu mintea lui trează și inima caldă, omul și-a făcut din sălașul său o regiune pitorească. În Gen. 1, 12 citim că pămîntul lui odrăslea: „verdeață, ierburi și pomi roditori”. El a făcut să răsară din pămînt plantații renumite: tot felul de pomi, „frumoși la vedere și buni la gustare” (Gen. 3, 9). Un rîu care se ramifica în patru brațe, uda întreaga grădină. Spinii și pălămida îngreunau mult lucrarea pămîntului și pricinuiau în mare măsură scăderea productivității (Gen. 3, 18). Pe lîngă bine omul cunoștea și răul. În vorbirea figurată „buruienile” indică greutățile vieții. Pînă a stoarce pămîntului hrana necesară vieții se cere o muncă istovitoare, mai ales la început cînd uneltele de muncă erau rudimentare. Cuvintele biblice „creșteți și vă înmulțiți și stăpîniți pămîntul, peștii mării și paserile cerului și toate vietățile și tot pămîntul” (Gen. 1, 28) sînt „un în-

demn și o poruncă de întărire a puterii ... în acțiunea de domnare a naturii”.⁷

Țările din orientul antic au fost, din vechime, vestite prin calitatea pometurilor, portocale, smochine, banane. Cea mai mare parte a populației se mulțumea cu măslinile, neavînd la îndemînă pe celelalte, din cauza prețurilor exagerate. Pentru a ridica nivelul de trai profetul Ieremia a scos în evidență importanța grădinilor pentru aprovizionare: „Plantați grădini și mîncăți roadele lor” (29, 5), scria celor din Babilonia.

De multe ori scriitorii biblici dezvoltă temele lor în cea mai strînsă legătură cu **deșertul**.

Deșertul biblic este cel arabic. Acesta pleacă de la Delta Nilului și cuprinde regiunea între Marea Roșie și Oceanul mediteranean pînă la gurile Iordanului. El se alcătuiește din pustiul Sin și pustiul Paran. Străbătîndu-l, un aer greu te întîmpină și te apasă, un foc pare că gata să se aprindă. Pămîntul e înfierbîntat, aerul e uscat. Cît vezi cu ochii e numai deșert. Ici și colo cîte un pîlc de vegetație și pămînt, de nisip și cîte un palmier ocolit uneori de case scunde acoperite cu pămînt bătut și îngradit cu piatră. Ele adăpostesc pe oamenii chinuiți ai deșertului.

Pămîntul pare adormit, doar cîte odată răsună urletele șacalilor dinspre pustiurile nesfîrșite de nisipuri. Se jeluiește că nu-i vine prada în cale. Un fel de promoroacă că o pulbere fină îți împiedecă vederea încît orizontul pare îngust. Cînd se ivesc uraganele de nisip viața e pur și simplu pusă în primejdie.

Acesta e bărăganul. Aici a chinuit Moise ca cioban la oile altora (Ex. 3, 1), iar Israil și-a dorit mai bine moartea decît să aibă zile în condițiile pe care le putea oferi deșertul acesta (Ex. 14, 11).

Profeții lasă să apară în opera lor, viziunea unui viitor luminos și spun adesea că și popoarele deșertului au dreptul la o viață mai bună și îndestulată. Ei zugrăvesc în imagini realiste, pentru că profeții au știut întotdeauna să îmbine practicul cu frumosul, „vremea” cînd prin acțiunea omului și printr-o muncă dirijată se va înfrumuseța și ameliora natura.

Atunci „schiopul va sări ca cerbul și limba celui mut va tre-sălta de bucurie, căci ape vor curge în pustie și rîuri în pămînt însetat” (Is. 35, 6).

Plini de optimism și încredere în triumful măreței cauze a omenirii profeții afirmă din ce în ce mai categoric că vor dispăre

7 I. Todoran, *Tehnică și spirit*. Sibiu 1944, p. 85.

vechile „frumuseți”, pustiuurile nisipoase și în locul lor ia naștere un peisaj nou, răsar alte frumuseți pe pământ. Se vor sădi în pustie cedri, salcâmi, mirt și măslini, chiparoși, ulmi și molifiți laolaltă. Se va preface pustiul ca raiul și pământul roditor ca o grădină (Is. 41, 18). Grădini în (pustie) deșert. E revelatoare starea care va deveni realitate când se vor ridica construcții pentru consolidarea nisipurilor mișcătoare și se va favoriza creșterea plantelor pe terenuri altădată pustii.⁸

Bogate în adâncime sînt bucățile care descriu **cîmpul** proaspăt cosit și încă umezit de roua dimineții. Așa de pildă (Ps. 72, 6—7), unde e vorba despre omul desăvîrșit din secolul culturii și al progresului: „Inflori-va atunci cel drept și va fi belșug de pace” (Is. 77, 7).

În lumînosul portret moral al tinerei moabitence Rut, unde se vede dragostea față de munca curată, se înfățișează natura ca strîns legată de starea sufletească a strîngătoarei de spice, care culege prețuirea și admirația secerătorilor.

Lanurile de grîu strălucesc la lumina soarelui iar fetei îi bate inima de bucurie că s-a găsit în iubirea ei firească față de pământul roditor și udat din belșug, al părinților. Autorul descrie, cu multă finețe, cum se trezește în sufletul blondei cu păr mățos ideea căsătoriei cu Booz, omul care arată față de cei obiști multă obligație.

Dragostea e împărtășită și luminată de același sentiment, de aceea ea învinge orice piedecă și mai ales pe cea a unor rudenii supuse prejudecăților, care urmăreau privarea ei de libertatea de a-și manifesta sincer sentimentul iubirii prin măritarea fetei ei în cadrul acelorași familii, îndeplinind uzul așa numitei căsătorii de levirat (între cumnați). Fata își simțea inima legată de Booz, ea își apără dragostea curată. Vedem desfășurîndu-se nunta într-un cadru festiv din bogatul cerc al naturii.

În livada din fața cetății, situată pe o colină cu plantații de olivi, dumbrăvi de măslini și podgorii ce dau cei mai admirabili struguri, se întărește actul căsătoriei prin mărturia poporului care se adunase în număr mare. Astfel cartea Rut realizează o armonioasă împlétire între dragostea pentru natură și sentimentul curat al iubirii.

Un loc larg îl ocupă în literatura biblică **flora**. Autorul **Pentateuhului** a îndrăgit de copil natura. Iarba înaltă pînă la gît, în

care sforăiau de căldură crocodilii Nilului, e un aspect din peisajul său natal ca și florile și grânele, cu plugari ce vin de la seceriș și întoarcerea zgomotoasă a fetelor de la gîrlă.

Pentru Solomon interesul față de frumusețile naturii e ceva firesc: El evocă aceste frumuseți cum slăvește virtuțile fetelor fecioare. În Cîntarea Cîntărilor (1, 13) aseamănă intensitatea sentimentelor cu un buchet de flori din mir, pentru că în Orient fetele își leagă buchete de flori de baierile iei (cămășii) astfel încît atîrnă pe sîn.

Mireasa descriind livada pe care s-a așezat cu iubitul ei (1, 16) zice: „verdeața este așternutul nostru, cedrii sînt grinzile, și chiparoșii bolțile caselor noastre”.

Poetul descriind superioritatea iubitei sale zice că-i „un crin în mijlocul spinilor” (2, 2). Mirele este asemănat cu un pom de calitate aleasă, în vreme ce ceilalți feciori sînt copaci de ai pădurii, alături de el.

Florile sînt întîiul semn al primăverii, timpul de veselie al pasărilor și de bucurie pentru om (Cînt. Cînt. 2, 12).

Alt semn al primăverii este cîntatul turturelei (Cînt. Cînt. 2, 12).

Cînd smochinul înflorește pentru întîia oară e dovadă că sîntem în plină primăvară. În descrierile biblice smochinul și vița de vie se găsesc de obicei asociați, fiindcă în Orient smochinii se plantează în vie (Cînt. Cînt. 2, 13). Tot ce e frumos, ispititor, virtuos și desăvîrșit se aseamănă în Cîntarea Cîntărilor cu: „Nard și safran, trestie mirositoare și scorțișoară, cu fel de fel de fufări de tămîie” (4, 14).

Mireasa roagă vînturile ca să sufle și să clatine florile mirositoare ale grădinii, pentru ca răspîndind parfumul lor ea să placă și mai mult iubitului (4, 16).

Pentru a arăta armonie, sănătate, frumusețe, poetul Cîntării Cînt. aseamănă dinții iubitei cu „o turmă de oi tunse, ce ies din scăldătoare, care toate gemeni au și nici o stearpă între ele” (4, 2 și 6, 6). Alteori zice că e „frumoasă ca luna, curată ca soarele” (6, 10) și are trupșorul ca „un snop de grîu, încins cu crini” (7, 3). Sîinii ei ca doi pui de cerbi, ca gemenii unei căprioare (7, 4), gura „asemenea vinului ales” (7, 10), sînii „ca strugurii” (7, 9), aspirarea „ca aroma merelor” (7, 9).

Un loc larg ocupă, la scriitorii biblici, vița de vie. De fapt Canaanul era o țară a vinului (IV Imp. 18, 38). Ne gîndim la podgoriile din valea Eșcol, la cele de pe poalele Hebronului, de

la Sichem, Carmel, șesul Izreel, din părțile Libanului și Iordania (Jud. 9, 26—27; II Cron. 26, 10; III Imp. 21, 1; Os. 14, 8; Is. 16, 8).

În Orientul biblic (Palestina, Egipt, Siria) se planta în mod sigur vița de vie pe la 2.000 a. Hr. Melchisedec, regele Salemului, donează o cantitate de vin lui Avraam. După informațiile Penta-teuhului (Deut. 6, 11) la imigrarea în Canaan se aflau vii acolo. Filistenii le cultivau rațional (Jud. 14, 5) pentru vinul de calitate și renumitele stafide și struguri. Vinul îl foloseau și ca aliment. Astfel Booz poartă pe Rut la masă zicându-i: „E vremea prînzului, vino de mîncă cu noi, ia-ți pîine și-ți moaie bucătura în vin” (Rut 2, 4). Culesul era prilej de mare bucurie, o adevărată sărbătoare națională. Se striga, se chiuia, se cînta și se dansa. A nu avea parte de bucuria culesului se considera o nenorocire dintre cele mai mari: „blestemat să fii, cu femeie să te logodești și altul să se culce cu ea, vie să-ți sădești, dar de ea nu te folosești” (Deut. 28, 30).

Fabula cu vița de vie (din Jud. 9) și parabola cu via (de la Isaia 5) sînt perle ale scrisului biblic. Însemnătate amplă are via și produsele ei în simbolismul biblic. Găsim în această privință figuri de stil neîntrecute, via este, în unele cazuri, imaginea credincioșilor. Acest simbol se deduce din psalmul 79, 14—15: „Doamne, Doamne, caută din cer și vezi și cercetează via aceasta pe care a sădit-o dreapta ta”. Umbra viței imaginează pacea și prosperitatea, cînd fiecare stă liniștit sub vița sa și nimeni nu-l înfricoșează (Mih. 4, 4; Is. 16, 17; Zah. 3, 10). „A-ți mîntui strugurii tăi” (IV Imp. 18, 31) înseamnă a avea parte de liniște și prosperitate.

Măreția naturii se vede bine în Ps. 1. Apa, rîul, pomii, rîdul, pleava și vîntul prind glas și fac elogiul omului virtuos. „Acela e ca un pom sădit pe malul unor ape, care-și dă rodul la vreme și ale cărui frunze nu se veștezesc” (Ps. 1, 3).

În corabie Noe introduce din toate animalele curate cîte șapte perechi, de asemenea și dintre păsări (Gen. 7, 2—3), iar curcubeul ia parte la clipele de bucurie ale moșneagului. Arătarea curcubeului vestește părerea de bine că potopul s-a sfîrșit și exprimă convingerea că nu vor mai pieri oamenii prin potop și „nu va mai fi potop ca să pustiească pămîntul” (Gen. 9, 11).

Glasul broaștelor, sborul muștelor, lăcustele, potîrnichile, mana, grindina și întunecul fac parte din acea serie de capitole

ale Pentateuhului în care natura a fost privită o forță, un asociat bun al omului în vremuri de urgie (Ex. 7—10).

În istoria omorîrii balaurului, eroul (Daniel) este un simbol gînd să întărească demnitatea în inima tinerei femei, salcia și mesteacănul căutînd o diversitate în depunerea mărturiei, se revoltă împotriva a tot ce poate întuneca viața omului.

În istoria omorîrii balaurului, eroul (Daniel) este un simbol al superiorității. Prin devotament, muncă și sacrificiu omul poate realiza stăpînirea asupra forțelor naturii și ale prejudecăților religioase, imaginate prin idolul Bel.

Anotimpurile sînt descrise tot așa de fermecător cum nu le întîlnim în orice autor de pasteluri. Evenimentele petrecute în epoca biblică sînt legate de oameni care și-au trăit viața în bogatul cerc al naturii, ca pescari, vînători sau oieri. E deci natural ca anotimpurile să apară în descrieri. **Vara** și, contrastul ei puternic, **iarna**, apar pentru întîia oară în Gen. 8, 22. Sînt cunoscutele cuvinte: „cît va dăinui pămîntul, semănatul și seceratul, frigul și căldura, vara și iarna, ziua și noaptea, nu vor înceta”. Ca și cînd am asista la desfășurarea unui film, textul acesta fixează în succesiunea lor naturală principalele legi ale firii. Pămîntul are un început, el are și un sfîrșit. Dar pînă atunci evenimentele își urmează cursul lor. Căldură, frig, vară, iarnă au fost și vor fi. Innoirea omului viitor este idealul omului de altădată: munca și străduința eroică vor trebui să-l îmbărbăteze în toată vremea. Ceea ce caracterizează conținutul acestui text este dragostea de viață și bucuria ce-l stăpînește pe om muncind. În metaforă toamna imaginează vîrsta matură a omului (Iov. 29, 4).

Un aspect din lumea animalelor îl constituie **invazia lăcustelor**.

Cine a avut ocazia să rămînă mai mult timp în Egipt, Palestina sau Siria a putut fi martorul unei astfel de calamități, venită prin insectele care au fost obiectul de studiu al atîtor scriitori. Fenomenul invaziei, constituie în sine o frumusețe, ca și tunetul, furtuna, dar efectele sînt grozave.

În 1749 armata lui Carol XII a fost pusă pe fugă și s-a retras în dezordine în urma unui atac de lăcuste. În 1901, la Lezignan, un tren întreg a fost imobilizat de-o astfel de ceață. Iată descrierea unei invazii de lăcuste la o fermă din Algeria: „Deo-

9 Episcopul *Inochentie* al Odesei, Șease cuvîntări despre natură. Trad. de Episcopul Nicodim. Iași 1924, p. 35.

10 H. *Lesêtre*, *Satuerelle*, în: *Dictionnaire de la Bible lit.* S, col. 1513.

dată la ferestrele și ușile închise, pentru a ne feri de căldură, se auziră strigăte disperate: Lăcustele! Lăcustele! Gazda mea deveni palidă ca un om căruia i se vestește un dezastru, și noi ieșirăm în grabă afară. În decurs de 20 minute se făcu în casă, care era înainte destul de liniștită, un zgomot de umblet precipitat, de glasuri nedeslușite ... din umbra vestibulului, unde oamenii de serviciu se odihneau, au venit făcând zgomot cu bastoane, cu tacâmuri, cu instrumente muzicale, cu obiecte de metal care erau la îndemână ... ciobanii sunau din fluier, toți produceau zgomot infernal. Femeile țipau, copiii strigau. A trebuit acest zgomot infernal pentru a încerca îndepărtarea pacostei de lăcuste și a le împiedeca să se așeze. Lăcustele erau atât de multe încât au produs umbră asemenea unui nor negru de ploaie și înaintau cu un zgomot asemănător celui produs de un vînt puternic într-o pădure... Cu tot strigătul nostru ele au pătruns în casă, au invadat toate colțurile odăilor, în pat, pe vase, se roteau furioase înaintea feței noastre lăsînd o duhoare de cadavru trecut în putrefacție. Cele lovite cădeau jos, la pămînt, care devenise negru de mulțimea lor. Cîinii de la fermă se năpusteau și ei furioși asupra lor ... soldați veniți în ajutor răspîndiră un fel de pudră...

Fîntînile, izvoarele, rîurile, totul era infectat de ele. În dimineața următoare ele au dispărut dar în urma lor a rămas o pustietate. N-a rămas nici un firicel de iarbă, nici o floare, nici o frunză verde. Copacii aveau numai crengile goale, ba multora le era roasă și coaja. Plugarii au început a ara pămîntul pentru a distruge ouăle depuse. Fiecare bulgăr de pămînt era sfărîmat cu multă atenție, pentru că cadavrul celor rămase infectau și produceau boli contagioase, care distrug oamenii, alături de recolta lor.¹¹

Săvîrșind astfel de ravagii este explicabil ca invazia lăcustelor să fie considerată una dintre cele mai mari plăgi. De fapt din scrierile biblice se constată aceasta și se consdieră plaga ca unul din cele mai mari blesteme de care poate fi atinsă o regiune a țării.

În acești termeni semnalează Amos (4, 9) o invazie de lăcuste: „Pustiit-au grădinile și viile voastre, smochinii și măslinii au fost prăpădiți de lăcuste ... și era otava ca după cositul ierbii” (7, 1). „Ceea ce a rămas de la lăcustele mici au ros lăcustele mari, ceea ce a rămas de la lăcustele mari au mîncat cele zbură-

11 Idem, ibidem, col. 1513—1515.

toare, și ceea ce a rămas de la lăcustele zburătoare au mâncat stolurile de lăcuste. Pustiit-au via iar smochinul l-au ciumpărit, le-a prăpădit cu totul coaja și le-a lăsat fără de frunze, vlăstarii sînt albi căci sînt fără de coaje, asemenea merii, finicii și toți copacii de pe cîmp s-au uscat. Cîmpul a rămas pustiu, țarina e plină de jale, grîu nu mai este, mustul a ajuns de leac, iar untdelemnul n-a rămas nici un strop, plugarii sînt zăpăciți, stăpînii de vii se tînguiesc ... bucuria ajuns-a ocară pentru fiii oamenilor” (Ioil 1, 4—12).

Dîntre necuvîntătoare cea care constituie oarecum specificul este **cămila**, tractorul omului sărac, cum bine i s-a zis. Iov avea puzderie de cămile (1, 3). Pasul ei domol (Gen. 37, 25), cadrează cu comoditatea orientalilor. Se vede că cel mai mare animal al Palestinei se considera cămila pentru că în Scriptură (Matei 19, 24) este tipul a ceva de mari proporții.

Stăpînul junglei este însă leul, simbolul, de obicei, al forței (Gen. 49; Ps. 21, 14; 103, 21). Un leu e Iuda (Gen. 49, 8) și un leu din Iuda e Hristos (Apoc. 5, 5). Leul se întîlnește în toate părțile Palestinei, Siriei, etc. Se adăpostea de preferință în munții Liban (Cînt. Cînt. 4, 8) și în pădurile de fag, de pe valea Iordanului (Ier. 49, 18), dar mai ales abundă în vorbirea figurată a Bibliei. Cîntarea Cîntărilor slăvește grația și frumusețea gazelei și descrie urletul trist al șacalului, răgetul puternic al lupilor și hienelor și al leului, „care cînd umblă după pradă muște” (Ps. 21, 13).

Gazela, sau antilopa, preferă tufele tinere de mimoze ce formează planta de bază cu care se hrănește,¹² de unde rezultă că pe acele meleaguri creșteau mai ales mimozele, care facilitau creșterea gazelei.

În descrierile poetice **crocodilul** se bucură de multă atenție și ocupă locul prim în tabloul zoologic al cărții Iov. Iată portretul, adică frumoasa lui întocmire cum zice Iov 41, 12 : „Dinții lui sînt îngrozitori. Spaima lui este ca un șirag de scuturi, pe care le-ai întărit puternic și le-ai pecetluit... Din strănutul lui scapără lumină și ochii lui sînt roșii ca pleoapele zorilor. Din gura lui ies parcă niște torțe aprinse și izbucnesc valuri de scînteii. Din nările lui iese fum, ca dintr-o căldare pusă la foc..., puterea lui este adunată în grumazul lui și înaintea lui țîșnește groaza. Carnea lui e îndesată, oricît ai apăsa pe ea nu se lasă. Inima lui e tare

12 A. Lecca, *Un român în Africa*. București 1960, p. 28.

ca piatra. De măreția lui se tem și valurile, valurile mării se dau înapoi ... săgeata nu-l pune pe fugă... Sub pîntecele lui sînt solzi ascuțiți, cînd dă prin noroi parcă dă cu grapa" (Iov 14—33). Metafora de care se servește autorul biblic se întîlnește la vechii scriitori clasici. Suflarea animalului se aseamănă cu o flacără la Pindar (Philic. IV, 400); Virgiliu (Eneida XII, 101). Alte apropieri obvin la Omer (Iliada XV, 190); Sofocle (Antigona 334); Aristofan (Aves 350) etc.¹³

La profeți crocodilul devine o figură tipică a marilor puteri. Babilonia, Egiptul și Asiria (Is. 27, 1; Ez. 29, 3), prin care se biciuiește lăcomia și exploatarea fără milă a micilor popoare.

Condițiile climaterice și flora Palestinei sînt prielnice dezvoltării agriculturii. Valea rîului Iordan, luncile cu salcîmi și tei, arbuștii meliferi precum și fînețele naturale sînt un bun teren pentru nectar. Astfel rămîne valabilă zicerea proverbială că „Canaanul e țara în care curge lapte și miere”.

Mărturii despre **albine** găsim în cele mai vechi scrieri. Ivirea albinelor se pierde în negura vremii. Scriitorii biblici au iubit cu patimă frumusețea albinelor. Astfel psalmistul David scrie că albinele sînt imaginea dușmanului aprig. Ele înconjoară fagurul și nu se depărtează pînă nu sug toată dulceața. Ideea o exprimă textul din Ps. 117, 12: „M-au înconjurat ca albinele dar se vor stinge ca un foc de spini”.

Isaia aseamănă pe asirieni cu albinele, căci fiind un popor războinic stau totdeauna gata de atac. Iisus Sirah 11, 3 ironizează administrația coruptă și leneșe spunînd că „mică este între zburătoare albina și începutul dulceților este rodul ei”.

Prevalează însă numărul acelor texte în care scriitorul valorifică necuvîntătoarele mai apropiate de om prin legătura cu munca omului. E vorba despre animalele domestice cu care el se găsește în cea mai strînsă legătură, cum sînt cornutele.

Simbolismul este nota precumpănitoare a acestor texte. Astfel cele șapte vaci „grase la trup și frumoase la vedere, care pășteau în păpuriștea Nilului”, înfățișează anii de belșug ai Egiptului, ca și „cele 7 spice pline și frumoase care ieșeau dintr-un pai” (Gen. 41, 18). Criza economică a țării e vestită prin contrast: „7 vaci slabe și urîte foarte la vedere și uscate la trup și 7 spice goale, seci și arse de vînt” (Gen. 41, 19—22).

13 H. Lesêtre, Crocodile, în: Dict. de la Bible, tom. II, col. 1126.

Pilda cu oaia pierdută (Luc. 15, 3—7) este o măiestrită expunere în care se zugrăvește un simțămînt de milă pentru nenorocirea întîmplată uneia dintre oi. Povestirea este luată din lumea animalelor dar pentru a ilustra că omul se află pe treapta cea mai mare a valorilor și că lipsa de grijă față de om este condamnatibilă.

Pe aceeași linie se axează Parabola lui Natan cu mieluşelul omului sărac (II Imp. 12, 1—7). Avem aici un puternic sentiment de duioşie pentru nenorocirea întîmplată mieluşelului în care se exprimă ură împotriva exploatării omului sărac și robit de către stăpîni. Temele luate naturii sînt mult mai bogate în Pilda Semănătorului (Mat. 13, 3—9; Mc. 4, 3—9; Lc. 8, 5—8), Pilda cu secerişul bogat (Mat. 9, 37; Lc. 10, 2), Pilda smochinului neroditor (Lc. 13, 6—9) și Pilda despre buciul viței de vie (In. 15, 1—8).

În Pilda semănătorului ni se dă un tablou viu din viața plugarilor: semănatul, și o imagine a unui moment crucial al primăverii. Succesiunea anotimpurilor poate fi urmărită în celelalte trei pilde. Natura apare în toate aceste pilde ca un nesecat izvor de învățăminte pentru om. În toate e prezent omul cu munca sa, omul călit prin suferință și gata, prin calitățile cu care este înzestrat, a merge cu fermitate tot înainte și a sluji intereselor care sînt ale tuturor. Omul care dezertează de la această datorie va fi doborît ca să nu mai „împresoare pămîntul înzadar” (Lc. 13, 7).

Dintre culori **culoarea albă** se pare mai semnificativă. Are și alte simbolisme dar indică mai ales nevinovăție și curățenie. Despre dinții lui Iuda, Moise spune că erau albi ca laptele (Gen. 49, 13).

La carul simbolic din Zaharia 6, 3 trăgeau cai albi, la schimbarea la față „Iisus a strălucit ca soarele iar hainele s-au făcut albe ca lumina” (Mat. 17, 2).

Culoarea albă este simbolul curățeniei sufletești în Ps. 50, 8 și Apoc. 3, 4—5, a nevinovăției la Is. 1, 8 iar în Ecl. 9, 8 e chipul bucuriei.

În Cîntarea Cîntărilor 5, 11 „albul” fără pată este semnul frumuseții desăvîrșite. A devenit sinonimul cuvîntului „rumen” care este culoarea obrazului deplin sănătos. Aici cuvîntul *toh* (alb) se deosebește de „laban” (alb) cum se deosebește grecescul (lamfiros) *λάμφιρος* de (levcos) *λευκός*¹⁴.

14 I. Popescu-Mălăești, Cîntarea Cîntărilor. Manuscris. Sibiu 1951, p. 58.

Verdele este culoarea primăverii. În acest sens citim în Cântarea Cântărilor: „M-am coborât la livadă să văd încolțirea verdeții” (6, 11). Pentru adjectivul verde limba ebraică are mai mulți termeni. Este mai întâi **raanan** (Ier. 17, 7) verdele pomilor sădiți lângă ape, apoi **iarac**, cum e numită iarba, în Gen. 1, 30. Când verdele se numește **ev** înseamnă „a fi în floare”, cum e cazul în Iov 8, 12, unde se arată că norocul omului este asemenea cu trestia și iarba care ușor răsar chiar din pământ uscat, dar nu se maturizează, căci se usucă în grabă. Sinonimul **ratov** din Iov 8, 16, înseamnă a fi plin de suc, indirect, a fi verde.

În vorbirea figurată verdele simbolizează pe oamenii dreți, cum e cazul în Ps. 1, 3 și Luca 23, 31. Culoarea neagră, murdară, indică puterile răului, cum este și culoarea cailor lui satan din Zah. 6, 2 și Apoc. 6, 5.

Dintre celelalte culori menționate în scrierile biblice, culoarea **roșie**, numire derivată în ebraică din cuvântul „dam” = sînge, are multe întrebuințări simbolice, reprezintă mai ales viața deplină. Așa la sacrificiul vacii roșii, „căci sîngele care conține în el suflul vital este de culoare roșie”.¹⁵ Acest sînge văzut pe altarul Vechiului Testament este icoana desăvîrșirii din Noul Testament, sîngele lui Iisus Hristos vărsat pe cruce.

Dacă ar avea grai roșul cam așa ne-ar zice: „să se aprindă în voi flacăra vieții și să ardă din iubire pentru biruința care duce la fericirea alor tăi și alor lor”; verdele strigă: „Să se coboare și în voi liniștea fericită a vieții roditoare, într-o deplină înflorire a darurilor ce vi s-au dat”.

Legea de fier a frumuseții naturale stăruie pretutîndeni, dar mai ales în locul unde s-a cîntat solemn vestea cea nouă: „Pe pământ pace”, în **satul lui Iisus**. Fiecare picior de plai, orice piatră și cărămidă din străvechea așezare a Iudeii păstrează, cu pietate, amintirea aceluia care a îndemnat pe oameni să se alinieze în frontul păcii și al înțelegerii. În grădinile cu plantații de măslini, migdal și chiparoși, cu pomi tunși cu îngrijire, care dau ocol unor căsălii cu vîrfurile retezate, se zăresc locatarii în specificul lor port. Ajungînd în Betleem simți mai intens că aici a trăit David ca cioban la oile fraților săi și o frumoasă femeie tânără, cîntată de profeți și cunoscută în literatura biblică sub numele de Rut-moabiteanca. Originea și însușirile lor se reflectează în mirosul de mirt și leandru, în ecoul văilor și în apele izvoa-

relor, care toate vorbesc despre câtă vitejie a depus autorul psalmilor ca lumea să înțeleagă că pacea reprezintă o poruncă esențială oamenilor, că vine vremea și nu e prea departe cînd vor rodi munții „pace pentru popor și colinele dreptate” (Ps. 72, 3). Colo au fost holdele lui Booz, unde Rut a strîns spice. Iată „Puțul lui David”, de unde, spune Vechiul Testament, a avut dorință David să bea apă. Uite sfîntul leagăn unde pe o lespede, lucesc cuvintele: „Hic de Virgine Maria Iesus Christus natus est”; uite dincolo cîmpul păstorilor, Peștera Maicii Domnului, ș. a.

În Betleem s-a născut Ioab, Abisai, Asahel „căpetenii viteze mult după Booz, Obed și Iese”, care a primit har de la Domnul, binecuvîntînd trupurile lor să semene vitejie și înțelepciune în cutele vremurilor ce vor veni”.¹⁶

De cîte locuri ale pămîntului nu se leagă amintirea unor fapte memorabile. Într-o luncă, ascunsă după dealuri pleșuve, nu departe de Marea Moartă, avînd spre răsărit rîul Iordan iar spre apus munții Carantaniei, se află vechiul Ierihon. Înainte i se mai zicea și cetatea palmierilor, fiindcă erau mulți trandafiri i se mai spunea cetatea rozelor. Ierihonul a fost leagănul celor mai mișcătoare întîmplări. Aici a umblat profetul Elisei, Ilie și Mîntuitorul de multe ori (Luca 18, 35). În Ierihon a trăit vameșul Zaheu.

Într-o minunată regiune cu plantații de portocali și măslini, pe coasta pietroasă a unui deal stîncos, din sudul Galileii, se întinde satul Nazaret, locul unde îngerul a vestit Mariei nașterea lui Iisus.

Pe un platou încadrat în frumoase plantații de rodii și vii, spre nord de Nazaret, se află vestitul sat **Cana**, unde Iisus a participat la nuntă. Pe marginea apuseană a lacului Ghenizaret se află **Capernaumul**. Numele e memorabil. De aici era originar profetul Naum și apostolul Petru și Levi zis Matei. Aici au fost aleși Andrei, Iacob și Ioan. Iisus a săvîrșit atîtea fapte în cetatea Capernaum. Iope de acum treizeci de veacuri trăiește și azi cu numele de Iafa. E oraș port cuibărit pe culmea unor coline verzi, dealurile care-i preling „țărîmul, dealurile care-l înconjoară, soarele care-i alintă aspectul încîntător, palmieri, chiparoși și cacuși totodeauna verzi, sînt tot atîtea mărturii ale frumuseților naturale care se pot vedea aici”.¹⁷

16 I. Chiru-Nanov, *Pe căile profeților*. București 1922, p. 78.

17 P. Fotoc, *Pe pămîntul făgăduinței*, Caransebeș 1935, p. 39.

De aici a pornit Iona spre Asiria, aici a activat Apostolul Petru iar Mîntuitorul a înviat pe Tavita. Aici e casa lui Simeon curelarul. Oraşul care a impresionat mai mult pe scriitorii biblici e Ierusalimul, cetatea celor 40 de veacuri. Cetatea este aşezată pe un platou înconjurat de văile Chidron, Iosafat şi Hinon şi e protejată de Muntele Olivilor şi Scopus. Cu această aşezare favorabilă se lauda David în psalmul 124: „Cum ocrotesc munţii Ierusalimul, aşa va fi ocrotit poporul meu”.

Poziţia geografică şi frumuseţea Ierusalimului a deşteptat admiraţia Apostolilor, care într-o zi privindu-l au zis către Mîntuitorul: „Învăţătorule! Vezi ce fel de pietre, ce fel de ziduri” (Mc. 13, 1). Mult se încadrează în scrierile biblice chipul oraşului Ninive, „cetatea cea mare” (Iona 3, 2) Babilonul, capitala Semiramidei, o minune a lumii antice, cu edificii măreţe şi grădini suspendate; Salamina, oraş maritim, în portul cu acelaşi nume din insula Cipru. Apoi Petra, Ofir, Saba (I Imp. 9, 28; Ier. 6, 20). O descriere a Atenei sub mai multe aspecte ale ei găsim în destule scrieri biblice. În studiul nostru vom insista numai asupra cadrului estetic. Amintim „frumoasele plantaţii din grădinile Academiei şi gimnaziului”.¹⁸ Cetatea de pe malul Tibrului, Roma, e obiectul multor atenţii în scrierile Sf. Apostol Pavel (Rom. 1, 7; 1, 11; 1, 15; 15, 24; Fap. Ap. 19, 21; 23, 11).

Atlasul estetic al Bibliei este atît de vast că nu ne putem opri la toate aşezările risipite dealungul ei.

E mare numărul frumuseţilor naturii, inima scriitorilor biblici palpită faţă de ele.

Eclesiastul face uz de-o sumedenie de motive luate naturii pentru a menţine pe om în virtute: „pînă nu se întunecă soarele, lumina lunii şi a stelelor, pînă nu se întorc iarăşi norii” (Ecl. 12, 2). E vorba de bătrîneţe, cînd puterile omului slăbesc iar viaţa se apropie de sfîrşit încet, încet. Vorbirea este alegorică. „Soarele” este inima omului, care devine mai puţin elastică şi împiedică cursul sîngelui. Luna este sufletul. Stelele reprezintă cele cinci simţuri, lumina închipuie viaţa, norii starea de indispoziţie a omului. La bătrîneţe glasul omului se aseamănă unui „domol ciripit” (Ecl. 12, 4). Debilitat, el nu mai dispune de forţele necesare efortului pentru că structura fizică se denaturează: „migdalul înfloareşte şi se tîreşte încet lăcusta” (Ecl. 12, 5) adică părul îşi schimbă culoarea, corpul (lăcusta) devine greoi.

18 I. Moiescu, Activitatea Sf. Apostol Pavel în Atena. Iaşi 1946, p. 20.

Chiar și aspectele nocturne ale naturii îl încântă pe scriitorul biblic tot atât de mult ca și lumina zilei. **Noaptea** David „nu-și găsea odihnă” (Ps. 22, 3), își lua harfa și cânta (Ps. 77, 7) sau se așeza la masă și compunea (Ps. 92, 3): „noaptea mîna mea este întinsă”, zicea el (Ps. 77, 3) „pentru că eu nu mă tem de groaza morții” (Ps. 91, 5) și astfel „noaptea se va face lumină în jurul meu” (Ps. 139, 11).

Pe cînd alții cădeau răpuși de somn Apostolii mărturisesc că vegherile nocturne erau frecvente: „am lucrat toată noaptea” citim în Lc. 5, 5.

Pe Mîntuitorul îl încînta mult „umbrele nopții”. Evanghelistul spune că a stăruit în rugăciune noaptea întreagă (Luca 6, 12).

Un alt aspect al naturii prins de scriitorii biblici este **vîntul**. Menționăm pe cel care constituie o calamitate, cel numit de arabi „samum” iar de evrei „vînt de foc”. El bîntuie în Persia, Arabia, Egipt, în lunile de vară. Durata lui e de 7—8 minute. Este însă atât de fierbinte și veninos încît la cîmpie omoară într-o clipă pe oricine l-ar surprinde stînd. „Cei omorîți par a dormi, iar dacă cineva voiește să-l deștepte și-l prinde de vreun picior, sau de mîna, acestea se rup. Cadavrele înegresc în scurt timp... Presemnele vîntului sînt o ceață de culoare purpurie și nouri mari de pulbere fină”.¹⁹

Vîntul oferă scriitorului biblic o minunată imagine realistă. Din aceste figuri de stil merită să amintim Iov. 7, 7: „Adu-ți aminte că o suflare de vînt este viața”! Cu alte cuvinte viața este așa de trecătoare ca un vînt care ușor își domolește zgomotul. Pentru a caracteriza pe omul leneș *Eclesiastul* 11, 4 zice: „Cel ce se uită la vînt nu seamănă, cel ce privește la nori, nu secără”. Țăranul muncitor se orientează mult după vînt și nori, fenomene cu care poate determina timpul favorabil lucrărilor agricole. Totuși nu poate conta totdeauna pe acești „indicatori”. Va trebui să țină seama și de alte împrejurări, altcum riscă să rămînă cu hambarul gol.

Tot așa de însemnată este prezența uraganului, a taifunului, a furtunii în scrisul biblic. Furtuna este unul dintre cele mai mărețe fenomene ale naturii. „Cădeau în extaz, în timpul unei furtuni, gîndindu-se în acest timp la propria neputință a omului în

¹⁹ Isidor *Onciu*, *Arheologia biblică*. 1884, p. 59.

fața forțelor naturii și avînd impresia că forțele furtunii depășesc infinit puterile noastre”.²⁰

Scriitorii sînt impresionați de măreția uraganului, care apare ca simbol al forței, uraganul „răsună” (Ps. 29, 3) „este puternic” (Ps. 21, 4) el sfarmă cedrii (Ps. 29, 5) și face să se clatine munții (Ps. 29, 6), zguduie pustiul (Ps. 29, 8), dezleagă cerboaicele și desfrunzește pădurile (Ps. 29, 9). Adică: uraganele care bîntuie în stepele nisipoase sînt foarte periculoase, ele răscolesc nisipul, produc un fel de ceață, acopăr drumurile și fac imposibilă orientarea călătorului. Din pricina emoțiilor cerboaicele nasc înainte de vreme. Un alt efect al uraganului este desprinderea de frunziș a pădurilor. În vorbirea poetică natura se găsește într-o stare din care trebuie să scape „căci deșertăciunii a fost supusă zidirea, nu de voe, ci pentru cel ce a supus-o în nădejde. Pentru că însăși zidirea se va slobozi din robia stricăciunii” (Rom. 8, 20—21). „Nu vedem noi oare cum copacii pădurii vîjîie greu la suflarea vînturilor, care se abat printre crengile lor și se împotrivesc de a fi rupți, desrădăcinați și culcați la pămînt? Cum marea se agită și cum urlă valurile ce se ridică și se sfarmă la suflarea puterilor care se dezlănțuie deasupra lor?”.²¹

Pr. Dr. NICOLAE NEAGA

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

²⁰ Cernîșevski, o. c., p. 46.

²¹ Dr. V. Gheorghiu, Epistola către Romani. 1938, p. 207.

TRADIȚIILE CIRILOMETODIENE ȘI VATICANUL

Frații apostoli Constantin și Metodie au inițiat în veacul al IX-lea misiunea creștină la slavi, au inventat alfabetul cirilic majuscul și au ctitorit astfel cultura bisericească slavonă. Prin aceasta ei au pus bazele unor tradiții care au fost apoi numite „cirilometodiene”. Dar succesul acestora în Moravia, Cehia, Bulgaria, Sîrbia, Transilvania, Polonia și Rusia kieveană a stîrnit nemulțumirea Romei papale și de aceea de acolo va porni combaterea și denaturarea lor. Astfel moștenirea cirilometodiană de la Mănăstirea Sazava din Cehia este suprimată și tradițiile supuse unor mistificări intenționate în direcția latinizării lor. În consecință activitatea Fraților apostoli și tradițiile lor au fost supuse unor cercetări ulterioare chiar aprig disputate de slaviști, filologi, paleografi și istorici, despre care faptele am prezentat unele cercetări în Studii Teologice 1/2 1950 și în Mitropolia Moldovei pe 1961.

Problema tradițiilor cirilometodiene de la sfîrșitul Evului mediu și pînă în zilele noastre constituie obiectul cercetării de față.

I. TRADIȚIILE CIRILOMETODIENE ȘI HUSITISMUL

Între criticii papalității de la începutul veacului al XV-lea era și marele predicator și teolog ceh Ioan Hus de la Praga, care în Capela Betleem combătea demoralizarea bisericii latine, începînd cu papalitatea. După teza magistrului Matei de la Krakovia, Hus arăta în lucrarea „De ecclesia” că sinodul este autoritatea legală supremă peste papă, originea papalității nefiind divină, ci decurgînd doar dintr-o evoluție politică îndelungată, după îngăduința inițială a împăratului bizantin Focas, din 602. Lui Hus i-au plăcut atunci criticile lui John Wiclef, dar nu împărtășea concluziile acestuia în direcție teologică:

Dorind o reformă în Biserica latină, Hus și prietenul său Ieronim de Praga încep să studieze Acrvia sf. Ioan Damaschinul

și ajung la concluzia importantă, derivată desigur și din amintirea tradițiilor cirilometodeine, că „cehii derivă în credința lor de la greci”, iar Ieronim explica în Lituania că „rușii ortodocși sînt adevărații creștini” și credința lor o împărtășea și el. În Husitism renasc astfel tradiții paleoslave-ortodoxe cirilometodeine, pentru că Hus respecta învățătura bisericii primare despre Sf. Treime, Mîntuitorul Hristos, Sf. Fecioară, Intrupare, prefacerea de la Sf. Euharistie și împărtășirea sub ambele chipuri, dar combătea primatul papal, filioque și indulgențele, cerînd folosirea Bibliei în limba poporului, predica și cîntarea populară la serviciul divin.¹ Convins că Biserica ortodoxă-Răsăriteană păstrează încă dispozițiile și legile creștinismului primar, răsăritul rupîndu-se din timp de Roma cea păcătoasă, Hus își îndemna ucenicii, ca Petru din Mladenovice, Petru Turnov, Matei din Iarov, Constantin Anglicul, Jakoubek din Stirbro, Procopie din Plzen, Vaciav Koranda, Ian Rokyana, Kristian din Prachatic și alții, să cunoască răsăritul ortodox, pe care voia personal să-l viziteze.

Dar toate acestea au fost condamnate de catolici, Hus este lovit de interdict și excomunicat și apoi cînd vine la sinodul de reformă de la Constanța, e judecat și condamnat, fără a i se da dreptul să-și expună tezele. E ars pe rug la 6 iulie 1415, condamnare pe care o suferă un an mai tîrziu și prietenul său Ieronim. Înainte de moarte, Hus a mai putut exclama: „acum ardeți o biată gîscă (hus pe cehește), dar din cenușa ei va răsări o lebădă careia nu-i veți putea face nimic”. Despre aceasta află apoi delegația ortodoxă, condusă de mitrop. Grigore Tamblac, în 1418, aducînd în Răsărit aprecierea că Hus era un eretic wiclefian.²

Mișcarea husită, care trebuie să primească și un caracter național împotriva cruciadelor imperiale, trece însă la manifestări revoluționare, stimulate de coralul husiților taboriți despre „Luptătorii lui Dumnezeu” și se divide în mai multe ramuri,

1 Palmov I., Răscoala husită, Petrograd 1881, în l. rusă; idem, Frații cehi, 2 vol. Praga 1904, în l. rusă; Ep. Nic. Velimirovici, Sf. Ioan Hus, Belgrad 1925; Holy J., Magistrul Ioan Hus, în Hlas Pravoslavi 6, Praga 1949; Kratochvil M., Ioan Hus, Praga 1950; Fillo M., Ortodoxia în Slovacia, Pravosl. sbornik, Praga 1952, p. 190; Hacar Vl., Hus, Hlas Pravoslavi 6, 1953; Muzik M., în Pravoslavna Măsl 2, Praga 1956; Axman P., în Hlas Pravosl. 6, 1956; Hoffman R., Botezul cirilometodian și husit, Pravosl. Măsl 3, 1957, p. 156s; Leixner J., Relația lui Ieronim și Hus față de ortodoxie, Pravosl. Măsl 3, 1957, și 3/4 1959 și Hlas Pravosl. 6, 1958; Șesan M., Husiții și Ortodoxia, Mitropolia Moldovei 3/4 1958; Ierom. Ciril, în Pravosl. Măsl 3/4 1959; Leixner, Cirilometodismul și husitismul, Hlas Pravosl. 7, 1960.

2 Amănunte catolice la Hefele-Leclercq, Istoria conciliilor (în franceză), vol. VII-1, 1916; VII-2 și VIII-1.

Calixtinii erau moderați, dar Taboriții, Sirotci (orfanii), Adamiții și alții erau radicali. Calixtinii încep discuții cu sinodul de la Basilea pentru compactate, în 1431, iar husiții radicali înfruntă coaliția nobililor și pier eroic în bătălia de la Lipany, din 1434.³

Dar cu aceasta husitismul nu este înfrînt, ci el continuă nutrind multă simpatie pentru Ortodoxia răsăriteană; o constată Jan Jiskra în Slovacia, Constantin Anglicul (numit și Petru Englis sau Petru Payneus), care după ce a trecut supărarea husiților pentru unirea de la Florența, din 1439, vizitează și Moldova, în 1443, ca să cerceteze ortodoxia la fața locului. Apoi, împotriva unor teze radicale ale lui Petru Chelcițky, sinodul utracvist de la Praga, prezidat de arhiep. Jan Rokytana, nerecunoscut de papă, decide trimiterea lui Petru Payneus la Constantinopole, în 1450, ca să trateze în vederea unei înțelegeri confesionale. Petru aducea în dar Evanghelia de la Emaus, cu text cirilicoglagolitic, și, refuzînd acuzele lui Capistran de erezie, dădea o declarație de credință foarte apropiată de Ortodoxie, ca husiții să se poată ruga împreună cu ortodocșii. Acordul e semnat din partea reprezentanților Patriarhiei ecumenice de către mitrop. din Nicomedia, Ignațiu din Tîrnova, Iosif din Filipopole, Gheorghe Scholariul și Silvestru Siropol. Cu aceste decizii Anglicul-Petru Payneus se întoarce la Praga, în sept. 1452, și sinodul husit răspunde afirmativ către împ. Constantin XI și Patriarhia ecumenică, prin două adrese din 29 sept. și 14 noiembrie 1452. Dar cînd vine Petru la Constantinopol, în noiembrie, află aici pe card. Isidor ca să proclame unirea; el se raliază partidei lui Gheorghe Scholariul, dar apoi constată că nu mai are ce trata, fiind Bizanțul ca și pierdut față de turci, fapt împlinit în mai 1453. Aceste împrejurări duc la constatarea, făcută de Rokytana și Petru, că pe viitor nu mai este speranță de relații cu o patriarhie ortodoxă, de care se feresc chiar și bisericele ortodoxe surori din Balcani.⁴

În consecință singura nădejde este într-o organizare independentă husită și astfel în 1457 se înființează Unitatea Fraților

3 Magistri J. Hus opera, ed. Academiei cehoslovace, Praga din 1958, în 26 volume; Macek J., Mișcarea revoluționară husită, Praga 1952, în l. cehă și ediție engleză, Praga 1958; Nejedly Zd., Istoria cîntului husit, Praga 1953, în l. cehă; Dan M., Sub flamura Taborului, București 1959; Ionescu Tr., Mișcarea revoluționară husită în istoriografia marxistă, Studii revistă de istorie 6, 1959 și 4, 1960.

4 Vezi la Paulova M., Imperiul bizantin și cehii, Byzantinoslavica XIV, Praga 1953, p. 158s în l. franceză; Hrejša, Istoria creștinismului în Cehoslovacia, vol. 3, Praga 1948, p. 74s, 87s, în l. cehă; Salaci A., Constantinopole și Praga în 1452, Praga 1958, în l. franceză.

cehi, care începe să-și dea un conținut teologic propriu. Papa Piu II îi condamnă în 1464, refuzînd chiar să recunoască faptul că s-ar fi tratat cu ei pentru compactate, deși pentru trecut era de acord, în *Historia Bohema*, că introducerea slavonismului liturgic se datorește „vocii divine” care s-a adresat către Adrian II, în 868, după referatul lui Pulkava. Pe atunci însă regele ceh George din Podiebrad încerca o alianță europeană, și chiar cu Ștefan cel Mare, pentru redobîndirea libertății creștine pe Bosfor.⁵

Hușiții publică Biblia de la Emausy în 1466, în glagolitică și apoi Noul Testament ceh în 1475 și întreaga biblie cehă din 1488, dar venirea la tronul Cehiei a dinastiei catolice a Jagiello-nilor, din 1471, care susțin tezele papale unioniste față de ortodocși, îi îndrumază pe hușiți pe căi proprii, după ce Fratele Luca de Praga și Martin Kábatník constatașeră în călătoriile la Constantinopole și Ierusalim prin Moldova, că relațiile cu Ortodoxia nu le mai pot fi de folos. Astfel ei resping Ortodoxia deopotrivă cu catolicismul și declară că numai „unitatea Fraților este de la Dumnezeu și voită de el, iar nu de oameni”; hușiții devin calvini chiar înainte de apariția calvinismului.

Dacă filozoful Viktorin Cornel traducea încă în 1495 din grecește opere din Sf. Ioan Gură de Aur, ca să-i ferească de germanizare, Missalele latine de la Olomuț, din 1499 și 1505 și din Praga, pentru 1522, nu conțin nici o singură mențiune despre vreun Sf. Ciril sau Metodie. Tradițiile trebuiau uitate.

Reformația lui Luther, care se va considera lebăda proorocită de Hus, deși readuce tipărirea operei lui Hus: Despre biserică, merge însă cu raționalismul reformator mai departe. Și Toma Münzer a fost influențat de husitism, dar în sens popular-revoluționar. Astfel „confesio bohémica” din 1535 stă mai puternic sub influența luteranismului, și apoi din 1570 a calvinismului, îndepărtîndu-se chiar radical de inițierile dorite de Hus. De aceea în 1549 latinul Cochlaeus-Dobeneck, dușmanul lui Luther, declara în „Istoria husitismului” că adevăratul izvor al ereziei luterane era Hus și această afirmație se încetățenește în teologia papală.

5 Despre istoria Unității Fraților cehi, lucrări mai vechi de Goll J., Praga 1878; Bidlo J., 4 vol. Praga 1915/23; Müller J., Herrnhut 1931; Peschke E., Stuttgart 1935; Bednar F., Praga 1943; Tapie V., Paris 1934; Volum festiv: Unitatea Fraților 1457—1957, Praga 1957, în l. cehă; Rician D., Istoria Unității Fraților, Praga 1957. Molnar A., Fratele Lukas, Praga 1948, în l. cehă; Polișensky J., Epoca lui George din Podiebrad, Praga 1950, în l. cehă; Husa V., Th. Münzer și Cehia, Praga 1958, în l. cehă.

2. TRADIȚIILE CIRILOMETODIENE ȘI CONTRAREFORMA PAPALĂ

Contrareforma papală pornește de la sinodul Tridentin, dintre anii 1545—1563, îndreptat contra protestantismului universal, care delimitează Biserica romano-catolică față de celelalte confesiuni. În cadrul ei firește un obiectiv este și acela de a fi combătute și „corectate” toate tradițiile nefavorabile papalității; în acest cadru intră și cele cirilometodiene. Dar tocmai atunci ajungea la Trident Evangheliarul cirilo-glagolitic al Sf. Procopie de la Sazava, adus la Constantinopole prin husiți și de acolo de Const. Paleokappas la Roma, ca să devină prin card. Carol din Lotaringia carte sacră la Reims, pe care din 1574 începeau regii Franței să jure credință (*livre du sacrée*). Deci cirilometodismul nu putea fi învins de oameni.

Deoarece Cronica lui Kuthen filohusită primea un răspuns drastic din partea cronicarului ceh Hajek, dovedit mai târziu de falsuri, de aceea Matouš din Kolin scria în 1574, în lucrarea: „*Antiquae et constans confessio fidei ecclesiae Christi*”, că husiții s-au îndreptat în 1450 spre Constantinopole, pentru că credința grecilor era mai puțin radicală decât cea a latinilor; prin aceasta dorea să-i ferească pe husiți de contopirea lor cu luteranii, ca apărare față de catolicismul agresiv. În acest sens, din 1579 se publică Biblia cehă de la Kralițe, orientată după originalul grecesc, dar cu strânse legături cu Biblia luterană de la Heidelberg, cu cea a lui Tremelius și cea calvină. În Slovacia rezistența urma să fie înfrântă prin acțiunea iezuiților, susținuți cu autoritate de împ. Rudolf II Habsburgul. În aceste împrejurări, Frații cehi se distanțau disprețuitor atât de catolicism cât și de ortodoxie, precum o manifestă nobilul ceh Vaňlav Budoveť, trimis la Constantinopole în 1577 în cadrul ambasadei germane.⁶ O exprimă și istoria lui Camerarius intitulată: *Historica narratio de Fratrum orthodoxorum ecclesiis in Bohemia, Moravia et Polonia*, publicată la Heidelberg în 1605.

Pentru a scăpa de contrareformă, sprijinită în alianță de papa și Habsburgi, cehii se aliază protestanților și nădăjduiau un ajutor din partea turcilor, prin mijlocirea prietenilor lor din Transilvania. Dar au fost înfrinți în bătălia de la Dealul Alb de lângă Praga, în 1620 și de atunci Habsburgii se fac stăpâni peste țara întreagă și iezuiții, ocupând Capela Betleem, susțin instau-

6 Vezi Šesan M., Vaclav Budovec și încercările de unire ale protestanților cu Biserica ortodoxă, 1937; Polišensky, în *Byzantinoslavica* XIV, 1953, p. 106.

rarea brutală a catolicismului. Incepe epoca de „întunec”, caracterizată astfel apoi de scriitorul ceh Al. Jirasek. Atunci cehul exilat Pavel Stransky scrie în 1634 în lucrarea sa: *Res publica Bohema*, că: „cu mare cinste păstrau cehii (husiți) învățătura primită după ritul grecilor de Metodie și Borivoi și abia prin edictul împ. Ferdinand II au fost siliți să primească tainele sub un singur chip”. Atunci era forțată și unirea cu latinii a ortodocșilor din Ucraina carpatică, în 1648, împotriva voinței poporului iobag. Era urmarea că încercările de supunere față de Rusia, după preținsa unire ucraineană de la Brest din 1596, au eșuat și falsul Dimitrie cu iezuiții săi fusese alungat de la Moscova.

Totuși pentru Dalmația s-a mai făcut o concesie și papa Urban VIII permite în 1631 ca Misalul romano-slavon să poată circula în versiune glagolică, fapt confirmat și de papa Inocențiu X în 1648, pentru că acest text illiric s-ar datora Sf. Ieronim și limba slavonă a fost permisă de papa Ioan VIII. Măsura a fost apoi reaprobată de sinodul de la Split din 1688 prin art. 24. Misalul acesta, numit și breviar a ajuns și în regiunile Ucrainei spre a sprijini unionismul iezuit.

Dar marele exilat ceh, pedagogul Ioan Amos Comenius, ultimul episcop al Uniunii Fraților, îndurerat că prin pacea de la Westfalia confesiunea cehă nu a fost admisă, trece în rigorismul său reformator peste vechile tradiții cirilometodiene și declară că numai Sf. Vațlav a fost premergătorul husitismului utracvist;⁷ ceilalți sfinți slavi, Voitech, Ludmila, Radim și Procopie apar acum numai ca sfinți catolici, precum o indică Albert Chanovsky în cartea: *Urmele Cehiei credincioase*, publicată la Praga 1659, precum și decizia papală din 1679, care lățea cultul lor în Bavaria, Stiria, Polonia, Austria și Roma. Pe atunci croatul Jurii Krijanici încerca prin teorie panslavistă unirea rușilor sub papă, precum Pavel Zorcici readucea la papalitate resturile sîrbilor ortodocși din Croația.⁸ Totuși Bollandiștii dădeau atenție Fraților apostoli, publicînd viețile lor în colecția lor, ca și Hirssmenzel Ch., în *Vitae ss Cyrilli et Methudi, arhiep. Moraviae sive vetus Welehrad*, Praga 1667.

În acest cadru, iezuitul ceh Boh. Balbin scria în cartea sa: *Apărarea limbii cehe*, din 1673, că Sf. Ieronim era autorul glago-

7 Winter Ed., *Emigrația cehă și slovacă în Germania*, Berlin 1955, în l. germană; Komenski mereu viu, în *Pravosl. Măsl* 4, 1957, p. 215s.

8 Amănunte despre Krijanici la Winter Ed., *Rusia și papalitatea*, Berlin 1960, p. 333ss, în l. germană.

liticii și al cărților sfinte în limba slavă, fiind el însuși de origine slav și opera sa a fost folosită de numeroase popoare slave și de rit grecesc, unite cu Roma încă din timpul Sf. Ciril și Metodie; acceptînd această mistificare, Balbin însă respingea ca falsă Legenda lui Kristian. Pe atunci Bolenițki M., publica Viața Sf. Voitech și afirmă că imnul „Hospodine pomilui ny”-Doamne miluiește, ar data chiar de la frații Ciril și Metodie. Incurcarea veștilor sporea. Totuși preotul catolic I. Gh. Stredovsky în lucrarea sa: *Sacra Moraviae historia, sive vita ss. Cyrilii et Methudi*, Sulzbach 1710 și în *Lauda limbii slave*, Olomouț 1705, susținea că liturgia slavă se datorește Sf. Ciril și Metodie, apostoli și arhiepiscopi în Moravia, după aprobare papală, citînd chiar și pasaje din liturgia slavonă. La fel scrie și slovacul M. Bel în lucrarea: *Despre limba slavă*, 1720, trecînd și el cu vederea că Frații fuseseră ortodocși, ca și lucrarea lor. Aceeași latinizare se realiza pe atunci în icoana Maicii Domnului de la Czenstochowa și se încerca și cu românii ortodocși din Transilvania, iar ep. Hodermar din Ucraina carpatică ardea toate documentele de arhivă, spre a nu rămîne urmă de ortodoxie în regiune. Dar tocmai atunci se spargea și mirajul cărții sacre de la Reims, un ambasador al țarului rus tălmăcind conținutul ei cirilic.

În această atmosferă se naște la Praga „minunea” aflării limbii lui Ioan Nepomuk, în legătură cu o legendă bavareză, și papa Benedict XIII îl proclamă pe acest Ioan drept sfînt, în 1729, ca să întunece prin aceasta amintirea unui alt Ioan, mai vechiu, Ioan Hus, punînd acum un accent impresionant pe martiriul lui Nepomuk, din 1393, pentru păstrarea tainei spovedaniei. Viața acestui sfînt nou era inventată, neavînd nimic comun cu realitatea, dar era mijloc bun de propagandă.⁹ Astfel se parafraza exclamația lui Hus despre lebădă, indicîndu-se ca pasăre nebiruită tocmai acest Ioan Nepomuk fals.

Pentru înfrîngerea rezistențelor, Mănăstirea Sazava e suprimată în 1746 și cehii evanghelici forțați să emigreze spre Germania și Herrnhut. În 1754 papa Benedict XIV suprima chiar și îngăduința pentru idiomul slav al Sf. Ieronim, obligînd pe toți să folosească numai cărțile Congregației de propaganda fide pentru că permisiunea dată de papii Ioan VIII, Urban VIII și

9 Despre Ioan Nepomuk, biografii mai vechi de Dobrovsky J., Praga 1783; Abel O., 1855; Wratislaw A., 1873; Budilovici, Moscova 1879; Herben, Praga 1893; ed. 3, în 1920; Stedry Fr., Praga 1906; Stejskal F., Praga 1921; Pekar J., Praga 1921; Bartoș F., Praga 1921; idem, critica finală și respingerea mistificării cu un sfînt iluzoriu în: *Sfinți și eretici*, Praga 1949, p. 248ss, în l. cehă.

Inocențiu X ar fi fost numai vremelnică; acum trebuie să se aplice numai texte slavone cu litere latine și rit romano-slavon, iar cele vechi sînt interzise; iar cine va îndrăzni să le mai folosească era amenințat cu mînia lui Dumnezeu, a Sf. Petru și Sf. Pavel!

Dar în epoca aceasta de „furtună și avînt”, cu iluminism și empirism realist, se manifesta și spiritul critic în problema slavonismului bisericesc și începutul îl face G. Dobner, cu critica Analelor boheme ale lui Hajek, în 1764. Cu aceasta însă se inaugurează și epoca modernă a lămuririi problemei cirilometodiene.

3. TRADIȚIILE CIRILOMETODIENE ȘI PAPALITATEA MODERNĂ

Principiile revoluției franceze, epoca napoleoniană, romantismul kantian și eteria grecească pentru libertate, toate au sprijinit lupta popoarelor subjugate pentru libertate. Și dacă aceasta nu se putea realiza imediat politicește, atunci era încercată pe calea culturii. Atunci cehii încep să răscolească trecutul lor istoric și cultural și să dezgroape tradițiile legate de Frații Ciril și Metodie, Vațlav, Procopie, Mănăstirea Sazava, Mănăstirea Emausy, Ioan Hus, Unitatea Fraților cehi și Biblia de la Kralițe. Contra Habsburgilor și Romei papale se mai susține panslavismul, orientat spre Rusia ortodoxă și astfel începe și ciocnirea ideologică pentru tradițiile slavo-bisericești și cirilometodiene, determinată de motive politice, culturale, confesionale și rasiale.

Astfel problema cirilometodiană se desface în mai multe probleme de amănunt, pe care le grupează astfel: a) problema textelor paleoslave, b) problema Legendelor despre Frații apostoli, c) problema scrisului cirilic și glagolitic, d) problema ritului textelor paleoslave, e) problema culturalității slave în fața celei germane și f) problema paleoslavismului arheologic. Bibliografia citată este selecționată.

A. PROBLEMA TEXTELOR PALEOSLAVE

După prima expunere critică în chestiune a lui Dobner, se deschide poarta discuțiilor prin Durich P., în Bibliotheca slavica, inaugurată în 1795, care îi considera pe Frații apostoli originari din Alexandria; dar germanul Schlözer A., în Traducerea cronicarului rus Nestor, Göttingen 1802, pune la îndoială veracitatea informațiilor acestuia în problema slavonismului bisericesc. Atunci răspunde cehul J. Dobrovsky cu: Ciril și Metodie apostolii slavilor, Praga 1823, prezentînd prima critică serioasă a problemei și a textelor paleoslave, declarînd apoi Legenda lui Kristian un fals vulgar (ed. nouă Kanak M., Praga 1954).

Față cu unele neprecizii, vin obiecțiile arhim. Teofilact, publicate în Analele academiei ungare, pe la 1823 și apoi ale lui A. Vostokov, care publică la Moscova în 1827 Viețile sf. Vațlav, Ludmila și Ioan Cehul, ca dovadă de încreștinarea răsăriteană a cehomoravilor. Teza e preluată de V. Hanka, dar acesta vine și cu unele mistificări romantice. Și pe când croatul B. Kopitar pleda în: Glagolita Klotianus, Viena 1836, pentru origini latine, slovacul Jan Kollar publica în 1836 poemul: „Fiica slaviei”, în care încadra în „corul sfinților slavi” pe Constantin, Metodie, Vațlav, Procopie, Nestor, cneazul sîrb Lazar, cneazul rus Alexandru Nevski, sf. Gleb și Boris, sf. Sava sîrb, regele sîrb Uroș, Vladimir cel Mare, principesele Olga, Milița, Petka-Parascheva, Anna, soția lui Vladimir, mama lui Boris și Gleb, iar în „iadul slav” pe Viking și pe persecutorii slavonismului bisericesc. Atunci canonicul Met. Kulda de la Vyșehrad compune Viața tuturor acestor sfinți, iar J. Holly, preot și poet slovac scrie eposul: Cyrilometodiana. De aceea P. Tiron arată în: Dovedirea că popoarele slave au primit creștinismul de la Sf. Ciril și Metodie, Belgrad 1841, că textele paleoslave îndrumază spre Răsărit originea creștinismului slavon.

Dar în 1842 se publică de prima dată „Fragmentul de la Kiev” și „Fragmentul de la Viena” și fiind ele cu text glagolitic și rit latin, s-a combătut teza precedentă. Dar acesta era numai un început, căci acum slaviștii, filologii și paleografi încep cercetarea atentă a fondului slav din diverse biblioteci și arhive din Lemberg, Vatican, Măn. Ril, Moscova, Sofia, Novgorod, Petrograd, Măn. Ciudovo, Zagreb, Prizren, Măn. Sf. Athos și altele și descoperirile produc uneori și concluzii neașteptate. Le publică Kopitar, Miklosich, Jagici, Sreznevski, Vondrak, Raciki, Kurz, Palmov, Lavrov, Lamanski, Karski, etc. Atunci se răspunde prin Congresul slav de la Praga din 1848, care urmărește luminarea și a problemei acestor tradiții.

Problema o analizează Evgh. Novikov în lucrarea: Ortodoxia la cehi, Moscova 1849, subliniind caracterul ei curios, pentru că tradițiile paleoslave au fost în mod rafinat distruse de latiniști, sau camuflete pentru variate interese; mișcarea lui Hus nu poate fi înțeleasă fără substratul popular paleoslavon și de aceea e regretabil faptul, că istoricii cehi își culeg informațiile din izvoare germane și latine, care nu le sînt favorabile; de aceea a greșit și pedagogul Comenius cînd i-a acuzat pe greci de supers-

tiții și a refuzat ritul slavon, înclinînd mai degrabă spre tezele lui Luther. Acesta era și punctul de vedere al lui V. Elagin, Kireevski, Aksakov, Homiakov, Danilevski și al altora. Răspunsul latinist vine din partea lui P. J. Safarik prin lucrarea: *Urmele scrisului glagolitic*, Praga 1853 și a iezuitului Pierling: *Opera Sf. Ciril și Metodie*, 1855.

Dar tot atunci jubilează apărătorii tezei ortodoxe, descoperind „Fragmentele de la Praga”, două foi cirilice cu rit răsăritean. Deci răspunde J. Ginzell cu: *Istoria apostolilor slavi Ciril și Metodie*, ed. II, Viena 1861, indicînd toate izvoarele cunoscute, dar cu interpretare latinistă. De aceea împlinirea mileniului de la venirea Fraților apostoli în Moravia, în 1863, duce la polemică vehementă între scriitori, dar obiectivă apare lucrarea lui Dr. Bily, *Istoria lui Ciril și Metodie*, Praga 1863. La Constantinopol se tipărește atunci: *Slujba Sf. Ciril-Constantin și Metodie și Sf. Sinod rus rînduiește ca zi de prăznuire generală data de 11 mai*. De aceea congresul panslavist de la Moscova din 1867 era totodată și o trezire a tradițiilor cirilometodiene, pe linie panslavistă; M. Balakirev compune o muzică festivă panslavă și propune cinstirea ca sfînt a lui Ioan Hus.¹⁰ Sreznevski I. publică: *Urmele culturii panslave*, Petrograd 1868 și este urmat de V. Lamanski, H. Gilferding și V. Bilbasov. De aceea în 1870 trec la ortodoxie fruntașii cehi Sladkovsky, Brauner, Rieger și alți 11, pe cînd francezul L. Leger, scîrbit de victoria germană, se îndreaptă cu cercetările sale spre Rusia și problemele slave, ca și colegul său galican Vl. Guettee. Iar în Volinia rusă mii de cehi revin la ortodoxie în urma întrunirilor de la Kiev și Kvasilovo și la Praga se deschide biserica Sf. Nicolae pentru slujbe ortodoxe.

Oficialitatea catolică răspunde prin măsuri administrative și pentru curmarea discuțiilor, papa Leon IX emite la 30/IX 1880 enciclica: „Grande munus”, prin care îi declară pe frații Ciril și Metodie sfinți catolici, prăznuiți la 5 iulie (contra lui 6 iulie al lui Hus) și istoricii papali se străduiesc din răspuțeri să latinizeze totul în legătură cu acești frați, evitînd firește pornirea lor spre Moravia de la Bizanț. Răspunsul vine de la canonistul dalmatin Nic. Milaș, care în *Viața Sf. Ciril și Metodie*, Zadar 1881, pune lucrurile la punct contra latinizării cirilometodismului, iar J. Svoboda (pentru Jan Herben), dovedește ortodoxia magistrului

10 Radimsky J., *Moravia și drumul la Moscova*, Matice moravska 3/4, Brno 1947, în l. cehă; Zacek V.—Tobolka Zd., *Intrunirea slavă de la Praga*, Praga 1957, în l. cehă.

Ioan Hus, fiind el o victimă a catolicismului potrivnic, în lucrarea: *Expunere adevărată asupra vieții mag. Ioan Hus*, Praga 1884. De aceea poetul ceh J. Vrchlický reia cinstirea Sf. Ludmila și Procopie în legătură cu Sf. Constantin și Metodie, iar scriitorul J. Holeček sublinia în: *Capitole ruso-cehe*, 1891, rolul nefast al enciclicei unioniste papale, pe când Ot. Brezina sublinia că însuși catolicismul nu s-a putut încetățeni în sufletul cehilor, iar când a fost impus cu sila, i s-au opus un Hus și reformația cehă, fiind el de factură străină romano-germană. De aceea începe să se tot umple biserica ortodoxă de la Praga, unde își inaugurează slujbele preotul ort. rus N. Ryjkov; se publică o nouă ediție a *Acatistului Sf. Vațlav*, patronul cehilor. Atunci prof. J. Pekar acreditează în 1903 *Legenda lui Kristian* cu privire la Vațlav și Ludmila, subliniind faptul că „umanism ceh” înseamnă paleoslavism și nicidecum husitism. I s-a răspuns polemic și în 1907 papa organizează la Velehrad în Moravia o Academie slavonă și în 1913 Apostolatul sf. Ciril și Metodie pentru atragerea slavilor ortodocși la uniție cu Roma, pe baza cirilometodismului latinizat.

Ridicarea unui monument măreț lui Hus la Praga, chiar în piața Primăriei vechi, în 1915 a fost semnal pentru renașterea și a tradițiilor cirilometodiene originale, pregătite și prin lucrările despre literatura slavă din partea lui M. Murko, V. Vondrak și ale altora. Eliberarea Cehoslovaciei în 1918 a dat posibilitate unor cercetări de amploare asupra textelor paleoslave, prezentate de prof. M. Weingart, J. Kurz și alții, iar după 1945 de slavistii Aitzetmüller R., Graz 1954; Horalek K., Praga 1954; Goșev I., Sofia 1956; Miatev I., Sofia; Nikiforov L., Moscova 1952; Tunicki N., apoi Vajs J., Vașița J., Praga 1957 și alții cu privire la codicii Zograf, Sinaitic, Suprasl, Sreznevski, Clozian, Assemani, Savina Kniga, și altele, cirilice și glagolitice. Astfel cercetarea științifică a textelor progresează și cu aceasta mai încetează și din vechile mistificări, precum o constată revista *Byzantinoslavica* de la Praga.

B. PROBLEMA LEGENDELOR DESPRE FRAȚII APOSTOLI

În cadrul acestei teze intră viața Sf. Constantin-Ciril și a lui Metodie, care se păstrează în mai multe redacțiuni și anume: redacția italică latinizată scrisă la Roma, apoi redacția panonică slavizantă, redacția bulgară de la Rilo, redacția bohemă și Viețile slave ale lui Vațlav, Ludmila, Ioan Cehul și Procopie. Pentru că latiniștii și cercetătorii germani nu au agreat peste tot conți-

nutul lor, care este și antigerman, de aceea le-au numit „legende”, ca să nu le spună: vieți de sfinți. Și astfel a început lupta pentru veracitatea acestor legende, fiind susținută de adepții latinismului, de cei ortodocși, de germani opuși slavilor și de francezi simpatizanți cu slavii.

După începutul critic din partea lui Dobrovsky și Ginzell, trec la analize mai amănunțite Miklosich Fr., Dümmler S. și Lamanski V., pînă în 1870, cărora le urmează alții, inițiind și studiul comparativ între legende. Mai aprig le combate slavistul german Brückner Al., în 1918, pe motiv că ar fi tendențioase și antigermane. De aceea îi răspunde Kiselkov V., *Legendele panonice*, Sofia 1930 și cehul Dvornik Fr., mai ales în lucrarea: *Legendele cirilometodiene văzute din Bizanț*, 1933, constatînd deplina lor veracitate, chiar dacă există unele amănunte care recer o exegeză mai atentă.

Cel mai mult a fost discutată legenda italică, numită și *Translatio s. Clementis*, publicată pentru prima dată în 1857 de Ginzell, pentru că indică unele amănunte care se cam contrazic cu celelalte, în afară de referatul despre moaștele Sf. Clement, papa Romei, care este acum refuzat ca necorespunzător. Dar textul original al ei s-a aflat abia în 1948 de către cercetătorul Gerhard în Codicele Vatican 9668 și se publică numeroase ediții critice și monografii, cu multe contraziceri și lămuriri susținute de Georgiev Em., Sofia 1939, Grivec Fr., Olomouc 1941; Vajs J., Praga 1947; Milev A., Sofia 1956 și alții. Tonsici F., Zagreb 1955 o crede scrisă de Metodie, a cărui viață ar fi o traducere după un text grec de la finea veacului IX. Devos P. și Meyvaert P. o cred derivînd din *Vita Methodi*, fapt însă combătut de Grivec, în 1955. Totuși teza lui Meyvaert-Devos merită mai multă atenție (publicată în *Anal. Bollandiana* 73, fasc. 3/4 1955, p. 375 ss, cu titlul: *trei enigme cirilometodiene a legendei italice*) care ar fi următoarele: 1. cine e autorul legendei italice, 2. care e relația ei față de viața lui Constantin slavă și 3. dacă Constantin a fost hirotonit la Roma; răspunsul pare chiar senzațional pentru Vașița (*Byzantinoslavica* XX-2, 1959, p. 329s) și anume: autorul pare să fie Gauderich de Velletri și forma ultimă e de la Leon din Ostia; a fost scrisă pe la 882, participînd la ea Metodie, în redacție slavă iar Leon a adăugat referatul greșit despre moaștele Sf. Clement romanul; Constantin moare ca presviter așa că nu se confirmă hirotonia sa episcopală la Roma; aceasta o observă autorul iezuit. Firește că nu este ultimul cuvînt și cercetările continuă.

De asemenea se fac și interpretări noi la Viața Sf. Procopie, ultima ediție fiind publicată la Praga în 1959.

C. PROBLEMA SCRISULUI CIRILIC ȘI GLAGOLITIC

Problemă arzătoare este întrebarea: care alfabet a fost inventat de Frații apostoli, respective de Constantin, aceasta pentru faptul că în ambele scrieri există texte bisericești. Texte cirile sînt: Foile de la Praga, Savina Kniga, Evangheliarul lui Ostromir, Foile de la Hilandar, Codex suprasliensis, Catehezele Sf. Ciril (2 foi), Foile de la Undolsk, Psaltierul din Sluki și Evangheliarul Sf. Procopie de la Emausy. Iar texte glagolitice sînt: Foile de la Kiev, Tetraevangheliarul Zografos, Glagolita Clozianul, Codicele Marian de la Athos, Evangheliarul Assemani sau Codicele Vatican, Foile de la Ohrida, Foile de la Rila-macedonene și Foile de la Budapesta.

Pe această bază s-au constituit mai multe teorii, fiecare însă cu mai multe nuanțări după autorul respectiv.¹¹

A. Pînă în veacul XVIII s-a crezut că e mai veche glagolitica, după glagol-literă, creată în Dalmația sub influența minusculei carolingiene și chiar derivată de la Sf. Ieronim din Stridon; după ea s-a făcut apoi cirilica lui Constantin, în redacție bulgară, fiind cunoscută în 1047 la Novgorod ca Kiurilița; o susțin: în veacul XVI Ad. Bochovici, D. Doubravsky din Olomouț, D. Velesalvin, apoi în veacul XVII A. Comenius, R. Levakovici și în veacul XVIII J. Stredovsky, A. Bronțel și M. Kerman. S-a mai asociat părerea, că ambele alfabete sînt de la Constantin, cel cirilic pentru slavii din imperiul bizantin, Bulgaria și Sîrbia, iar cel glagolitic pentru slavii din Panonia și Moravia, ca un alfabet tainic, ca să nu-l înțeleagă latinii.

11 Pentru timpuri recente: Georgiev E., *Literatura slavă pînă la Ciril*, Sofia 1952, în l. bulgară; idem, *Ciril și Metodie*, Sofia 1956; Penov D., *Opera bisericească a sf. Frați*, *Naroden Pastir* 19/20, Sofia 1953; Kiselkov V., *Problema cirilometodiană în lumină nouă*, *Naroden Pastir* 19/20, Sofia 1953 și în *Trkoven viestnik* 22, Sofia 1957, idem, *Ce alfabet a creat Const.* *Filosoful*, *Trkoven viestnik* 12, Sofia 1958; Tuleșkov K., *Sf. frați și azbuka lor*, *Naroden Pastir* 19, 1955; Milev A., *Glagolitica și cirilica*, *Naroden Pastir* 18/19 Sofia 1954; idem, *Cele mai vechi manuscrise cirilice*, *Trkoven viestnik* 22, Sofia 1957, toate în limba bulgară. Nikiforov S., *Limba paleoslavă*, Moscova 1955, în l. rusă; Bogdan D. P., *Din paleografia slavo-romînă*, în *Documente privind Istoria romînilor*, Introducere vol. 1, București 1956, p. 96ss; Novak V., *Paleografia și simbioza slavo-latină*, *Beogradski slavist. sostanak*, Belgrad 1957, p. 527s; Koneski B., *Școala de la Ohrida*, *Slovo* 6/8, Praga 1957, p. 177s; Leixne rJ., *Misiunea hazară*, *Hlas Pravoslavi* 5, Praga 1958, p. 143s; Šesan M., *Despre cirilică și glagolitică*, *Mitropolia Ardealului* 7/8, 1958; idem, *Glagolitica și cirilica*, *Hlas Pravoslavi* 1, Praga 1959, Tichomirov, *Inceputurile scrierii slave*, *Anale romîno-sovietice*, *Seria istorică*, București 1959, p. 141s.

B. Din 1782 Josif Dobrovsky întemeiază filologia slavonă și după referatul monahului bulgăr Hrabr precizează că cirilica este de la Constantin și glagolitica apare mult mai târziu în Croația latină. Totuși Kopitar B., deși acceptă această teză, pune glagolitica înaintea cirilicii, derivând în Dalmația din minusculele carolingiană, iar cirilica, după majusculele grecești e inventată fie în 855, sau 862, sau în Moravia în 863. O acceptă Jerbera (Praga 1858), Il. Pușcariu (Sibiu 1893), Boguslavski (Varșovia 1901), Klosterman R. și alții.

C. Dar pentru că mitrop. Dimitrie Homatenul din Ohrida († 1224) arăta că Sf. Clement, ucenicul Fraților, a alcătuit la Ohrida un „alt” alfabet, pe care l-a denumit cirilica în cinstea dascălului său, a lui Constantin poate fi numai glagolitica, deci glagolitica trebuie de fapt denumită cirilică, iar cirilica o clementină. La Ohrida era promovată glagolitica fraților, iar la Preslav cirilica clementină. Teza o inaugurează Dobner și o susține Safarik (1858), și ea se generalizează, fiind preluată de marii slavisti Hilferding, Raciki, Miklosich, Jagici, Leskien, Golubinski, Bogdan I., Vondrak, Bărbulescu I., Grivec, Dvornik, Angelov, Weingart, Duicef, Diels, Milev, Dvoracek, Tkadlcik, Korescki și alții. În acest sens apar și marile gramatici paleoslave ale lui Jagici, Vondrak, Leskien, Diels, Trautmann (Göttingen) și Niki-forov (1955).

D. Slavistii mai vechi ruși Sreznevski, Florinski, Solovievski și alții acceptă glagolitica ca inițiere ieronimiană, sau sub influența carolingiană sau chiar bogomilică din Bosnia, și cirilica de la Constantin pentru nevoi religioase, potrivit obiceiului literelor mari pentru cuvântul lui Dumnezeu. Dar după izgonirea cirilicilor din Moravia, Clement sau Amfilohie ar fi inventat pentru panonici și moravieni o glagolitică nouă, care nu mai apărea ca operă bizantină și deci putea fi acceptată de latiniști. Dar slavistii sovietici deduc din materialul paleografic slavon constatarea, că slavii au avut nevoie pentru activitatea lor economică de un alfabet, pe care îl creiază după exemplul bizantin al minusculei grecești și astfel ia naștere glagolitică laică; fiind ei răsfirați, se ivește și în variate redacțiuni glagolitice, ca rusă, bulgară, panonică și dalmatică; astfel cirilica este primul scris bisericesc slavon, și aparține lui Ciril. O susțin: Grekov B., Arțihovski A., Tichomirov M., Mavrodin V., Samokvasov D., Artemonov M., Lichacev D., Avdusin D., Larvov N., Enstein E. și

alții. Existența acestei glagolitici o deriva din informația despre „literele ruse” din Cherson.

E. Problema acestor „litere ruse”, indicate în viața lui Constantin, că la Korsun el ar fi aflat o evangheliu și un psaltier scrise în aceste litere și chiar un om „rutean” care le vorbea și scria, constituie o chestiune mult discutată. S-ar părea că deci înainte de el exista un alfabet slavon cu texte bisericești. Și totuși pasajul acesta prezintă suspiciuni, căci Metodie care scrie probabil Viața fratelui său nu a fost la Korsun, iar Constantin, când era înfruntat pentru alfabetul său, la Veneția și Roma, nu face mențiune, printre celelalte, și de acest alfabet; deci informația pare o interpolatie ulterioară. În legătură cu aceasta¹² rușii Grigorovici, Pagodin și Nikolski credeau că aceste litere erau glagolitice, pe care Constantin le folosește apoi pentru traducerile sale. Alții cred că cirilica era mai veche și Constantin creiază glagolitica, care însă nu se impune, fiind grea și deci a fost preferat vechiul alfabet, dar dându-i-se numele nepotrivit de cirilică. La critica lui Safarik, răspund Kopitar și Miklosich acceptând pentru slavi încă înainte de Constantin un scris rudimentar, pe baze grecești; se atașează apoi Pastrnek, Kulbakin și Ogienko, afirmând că după acesta s-ar fi ghidat apoi Constantin. Dar teza e greșită, pentru că Constantin inventează alfabetul în 855, deci înainte de a-l fi cunoscut pe cel din Korsun, în 860.

Discuția se amplifică, și atunci unii cred că aceste litere erau gotice, de la Wulfila (Limehr, Repp), confundând, ca și latiniștii din 925, pe slavi cu goți, fapt inițiat de arhid. Toma din Dioclea și de Lacrozius (Leixner). Alții cred că erau litere siriene (Gerhardt, Vaillant, Jakobson) sau chiar cipriote, asemănătoare cu glagolitica (Konstantinov). Totuși cea mai aproape de adevăr este teza că aceste litere erau slavone, din glagolitica rudimentară laică pentru nevoi populare, precum o constată Lamanski, Lavrov, Ogienko, Georgiev, Tichomirov, Leixner.

F. Rezumând problema, Georgiev constată, fiind urmat de Scepkin V. și Horalek K., că: înainte de Constantin exista un alfabet ca precirilică în regiunea bulgară; după ea și-a făcut Constantin alfabetul său pentru Moravia; e glagolitica lui Ciril.

12 Limehr Fr., Cum a cunoscut Constantin biblia lui Wulfila, *Beiträge zur Namenforschung* 3, Berlin 1951/2, p. 287s; Gerhardt D., Goți, slavi sau sirieni în vechiul Cherson, *Beiträge* 4, 1953, p. 78s; Vaillant A., Litere ruse din viața lui Constantin, *Revue des études slaves*, 1935, p. 74ss; Konstantinov N., Despre începuturile scrisului rus, *rev. Neva*, 7, Leningrad 1957; Lavrov P., Materiale pentru istoria începuturilor vechii literaturi slave, Leningrad 1930; Leixner J., Misia hazardă, *Hlas Pravoslavi* 5, 1958, p. 143s.

Aceasta ar dovedi-o textele mixte, adică palimpsestele slavone, unde un text vechi cirilic e șters și e scris deasupra cu glagolitică; după izgonirea ucenicilor din Moravia, acolo se impune vechea precirilică și cu texte latine. Glagolitica lui Ciril e adusă în Bulgaria, dar nu se poate impune și atunci Climent sau altcineva compune, pe la 930, al treilea alfabet, ca adevărata cirilică majusculă. Ambele scrieri sînt aduse și în Rusia, dar se impune numai cirilica pînă la urmă, iar glagolitica lui Ciril se păstrează în Dalmația, ca scrisul lui Ieronim. Față cu el opinează Kiselkov, că slavii au avut nevoie de la început de un alfabet, ca orice popor de cultură și acesta este glagolitica minusculă, cu 30—35—40 litere de natură grecească, latină, iudaică și nouă; literele erau numite bukve și erau zgîriate, iar nu scrise, cum relatează bulgarul Hrabr, pe material variat; au luat ființă mai multe glagolitici: bulgaro-balcanică, croato-dalmatină, panono-moravă, polonă și cea rusă sînt „literele ruse” din Korsun. Fiind această glagolitică persecutată de clerul latin, slavii recurg la scrisul grecesc sau latin și încă se mai fac unele texte bisericești în această glagolitică pentru slavii din Panonia, Balcani, Athos, Dalmația și Rusia, pînă în veacul XIII. Contra ei inventează Constantin cirilica sa majusculă în 855, după referatul lui Hrabr, ca primul alfabet curat bisericesc și de misionarizare bizantină pentru slavi, care începe să înlocuiască vechea glagolitică; cirilica avea la început 38 litere, ca și alfabetul bulgar, cuprinzînd 24 litere grecești, 2 glagolitice și 12 semne noi, avînd alte litere pentru cifre decît glagolitica; în Moravia impun Frații alfabetul lor, care după moartea lui Metodie în 885 e prigonit; cirilica ajunge în Bulgaria și o susțin Climent, Hrabr și alții contra glagoliticii bulgare locale și după 893 cirilica devine oficială, avînd loc transcrieri din glagolitica bulgară în cirilică, prima rămînînd doar un scris tainic pînă în veacul XVI. Astfel se explică textele cirilice și glagolitice cu rit răsăritean, sau latin.

G. Cred că problema are următoarea rezolvare: după exemplul bizantin, slavii au primit un scris minuscul, care apare ca glagolitică locală de variate redacțiuni; aici se încadrează literele ruse din Korsun; pentru nevoile misiunii creștine, Constantin ia exemplul bizantin și după majuscule alcătuiește alfabetul său, pe care Metodie, după moartea lui Constantin-Ciril, le denumeste „cirilică” în cinstea fratelui decedat; odată cu încreștinarea slavilor, unele texte bisericești vor fi scrise încă în uzuala glagolitică, altele apoi numai în cirilică, care va pătrunde și în domeniul

problemelor laice; glagolitica se va păstra în Dalmația, și după opreliștea papală din 925, 1069 și 1096, fiindu-i motivată originea de la Ieronim; cirilica și glagolitica sînt cunoscute și la mănăstirea Sazava de unde vor circula peste măn. Morissena din Banat spre Athos-Zografos, spre Bulgaria-Rilo și Rusia kie-veană. Importanța cirilicii e indicată și de inscripțiile descoperite în ultima vreme pentru răstimpul din 895 și 992, față de lipsa unor inscripții glagolitice similare; ambele alfabete au un început răsăritean, care nu este bineplăcut apusului latin, papal și german și de aceea problema a fost atît de mult încurcată de înșiși cercetătorii slaviști apuseni (Leixner, Šesan).

D. PROBLEMA RITULUI TEXTELOR PALEOSLAVE

Textele paleoslave cirilice și glagolitice, precum și inscripțiile descoperite pînă acum nu ne indică precis ce rit au introdus Frații apostoli de la început. Dacă unele texte glagolitice cuprind elemente de rit latin, apoi textele cirilice conțin numai rit grecesc-ortodox. Dar chiar și unele texte glagolitice oferă un cuprins ortodox, ca d. p. Foile de la Rilo cu fragment din Sf. Efrem Sirul, Foile de la Budapesta cu viața Sf. Macarie și înseși Foile de la Kiev au la bază texte cirilice pe motive bizantine, iar Foile de la Sinai cuprind un text din Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur, cu epicleza, datînd chiar din epoca venirii Fraților în Moravia.¹³ Deci concluzii se pot trage și spre ele converge și argumentul oferit de Evangheliarul de la Emausy-Reims, descris de Stroev, Vostokov, Pagodin, Hanka, Perwolf, Budilovici, Sobolevski, Ledger L. (Paris 1899) și Vykouklal A. (Praga 1948).

Cu toate acestea unii apuseni, duși de intoleranță confesională sau politic-rasială antislavă și antibizantină, au dezlănțuit o polemică față de ritul paleoslav bizantin, angajînd în discuție problema jurisdicției patriarhale peste Moravia, a autenticității fragmentelor și a sfinților paleoslavi. Ei trec anume cu vederea faptul venirii Fraților de la Bizanț, cu binecuvîntarea patr. Fotie, accentuînd doar binecuvîntarea papii Adrian II în 869, ca singura îndrumare spre acțiune misionară la slavi. Dar nici în această privință infailibilitatea cercetătorilor papali nu este evi-

¹³ Mohlberg C., *Misalul glagolitic de la Kiev*, Roma 1928 și ediția nouă de Leumann M., 1954; Kaschmieder E., ed. *Foile de la Sinai de Nachtigal R.*, 2 vol. Lubliana 1941/2—Vașița J., *Liturghia slavă în țările cehă*, Praga 1940, în l. cehă; critica la Novak A. J., *Legătura foilor de la Kiev cu ritul răsăritean*, în *Pravoslavny sbornik*, Praga 1956, p. 90s; idem, *Foile de la Sinai*, *Pravoslavny sbornik*, Praga 1957, p. 70s.

dentă, încît întreaga frămîntare e considerată ca „o simplă jucărie politică de tendință” (Beneș Ed.).

Ultramontanii catolici exploatează indicațiile din *Legenda italică* și *Fragmentele glagolitice* ca să afirme unilateral că de la început rîtul paleoslav al Fraților a fost cel latin, pentru că Frații ar fi fost certați cu patr. Fotie pe tema unei pretinse trihotomii a lui; o susțin cu emfază și savanțlîc sucit Pastrnek, Snopek, Bidlo J., Jugie M., Racek R., Winter D., Vașița J., care împreună cu Novotny V., Krofta și Urbanek, resping *Legenda* lui Kristian ca să justifice rîtul latin la sfinții Vațlav, Ludmila, Ioan Cehul și Procopie. Supărați că în 1925 a fost suprimat în Cehoslovacia cultul falsului Ioan Nepomuk și înlocuit cu al Sf. Vațlav și Ioan Hus, de aceea Vaticanul dispune denumirea Colegiului Sf. Vațlav cu cel de al Sf. Ioan Nepomuk, iar Vașița lansează teza, în legătură cu indicația din *Legenda Panonică* cap. 11, că Metodie a trimis o liturghie a Sf. Petru în Polonia, despre folosirea acestei misse latine în slavonă chiar și în Moravia și Panonia (*Byzantinoslavica* 8, 1936) fiind urmat de Raes A. în *Introducere la liturghiile orientale*, Roma 1947 și de Codrington H. Se mai afirmă apoi, că tot Metodie a potrivit pentru slavi în spirit bizantin și *Missa clementină*, precum o cred Leumann M., Mohlberg și Nachtiğal, ca și Onasch K., în *Ideea cirilometodiană*, *Revista Universității Halle* VI-1, 1956, p. 29. Apoi se mai trage concluzia, că încă înainte de venirea Fraților, în Moravia s-ar fi folosit rîtul latin în redacție glagolitică locală, din care nu s-a păstrat nimic, dar o crede K. Isacenko în: *Inceputurile statului Velicomorav*, Sv. Martin 1948. Deși întreagă această construcție nu are substrat istoric, totuși e lansată ca să afle adepți. A fost însă criticată de polonul Lehr-Splawinski T., în: *Activitatea lui Ciril și Metodie pentru slavism*, *Rocznik slawianstyczny* 16, Varșovia 1948, p. 116, care respinge exagerările lui Vașița și Isacenko. Totuși Vașița continuă mistificările, pe placul Vaticanului, și afirmă pînă la urmă, că nici nu era nevoie de misiunea Fraților în Moravia, unde rîtul creștin latin era în floare, ei avînd doar să aducă numai o legislație civilă, un codice de canoane și: *Zakon sudnyi liudem*, pe care pe atunci Roma încă nu le avea la dispoziție (în *Byzantinoslavica* XII, 1951, p. 154 s; și *Traducerea Nomocanonului*, *Slavia* 24, Praga 1955, p. 9 ss). Dar e combătut serios de croatul Grivec (în *Orientalia Christiana Periodica* 18, 1952, p. 153) și de Andreev A. (în *Pravoslavna Măsl* 1, Praga 1958, p. 13 s); moderat e Troicki S., în *Vesnik* 11, Belgrad 1959.

Atunci intervine papa Piu XII și la 22 martie 1953 serbează 900 de ani de patronat al Sf. Procopie, ca susținător al rîtului latin. Deci se caută influența Vulgatei asupra traducerii slavone a Evangheliarului Fraților, după Pogorelov V., Meillet A., Vajs J., Slanski S. și Horalek K. (Evanghelia și Tetraevangheliare, Praga 1954; idem în *Byzantinoslavica* XX-2, 1959) ca să se afirme pînă la urmă, că această traducere s-a făcut ca să se evidențieze primatul papal după Matei 16, 18: „Tu ești Petru”, după părerea lui Gerhardt D., Mărturisirea lui Petru în misiunea slavă, *Byzantion* 24, 1954, p. 533, și a lui Grivec, în *Slovo*, Zagreb 1956, p. 24 s și *Byzantinoslavica* XVII-2, 1957, p. 369. Astfel se întărea teza, că Frații au introdus conștient ritul latin, fapt înregistrat și de Sip L., *Istoria muzicii cehoslovace*, vol. 2, Praga 1959, deși dovezile lipsesc în acest sens. O crede Smrzik S., *Liturghia glagolitică*, Cleveland 1959.

Catolicii moderați, constatînd imposibilitatea negării ritului bizantin la Frații apostoli, îl admit pentru inițiere la slavi, subliniind apoi latinizarea lui; o afirmă Wattenbach, Bily, Brehier, Pekar, Krofta, Vajs, Stanislav, Hruby, Dvornik, Poulik J., Havranek B., Prazak, Prochazkova, Bauer J. și alții.¹⁴ Unii acceptă și continuarea ritului grec la mănăstirea Sazava ca și a tradițiilor cirilometodiene, precum Krasl Fr., Weingart, Chaloupecky, Jeschke J., Paulova M., Onasch K., Mukarovsky J. și alții.¹⁵ Merită să cunoaștem două păreri în chestiune. Prof. Novak A., scrie în *Istoria literaturii cehe*, vol. 7 din *Istoria cehoslovacă*, Praga

14 Vezi Prazak Al., *Neamul se apără*, Praga 1945, p. 12ss, în l. cehă; idem, influența culturii bizantine asupra literaturii cehe și slovace, *Actele congresului VII de bizantinologie*, Bruxela 1948, în l. franceză; Krofta K., *Legendele noastre vechi*, Praga 1947, în l. cehă; Urbanek R., *Legenda lui Kristian*, 2 vol., Praga 1948, în l. cehă; Kalandra Z., *Păgînismul ceh*, Praga 1948, în l. cehă; *Sbornicul Vajs J.*, Praga 1948 cu colaborări; Bartoš F., *Sfinți și eretici*, Praga 1949, p. 55s, etc.; Nejedly Zd., *Istoria cîntării cehe*, Praga 1949, în l. cehă; Slawski F., *Literatura paleoslavă în timpul lui Ciril și Metodie*, *Zycie i mąsł* 7/8, Varșovia 1951, în l. polonă; Dvornik F., *Benedictinii la Sazava*, *Volumul comemorativ 1054—1954*, Chevetogne 1954, p. 323s, în l. franceză; Bartoš F., în *Krestanska Revue* 1955; Prochazkova H., *Pe urmele unei prietenii străvechi*, Praga 1959, în l. cehă; Kralik O., *Privilegium Moraviensis ecclesiae*, *Byzantinoslavica* XXI-2, 1960. — Și ungurii recunosc importanța influențelor bizantine în Europa centrală, așa Vaszy P., *Influența bizantină în țările Europei răsăritene*, *Actele congre. VII bizantinologie*, Bruxela 1958; Moravcsik G., *Bizanțul și statul maghiar*, Budapesta 1953, în l. maghiară; Ivanka și alții.

15 Chaloupecky V., *Izvoarele veacului X, legenda lui Kristian despre Sf. Vataľv și Ludmila*, Praga 1935, în l. cehă; idem, *Legendele medievale procopiene*, ed. Ryba B., Praga 1953, în l. cehă; Paulova M., *Ideea cirilometodiană*, *Byzantinoslavica* XI, Praga 1950, în l. franceză; Onasch K., *Ideea cirilometodiană în Evul mediu*, *Revista Universității Halle*, vol. VI-1, 1956, p. 27ss; Mukarovsky J., *Istoria literaturii cehe*, vol. 1, Praga 1959, ediția Academiei cehoslovace, în l. cehă.

1933, p. 22s următoarele: Măreață e epoca învățaților de la Salonic, Ciril și Metodie, inaugurînd o epocă eroică în istoria bisericească a slavilor. Ei au dat limba liturgică, scrisul glagolitic și cirilic, literatura bisericească; dar aceasta era numai o servilă imitație după literatura muribundă greco-bizantină (?) cu idealurile ei ascetice și hagiografice. Totul au pus ei la contribuție în servirea creștinismului, care împreună cu limba liturgică și ritul grec întrunea ascultarea față de papa de la Roma (?). Această tradiție se păstrează la slavii răsăriteni și sudici, dar pe pămîntul neamului ceh are numai o scurtă dăinuire, manifestată prin unele fragmente și texte paleoslave. În acest cadru apar legendele Fraților apostoli, ale sfinților naționali Venceslau, Ludmila și Procopie, pe care creștinii apuseni catolici îi primesc și ca patroni ai lor, deși aceștia erau în intime legături personale cu cultura bisericească paleoslavă; ritul latin și cultura română se introduc numai prin impunere, dar sînt intolerante față de cultura slavonă populară. — Iar evanghelicul prof. Hrejsa F., arată în: *Istoria creștinismului în Cehoslovacia*, vol. 1, Praga 1947, p. 17 că: deși Frații apostoli au adus cu dînșii cărți în paleoslavă și text glagolitic, de rit răsăritean, orientat după texte grecești, totuși în curînd ei se potrivesc ritului latin-roman, deja obșnuit în țară (?) și recunosc primatul episcopului roman.

Alții în fine vorbesc despre bazele paleoslave ale culturii slavone și recunosc folosul lor, dar se feresc să explice ritul acestora, precum o fac: Novotny V., Vlcek J. în *Istoria literaturii ceh*, Hromadka J. în *Legende vechi*, 1934; De Botto și Rapant D. în *Istoria Slovaciei*, 1946 și alții.

Acestor tendințe le răspund realitățile populare creștine, care dovedesc că în ciuda restricțiilor de tot felul, între credincioși s-a păstrat urma cirilometodismului paleoslav în variate momente de rit, precum: cîntarea: *Hospodine pomilui ny*, Sf. Procopie cu icoana Sf. Gleb și Boris în mîină, sărbătoarea aflării și Înălțării Sf. Cruci, Epifania, Taborul husit care derivă din Schimbarea la față a Domnului pe muntele Tabor, Intrarea Maicii Domnului în biserică, și altele. Aici trebuie subliniat faptul, că multor cercetători în chestiune le-a lipsit curajul și sinceritatea să declare că cirilometodismul, Velehradul, liturghia slavonă, Sf. Procopie și întreaga cultură tradițională au fost de la început ortodox-bizantine și că sfinții Vațlav, Ludmila, Procopie, Bozetch și alții au fost ortodocși în credințele lor, continuînd opera Fraților

apostoli în ritul răsăritean. Aici zace tragedia lucrurilor, că peste realități evidente se fac salturi spre a se evita în mod abil recunoașterea trecutului ortodox cu legăturile lui cu vechiul Bizanț și apoi cu Kievul. Mulți se feresc de aceste concluzii firești, pentru că ele poartă în sine și obligația de revenire la Ortodoxie, cum s-a și întâmplat cu uniții din Slovacia și Carpatia, în aprilie 1950. Acestora li se lămuresc din nou bazele ortodoxe ale paleoslavismului, după expunerile mai vechi prezentate de ep. Gorazd II, și cu pseudonimul Maly P., de Grigorigi Vl., și alți cercetători ortodocși de pretutindenea, acum în revistele cehe Hlas Pravoslavi, Pravoslavna Măsl, Pravoslavny sbornik și Odkaz sv. Cyrila a Metoda, susținute de autocefalia Mitropoliei ortodoxe cehoslovace din decembrie 1951, și anume: Leixner J., Cea mai bună cale pentru unificarea slavilor, Trebici 1946; Cervin A. V., Religiositatea cehă, Praga 1947 și colaboratorii Aleș P., Kulehim J., Leixner J., Ludwik M., Muzik M., Novak A. J., Tichy F. și alții. S-a înființat și ordinul bisericesc al Sf. Ciril și Metodie.

E. PROBLEMA CULTURALITĂȚII SLAVE ÎN FAȚA CELEI GERMANE

Deoarece în istorie imperiul german s-a prezentat ca dușman al slavilor, încă din veacul IX începînd, de aceea s-a continuat cu antiteza germano-slavă și mai tîrziu și în probleme de istorie. Astfel germanii socotindu-se purtătorii unei culturi de fier, priveau de sus la slavii, pe care îi considerau aparținînd doar unei „culturi a lemnului”, lipsiți de originalitate și culturalitate și în acest sens este tratată de unii și problema cirilometodiană, precum și urmările ei.

Față de originile istoriei cehilor și creștinarea lor se exprimă cu despect sudeții Frind A., Nägle A., Bachmann A., Bretholz B., apoi francezul Lot F. și rasiștii germani ca Kossina și alții; dar apărarea o susțin cehii Palacky F., Pekar J., Chaloupecky V. și mai ales Prazak Al. în lucrarea: Neamul se apără, Praga 1945. Între mucenicii acestei divergențe este a se număra și episcopul ortodox Gorazd II din Praga, împușcat de naziști la 4 sept. 1942, pentru că apăra prin cadrul bisericii ortodoxe interesele poporului ceh; a fost victima unui Viking modern.

Față de istoria Fraților apostoli se exprimă cu negativism Goetz K., Dümmler E., Brückner Al., Schuster H. și alții, fiind sprijiniți de ultramontanii catolici pe vremea protectoratului hitle-rist, ca Vașița J., Racek R. și Winder Dr., cu Istoriei bisericești, 1940, cărora li se asociază francezul Jugie M. (Schisma, 1941).

Răspunsul nu se lasă așteptat și este indicat în cursul acestei lucrări, fiind recent cuprins de germanul Onasch K. în *Ideea cirilometodiană în Evul mediu*, revista *Universității Halle*, vol. VI-1, 1956, ca dovadă că astăzi Germania democrată nu mai urmează pe calea vechilor antislaui.

Contra polonilor Vaticanul era întotdeauna gata la instigația germanilor, cum o constată Novitki A. în lucrarea: *1000 ani de luptă cu papalitatea*, Varșovia 1950.¹⁶

Încreștinarea Rusiei în tradițiile cirilometodiene este un alt capitol de critică rasial-confesională; se întrec în latinizări Jugie, Baumgarten N., Danzas J., Amann A., Dr. Raynold, Just M. și alții, deși se constată și voci importante temperate, provenind de la Bihlmeyer, Fedotov G., Laurent V., Ledit L., Dvornik Fr., Moșin Vl., Devos P., primind însă un răspuns tot atât de categoric și plin de refuz documentat, din partea lui Grekov B., Obolenski D., Ramm B., Winter Ed., Stupperich R., Michnevici D., Levcenko M. și alții, cu asigurarea, că cercetătorii actuali, din Germania Democrată, nu urmează calea greșită a rasiștilor înaintași, nici în această privință.¹⁷

Problema lui Hus era văzută riguros de ultramontani și rasiști, ca Bezold Fr., Loserth J., Hauch A., Bretholz B., Neumann A., Bittner K., (Germani și cehi, 1936), Betts R. și alții drept o erezie fanatică vulgară antipapală și antigermană; cehii catolici, ca Krofta K., Flaișhans V., Novotny V., Odlozilik O., vedeau în ea o erezie și alții chiar o intrigă anticehă, după cercetările lui Pekar J. și Paulova M.; evanghelicii Workman H., Hrejsa F. și Bartoș F. M. (Cheia pe vremea lui Hus, 1950) văd în Hus numai

16 Pentru tradițiile Fraților în Polonia: Uminski J., în *Rocznik humanistyczny*, Varșovia 1953; Paskiewicz H., *Originea Rusiei*, N.-York 1954; Kwapiszewski H., în *Malopolska studia historica* 1, 1958.

17 Despre problemă vezi la Rămureanu I., *Creștinarea rușilor*, *Studii Teologice* 5/6 1957; Bănescu N., *Cîteva studii privitoare la creștinarea rușilor*, *Ortodoxia* 2, 1960, p. 280s. — *Ultramontanii*: Baumgarten N., *Sf. Vladimir și Convertirea Rusiei*, *Orientalia christ.* 79, Roma 1932; Jugie M., *Schisma bizantină*, 1941, în l. franceză; De Reynold, *Lumea rusă*, Paris 1950, în l. franceză; Just M., *Roma și Rusia*, Maryland 1954, în l. engleză; Amann A., *Biserica răsăriteană*, Würzburg 1955, în l. germană; — moderați: Ledit L., *Rusia*, în *Dictionnaire de theol. catholique*, 1939; Dvornik Fr., *Benedictinii și creștinarea Rusiei*, în *Volum festiv 1054—1954*, Chevetogne 1954, p. 323s; idem, *Slavii*, Boston 1956, în l. engleză. — *Apărătorii*: Jendrzewski K., *Atlas pentru preistoria slavilor*, Lodz 1948, în l. polonă; Grekov B., *Rusia kieveană*, Paris 1953, în l. franceză; Ivanov I., în *Jurnalul Patriarhiei din Moscova*, 1954; Michnevici D., *Din istoria reacției catolice*, ed. II, Moscova 1955, p. 10s, în l. rusă; Obolenski D., *Bizanțul, Kiev și Moscova*, *Dumbarton Oaks Papers* 11, 1957, p. 21ss, în l. engleză; Șeinman M., *Vaticanul și catolicismul*, Moscova 1958, în l. rusă; Stupperich R., *Biserica în Răsărit*, Münster 1958, în l. germană; Pașuto M., *Inițierea statului Lituanian*, Moscova 1959, în l. rusă; Ramm B., *Papalitatea și Rusia în veacurile X—XV*, Moscova 1959, în l. rusă; Winter Ed., *Rusia și papalitatea*, vol. 1, Berlin 1960, în l. germană, foarte bun.

un viclefian, precursor al lui Luther, iar germanul Vischer M., a cărui carte despre Hus din 1940 a fost cenzurată de naziști, acum publicată la Frankfurt în 1955, privește lucrurile mult mai atent față de slavi și tradițiile lor. Cu toate acestea Hus a mai fost și erou național, și victimă a intrigei catolico-germane fiind și ortodox din fire, și reformator de tip cirilometodian și totodată și ecou al revoitei maselor populare oropsite.¹⁸

Cu toate acestea Vaticanul nu încetează cu tendințele sale imperialiste și în acest sens l-a însărcinat pe polonul emigrat Halecki O. să compună lucrarea: *Sacrum Poloniae milenium*, pentru 1966, cu principiul că Polonia a fost întotdeauna stîlpul apusului contra răsăritului și același lucru se cere și cehului Dvornik Fr. în privința istoriei cehoslovacilor.

Planurile germanilor împotriva slavilor au fost paralizate prin chemarea preoților slavi Ciril și Metodie de către principele Rastislav al Moraviei; prin aceasta s-a oprit ca încreștinarea populațiilor slave din Europa centrală să însemne totodată și o germanizare a lor forțată; limba slavă liturgică a lui Ciril și Metodie au primit-o apoi ucenicii bulgari și ruși și de la alte popoare europene, la care cultul slavon se păstrează în continuare. Astfel constată Kurz J., în *Limba slavă bisericească* drept o limbă internațională culturală a slavilor, Praga 1958, că paleoslava în redacție glagolitică și mai ales cirilică a constituit în adevăr o barieră de civilizație înaintată față de germanism, îndeplinind și un rol panslav pentru cultura tuturor slavilor.

F. PROBLEMA PALEOSLAVONISMULUI ARHEOLOGIC

Începînd din 1954 prof. Cibulka J. încearcă să arate că urmele arheologice de la bisericile din Modra și Mikulcițe ar fi de tip celtic-insular, de pe urma poruncii lui Carol cel Mare din 796, ca să se supună misionarizării latine regiunile Panoniei, fapt care duce apoi la sfîntirea unei biserici la Nitra, pe la 828. Dar deoarece acești misionari francezi nu ar fi fost bine văzuți de localnici, de aceea au fost înlocuiți cu cei bavarezi și în special cu iroscoți, care ar fi zidit biserică la Modra pentru ritul latin, dînd localnicilor indicații spre cultura originală cu cîteva decenii chiar

18 Vezi Ionescu Tr., *Mișcarea revoluționară husită*, în *Studii revistă de istorie* 6, 1959 și 4, 1960.

mai înainte de venirea Fraților apostoli în Moravia. Astfel deci, în sensul exagerărilor lui Isacenko și Vașița, Frații nu mai pot apărea drept purtători și inițiatori de creștinism, ci doar de cultură mai înaintată, ei găsind aproape totul de-a gata, încît puteau și să lipsească fără vreo pagubă; ei aduc însă o legislație care lipsea (vezi rev. Kvety 25, Praga 1956; Lidova Democrație și Katolicke noviny 51/52 1957).

Ca teorie „documentată”, Cibulka își expune inovația în lucrarea: Biserica velikomoravă de la Modra și începuturile creștinismului în Moravia, Praga 1958. Presa catolică îi face imediat o largă primire și în străinătate și senzația prindea, pentru că flata mult cehismul unilateral al unora (Kvety 35, 1958; Vedecka kniha 5, 1958; Buletinul Academiei 3, 1960). De aceasta profită Vașița, ca să aducă la contribuție (în Byzantinoslavica XX-1, 1959, p. 97) lucrarea lui Duicev I.: Un episod din activitatea lui Constantin în Moravia, Ricerche slavistiche 3, Roma 1954, p. 90s, care citînd textul din viața lui Constantin despre clericii latini din Moravia care răspîndeau ponegriri la adresa fraților (cap. 15), trăgea concluzia, că citatul despre „oameni cu cap mare” s-ar potrivi tocmai bine la misionarii iroscoti.

Dar cercetătorii serioși au rămas în rezervă, pentru că au constatat multe neprecizii în argumentare, mai ales că vestițiile indicate nu prezintă dovezi irefutabile despre tipul citat, ci prezintă mai degrabă urme bizantine; o susțineau Filip J., Grans F., Poulik J., Chaloupecky, Pořmourny, Borkovsky G., Leixner J., Havranek B. și alții.¹⁹ Din teza iroscotă se desprinde doar maturitatea veche a statului morav înainte de venirea Fraților, cu misiune latină nereușită. De aceea criticul lui Cibulka din Vedecka kniha 6, 1958, preciza că: prin noile cercetări nu este de fel știrbită măreția Fraților Ciril și Metodie, care au pus temelii culturale slave, rămînînd astfel mai departe apostoli, pentru că au adîncit creștinismul morav, au întocmit activitatea didactică, cea de traduceri, de cult și de organizație bisericească.

19 Hruby V., în Ciasopis moravskeho musea 40, Brno 1955, în l. cehă; Poulik J., în Památky archeologicke 2, Praga 1957 și: Descoperirile arheologice recente, în Historica 1, Praga 1949, p. 7ss, în l. cehă; Leixner J., variate articole în Hlas Pravoslavi 2, 1957, 2 și 8, 1958; 1 și 3, 1959, 5 pe 1960; Vavrinek N., în Listy filolog. 7, Praga 1958; Havranek A., Arheologia și începuturile creștinismului în Moravia, Krestanka Revue 9, Praga 1959, p. 265s, și: Descoperiri la bisericile velkomorave, aceeași revistă 2, Praga 1960, p. 55, cu expunere, teorii și combaterea iroscotismului.

INCHEIERE

Cele expuse pînă acum duc la constatarea că papalitatea nu și-a înțeles rolul și misiunea bisericească ce o avea de îndeplinit față de creștini de-a lungul vremilor, de a-i îndemna în dragoste să trăiască împreună. Nici tradițiile cirilometodiene nu au fost cruțate, ci contra lor adepții Vaticanului au susținut o luptă continuă de deformare și de ajustare după interesele proprii. Aceasta a dus chiar pînă la deprecierea acestor tradiții frumoase în ochii multora din acele regiuni; totuși ea nu a putut realiza, deși a urmărit-o, și suprimarea lor, căci ele continuă să se mențină în conștiința multor credincioși, veacuri de-a rîndul pînă în vremile noi, care le-au ușurat reapariția și manifestarea în adevărata lumină.

Astfel Vaticanul a susținut multă irosire de forțe, s-a dovedit lipsit de dragoste²⁰ și a arătat doar o goană după mărire pămîntească prin orice mijloc și fără cruțarea altora; dar nu cu succes și mulțumire.

Pentru noi românii, tradițiile cirilometodiene, ca ale „apostolilor schieilor”, cunoscute în Dacia și regiunea Alpilor valahici prin Sandu și Moznopon chiar spre finea veacului IX, au contribuit la menținerea ortodoxiei străvechi printre românii culturii Dridu. O găsim atestat prin inscripțiile cirilice de la Bucov-Ploiești de pe la 911, de la Mircea Vodă din 943 și Basarabi, din 992. Astfel cirilometodismul paleoslav cirilic a apărut credincioșii de insistențele prozelitismului latino-papal, a ajutat la crearea cirilicei romîne în veacul XIII și la oficializarea ei pe la 1452, pe vremea mitropolitului Teoctist al Moldovei. Tot el a vegheat ca uniația papală din 1700 din Transilvania să nu poată birui vechea biserică ortodoxă.

Pr. Dr. MILAN ȘESAN

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

²⁰ Se constată și la conferința de la Praga, a Mișcării creștine pentru pace, Union Presse 12, Berlin 1960.

NOUTĂȚI DIN ISTORIA RELIGIILOR

„MUNTELE DIVIN”. Săpăturile arheologice — începute în anul 1922 sub conducerea englezului Charles Leonard Woolley — desfășurate asupra dealului ce ascunde biblicul Ur din Cal-deea, au dus la descoperirea monumentalului „munte divin”. Este vorba despre zikkuratul de la Ur, cel mai bine păstrat din câte s-au găsit pînă acum. Pentru orientare, notăm că zikkuratul este un turn cu trei și șapte etaje, care constituie o parte anexă a fiecărui templu babilonean (Cf. Lipin L., Belov A.: Cărțile de lut. București 1960, p. 319).

Zikkuratul de la Ur măsoară 62 m în lungime, 43 m în adîncime și astăzi încă 18 m în înălțime. Colțurile sale sînt orientate după cele patru puncte cardinale. Este în întregime o masă tare de cărămizi uscate în aer liber cu ziduri oarbe și groase de aproape 2 m și jumăt., făcute din cărămizi arse și prinse cu asfalt. Pilaștri de rezistență drepți întăresc pereții. La o înălțime de 15 m se găsește un prim platou neted, căruia îi urmează trepte netede tot mai mici, trei pe partea de nord-vest și patru pe partea de sud-est. Pe partea din față, și anume în mijlocul clădirii, ducea o scară în afară ieșitoare de o sută de trepți spre o poartă în etajul al doilea și de-acolo una mai departe în sus la ușa sanctuarului de pe platforma cea mai de sus. La poartă se ajungea pe scări laterale, care-s fixate de zidurile muntelui-templu. Pe cărămizile clădirii se găsesc numele și titlul regelui Ur-Nammu, care domnise pe la anul 2050 î. e. n.

Dar însemnătatea zikkuratului de la Ur constă nu numai în faptul că este cel mai bine păstrat „munte divin” care s-a găsit pînă acum, ci și în faptul că a constituit modelul vestitului turn al Babilonului, care s-a suprapus zikkuratelor.

Englezul Ch. L. Woolley apreciază construirea acestui zikkurat ca fiind o capodoperă. Impotriva tuturor așteptărilor, zidurile nu-s așezate în linie dreaptă, ci ușor încovoiate în afară

și ușor boltite de sus în jos. Faptul acesta face ca impresia monumentalității să fie și mai puternică. Înălțimile etajelor sînt — în îngrijita lor gradare — astfel calculate, încît nu produc impresia de ceva searbăd și plicticos. Aplecarea pereților, legăturile care arcă-n sus ale scărilor silesce privirile să se îndrepte în sus spre vîrf, spre punctul culminant, unde se desfășoară acțiunea de cult. De acolo strălucea „sanctuarul clădit din cărămizi albastre, lustruite”, probabil formînd o boltă deasupra prin o cupolă-turlă aurită, în care se găsea culcușul lui Nannar, zeul lunii.

După părerea lui Ch. L. Woolley, terasele zikkuratului purtau pămînt și erau plantate cu arbori, care reprezentau o pădure de munte. Astfel, cel ce privea, stătea în fața unui „**munte divin**” real, aproape natural. Pe scări, preoți îmbrăcați festiv trebuie să fi purtat în sus și în jos statuia zeului Nannar. Unii cercetători raționaliști socoteau că astfel de procesiuni festive ale cultului sumerian au prilejuit patriarhului iudeu Iacov visul, despre care Biblia referează astfel: „Și a visat că parcă era o scară sprijinită pe pămînt, iar cu vîrful atingea cerul; iar îngerii lui Dumnezeu se suiau și se pogorau pe ea” (Facerea XXVIII, 12).

Continuîndu-se săpăturile, zikkuratul s-a dovedit a fi o parte a unui vast așezămînt de cult. La suprafața plană întărită, pe care era întemeiat el, se adăuga o a doua, mai mare. Pe aceasta se găsea mai întîi templul zeului. Clădirea a fost adeseori reconstruită și mărită. Schița zikkuratului se lasă a fi stabilită așa de limpede, că se poate încă determina chiar scopul multora dintre încăperi. Unele apar lămurit ca locuințe ale preoților și ale preoteselor, iar altele ca magazine. Compact cu acestea stăteau temple pentru alte divinități. Alături de locul de cult se găseau ruinele caselor de locuit particulare. Și acestea au fost clădiri impunătoare de piatră, locuri de tihnă și lux.

De remarcat este amănuntul că dl. Siegfried Oertwig, de la care împrumutăm aceste informații despre „muntele divin”, spune în legătură cu aceste clădiri: „Ele aparțineau timpului lui Avraam și cine se transpune înapoi în timpul vechi, înțelege ce crede Biblia, dacă zice că Avraam era foarte bogat în vite, argint și aur” (p. 14).

Regele Ur-Nammu sărbătorea cuviincios meritele sale pentru Ur într-un loc de o înălțime de cca 4 și jumăt. m. Fragmente din acesta prezintă încă diferite scene și texte cuneiforme. Într-un tablou regele șade mîndru pe tronul său și i se prezintă prizonieri de război încătușați. Un alt tablou îl arată pe rege cu mîi-

nile ridicate. Un înger — cea mai veche reprezentare figurativă a unui înger — revarsă apă pe pământ. Inscripția de alături enumără canalele, care porunci el să fie săpate în Ur. Ea este dovadă despre vechimea irigației artificiale a țării, căreia aceasta își datorează fertilitatea.

Deosebit de mîndru era regele Ur-Nammu de clădirea așezămîntului său de cult: Un tablou îl arată aducînd jertfă de băutură. Regele stă între zeul lunii Nannar și soția acestuia, zeița Ningal, și primește panglica de măsurat, oferind totodată sfoara desfăcută a arhitectului. Deci, regele Ur-Nammu primește de la zei porunca de a ridica templul. În al doilea tablou regele apare purtînd ascultător în spate ceea ce se întrebuițează la clădit: compas, tîrnăcop, mistrie și coș pentru tencuială. Al treilea tablou, care s-a păstrat din păcate numai fragmentar, ne înfățișează pe lucrători săvîrșind construcția așezămîntului de cult: salahori duc pe scări mortar în înălțime, iar zidari așează cărămizile.

Băgarea bine de seamă a cercetării arheologice ne-a dăruit aici nu numai forma de fapt a celui mai bine păstrat zikkurat din cîte s-au găsit pînă acum, ci și deslușirea construirii lui, adecă răspunsul la întrebările: de ce și cum. (După Siegfried Oertwig: *Gang durch versunkene Städte. Ein Ausflug im Reich der Archäologie*. Leipzig, Prisma-Verlag, 1960, p. 12—15).

DESCOPERIREA UNEI IMPORTANTE NECROPOLE ÎN IUDEEA: BETH SHE 'ARIM. Istoria popoarelor se scrie și în adîncul mormintelor lor. De aceea, nu-i niciodată lipsită de emoție pătrunderea în locurile milenare, unde zac amestecate cu oseminte umane mărturiile existenței lor. Resturi de oale de pământ, țandări de sticlă, bucăți de aramă sau de unelte, urme de inscripții, nimic nu poate lăsa indiferent în cetățile morților, unde cîntecul grav care se ridică din măruntaiele pămîntului descoperă cui vrea să le audă misterele trecutului.

La extremitatea satului Kiryat Amal, aproape de Tivon, într-o cîmpie așezată între munții Carmel și colinele Galileii de jos, necropola anticului Beth She'Arim oferă poate mai mult decît oricare alta un interes pasionant. Ea a fost descoperită în 1936 de către profesorul Benjamin Mazar, președinte al Universității ebraice, care scoțînd incidental la iveală o criptă foarte interesantă din punct de vedere arheologic, începu săpături metodice în jurul acestei cripte îndată ce obținuse ajutorul financiar al

Societății Israeliene de Explorare. Intrerupte în 1940, lucrările sînt reluate în 1953 sub direcția lui dr. N. Avigad, care timp de trei ani — totdeauna patronat pecuniar de Societatea Israeliană de Explorare, la care se adăugase Societatea ebraică — continuă opera predecesorului său. Cercetările a doi savanți încununate de succes îngăduiră să se lumineze într-un chip strălucit condițiile de viață ale personajelor talmudice într-o perioadă de mai mult de șase secole înainte și după nașterea lui Hristos.

Clădit în preajma anului 350 î. e. n., orașul Beth She'Arim, mai cunoscut atunci sub numele de Besara, era — dacă-l credem pe istoricul Iosif Flavius care trăia în epoca Hasmoneilor — proprietatea lui Berenice, fiica lui Agripa. Iosif Flavius îl situează pe partea cea mai septentrională a Galileii, la marginea teritoriului Acrei. Orașul atinse punctul său culminant cînd centrul național, politic și religios al Palestinei se deplasă din Iudeea în Galileea și cînd Consiliul național al evreilor, Sanhedrinul, își stabili sediul între zidurile sale, adecă atunci cînd înțeleptul rabin Yehuda Ha Nasi, care codifică legile orale ale iudaismului într-o lucrare cunoscută sub numele de „Mishana”, era șeful suprem al Israelului. Yehuda Ha Nasi muri la Beth She'Arim în anul 220 e. n. la vîrsta de 85 ani și fu înmormîntat în colina învecinată, unde mormîntul său — atrăgînd în jurul lui pe acelea ale credincioșilor dornici să se bucure de protecția sa pentru veșnicie — dădu naștere — după cum afirmă textele vechi și după cum probează săpăturile recente — celei mai însemnate necropole a regiunii.

Distrus de romani în 352, cu prilejul represiunii revoltei iudaice și cu toate încercările de reconstrucție ce avură loc sub Bizanț, Beth She'Arim nu se mai ridică niciodată din ruinele sale. El nu mai era decît un mic tîrgușor în timpul dominației arabe, în cursul căreia luă numele de Seikh Aberik, pe care l-a păstrat de atunci încoace. Grație săpăturilor făcute în anii din urmă, s-au putut degaja la nord-estul colinei fundațiile mai multor case de locuințe publice. În sfîrșit, vestigiile unei mari sinagogi care trebuie să dateze de la anul 350 e. n., dacă judecăm acest lucru după data gravată pe piesele de aur ale unui tezaur ce fu găsit în unul din mormintele din jurul sanctuarului, monede toate cu efigia lui Constantin cel Mare și a lui Constantin al II-lea. Această sinagogă, ale cărei plăci de marmoră acopăr încă zidurile și ale cărei inscripții se aștern pe solul acoperit cu lespezi, este cea mai vastă din cîte au existat în Palestina, concepută

după același model ca aceea de la Capernaum, de care diferă numai prin oarecare detalii ale amvonului.

Mai mult încă decît ruinele cetății, **catacombele** stîrnesc curiozitatea vizitatorilor atunci cînd se urcă pe treptele monumentalei scări, care — pe celălalt versant al colinei — duce la intrarea lor. În depărtare, liniștitul peisaj biblic, în care ciprii alternează cu tinerii molifți, se întinde pînă la munții Galileii cu culmile lor întinse, pînă la cîmpurile sale cultivate, în care se întîlnesc țîșniturile de apă, și cu tot soarele strălucitor care orbește pe vizitatori, aceștia au impresia că părăsesc frumusețile naturii, căldura vieții, pentru nu se știe care sumbru imperiu, ale cărui porți de piatră par să se închidă pentru totdeauna peste ei. Cu toate acestea, despecetluite, porțile de piatră care-s una din cele mai mari minuni de la Beth She'Arim și dintre care cea mai mare parte zac în fața deschizăturilor pe care odinioară aveau sarcina să le păzească, nu se mai supun nici unui cuvînt magic, deși suscită totdeauna atîta admirație pentru marea lor muncă. Acestea-s grosimi pavate cu lespezi a căror piatră șlefuită și strălucitoare ca de marmoră este sculptată cu motive geometrice căutînd a imita aparența lemnului de palisandru. Odinioară aceste porți se deschideau învîrtindu-se pe ele însele, dar nimeni — dacă nu cunoștea existența pivotului lor secret — nu putea să le miște; de asemenea, jefuitorii care, în cursul veacurilor, de la cruciați la beduini, se introduseră în necropolă, nu izbutiră acest lucru decît făcînd deasupra lor pasaje strîmte în rocă. Urma acestor spargerii sacrilege explică pentru ce rămîn așa de puține mărturii — abia cîteva sticlute — din bogăția care caracteriza odinioară Beth She'Arim, unde se puteau înmormînta numai cei mai bogați dintre iudei.

Într-un culoar imens aparținînd uneia din catacombele descoperite recent, vizitatorul poate fi surprins de faptul de a se găsi în fața a o sută de sarcofaje de piatră împodobite cu figuri și simboluri mitologice care n-aveau nici o legătură cu religia iudaică, care interzicea orice reprezentare a feței omenești. Aceste sarcofaje constituie proba de necombătut despre influența exercitată de cultura greacă, două veacuri înainte de era noastră, asupra Orientului Apropiat, în special asupra Palestinei, într-o epocă în care iudeii erau de o toleranță de nepresupus atunci.

Veritabil palat subteran, necropola este compusă dintr-un număr de **camere funerare** comunicînd între ele prin culoare, co-

ridoare, care se încrucișează în toate sensurile, într-un labirint al cărui plan exact nu-i cunoscut, atît din cauza zguduiriilor ce s-au produs în galerii, cît și pentru că abia o mică parte a fost explorată. Fiecare cameră funerară este dealtfel flancată de **camere anexe** așezate în formă de rază în jurul ei. Ele dau într-o hală unică, care este închisă prin o poartă de piatră. De cele mai multe ori, mormintele sînt aliniate în lungul galeriilor, fie în cavități făcute la baza zidurilor, numite „arcosolium”, fie în nișe pregătite, numite „kukh”, pecetluite și unele și altele, cu pardoseală de piatră. S-au găsit, de asemenea, trupuri îngropate în însuși pămîntul camerelor funerare și în culoare, la înălțimea unui om, precum și nișe mici care serveau în mod cert ca osuare. Dealtfel, este probabil că se foloseau sicrie de lemn care erau vîrîte în cavități, lucru la care ne face să ne gîndim numărul de cuie ruginite, care s-au găsit în fundul mormintelor.

Este greu să evoci frumusețea austeră, arhitectura emoționantă a acestor catacombe, care adăpostiră mai mult de două mii de ani osemintele atîtor ființe umane, a căror amintire au păstrat-o în chip pios. Camerele funerare, toate concepute după același model, nu se aseamănă totuși. Unele păstrează un aspect sever și zidurile lor sînt în întregime goale. Altele, din contră, oferă un belșug de ornamente, reliefuri sculptate, stîlpi, coloane, capiteluri, desene, picturi, cînd de factură stîngace, de o naivitate sesizantă sau de o brutalitate cu totul primitivă, cînd de o abilitate și de o grație care denotă pe artistul cel mai evoluat. Impresionează în chip deosebit un sarcofag pictat în minium, care din cauza tenebrei și-a păstrat vivacitatea primă a roșului său și care oferă un desen geometric de o abstracție care ar produce invidie multor pictori moderni. Printre motivele religioase care revin mai des, principalul era sfeșnicul cu șapte brațe, „Menorah”, din care Israel a făcut emblema sa, sculptat în roca culoarelor boltite, pe zidurile camerelor și chiar pe pardoselile de piatră, se întîlnesc la fiecare pas. Și, împreună cu el, arca alianței „Aron Hakodesh”, cornul de cerb „Shofar”, ornamentul în formă de frunză de palmier „Lulav” și fructul lămîiului „Etrog”. Consecințe ale influențelor străine, cu aceste motive religioase se amestecau reprezentări de oameni, animale, plante și fructe, precum și epizoade biblice: Daniil în groapa cu lei sau Moise în fața Mării Roșii, alături de lupte de gladiatori sau chiar o scenă reprezentînd pe Leda și lebăda sa, cum este cazul pe un sarcofag de marmoră.

Mai mult de trei sute inscripții au fost deja descifrate în necropolă. Scurte dar instructive, scrise în grecește, evreește, în arabă sau în palmireană, aceste inscripții gravate tot așa de bine pe ziduri sau pe lespezi de piatră funerare ne dau numele defunctului, profesiunea sa, locul său de origine, iar uneori formulează o făgăduință, o rugăciune. Intr-o catacombă extrem de împodobită pe fața cu trei coloane magnific sculptată a unei camere la care accesul se face printr-un peron format din trei trepte monumentale, se pot citi numele rabinilor Simion și Gamaliel, gravate la marginea unei nișe mici; aceste nume fiind acelea ale celor doi fii ai rabinului Yehuda Ha Nasi, se presupune că-i vorba de mormântul familial și că sănătosul bătrîn odihnește în acest loc. În realitate nimeni n-a putut încă atinge mormântul venerabilului legislator și se speră, fără a se putea afirma, că el a rămas neviolat din timpul îndepărtat, în care pe străzile animate ale gloriosului Beth She'Arim, celebru prin bogăția bibliotecilor sale, studenții veniți din cele patru colțuri ale Palestinei pentru a studia Thora se strîngeau cu grămada în jurul marelui rabin. În Israelul al cărui trecut și viitor se confundă într-un veșnic prezent, ruinele mîndrei cetăți și subteranele necropolei sale nu-s decît o mărturie ce se adaugă la mărturiile mileniilor. (După Hélène Cingria: Une nécropole de Judée Beth She'Arin, în rev. „Les Lettres françaises”, nr. 821—du 21 au 27 avril 1960, p. 12).

O SCURTĂ PREZENTARE A ARTEI BULGARE. Expoziții și lucrări importante au făcut cunoscut francezilor arta Uniunii Sovietice, a Poloniei și a Statelor balcanice. Aproape nimic nu s-a făcut în legătură cu Bulgaria cea bogată de 2.500 ani în artă picturală, decorativă și monumentală.

Mulțumită expoziției care s-a deschis la Muzeul pedagogic din Paris în cursul anului trecut, s-a dat puțința să fie cunoscută importanța unor opere, care — începînd cu neoliticul și pînă în zilele noastre — permit Bulgariei să revindică un loc însemnat printre popoare, vecinii săi, atît din punct de vedere al prestigiului trecutului său cît și pentru faptul că există forțe spirituale viguroase în prezentul său.

Este cu atît mai constructivă această preumblare printre cele 275 opere rezultînd din întrepătrunderea culturilor succesive trace (trei milenii înainte de era noastră), scite, grecești, romane,

bizantine și turcești, fără a uita pe cele ale celților, slavilor și bulgarilor propriuși.

Dintre toate operele vechi expuse (opt vase și figurine care datează din mileniul al III-lea înaintea erei noastre), cele mai caracteristice sînt tezaurele de aur trac de la Valtchi (secolul al III-lea înaintea erei noastre) și de la Panagurichti (secolul al III-lea înaintea erei noastre) cu ale lor nouă vase decorate cu scene din mitologia greacă. Dar cele mai surprinzătoare sînt cele șapte fresce ale mormîntului trac cu cupolă de la Kazanlak (secolul IV sau III înaintea erei noastre). Este un ansamblu poate unic de scene funebre, de curse de care romane trase de patru cai, de figuri diferite, de un realism și de o intensitate de mișcare destul de rare în epoca aceasta, executate pe suprafețe concave contrar motivelor grecești care decorează fețele bombate ale vaselor.

Dacă judecăm după operele care rezistară în diferite epoci jefuirilor iconoclaștilor, atunci în cursul primelor veacuri ale erei noastre trebuia să se nască și să se dezvolte o artă autohtonă mai ales sculpturală. Ea atinse culmea în momentul întemeierii Statului bulgar în anul 679, înainte de a se integra artei bizantine în veacul al IX-lea, păstrînd un caracter original.

Rezultatul acestei integrări, sensibilă începînd cu convertirea bulgarilor la creștinism, fu o artă dominată de concepte teologice, născută dintr-o tradiție greco-romană de compoziție clară și riguros ordonată precum și din aporturile populațiilor nomade ale Asiei.

Acest stil în mod net bizantin este închinat apostolatului Bisericii. El se concretizează în icoane, zugrăveli, decorațiuni polichrome scînteietoare pe fondul lor de aur care sînt încă icoane mărite.

Toate aceste picturi de o gravitate ieratică exprimă pietatea și beatitudinea tradițională. Singularitatea lor rezidă într-o intensitate de expresie și chiar de violență, care nu se potrivește deloc cu repetiția voită a gesturilor și atitudinilor. Acesta este cazul cu Răstignirea de la 1259 sau cu Donatorii din aceeași epocă.

Dacă invazia turcă și opresiunea sa politică, economică și culturală (1393—1878) nu compromit total caracterul de esență populară care este marca înfățișărilor bulgare ale pateticului istoriei creștine, ele îi alterează vitalitatea.

Singure artele decorative rămîn viabile pînă-n zilele noastre și exemplele oferite (podoabe, ceramică, costume, țesături cu or-

namente multicolore perfect originale) dovedesc că cele mai frumoase perioade ale artizanatului bulgar nu aparțin numai trecutului.

După 1878, arta ia o altă înfățișare. Aceasta se afirmă din 1930 și mai ales după instaurarea regimului socialist. (După Besson George: 2500 ans d'art en Bulgarie, în revista „Les Lettres françaises”, No. 832—du 7 au 13 juillet 1959, p. 10).

Reproducerile fotografiate din cuprinsul prezentării d-lui George Besson cuprind: arborele lui Iesse de la biserica Nașterii Domnului din apropierea Tîrnovei (1649), Carul roman — tras de patru cai — al defunctului, pictură murală a mormîntului trac cu cupolă de la Kazanlak (sec. IV—III înaintea erei noastre) și capul lui Pan de la Stara-Zagora (sec. II—III).

O NOUĂ CARTE DESPRE SUMER. După cartea d-lui S. N. Kramer: „L'histoire commence à Sumer”, apărută în 1957 în Editura Arthaud, în cursul anului trecut a apărut tot la Paris cartea d-lui André Parrot: „Sumer”. Este cartea prin care d-nii André Malraux și Georges Salles inaugurerază la Gallimard colecția lor intitulată „L'Univers des formes”.

Cu prilejul apariției, dl Pierre Daix i-a făcut o elogioasă prezentare în binecunoscuta revistă de la Paris: „Les Lettres françaises”, No. 851—du 24 au 30 novembre 1960, p. 12. Dînsul o apreciază nu numai ca frumoasă ci și ca magistrală.

Acum două decenii în urmă, cultura sumeriană abia ieșise la suprafață pentru specialiști și pentru cîțiva curioși. Astăzi descoperirea acestei culturi a devenit apanajul unui cerc mai larg de cercetători, iar deslușirile din cadrul ei și precizările s-au înmulțit. Astfel, s-a stabilit că poate fi vorba propriu-zis de o **epocă sumeriană**, cu care se ocupă și cartea în discuție.

Pînă în 1960 s-a ajuns să se distingă mileniul care precedează epoca de înflorire de la Sumer, apoi legăturile dintre Sumer și ceea ce urmează lui, adică imperiul lui Sargon, invazia Guti care provoacă o reacțiune „neosumeriană” cca două secole după vîrsta de aur de la Sumer, precum și hegemonia babiloniană cu fazele sale: amorrită, kassită și elamită. Toate acestea erau confundate sub vocabula unică de „caldeean” și socotite simplu ca precedînd avîntul asirian.

Dl André Parrot, care a desfășurat un rol important în executarea săpăturilor ce au produs această reînviore în cunoașterea culturii mesopotamiene, știe să se descurce minunat în ca-

drul celor patru milenii (5000—1155) care constiutie cuprinsul cărții sale. D-sa deslușește cu pătrundere, precizie și virtuozitate itele încurcate ale culturilor, ale curențelor, ite atît de bine în-nodate între ele, încît dl André Parrot propune pentru a le defini nu un termen istoric sau legat de caractere rasiale, ci un termen pur geografic: „cultură mesopotamiană”, „artă mesopotamiană”. Această organică întrepătrundere a culturilor cu arta în Mesopotamia dovedește în chip foarte concludent că în mod normal culturile sînt deschise unele față de altele și nu constituie ceva închis!...

La calitatea fondului, se adaugă calitatea formei și a tehnicii ilustrației, punerii în pagini și reproducerilor. Pentru a ilustra calitatea reproducerilor, dl Pierre Daix prezintă cîteva în cadrul dării sale de seamă și anume: Mari, regele Iku-Shamagan (epoca de la Sumer); un Gudea adorînd din secolul al XXII-lea î. e. n.; statuia unui adorator de la Sumer; un cap de la Warka, Uruk, aurit din mileniul al III-lea; o statueta de femei de la Sumer cu ochii foarte mari; un cap de bărbat (Gudea?) din secolul al XXII-lea î. e. n.; un gît de vas de la Hassuna din mileniul al V-lea.

O altă calitate a cărții în discuție, pe care o pune în relief dl Pierre Daix, este spiritul vădit realist de care este străbătut: „De la Sumer la noi, lanțul civilizației nu s-a rupt niciodată de tot. Pe calea artei, această carte nu ne conduce nici la o metafizică prea îndrăzneată, nici la teorii estetice, ci ceea ce este mai bun lucru, la sursă”.

CIVILIZAȚIA ȘI RELIGIA CAMUNIANĂ. Pe cînd asupra civilizațiilor din Cnossos, Mycena sau Etruria aparținînd aceleiași epoci sîntem bine informați, în schimb pînă de curînd nu cunoșteam viața din regiunile mai occidentale sau mai centrale ale Europei din cele două milenii anterioare erei noastre.

Spre a reconstitui viața de milenii a sute de popoare deopotrivă de esențiale pentru viitorul lumii, trebuie să ne mulțumim cu cioburi de vase, cu vestigii de schelete, cu comori îngropate. Numai pe baza lor ne putem imagina diversele peregrinări ale acestor popoare spre mare, înrudirile religioase, influențele suferite, precum și să înțelegem modul cum s-a efectuat plămada popoarelor din care am ieșit.

Situația aceasta s-a schimbat abia prin recenta descoperire de la Val Camonica. Incepute în anul 1956 printr-o întîmplare

fericită, cercetările arheologice din cuprinsul sălbaticiei văi alpestre numită Val Camonica din Alpii italieni, au dus la descoperirea a douăzeci de mii de gravuri rupestre, care constituiesc un fel de film bizar de piatră al vieții unui popor preistoric, desfășurată între al doilea și primul mileniu î. e. n.

Este vorba despre **poporul camunian**, format din oameni de munte și menționat pe inscripția alcătuită în cinstea lui August de la Turbia (Alpii maritimi). Subjugat de Roma imperială în anul 16 î.e.n., el n-a mai rămas de atunci decât un mic popor învins, care a locuit într-o vale adâncă prin care șerpuia un râu. Orașul lui principal se numea Civita de Camuna. Se pare că camunienii reprezintă una din cele mai vechi populații ale Europei preistorice gonită de cotropitorii Italiei de nord și refugiată în munți. Se găsesc urme de trecere a unor popoare înrudite în Alpii maritimi, în masivul central și pînă la malurile Baltice. S-a emis chiar ipoteza că laponii — împreună cu auvergnatii și bretonii — ar putea fi ultimii descendenți ai acestor locuitori foarte vechi ai Europei, care au fost siliți să fugă tot mai departe din cauza nenumăratelor valuri de năvălitori.

În baza gravurilor rupestre ce s-au descoperit, **Val Camonica** poate fi considerată ca **unul din cele mai mari centre de civilizație din Europa occidentală aparținînd epocii bronzului**.

Alcătuiind un monumental jurnal gravat pe stînci, cele două mii de gravuri de la Val Camonica ne dau un inventar precis al ocupațiilor, al jocurilor și al obiceiurilor din epoca de bronz. Ele înfățișează în primul rînd arme, unelte, multe animale, precum și oameni de cele mai multe ori izolați. Reprezentările cele mai vechi se caracterizează printr-un desen sumar, stîngaci și cu tendință de simbol. Mai tîrziu, desenul devine mai puțin abstract, mai viu și mai realist.

O mulțime de mici scene vii și vioaie redau crîmpee din viața de vînători, pescari, păstori și agricultori a popoarelor respective. La acestea se adaugă adevărate planuri cadastrale ale regiunii, care indică cu precizie poziția arborilor, a caselor și a drumurilor. De asemenea, numeroase gravuri ni-i arată pe camunieni ca metalurgiști, armurieri sau rotari. Pe alte desene apar femei torcînd sau țesînd urzeala.

Cuprinsul gravurilor rupestre de la Val Camonica prezintă și **un deosebit interes religios**. Pe toate gravurile este prezent un disc, care figurează soarele, zeul anotimpurilor și al vieții, probabil primul zeu adorat de camunieni. La astrolatrie

se adaugă zoolatria: cerbul este divinizat de vânători, iar boul de plugari. De multe ori, boul este evocat printr-o simplă pereche de coarne. Căpetenia politică și religioasă apare totdeauna călare și cu fruntea împodobită cu pene ca un războinic indian. Ei îi revine sarcina de a sacrifica animalele sub cerul liber, de a prezida la înmormântări și la nunți și probabil chiar la sacrificiile umane pe care popoarele acestea se pare că le practicau.

Se pare că importanța acestor douăzeci mii de gravuri rupestre de la Val Camonica depășește cu mult hotarele acestei văi alpestre. Protejați de munți împotriva năvălirilor barbare, camunienii au trăit mai mult de două mii de ani în contact cu un mare număr de civilizații apărute de-a lungul veacurilor, la granițele lor. Dovadă despre acest lucru este faptul că uneltele, riturile și credințele prezente pe aceste pietre grăitoare sînt foarte înrudite cu acelea care s-au putut observa în așezările arheologice ale Dunării, ale Germaniei de sud sau în acelea de pe malurile Mediteranei. Se pare că camunienii au asimilat o mare parte din creațiile civilizațiilor înconjurătoare, precum și că au participat la evoluția economică și socială a restului Europei.

Sînt destule temeuri să se presupună că camunienii au fost influențați de celți. În acest sens pledează prezența ca și la celți a zeului-cerb, precum și a unor tehnici sacrificatorii care par să anunțe sacrificiile umane observate de Tacit la bretoni. Preoții împodobiți cu pene ai camunienilor ne aduc aminte de druzii galici, intermediari fantastici între oameni și zei. De asemenea, este semnificativă prezența a numeroși monștri pe pietrele de la Val Camonica. Credința într-o lume tenebroasă de genii bune și rele — atît de înrădăcinată în spiritul celților — pare să fi apărut odată cu epoca fierului. În felul acesta vestigiile de la Val Camonica confirmă integral ceea ce lăsau numai să se întrevadă alte descoperiri mai puțin importante: faptul că-n epoca aceea s-a născut o nouă mitologie.

În sfîrșit, menționăm faptul că despre poporul camunian a apărut o întreagă carte și anume: Aline Alquier, „Civilizația de la Val Camonica”. (După Aline Alquier: Douăzeci de mii de gravuri rupestre la Val Camonica, în revista „Orizonturi”, anul IX, Nr. 115, decembrie 1960, p. 78—82) .

UN IMPORTANT SUCCES AL ȘTIINȚEI SOVIETICE: DESCIFRAREA UNOR MANUSCRISE MAYA CU AJUTORUL MAȘINII ELECTRONICE. Între ruinele străvechii civili-

zații a indienilor Maya, descoperite în pădurile tropicale din Mexic și Guatemala, au fost găsite încă în veacurile trecute urmele unei scrieri necunoscute. Numeroși oameni de știință din diferite țări s-au străduit zadarnic să descifreze această scriere, care putea oferi prin documentele alcătuite cu ajutorul ei informații prețioase cu privire la viața indienilor Maya, din ale căror orașe multe au pierit încă înainte de descoperirea Americii de către Columb. Încă în veacul XVI s-au făcut cercetări de a explica hieroglifele acestei scrieri. Aceste încercări au continuat în decursul timpului și au dat naștere la ample polemici științifice.

Cîțiva ani în urmă, istoricii sovietici au reușit să descifreze literele hieroglifice dintr-o seamă de manuscrise și din unele inscripții pe piatră. Prin aceste succese s-a făcut un serios și promițător pas înainte spre deslușirea scrierii Maya.

Luînd în ajutor tehnica modernă a calculului, specialiștii sovietici de la Institutul de matematici din Siberia al Academiei de Științe a U.R.S.S. au reușit recent să descifreze manuscrisele din Dresda și Madrid ale vechii populații indiene Maya, care nu au putut fi descifrate de știința mondială timp de un secol.

Fără ajutorul mașinii electronice de calcul, lucrările de descifrare ar fi fost imposibile. Pentru stabilirea înțelesului fiecărui hieroglif din cele 400 utilizate de manuscrisele Maya trebuia, din punct de vedere matematic, să fie încercate toate permutările posibile ale unui număr de 200 de elemente. Astfel, numai partea de activitate desfășurată de către specialiștii Institutului de matematici din Siberia în cursul anului 1960 reprezintă circa un miliard de operații.

Cu ajutorul tehnicii moderne a calculului, specialiștii sovietici au reușit să obțină și expresia fonetică a multor hieroglife Maya. După ce au obținut fotocopiile manuscriselor din Dresda și Madrid, ei au încadrat în formule matematice nu numai hieroglifele, ci și numeroase desene.

Pe baza acestui succes, savanții sovietici au pregătit pentru publicare circa 40 de fragmente din manuscrisele amintite mai sus. Aceste fragmente cuprind în cea mai mare parte texte calendaristice, descrieri ale unor ritualuri religioase, indicații despre vînătoare, stupărit, agricultură, construcția de temple, etc.

Pr. Dr. CORNELIU SÎRBU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

CHIPUL PREOTULUI DUPĂ SFÎNTA SCRIPTURĂ ȘI SFÎNȚII PĂRINȚI

Preoția este în primul rînd și mai presus de orice o misiune, și anume misiunea slujirii lui Dumnezeu și slujirii oamenilor pentru înălțarea lor la Dumnezeu. De aceea ea se deosebește fundamental de toate celelalte îndeletniciri omenești, de toate celelalte ocupații din lume.

Persoanele care îndeplinesc această misiune sînt clericii, sau preoții.¹ Ei au dreptul și datoria de a face vie și roditoare în mijlocul credincioșilor slujba sfîntă a preoției. Ei continuă în lume lucrarea izbăvitoare de suflete a lui Iisus Hristos și anume: Ei vestesc adevărurile de credință, ei săvîrșesc slujbele sfințitoare și ei conduc Biserica lui Iisus Hristos. Ei sînt prin urmare urmașii Mîntuitorului și ai Sfinților Apostoli.

Îndeplinirea cu vrednicie a acestei misiuni sfînte pretinde fiecărui cleric calități și virtuți cu totul deosebite. Lipsa unor asemenea calități și virtuți împiedecă totdeauna pe preot de a-și îndeplini cu vrednicie slujba preoției. Atît Sfînta Scriptură cît și Sfinții Părinți arată în linii mari însușirile, calitățile și virtuțile care trebuie să împodobească chipul adevăratului preot creștin. Bazați pe aceste două izvoare ale credinței ortodoxe vom încerca să arătăm în cele ce urmează chipul preotului bun, chipul adevăratului preot al lui Iisus Hristos.

Chiar și Testamentul Vechi, care, deși nu se referă direct la preoția creștină, vorbește totuși despre însușirile morale și fizice ale preoților din timpurile acelea. Așa b. o. cartea lui Moise, Leviticul, descrie în cap. 21 virtuțile pe care trebuie să le aibă necondiționat fiecare preot. Se pretindea preotului Testamentului Vechi să atingă gradul cel mai înalt de trăire morală, chiar gradul sfințeniei. Preoții „să fie sfinți ai Dumnezeului lor și să nu pîngărească numele Dumnezeului lor, că ei aduc jertfă Domnului

1 În cazul de față prin cuvîntul „preoți” înțelegem în primul rînd pe episcopi, pe arhieri și pe preoți.

și pîine Dumnezeuului lor, și de aceea ei să fie, sfinți” (Levitic 21, 6). În cartea V-a a lui Moise, în Deuteronom se spune: „Iar tu fii fără prihană înaintea Domnului Dumnezeuului tău” (Deuteronom 18, 13. A se vedea și Iezechil, cap. 34 și 44, precum și Maleahi cap. 2, etc.). Chiar și în ordinea vieții fizice se pretindea preotului Testamentului Vechi integritate corporală, se pretindea să nu aibă nici un fel de sminteală, nici o insuficiență, nici o deficiență fizică.

Testamentul Nou se ocupă și mai pe larg și mai amănunțit de chipul preotului și în special de frumusețile morale, care trebuie să împodobească viața fiecărui slujitor al altarului Domnului. În privința aceasta cel dintîi document și în același timp cel mai impresionant și cel mai intuitiv tablou este însași viața Mîntuitorului. Se știe că taina biruinței lui Iisus Hristos și puterea extraordinară a Evangheliei a stat totdeauna în cea mai mare parte în viața cea fără de prihană a Mîntuitorului, în exemplul desăvîrșit pe care l-a prezentat neîncetat și pretutindeni. El singur a putut să întrebe deschis și fără nici o teamă: „Cine mă vădește de păcat?”.

Știind Mîntuitorul că în creștinism esențialul este trăirea, este viața însași, și nu teoria și că exemplul faptei înfrînge totdeauna orice rezistență și cucerește întreaga împărăție a sufletului, a cerut ca și Apostolii Săi, cît și urmașii acestora, să fie înarmați cu această nebiruită armă a propovăduirii creștine. De aceea, adresîndu-se lor le-a zis: „Voi sînteți sarea pămîntului”. Cu alte cuvinte, voi sînteți elementul esențial, elementul indispensabil vieții spirituale creștine. Așa precum sarea este necesară, este de neînlocuit în bucate, ca să dea acestora gust, tot astfel preotul este necesar vestirii și răspîndirii creștinismului în lume. Mai mult: Așa precum sarea este absolut indispensabilă pentru păstrarea și conservarea bucatelor, a alimentelor, tot astfel preoții au menirea să conserve întreagă făptura unei viețuiri morale superioare, să conserve întreagă lumea spirituală creștină. Dacă voi preoții prin lipsă de desăvîrșire morală, prin lipsa exemplului bun în viață, ajungeți să vă pierdeți această proprietate esențială, vă pierdeți totodată rostul existenței voastre, rostul de a mai fi în mijlocul credincioșilor și, prin aceasta, întreaga lume spirituală creștină e sortită stricăciunii, e condamnată pieirii, potrivit cuvintelor Sfintei Scripturi: „...dacă sarea se strică, de nimic nu mai e bună, fără numai de aruncat afară, ca să fie călcată de oameni” (Matei 5, 13). Potrivit acestor cu-

vinte rostul existenței preotului se identifică cu viețuirea morală, cu trăirea principiilor creștinismului. Preotul care nu împlinește această cerință, devine inutil, devine de prisos sau chiar mai rău decât atât, el devine o piedecă, o poticneală în calea mântuirii altora. De aceea cea dintâi poruncă și prima condiție pe care trebuie s-o îndeplinească fiecare preot este aceea de a trăi creștinismul, de a realiza în viața sa principiile creștinismului.

Preotul care nu radiază în ordinea vieții morale razele curățeniei și ale desăvârșirii morale, nu are nici un rost de existență. Este de preferat totdeauna o parohie fără preot decât o parohie cu un preot care nu trăiește el mai întâi legile creștinismului.

Desigur, tot cu intenția de a arăta importanța vieții exemplare și rolul faptei în creștinism Mântuitorul a spus: „**Cel ce va face și va învăța, acela mare se va numi întru împărăția cerurilor**” (Matei 5, 19). Deci chiar înaintea învățării, înaintea propovăduirii stă fapta, stă exemplul vieții noastre, așa cum a stat zi de zi și clipă de clipă și exemplul desăvârșit al Mântuitorului în fața Apostolilor. Sau: „V-am dat vouă pildă ca să faceți și voi precum v-am făcut eu” (Ioan 13, 15).

Prin toate aceste cuvinte Mântuitorul Iisus Hristos ne învață și chiar ne pretinde ca să urmărim exemplul Lui, să realizăm în viața noastră de fiecare zi modelul viețuirii Lui și să respectăm cu sfințenie învățăturile date de El, cu privire la viața preotească.

Exemplul vieții preotului este un principiu pastoral pe care Sfântul Apostol Pavel îl repetă ca pe un refren de mare preț, acordându-i o însemnătate cu totul deosebită în scrierile sale. A făcut desigur acest lucru fiindcă a cunoscut valoarea excepțională a acestui principiu. Așa b. o. corintenilor le scrie: „**Vă rog dar să-mi urmați mie, precum și eu lui Hristos**” (I Corint. 4, 16 și 11, 1). Filipenilor le cere: „**Fraților, faceți-vă următorii mei și uitați-vă la aceia care umblă astfel, precum aveți pildă de la noi**” (Filip. 3, 17). Lui Timotei îi pretinde să trăiască o viață exemplară, prin cuvintele: „**Nimeni să nu defaime tinerețele tale, ci te fă pildă credincioșilor, cu cuvântul, cu purtarea, cu dragostea, cu duhul, cu credința, cu curăția**” (I Timotei 4, 12), pentru că se cuvine ca „**episcopul să fie fără de prihană**” (I Tim. 3, 1). Pe Tit, pe adevăratul său fiu în credință îl povățuiește în felul următor: „**Intru toate arată-te pe tine pildă de fapte bune, dovedind în învățătură nestricăciune și cinste**” (Tit 2, 1). Principiul acesta de a propovădui mai mult cu fapta, mai mult cu exemplul vieții decât

cu cuvîntul, îl repetă adeseori Sf. Apostol Pavel și în alte scrieri ale sale ca de exemplu: Efeseni 5, 1; Tesal. 1, 6, etc.

Insușiri bune, calități morale excepționale și un exemplu de viețuire desăvîrșită, atît în viața particulară, cît și în cea familială și publică, pretinde Sf. Apostol Pavel preotului și prin cuvintele: „**Dar episcopul (preoțl) trebuie să fie neprihănit, bărbat al unei femei, treaz, smerit, cuvios, cinstit, iubitor de străini, învățător, nebețiv, nebătăuș, neubitor de cîștig urît, ci blînd, iubitor de pace, neubitor de argint, chivernisindu-și bine casa sa, și copiii avîndu-i în ascultare și în cinste deplină; căci dacă cineva nu știe să-și chivernisească casa sa, cum va îngriji de Biserica Domnului?**” (I Tim. 3, 2—5).

La fel procedează și Sf. Apostol Petru atunci cînd dă sfaturi preoților, zicîndu-le: „**...pildă făcîndu-vă turmei**” (I Petru 5, 3).

Se înțelege că această deasă afirmare a acestui principiu au făcut-o Mîntuitorul și Apostolii pe de o parte pentru a sublinia valoarea deosebită a exemplului vieții în creștinism, iar pe de altă parte pentru a arăta că a reprezenta continuu legea morală nu este un lucru tocmai ușor, că este chestiune de eroism neîntrerupt. Și desigur este ușor de înțeles că nu oricine este capabil să realizeze, fără îndemnuri și fără povățuiri, un asemenea eroism. Datorită acestor realități, acestor adevăruri fundamentale, Sfînta Scriptură stăruie neîntrerupt și arată cu multă măiestrie frumusețile morale care trebuie neapărat să împodobească chipul adevăratului preot al lui Iisus Hristos.

Pentru rostul și marea importanță pe care o are fapta și exemplul vieții preotului în fața credincioșilor și pentru greutatea realizării acestui chip de trăire creștinească, Sfinții Părinți s-au ocupat și ei de aproape de această problemă, insistînd pe larg asupra necesității prezentării unui adevărat model de trăire virtuoasă.

Sfîntul Grigorie Teologul pretinde ca: „preoții să fie asemenea unor făpturi cerești, care să propovăduiască Evanghelia și cu vorba, **dar mai ales cu fapta și pilda lor cea bună**”.² Spre a nu fi păstorul de suflete însuși pricină de nimicire a turmei întregi, acest Sfînt Părinte pretinde ca chiar mai înainte de îmbrățișarea preoției, candidatul la preoție să-și fi verificat puterile spre a-și da seama dacă este înarmat cu virtuțile necesare unei superioare viețuiri. De aceea el spunea: „Este peste puterile noas-

² Sf. Grigorie Teologul, Apologia despre fugă. Traducere în limba romînă de N. Donos. Huși 1931, cap. 69.

tre să primim conducerea și păstoria sufletelor înainte de a ne fi curățit sufletele cum se cuvine...”³ „Căci, firește, este de neapărată trebuință să fii mai întâi tu curățit și apoi să poți curăți pe alții; să devi mai întâi tu lumină și pe urmă să luminezi pe alții; întâi să te apropii tu de Dumnezeu și apoi să apropii de El și pe alții; să te sfințești întâi pe tine și apoi să sfințești pe alții”.⁴ „Nu-i mică primejdia dacă primești să păstorești suflete sau să fii mijlocitor între Dumnezeu și oameni ... mai înainte de a domina cât mai mult materia, de a-ți curăți bine cugetul și a te apropia de Dumnezeu mai mult decât oamenii de rînd...”⁵ „Poate cineva, să fie socotit în rîndul membrilor mai importante, poate primi bucurii și cu inimă ușoară să fie cap al unei adunări creștine, cîtă vreme încă nu poate purta cu bărbăție crucea lui Hristos?”⁶

Sfîntul Ioan Gură de Aur sesizînd faptul că în materie de conducere sufletească totul depinde de exemplul frumos, pe care preotul îl poate pune ca pe un tablou viu și intuitiv în fața credincioșilor săi, spune: „Preotul trebuie să răspîndească în toate părțile frumusețea sufletului lui, ca să poată să bucure și în același timp să lumineze sufletele celor ce privesc la dînsul.

„Trebuie deci să fie alese la preoție astfel de suflete, precum ne-au arătat că au fost cîndva, prin puterea darului lui Dumnezeu, trupurilor acelor sfinți din cuptorul din Babilon, pe care flăcările focului nu le-au putut cuprinde. Apoi hrana focului ce amenință pe preot nu sînt vreascurile, cîlții sau smoala, ci ceva mai periculos ca acestea. Căci pe un preot nu-l amenință un foc perceput prin simțurile noastre, ci flăcările invidiei mistuitoare îl împresoară, apucîndu-l din toate părțile, și-l cercetează foarte amănunțit, ...scormonindu-i toată viața..., precum a cercetat odată focul trupurile copiilor acelora. Iar de află chiar și vreo mică bucățică din vre-un pai se leagă îndată de ea și arde acea parte stricată, aprinde în fum tot restul clădirii aceleia și o întunecă peste tot chiar de-ar fi fost mai strălucitoare decît razele soarelui.

„Cît timp viața preotului este în toate privințele bine orînduită, este scăpat și de piedeci; de ar face însă o mică greșală, o mică neglijență, ceea ce este firesc căci și el este om și are și el de străbătut marea cea plină de primejdii a acestei vieți, el nu poate să astupe gura învinuitorilor lui prin folosul celorlalte, căci acel mic pas greșit le umbrește pe toate celelalte calități”.⁷

3 Idem, cap. 78. 4 Idem, cap. 71. 5 Idem, cap. 91. 6 Idem, cap. 99.

7 Sf. Ioan Gură de Aur, Despre preoție. Traducere în limba română de N. Geamănu. Craiova 1941. Cartea a III-a, cap. 14.

Sfântul Grigorie Dialogul, patriarhul Romei, în comentariul pe care îl face cuvintelor proorocului Isaia și anume: „**În munte înalt te suie, cel ce binevestești Sionului**” (Isaia 40, 9), pretinde „ca cel ce răspîndește cuvîntul ceresc să se mențină pe culmi, să poată duce spre mai bine pe credincioșii săi, cu atît mai mare ușurință, cu cît grație meritului vieții sale, cuvîntul său va răsună mai de sus”.⁸

Puterea exemplului vieții preotului în instruirea credincioșilor săi în preceptele Evangheliei este admirabil ilustrată de replica unui sălbatec din Canada, dată unui misionar în epoca de încreștinare a acestui ținut. Iată ce spune acest sălbatec: „Tu spui lucruri care întrec priceperea noastră și pe care noi nu le putem înțelege din cuvîntări. Dar dacă tu vrei să locuiești în acest ținut, noi vom vedea cum servești pe acest Dumnezeu, la care te închini și chipul în care trăiești tu. Văzînd noi felul vieții tale, vom învăța din exemplul tău într-un an mai mult decît în douăzeci de ani de ascultare de cuvîntări. Comparînd noi viața noastră păcătoasă cu viața ta superioară, este ușor de înțeles că noi vom lua-o pe a ta, părăsind pe a noastră”.⁹ Cu alte cuvinte, chiar acest om simplu și neinstruit spune că puterea exemplului bun întrece cu mult puterea cuvîntului.

Pe cît de mult zidește, sfințește și înalță sufletește pe credincioși exemplul cel bun al păstorului de suflete, pe atît de mult distruge parohia și ucide credința exemplul cel rău al preotului. Vedem acest lucru atît din practica vieții de fiecare zi, cît și din următoarele cuvinte ale Sfîntului Ioan Gură de Aur.

„Păcatele oamenilor de rînd sînt ca înfăptuite într-un fel de întunec și pierd numai pe cei ce le-au făptuit, dar greșala unui bărbat cu vază și în fața privirilor celor mulți este o pagubă comună pentru toți, care face și mai lîncezi pe cei obosiți în luptele anevoioase pentru bine, și ațîță la mîndrie pe cei ce voiesc să vegheze asupra lor înșiși. În afară de acestea, păcatele celor neînsemnați, chiar de ar fi vădite, pe nimeni nu rănesc cu o așa de mare rană, însă pentru cei ce ocupă acest înalt loc de cinste, mai întîi sînt foarte lămurit văzuți de toți și apoi chiar de ar cădea în greșelile cele mai mici, mari apar aceste mici greșeli în ochii mulțimii. Căci toți prețuiesc greșala nu după măsura fap-

8 Le pastoral de saint Grégoire le Grand, p. 44. Citat după Pr. Petre Vintilescu, *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor*. București 1934, p. 143.

9 G. Goyau, *Une Epopée mystique*, Grasset, ed. 1924. Citat după Pr. Petre Vintilescu, op. cit., p. 143.

tei, ci după demnitatea celui care greșește. Trebuie dar ca preotul să se întărească așa ca într-un fel de armătură de diamant, printr-o neobosită veghere asupra vieții sale și în toate părțile să privească cu băgare de seamă împrejurul său ca să nu descopere cineva, pe undeva, vreun loc slab și descoperit și apoi să primească o lovitură mortală”.¹⁰

Fiecare pom e sădit, e crescut, e cultivat și îngrijit ca să aducă roadă. Un pom care nu rodește, un pom sterp, nu numai că nu răsplătește ostenelele omului, dar el supără și exasperează pe cei care au muncit, pe cei care s-au trudit cu creșterea lui și au pus atâtea nădejdi în roadele lui bune. De aceea, pomul care nu aduce roade, pomul care nu răsplătește truda și speranțele celor care așteaptă de la el roade bune și îmbelșugate se taie și se aruncă la foc, spre a fi ars, nimicit.

Preotul care nu este model de trăire creștinească, model de hărnicie și model de dragoste pentru credincioșii săi, nu are ce căuta în parohie. Un asemenea preot și-a greșit drumul vieții și mai curînd sau mai târziu va fi nesocotit, disprețuit, atacat, sau chiar îndepărtat cu rușine din parohie.

În Ortodoxie se pretinde preotului ceva chiar mai mult decît acest exemplu de trăire creștinească, se pretinde o desăvîrșire care să echivaleze cu sfințenia. În Biserica Ortodoxă păstorul de suflete este și un liturghisitor, un săvîrșitor al Sfintelor Taine și al sfintelor ierurgii, care se fac pentru sfințirea credincioșilor.

Slujirea aceasta la altarul bisericii pretinde preotului curățenie sufletească egală cu a îngerilor. În timpul acestor slujbe preotul intră în legătură directă și în contact real cu însuși Mîntuitorul nostru Iisus Hristos cel euharistic. La Sfînta Euharistie preotul poartă în mîinile sale pe însuși Fiul lui Dumnezeu, Mîntuitorul nostru. Mîinile preotului, buzele lui ating acum Izvorul sfințeniei și ființa lui întreagă gustă din „Pîinea cea veșnică” și se adapă din „Paharul vieții”. În Sfînta Euharistie liturghisitorii se întîlnesc direct cu Stăpînul lor și ființa lor întreagă se împărtaşește și se unește cu Dumnezeu. Cît trebuie să fie de curat trupul și sufletul preotului, cît de fără prihană trebuie să fie el pentru a putea să primească cu vrednicie pe Iisus Hristos cel euharistic? Liturghisirea reclamă de la slujitori o puritate identică

10 Sf. Ioan Gură de Aur, Despre preoție. Cartea a III-a, cap. 14.

cu sfințenia. De aceea, Sfântul Ioan Gură de Aur, referindu-se la aceste lucruri, spunea:

„Cînd invocă pe Duhul Sfînt și săvîrșește înfricoșata jertfă, spune-mi în ce rang punem noi pe preot? Cîtă curățenie sufletească și cîtă pietate nu-i pretindem noi? Ce curate trebuie să-i fie mîinile, ca instrument al unor astfel de taine, ce curată trebuie să-i fie limba, însărcinată să pronunțe cuvintele acelea? Există oare un grad de sfințenie și de curățenie, la care să nu fie dator a se ridica un suflet, care primește în el Duhul lui Dumnezeu? Atunci și îngerii înconjoară pe preot și tot corul puterilor cerești umplu tot locul dimprejurul Sfîntului Altar întru mărirea celui ce stă aici spre jertfire...”¹¹

Referindu-se la această slujire a preotului, Sfîntul Simeon, arhiepiscopul Tesalonicului, își exprimă admirația față de puterea, față de măreția și splendoarea slujbei, pe care Dumnezeu a încredințat-o unor făpturi muritoare. În cuvinte cu adevărat inspirate el se exprimă în felul acesta:

„Prin taina preoției preotul devine însuși serafimul care vede direct tainele lui Dumnezeu, se apropie de ele, se face părtaș lor, le deține și le săvîrșește. Căci noi sîntem deținători și ispravnici ai tainelor lui Dumnezeu.

Prin Taina preoției noi am devenit stătători înaintea lui Dumnezeu și organe prin care alții sînt în legătură cu Creatorul, am devenit cale și povățuitori altora spre lumina cea adevărată.

Prin Taina preoției am devenit heruvimi, care văd pe cel ce vede toate și purtătorii de foc, care țin cărbunele cel viu.

Prin Taina preoției noi sîntem tronul pe care se odihnește cel ce este pretutindeni și veșnic neobosit.

Prin Taina preoției noi sîntem îngerii care liturghisesc jos pe pămînt Liturghia, pe care îngerii o slujesc sus în ceruri. Căci prin noi cei ce sîntem din firea cea smerită și căzută, ia loc în lume cel ce toate le cuprinde și El însuși este necuprins. Prin noi se vede și se pipăie cel nevăzut, se pricepe cel neajuns de minte și se împărtășește celor muritori.

Prin Taina preoției noastre se face și se arată, se dă și se poartă, se sălășluiește și se îmbracă, se mînie și se împacă, se îmblînzește și se împărtășește cel ce se împarte pururea și niciodată nu se desparte, cel ce se mănîncă pururea și niciodată nu se sfîrșește.

¹¹ Sf. Ioan Gură de Aur, op. cit. Cartea a IV-a, cap. 4.

Prin Taina preoției, noi, cei ce sîntem țărîna și lut, ne arătăm puteri și stăpîniri. Și chiar mai mult decît atît, pentru că noi cu puterea preoției ne facem ziditori unei zidiri mai bune și ne facem chiar părinți fiilor lui Dumnezeu și lucrători celor ce sînt dumnezei după dar și păcatului pierzători și izbăvitori de suflete și deslegători de lucrurile cele dumnezeiești și chiar deslegători de legăturile cele veșnice și descuietori ușilor raiului și lucrători de lucrurile cele dumnezeiești și chiar lucrători împreună cu Dumnezeu ne arătăm spre mîntuirea noastră.

Deci noi preoții sîntem mîntuitori și ziditori de suflete și povățuitori către cer și lumină și viață și părinți și păstori și păzitori cărora ne-a dat să avem pe pămînt puterea Lui cea cerească”.¹²

Datorită acestor lucrări Liturghierul și alte cărți ale cultului divin creștin dau pe larg întreaga învățătură despre felul cum trebuie să se pregătească preotul prin spălarea trupului, prin primenirea hainelor, prin meditație, prin rugăciune, prin lectură aleasă, prin ajunare, prin abstenență și înfrînare cît mai mare, pentru săvîrșirea sfintelor slujbe și pentru împărtășirea cu vrednicie cu Sfintele Taine.

Iată prin urmare, arătat aici, în puține cuvinte, chipul cel în-geresc, chipul cel plin de strălucire, de curățenie și frumusețe al preotului zugrăvit de Sfînta Scriptură și de Sfînții Părinți. Noi, slujitorii altarelor trebuie să ne străduim din toate puterile noastre, trebuie să luptăm împotriva tuturor ispitelor, trebuie să biruim toate ademenirile veacului și să ne biruim pe noi înșine spre a realiza, a întruchipa în viața noastră cea de toate zilele chipul acesta ideal, strălucitor, bun și frumos al păstorului cel bun, care potrivit cuvintelor Sfintei Scripturi sufletul său își pune pentru oile sale (Ioan 10, 10).

Așa cum pe planul vieții religioase morale avem în Sfînta Scriptură și în Sfînta Tradiție toate principiile, toate îndrumările necesare unei viețuiri creștinești superioare, tot astfel avem o carte de căpătîi, care ne dă principiile fundamentale ale drepturilor și îndatoririlor noastre, ale viețuirii noastre superioare, ca cetățeni ai Statului. Această carte este Constituția țării și cartea care cuprinde legile Republicii Populare Romîne. Nimeni nu poate să fie preot bun, preot adevărat, preot desăvîrșit, dacă nu

12 Sf. Simeon, Arhiepiscopul Tesalonicului. Cuvînt despre preoție, Migne P. G. Tom. 155, p. 956—957.

este în același timp și în aceeași măsură și un cetățean bun, un cetățean adevărat, un cetățean desăvârșit al scumpei noastre Patrii. De aceea, sîntem datori să ne străduim și să iubim mai presus de orice Patria în care trăim, s-o iubim din toată inima noastră și din toată ființa noastră, să împlinim vrerile și nevoile ei cu toate puterile noastre, să fim loiali și devotați față de ea și să dăruim toată puterea noastră de muncă pentru binele și progresul neconținut al Republicii Populare Romîne.

Numai împletind într-o unitate desăvârșită obligațiile preoției cu obligațiile cetățenești, frumusețile slujirii lui Dumnezeu cu frumusețile slujirii Patriei, vom putea să fim preoți adevărați.

Pr. Dr. SPIRIDON CÂNDEA

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

PREÎNCHIPUIRI ALE SFINTEI JERTFE LITURGICE

Sf. Liturghie e înainte de toate o jertfă și încă cea mai desăvârșită jertfă. Dovadă despre aceasta e faptul că Sf. Liturghie se oficiază la Sf. Altar. Unde este însă altar sau jertfelnic, trebuie să fie neapărat și jertfă. Putem spune, fără să greșim, că la început a fost altarul de pietre sau lemne cioplite mai mult sau mai puțin artistic. Sf. Scriptură amintește încă pe primele ei pagini despre jertfelnicele lui Cain și Abel. Arheologia și istoria confirmă de asemenea vechimea altarului. În decursul miilor de ani s-a schimbat de multe ori sanctuarul care a adăpostit altarul, dar el a rămas același, neschimbat: o masă.

Jertfe au adus nu numai iudeii, ci și egiptenii și romanii, grecii și perșii, germanii, slavii și dacii; într-un cuvânt toate popoarele.

Dar ce este jertfa? Când spunem despre cineva că s-a jertfit pentru patrie sau pentru credință înțelegem că acel erou sau martir din dragoste pentru patrie sau credință, și-a dăruit ce a avut mai scump: viața.

În înțeles religios, jertfa, de asemenea, înseamnă dăruirea sau nimicirea unui bun văzut, în cinstea lui Dumnezeu. Mai ales două sentimente stau la baza jertfei religioase: sentimentul dependenței de Dumnezeu și cel de vinovăție față de El. Prin sacrificiu omul își mărturisea sentimentul că Dumnezeu este centru vieții lui și că de El depinde. De asemenea, omul a mai avut conștiința că a supărat divinitatea și pentru a se împăca cu ea, era gata să jertfească ce avea mai scump. Aceste două sentimente le aflăm la toate jertfele din Vechiul Testament. E plină de înțeles în privința aceasta „marea zi a ispășirii”, numită și „ziua cea lungă” din viața poporului iudeu (Lev. 16). Arhiereul aducea întâi o jertfă pentru păcatele lui și ale preoților, apoi o alta pentru păcatele poporului. După aceea își punea mâinile pe capul unui țap, în semn că aruncă asupra lui toate păcatele. La urmă animalul era alungat în pustiu ca să piară, socotind că odată cu nimicirea lui se nimicesc și păcatele cu care a fost încărcat. Acesta era „țapul ispășitor”, expresie ce a intrat și în graiul nostru, cu înțelesul de persoană asupra căreia se aruncă greșelile altuia.

Se înțelege că toate jertfele vechi n-au putut să aducă împăcarea oamenilor cu Dumnezeu, Ele au fost numai „umbra” jertfei celei adevărate (Col. 2, 17).

Jertfa adevărată și perfectă, „curată” și sfântă pe care a adus-o Mîntuitorul a fost profețită de Maleahi- (1, 10—11), și a fost preînchipuită în V. T. de jertfa lui Avraam, de mielul pașcal și de jertfa lui Melhisedec.

Să ne oprim cîte puțin la fiecare.

a) „Ia pe fiul tău Isac, pe unicul tău fiu, pe care-l iubești ... și adă-l acolo ardere de tot pe un munte...” (Fac. 22, 2), a grăit Dumnezeu lui Avram, părintele credincioșilor, în al cărui fiu i s-a făgăduiut că se vor binecuvînta toate popoarele. Avraam a ascultat: a urcat muntele, a pregătit altarul „și-a tins ... mîna și a luat cuțitul ca să junghie pe fiul său”. Ingerul Domnului însă îl opri și Dumnezeu îi grăi: „...Acum cunosc că te temi de Dumnezeu, și pentru mine n-ai cruțat nici pe singurul tău fiu” (Fac. 22, 12). Aici avem ca jertfă pe „unicul fiu iubit”. Locul de jertfă e „muntele, iar niște „lemne” sînt „altarul”. Fiul însuși își duce jertfelnicul. Tatăl nu-și cruță pe singurul său fiu iubit. Dumnezeu însă se mulțumește cu credința și hotărîrea tatălui și cu ascultarea fiului. Sîngele n-a curs, o viață a fost salvată.

Cine nu vede preînchipuită jertfa deplină a Mîntuitorului în jertfa ne-deplină a lui Isac? În adevăr, pentru a se împlini făgăduința că toate popoarele se vor binecuvînta în urmașii lui Isac, a venit în trup ca urmaș al lui Avraam, „Fiul unul născut”, Fiul Tatălui. La munte s-a dus Isac, pe muntele Golgotei s-a jertfit Mîntuitorul. Isac și-a dus singur jertfelnicul. Isus încă și-a dus „crucea”: altarul Lui de jertfă. Aici însă nimeni nu strigă: oprește. Sîngele curge. Mîntuitorul își dă viața preț de răscumpărare pentru oameni. Despre această jertfă răscumpărătoare va scrie mai tîrziu Sf. Apostol Pavel: „Cînd El pe însuși Fiul Său nu l-a cruțat, ci l-a dat morții pentru noi toți, cum nu ne va da oare toate împreună cu El”? (Rom. 8, 32).

În jertfa lui Isac, s-a preînchipuit așadar cine avea să ducă jertfa „curată” și deplină: Fiul unul născut al Tatălui ceresc.

b) Modul cum avea să se aducă această jertfă „curată”, precum și roadele ei, s-a preînchipuit în jertfa mielului pascal.

În noaptea în care fiii lui Israil urmau să iasă din Egipt, Dumnezeu a dat morții pe întîii-născuți ai egiptenilor, fiindcă părinții lor, împreună cu faraon, n-au voit cu nici un preț să-i lase din robie. Pentru ca îngerul morții să nu lovească și pe fiii lui Israil, s-a poruncit ca în fiecare familie să se taie cîte un miel, iar cu sîngele lui să „ungă amîndoi ușorii și pragul cel de sus al ușii casei”... Mielul fript trebuie să-l mănînce cu azimă, pîine nedospită — „pîinea necazului” — și cu ierburi amare. Israilitenii mai erau obligați să consume mielul „stînd în picioare, cu toiag în mînă și cu mijloacele încinse, semn că sînt gata să meargă la drum. Prin sîngele mielului întîii-născuți ai lui Israil au scăpat de moarte. Poporul întreg a scăpat de robia Egiptului și a intrat în Canaanul făgăduit. Sf. Ioan Botezătorul privind cu doi din ucenicii săi, într-o zi, pe Mîntuitorul, a exclamat: „Iată mielul lui Dumnezeu, care ridică păcatul lumii” (Ioan 1, 29). Mîntuitorul a fost cu adevărat „mielul” pascal, căci prin sîngele Lui a fost izbăvit din moarte nu numai un popor, ci întreaga omenire, căreia i-a deschis drum spre Canaanul cel veșnic, ceresc. Sf. Apostol Pavel era așa de incredințat că mielul pascal a preînchipuit jertfa Mîntuitorului încît scrie creștinilor din Corint, că: „Hristos, mielul nostru de Paști, a fost înjunghiat” (I Cor. 5, 7). În felul acesta tîlmăcește proorocia lui Isaia despre Mesia, care se jertfește ca un miel nevinovat” (Isaia 53, 7), diaconul Filip (Fapte Ap. 8, 31—35). Pînă azi elementul euharistic al pîinii se pregătește la proscomidie cu cuvintele: „Se junghie Mielul lui Dumnezeu”.

c) Dar în V. T. s-a preînchipuit nu numai jertfa singeroasă a Mîntuitorului, care s-a adus odată pentru totdeauna pe crucea Golgotei, ci și jertfa Lui nesingeroasă, ce se aduce neîncetat la Sf. Liturghie.

Astfel, în V. T. se istorisește că Melhisedec, regele Salemului, adică al „păcii”, fiind în același timp și preot, a adus — după ce Avraam a învins pe cinci regi — jertfă: pîine și vin (Fac. 14, 18. 19). Această jertfă unică în V. T. a preînchipuit jertfa liturgică. „Pentru prima oară s-a văzut atunci figurat pe pămînt sacrificiul oferit astăzi de creștini în toată lumea”, observă fr. Augustin. Mîntuitorul, preot și rege al păcii, a adus în Ierusalim (care nu e decît vechiul Salim), după ce a repurtat cea mai mare biruință asupra Celui rău, un ospăț de sacrificiu: pîine și vin. La Sf. Liturghie, sub chipul pîinii și al vinului, e însuși Hristos, Domnul păcii. Pentru aceasta profetul David a prezis și Apostolul Pavel a mărturisit că Mîntuitorul e preot în veac după rînduiala lui Melhisedec (Ps. 109. 4; Evr. 5, 10).

În felul acesta au înțeles primii creștini cele trei jertfe din V. T. Ca să ne încredințăm despre aceasta e de ajuns să privim pereții catacombelor — unde își țineau creștinii adunările de cult — și vom vedea zugrăvite cel mai adesea jertfa lui Avraam, a lui Melhisedec și Mielul pascal.

Ultimul din profeții V. T., Maleahi, a prezis încetarea jertfelor singeroase și aducerea unei jertfe curate, a celei rînduite de Mîntuitorul la „Cina cea de taină” „Nu este voia mea întru voi, zice Domnul Atotțiitorul, și nu voi primi din mîinile voastre jertfe. Că de la Răsăritul soarelui pînă la Apus numele meu s-a mărit întru neamuri și în tot locul tămîie se aduce numelui meu și jertfă curată...” (1, 10—11). „Jertfa curată” de care se vorbește aici nu e jertfa singeroasă de pe Golgota, care s-a adus o singură dată într-un singur loc, ci jertfa nesingeroasă ce se aduce neconținut la Sf. Liturghie, în tot locul, de la Răsărit și pînă la Apus. Această jertfă curată e singura demnă de om și plăcută lui Dumnezeu. De cînd s-a jertfit Mîntuitorul pentru noi și pentru a noastră mîntuire în numele tuturor fiilor pămîntului, nimeni nu trebuie să se mai jertfească. După ce El a murit — „unul a murit pentru toți” (II Cor. 5, 14) — nimeni nu mai trebuie să mai moară.

Biserica noastră nu va înceta să cheme pe credincioșii săi la singura „jertfă curată”, slîntă și mîntuitoare pe care o avem în Sf. Liturghie, așezată de însuși „Domnul păcii”. Amin.

Prot. AUREL RADU

AȘEZAREA JERTFEI LITURGICE

„Aceasta să faceți întru pomenirea Mea”
(Luca 22, 19)

„Pe cînd în vestibulul Caiafei se trata chipul în care avea să fie dat morții, Iisus institua Sacramentul trupului și sîngelui Său și arăta ce sacrificiu trebuia să se ofere lui Dumnezeu” — spunea cu multă dreptate Leon cel Mare într-una din cuvîntările sale.

În adevăr, în timp ce vrăjmașii Lui căutau momentul și formula legală ca să-l dea morții, Iisus căuta calea prin care să le dea „pîinea vieții” celei fără de moarte.

„Iubind pe ai Săi, care erau în lume, i-a iubit pînă la urmă” (Ioan 13, 1), pînă la moartea Sa de bunăvoie pe cruce. Jertfa Sa singeroasă de pe

Golgota, ca fapt istoric, deși prisositoare, totuși avea să devină pentru creștini un eveniment ce s-a petrecut în prezența unei singure generații de oameni și mărginit la un singur loc: Ierusalimul. Pentru ca din roadele acestei jertfe să se poată împărtăși credincioșii din toate timpurile și locurile, Mîntuitorul, la „Cîna cea de taină”, a arătat calea prin care se poate ajunge la aceasta, precum a rînduit și cine s-o aducă. Și Mîntuitorul nu numai a găsit calea și a arătat mijlocul prin care se poate reînnoi, într-o formă nesîngeroasă, Jertfa Sa unică pe care avea s-o aducă a doua zi, ci a și poruncit ucenicilor Săi, zicînd: „Aceasta să faceți întru pomenirea Mea”. O, negrăită iubire divină! Mai tare decît moartea e iubirea Lui (Cînt. Cînt. 8, 6). Primește să se jertfească odată sîngeros pe cruce, dar voiește să se jertfească nesîngeros, neconținut, pe altarele noastre, pentru ca oricine crede într-însul să nu piară, ci să aibă viață veșnică (În. 3, 15). După ce ne-a lăsat sfînta Sa învățătură și divina Sa pildă de viață, la urmă ni s-a dăruit pe sine însuși, sub chipul pîinii și al vinului, ca mîncare și băutură, ceea ce n-a mai făcut nici un părinte pentru copiii săi, nici un învățător pentru ucenicii lui. Părinții lasă fiilor un nume bun, o casă și alte bunuri materiale. Învățătorii lasă urmașilor lor doctrina cuprinsă în cărțile lor. Profetul Ilie lasă lui Eliseu jocul său. Numai Iisus s-a lăsat pe sine însuși credincioșilor Săi. „Unde este păstorul care să-și hrănească oile cu propriile sale mădulare? Ce zic, eu, un păstor? Adesea sînt mame, care după naștere își predau micuții îngrijitoarelor, doicelor... El ne hrănește cu propriul sînge și ne unește cu El”, spune Sf. Ioan Gură de Aur.

Că în adevăr Mîntuitorul, la „Cina cea de taină”, a așezat o jertfă fără de sînge, pe care Biserica e în drept și obligată s-o aducă pînă la a doua venire, se vede din: a) împrejurările în care a avut loc și b) din faptele și cuvintele Domnului. Să cercetăm mai de aproape acestea.

I. Cina de taină s-a ținut în niște împrejurări adînc grăitoare. Era joi seara. Iisus, urmat de ucenicii Săi, urcă în foișorul casei lui Iosif din Arimateia sau a lui Ioan Marcu. Clipele sînt osebit de solemne și întîlnirea cum nu se poate mai duioasă. Afară era întunec, înăuntru ardeau cîteva lumînări. Ierusalimul se pregătea pentru sărbătoarea Paștilor, iar Iisus se pregătea pentru pațima și moartea Sa de bunăvoie. Ce clipe sfînte!

În aceea atmosferă de taină, care pregătea și prevestea jertfa de a doua zi, vineri, Mîntuitorul așeza jertfa Noului Testament. Faptul a fost așa de însemnat încît El a anunțat-o din vreme, a pregătit-o cu grijă și a așteptat-o cu înfocare. După ce Mîntuitorul a săturat mulțimile în pustie cu cinci pîini și doi pești, în cuvîntarea ținută în Capernaum a făgăduit că le va da „pîinea cea adevărată”, „pîinea vieții”. „Iar pîinea pe care eu voi da, este trupul Meu, pe care da-l-voi pentru viața lumii” (În. 6, 51).

La „Cina cea de taină” Mîntuitorul își împlinea făgăduința. Dar el a și pregătit noua jertfă, trimițînd pe doi din ucenicii Săi ca să gătească cele de lipsă. Apoi, înainte de a o aduce, a spălat picioarele ucenicilor Săi, pregătindu-i pe ei și pe Sine, prin un act de adîncă smerenie.

Ardoarea cu care Iisus a așteptat ca să întemeieze noua jertfă se vede din cele ce ne informează Sf. Luca: „Și cînd a sosit ceasul, s-a așezat la masă, împreună cu Apostolii. Și a grăit către ei: Cu dor am dorit să mîncînc cu voi acest Paști mai înainte de pațima mea” (Lc. 22, 14—15).

Aici, însă, trebuie să observăm, că „Cina pe care a luat-o Iisus cu ucenicii Săi, n-a fost Paștile iudeilor, fiindcă încă nu venise. „Cina” a avut loc cu o zi înainte de Paștile iudaice, ceea ce se vede și din faptul că ei au mâncat „pîine” și nu „azimă”, cum era datina să se mănince în cele șapte zile cît țineau sărbătorile. Opt zile înainte de Paști, iudeii erau opriți strict de a ține „azimă” în casa lor. Mîntuitorul n-a serbat atunci Paștile iudaice. „De aceea și zice că dorește să mănince Paștile acela (al Legii vechi), pentru că trebuia să lase ucenicilor Paștile acesta, cel adevărat; de aceea a poruncit: Aceasta să faceți întru pomenirea mea, pentru că El voiește ca totdeauna să se săvîrșească de către noi această lucrare sfîntă” (N. Cabasila).

În cuvintele „mai înainte de patima Mea” se arată în mod clar momentul care trebuia să urmeze după „Cină”, jertfa Sa sîngeroasă. Prin urmare, joi seara Iisus a adus jertfă fără de sînge, nu atît pentru a anunța jertfa Sa sîngeroasă de a doua zi, vineri, ci mai ales pentru a arăta ce fel de jertfă trebuie să aducă credincioșii Săi, în viitor.

Cît de însemnat a fost evenimentul din joia aceea seara, se vede și din următoarele trei fapte:

a) Mîntuitorul a săvîrșit și alte lucrări înainte de patima Sa (spălarea picioarelor, etc.), totuși numai de „Cina de taină” a spus: „aceasta să faceți întru pomenirea Mea”, dovadă că ceea ce El a făcut atunci și acolo a fost așa de însemnat încît urmașii Lui trebuiau s-o repete.

b) Evenimentele mai însemnate din viața pămîntească a Domnului le istorisesc toți evangheliștii. Despre „Cina cea de taină” încă ne vorbesc toți evangheliștii.

c) Sf. Ap. Pavel în epistola către Evrei arată că preoția Vechiului Testament nefiind desăvîrșită, Dumnezeu a rînduit una nouă. La „Cina cea de taină”, Mîntuitorul, preot după rînduiala lui Melchisedec, a rînduit nu numai jertfa Noului Testament, ci și noua preoție.

II. Că „Cina de joi seara a fost o cină de jertfă reiese din faptele și cuvintele Mîntuitorului: „Iar pe cînd mîncau, Iisus luînd pîine, a binecuvîntat, a frînt și dînd ucenicilor a zis: Luați, mîncăți, acesta este trupul Meu. Și luînd paharul și mulțumind le-a dat zicînd: Beți dintru acesta toți. Că acesta este sîngele meu, al Legii celei Nouă, carele pentru mulți se varsă, spre iertarea păcatelor” (Mt. 26, 26—28).

La „Cina cea de taină” Mîntuitorul a săvîrșit o lucrare sfîntă, căci o începe și o sfîrșește cu rugăciune. Cînd El s-a rugat și a binecuvîntat, ținînd în mîinile Sale pîinea și vinul, cu adevărat a voit să aducă jertfa lui Melchisedec. Și mai ales cînd auzi ceea ce a spus El deasupra acestor daruri văzute cine se mai poate îndoii că n-a adus o jertfă? Jertfa este un dar văzut ce se aduce lui Dumnezeu pentru a-i aduce omagiul de adorație și a obține îndurarea, fie nimicînd, fie schimbînd darul. Cînd s-a rugat peste daruri e fără îndoială că le-a „închinat” Celui căruia s-a rugat. Și după ce s-a rugat și a binecuvîntat și a zis despre pîine: „acesta este trupul Meu” și despre vin „acesta este sîngele Meu”, cine se mai îndoiește că n-a prefăcut pîinea în trupul Său și vinul în sîngele Său? Deci cînd Mîntuitorul a oferit lui Dumnezeu pîine și vin prefăcute în trupul și sîngele Lui, n-a făcut altceva decît a adus jertfă.

Pentru a încredința pe ucenici că El jertfește, a spus despre „trup” că „se frînge pentru voi” (I Cor. 11, 24), iar despre sînge că „se varsă”. Acestea se făceau atunci, nu în viitor. De aceea spune „se frînge” și nu „se va frînge”, „se varsă” și nu „se va vărsa”, ceea ce însemnează că El jertfea în chip real în clipa aceea. Însăși expresia „a vărsa sîngele pentru iertarea păcatelor” e cea folosită de Sf. Scriptură pentru jertfele de la templu.

În legătură cu „paharul” observăm că Mîntuitorul înalță mulțumiri Tatălui ceresc. De ce? Desigur pentru a prefăce vinul în sîngele Său ajungea și numai binecuvîntarea Sa, așa cum a făcut și cu pîinea. Aici însă mai era ceva. Vechea legătură ce s-a făcut cu Dumnezeu s-a stropit cu sînge (Eș. 24, 8). Iisus voind să încheie o nouă legătură „a Legii celei Nouă”, încă varsă sîngele Său. Pentru aceasta a mulțumit Tatălui ceresc fiindcă l-a învrednicit să încheie prin sîngele Său o nouă și veșnică legătură.

Prin urmare, „cina” de joi seara n-a fost o simplă cină, cum greșit cred unii, ci o cină de jertfă. Înaintea jertfei Sale pe cruce, care avea să însemneze sfîrșitul tuturor jertfelor sîngeroase, Iisus a așezat o jertfă fără de sînge și fără de moarte, o jertfă permanentă, prin porunca: „Aceasta să faceți întru pomenirea mea”. „Voi ați văzut și ați auzit ceea ce eu am făcut” — vrea să spună Iisus ucenicilor Săi. Ceea ce am făcut eu înaintea voastră să faceți și voi și urmașii voștri. Să aduceți lui Dumnezeu, ca jertfă, trupul și sîngele meu, sub chipul pîinii și al vinului, cu care să vă împărtășiți. Astfel să înnoiți mereu jertfa mea, pînă la sfîrșitul lumii și la a doua a mea venire”. Astfel a înțeles porunca Domnului Sf. Apostol Pavel, care scria Corintenilor că: „De cîte ori mîncăți această pîine și beți acest pahar, moartea Domnului vestiți, pînă la venirea Lui” (I Cor. 11, 26).

Creștinii de la început au adus această jertfă fără de sînge. În F. Ap. (13, 1—2) citim că în Antiohia — unde cei ce credeau în Hristos s-au numit mai întîi „creștini” — mai-marii lor „slujeau Domnului”, sau, cum se spunea grecește, „liturghiseau”, adică aduceau jertfa liturgică cum facem și noi astăzi.

La „Cina cea de taină” de joi seara Mîntuitorul n-a ținut nici o cuvîntare, fiindcă ceea ce a făcut El atunci și acolo, a fost ceva mai presus de orice cuvînt, a fost o minune a iubirii dumnezeiești, care vorbea prin ea însăși.

Noi, însă, cînd ne gîndim la ceea ce Domnul a făcut joi seara, pentru noi și a noastră mîntuire, nu putem tăcea, căci dacă noi vom tăcea, atunci, după cuvîntul Scripturii, „pietrele vor striga!” (Lc. 19, 40). Da! Pietrele din miile de biserici creștine ar spune în graiul lor că ele au fost înălțate tocmai pentru ca cei ce cred în Hristos să aibă unde să aducă jertfa cea fără de sînge, așezată și rînduită de El la Cina cea de taină.

În foisorul unde s-a ținut Cina cea de taină Mîntuitorul a așezat jertfa fără de sînge a Noului Testament, jertfa liturgică pe care de atunci și pînă la mărta a doua înviere a Sa, noua preoție o va aduce pe altarele bisericilor, pentru ca în toată vremea și în tot locul, cei ce cred în El să se poată împărtăși din roadele acestei jertfe mîntuitoare. Cina de joi seara n-a fost o cină de jertfă, după cum reiese în mod clar din împrejurările în care a avut loc, din faptele și cuvintele Domnului. La urmă, Mîntuitorul, pentru a alunga orice șovăială din sufletele ucenicilor Săi, le-a dat porunca precisă: „Aceasta să faceți întru pomenirea Mea”. De atunci și pînă azi și

de azi pînă la a doua a Sa venire, Biserica a adus și va aduce „jertfa laudei”, jertfa liturgică.

Ceea ce se cuvine să facem și noi după ce am văzut ceea ce a făcut Mîntuitorul pentru noi, e ca să împlinim întru totul recomandarea ce ni se face la sfînta Liturghie, cînd ni se spune: „Să stăm bine, să stăm cu frică, să luăm aminte sfînta jertfă în pace s-o aducem”. Amin.

JERTFA MÎNTUITORULUI

„Iar dacă a luat oțetul, Iisus a zis:
Săvîrșitu-s-a” (Ioan XIX, 30).

Istoricul roman Suetoniu ne-a păstrat o întîmplare puțin obișnuită din viața unui ostaș. Acesta fu dat în judecată pentru oarecare pricină. Înainte însă de data judecării, el s-a dus la împărat și l-a rugat să-l însoțească și să-l apere înaintea tribunalului. Împăratul, surprins de o cerere atît de îndrăzneată, după ce șovăi citeva clipe, pentru a se arăta mărinimos, îi zise: „Bine! Voi trimite pe cineva în locul meu”. La auzul acestor cuvinte, ostașul își dezveli pieptul plin de răni și zise: „Odinioară, în război, împărate, cînd am văzut că niște săgeți dușmane erau să te lovească, eu n-am trimis pe altul în locul meu ca să te apere, ci am sărit însumi și mi-am pus pieptul meu drept scut de apărare pentru tine”.

Firește că purtarea acestui ostaș e o icoană palidă a ceea ce Mîntuitorul a făcut pentru noi toți. Pentru a ne împăca cu Dumnezeu, El n-a trimis pe nimeni în locul Său, nici înger din cer, nici om de pe pămînt, ci însuși a mijlocit între oameni și Dumnezeu. „Dar el a luat asupra-și durerile noastre și cu suferințele noastre s-a împovărat ... și prin ranele lui noi toți ne-am vindecat” (Isaia 53, 4—5). Semnele cuielor din mîini și picioare, precum și urma sulitei din coastă, n-au dispărut de pe trupul Lui preamărit (Apoc. I, 7). El nu numai a pățimit pentru noi oamenii, ca un „bărbat al durerilor”, ci a și murit pentru noi toți (II Cor. V, 15). Mai mult încă: El mijlocește în cer pentru noi. „Și dacă a păcătuit cineva, avem mijlocitor către Tatăl, pe Iisus Hristos cel drept” (I În. 2, 1).

„La plinirea vremii”, Mîntuitorul a adus adevărata jertfă de împăcare între oameni și Dumnezeu. Prin această jertfă au luat sfîrșit vechile jertfe preînchিপuitoare, cum a spus și Leon cel Mare că Iisus „a fost omorît nu în templu și înăuntrul zidurilor, ci afară din cetate, pentru ca toate jertfele preînchипuitoare să ia sfîrșit, pentru ca să se rînduiască o nouă jertfă pe un altar nou și pentru ca crucea lui Iisus Hristos să nu mai fie altarul templului, ci altarul lumii”.

Să vedem acum mai de aproape: 1. De ce a fost necesară chiar jertfa Fiului lui Dumnezeu; și 2 în ce a constatat această jertfă?

I. Netăgăduit că Dumnezeu, în adîncă Sa înțelepciune, putea găsi și altă cale de a mîntui lumea. După cum a creat lumea prin cuvînt, tot astfel ar fi putut-o și mîntui. În acest caz, însă, noi am fi cunoscut numai atotputernicia, nu și marea Lui iubire. Jertfa de răscumpărare a omenirii trebuia s-o aducă Mîntuitorul, fiindcă ea trebuia să fie o jertfă perfectă, o „jertfă fără prihană” (Evr. 9, 14). O astfel de jertfă n-o putea aduce omul.

căci care dintre oameni ar fi putut plăti datoria fără margini a omenirii către Dumnezeu? Desigur că nici unul. „Chiar dacă ar fi venit Moisi, sau altul din profeți, o mie de oameni chiar, o mie de îngeri dacă s-ar fi întrupat și ar fi murit ca să plătească pentru noi dreptatea dumnezeiască, n-ar fi fost suficient, pentru că acest sînge e sînge de creatură, învechit, fără nici un preț... Trebuia dar una din două, zice Sf. Proclu Teologul: sau să vie asupra tuturor osînda morții..., sau să se dea un preț atît de mare pentru răscumpărarea acestei datorii...”.¹ Un om nu putea aduce mîntuirea, ca unul ce era supus păcatului. Inger, de asemenea nu putea să ne mîntuie, ca unul ce nu avea chip pentru aceasta. Dumnezeu singur a pătimi încă nu se putea. Pentru aceasta se cereau două firi: omenească și dumnezeiască, unite într-o persoană. Această persoană urma să pătimească și să moară potrivit firii omenești. Iar firea divină, care este de o demnitate fără margini, dă patimii și morții acesteia o valoare infinită, care acopere astfel datoria noastră imensă. În lucrarea de mîntuire ni se descopere și înțelepciunea lui Dumnezeu. Acea persoană divino-umană, e Dumnezeu-Omul. Iisus Hristos, care prin firea Sa omenească a pățimit și a murit ca un muritor”, iar prin firea Sa dumnezeiască jertfa Sa a dobîndit un preț infinit, încît a putut satisface justiția divină și să împace pe oameni cu Dumnezeu.

II. Ce a jertfit Mîntuitorul pentru mîntuirea omenirii? Desigur că El a jertfit mult. Și cînd spunem aceasta, ne gîndim nu numai la patimile și moartea Sa pe cruce, ci la întreaga Sa viață pămîntească, care a fost o neîntreruptă jertfă, de la ieslea Betleemului și pînă la crucea Golgotei. În adevăr, ca „Fiu al Omului”, Mîntuitorul a jertfit totul, iar ca „Fiu al lui Dumnezeu” a jertfit neînchipuit de mult.

Ca „Fiu al Omului” El și-a jertlit întregul Său avut. Ultima Sa haină s-a împărțit sub ochii Săi. Toate măduarele Lui au sîngerat pe cruce: capul, fruntea, fața, buzele, brațele, mîinile, picioarele, umerii, spatele, pieptul și inima. Și-a jertfit frumusețea, căci „cel mai frumos din fiii oamenilor” a ajuns „fără chip și mărire” (Is. 53, 2). Cel fără păcat (In. 8, 46), „Cel drept” (I In. 2, 1), „cu cei fără de lege s-a socotit” (Mc. 25, 28). Își jertfește onoarea, adică bunul la care oamenii țin cel mai mult. În sfîrșit, își jertfește sîngele Său „pînă la ultima picătură”, viața Sa. Da! Mîntuitorul ca om a jertfit totul!

Cît a jertfit El ca „Fiu al lui Dumnezeu” ne-o spune Sf. Apostol Pavel (Fil. 2, 7—8). Deși „Dumnezeu adevărat, din Dumnezeu adevărat”, totuși a luat condiția cea mai umilă de om „rob făcîndu-se”. A renunțat la Atotputernicia Sa divină încît oamenii l-au putut prinde, biciui și răstigni. Un proverb evreiesc spunea că: „dacă Dumnezeu ar locui pe pămînt oamenii i-ar sparge ferestrele”. Istoria ne arată ceva și mai grav: Cînd Dumnezeu s-a făcut om, oamenii l-au răstignit. Dușmanii lui au putut spune: „Pe alții a mîntuit, iar pe sine nu se poate mîntui” (Mt. 28, 42).

Mîntuitorul a pățimit mai mult decît toți martirii la un loc. Nu există inimă omenească cinstită care să nu se cutremure în fața patimilor Lui. Despre regele Clovis, o fire foarte aspră, se spune că ascultînd odată istoricul patimilor lui Iisus, a început să suspine și să verse lacrimi ca un copil. Ba, la un moment dat, revolta lui a fost așa de mare, încît apucîndu-și sabia, a spus: „Ah, dacă aș fi fost acolo, cu francii mei”.

1 Ilie Miniatis, Predici și Panegirice. vol. II, p. 306.

Patimile unice ale lui Iisus l-au făcut și pe poetul P. Cerna să se întrebe:

„Cum a putut să steie laolaltă
Atita chin, ș-atita bunătate?
Se rătăcește mintea și nu poate
Să te urmeze în lumea ta înaltă“.

Mîntuitorul însă nu numai a pătimit, ci a și murit. A murit pentru toți, unul pentru toți (II Cor. 1, 16). După cum printr-un om, primul Adam, a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea (Rom. 5, 12), tot așa prin moartea lui Iisus, al doilea Adam, a venit mîntuirea și învierea. Cînd Mîntuitorul, pe cruce, a zis: „Săvîrșitu-s-a“, s-a împlinit jertfa de împăcare a oamenilor cu Dumnezeu. „Astfel se sfîrși lupta, cu lupta se sfîrși lucrul, cu lucrul se sfîrși răscumpărarea, cu răscumpărarea se sfîrși crearea lumii celei noi“.

Evangheliștii nu ne spun ce a făcut Varava după ce a scăpat de moarte, fiind că un altul, Iisus, a murit în locul lui. S-a dus oare să vadă pe cel care murea în locul lui? Nu știm. Dar ceea ce știm sigur e că el a putut spune că Iisus a murit în locul lui. În „slobozirea“ lui Varava noi vedem icoana „slobozirii“ întregii omeniri. În fața dreptății divine, în urma păcatului, toți oamenii apar ca niște „tilhari“, pentru care Iisus a trebuit să moară. Însăși numele lui ne arată aceasta, căci „Barabbas, înseamnă „Fiul Tatălui“, adică fiul lui Adam. Și oare n-a venit în lume „Fiul Omului“, „Fiul lui Dumnezeu“, ca să mîntuiască pe fiii părintelui Adam?

Printr-o jertfă singeroasă, unică, Mîntuitorul a adus mîntuirea și prin sîngele Lui s-a mijlocit un nou legămînt între oameni și Dumnezeu (Evr. X, 12, 14, 24). Noi putem spune, împreună cu Sf. Apostol Pavel, că: „Nu cu sînge de țapi și de viței, ci cu însuși sîngele Său“ am dobîndit „o veșnică răscumpărare“ (Evr., 12; cf. I Petru 1, 18—19). Iată pentru ce a fost necesară jertfa Mîntuitorului! Iată în ce a constatat această jertfă!

Nu pot să nu amintesc și motivul din care a izvorît această jertfă. Motivul ni-l arată însuși Mîntuitorul, cînd zice: „Dumnezeu așa a iubit lumea, încît a dat pe Fiul Său Unul Născut pentru ca oricine crede într-însul să nu piară, ci să aibă viață veșnică“ (In. 3, 16). În jertfa lui Iisus ni se descoperă toată iubirea divină. Sf. Apostol Pavel spunea că pentru un drept cu greu va muri cineva, iar pentru binele (altora) multora, poate cineva să se hotărască să moară. În adevăr s-a văzut ca un tată să moară pentru copilul său, un frate pentru altul, un prieten pentru prieten, un erou pentru poporul său, dar nimeni n-a văzut să moară cineva pentru dușmanii săi. Singur Mîntuitorul a făcut aceasta. E un fapt unic în istorie, ceea ce face pe Apostolul Pavel să tragă încheierea, zicînd: „Căci dacă, pe cînd eram vrăjmași, ne-am împăcat cu Dumnezeu, prin moartea Fiului Său, cu atît mai mult, odată împăcați, ne vom mîntui prin viața Lui“ (Rom. 5, 7—10). Prin jertfa Sa, Mîntuitorul a creat condițiile obiective pentru mîntuirea oamenilor, adică ne-a dat posibilitatea ca să ne mîntuim, dacă bine-înțeles și noi aducem partea noastră de contribuție: credința și faptele bune. După ce am văzut ceea ce a făcut Domnul pentru noi, se naște întrebarea firească: Ce facem noi pentru El? Care sînt datoriile noastre față de El, Cel care ne-a răscumpărat? Se înțelege că prima noastră datorie este o iubire recunoscătoare. Să iubim și să prețuim jertfa Lui, care se înnoiește într-o formă

nesîngeroasă în Sfînta Liturghie. După cum El n-a cruțat nimic, ci s-a dăruit cu totul nouă, cu toate darurile Lui, tot astfel și noi „toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm”, să ne silim să ne însușim roadele jertfei Lui. În al doilea rînd, să ne însușim spiritul de jertfă al Mîntuitorului, care a înfrînt egoismul și s-a dăruit pentru frații Săi. „Să nu căutăm plăcerea noastră. Fiecare dintre noi să fie aproapelui său pe plac, la ce e bine, pentru zidirea lui. Că și Hristos n-a căutat a Sa plăcere”... (Rom. 15, 1—3). În al treilea rînd, sîntem datori să fugim de păcat, sub orice formă ar fi el, căci acum ne dăm seama că din cauza păcatului Mîntuitorul a pătimit și a fost răstignit. Sf. Apostol Pavel spune lămurit că cei ce păcătuiesc „răstignesc a doua oară pe Fiul lui Dumnezeu și-l fac de batjocură” (Evr. 6, 6). Unii creștini, din cauza înțelegerii greșite a Evangheliei, s-au pornit cu ură împotriva Iudeilor, fiindcă odinioară au răstignit pe Mîntuitorul. Creștinul, însă, nu trebuie să urască pe nimeni. El trebuie să urască numai păcatul, fiindcă numai el strică armonia între oameni și Dumnezeu și între om și om. Amin.

Prot. AUREL RADU

MÎNDRIA ȘI SMERENIA

„Doi oameni s-au suit în templu să se roage, unul fariseu și altul vameș”.

(Lc. 18, 14).

Doi oameni, două atitudini. Fariseul întrușipează mîndria, vameșul întrușipează smerenia. Ei nu sînt construcții ale fanteziei, ci sînt oameni pe care Mîntuitorul i-a întîlnit în sinagogi, în templu, în sate și orașe, pe drumuri și-n piețe. De aceea îi pune în fața noastră așa de vii încît parcă îi vedem, parcă îi auzim: pe fariseu lăudîndu-se că este drept și disprețuind pe ceilalți oameni ca păcătoși, pe vameș nejudicînd pe nimeni, ci judecîndu-se numai pe sine ca păcătos și nevrednic și cerînd iertare de la Dumnezeu pentru păcatele lui.

Dar cei doi oameni, întrușipări ale mîndriei și smereniei, n-au existat numai pe vremea Mîntuitorului, ci au existat totdeauna și există și astăzi. Chipul moral al celui îngîmfat și al celui smerit — așa cum ni-l prezintă Mîntuitorul — se întrușipează și azi în atîtea și atîtea forme. De aceea e bine să meditam puțin asupra mîndriei și smereniei, ca atitudini morale opuse în viața omului, în viața credinciosului.

Cînd omul se judecă pe sine, poate să se judece după adevăr sau în mod fals. Mîndria este cunoașterea falsă și aprecierea falsă despre sine, despre valoarea sa și realizările sale. Smerenia este cunoașterea justă și aprecierea justă despre sine, despre valoarea sa și realizările sale.

Cel îngîmfat își închipuie că există soare fără pete și acela este el. El are numai calități și nici un defect. În schimb ceilalți — după părerea lui — au numai defecte și calități deloc, în orice caz sînt inferiori. De aceea comparîndu-se pe sine cu ceilalți, grăiește plin de sine: Doamne, mulțumescu-ți că nu sînt păcătos, ca ceilalți, ci sînt drept — și privește peste toți de sus, cu dispreț. Dar nu numai că el este încîntat de sine însuși el

pretinde ca și alții să aibă aceeași admirație față de el, să-l laude, să-l tămîieze, să-i cînte osanale, să-l slujească cu lingușire și slugărnice. El devine un idol, înălțat pe pedestalul mîndriei, căruia se închină el însuși și cere și altora să i se închine. De aceea e foarte sensibil la măgulirea laudei și nu suferă nici o observație, nici o critică — nici nu poate suferi ca altcineva să fie socotit mai vrednic decît el. De aici favorizarea lingușitorilor și prigonirea celor sinceri și cinstiți. De aici certuri, invidii, dușmăanii, călcarea în picioare a adevărului și a dreptății. De aceea cei mîndri nu ajung departe: ei se vor smeri.

Unora le place să se laude și să fie lăudați pentru îmbrăcăminte și disprețuiesc pe cei îmbrăcați simplu. Altora le place să fie lăudați pentru frumusețe, ca o nouă Venus din Milo, și vai de acela care nu le aduce tributul admirației sale nelimitate, sau care spune că există și alte frumuseți superioare! Unora le place să se laude și să fie lăudați pentru inteligența lor, pentru energia lor. Fiecare cuvînt al lor trebuie primit cu evlavie, comentat cu entuziasm, fiecare acțiune trebuie trimbitată ca o faptă extraordinară, iar situația ce o are trebuie apreciată ca prea modestă pentru o astfel de capacitate nemaivăzută, nemaîntîlnită. Unii găsesc atîtea pretexte, adesea ridicole, de a se îngîmfa și de a disprețui pe alții, încît totul și toate hrănesc setea de laudă și mărire a celui îngîmfat. Dar trăind într-o lume iluzorie, trăind numai din închipuiri, lumea lor se destramă cînd se lovesc de realitate și uriașa lor „personalitate” se desumîlă. Căderea lor este jalnică.

Mîndria e o orbire sufletească, prin care omul se ridică pe sine peste semenii săi și se prăbușește din greșală în greșală, pînă cade în prăpastie.

Altfel este cel smerit: acesta se bazează pe realități, nu pe închipuiri. El se judecă în spirit critic. De aceea el este obiectiv: vede la sine nu numai calități, ci și defecte, vede la semenii săi nu numai defecte, ci și calități. E accesibil la critică și se îndreaptă, se bucură dacă altul e mai înzestrat ca el și realizează mai mult, îl ajută și caută să realizeze și el mai mult.

Smerenia se temeinicește — între altele — pe două realități: întii, pe faptul că tot ceea ce ești și realizezi, nu ești și realizezi numai prin tine însuși, ci ești și realizezi prin darul lui Dumnezeu și împreună-lucrarea semenilor tăi. În al doilea rînd, pe conștiința că ceea ce ești și ai realizat e puțin lucru față de ceea ce trebuie să fii și de ceea ce mai e de realizat. Ambele aceste temeturi ale smereniei le găsim în viața sfinților, în viața savanților, a marilor creatori, a marilor oameni. Ei s-au ferit de mîndrie și au prețuit modestia, au prețuit smerenia.

Omul de valoare e smerit și pentru că știe că realizările dobîndite sînt numai un început care trebuie depășit. Sfîntul — zice Isac Sirul — este „adîncul smereniei”, pentru că își dă seama că ori cîte virtuți ar avea față de sfințenia lui Dumnezeu, sfințenia sa este mărginită, se socoate nedăvîrșit și caută să se desăvîrșească mereu pe sine. Savantul — după cum scrie marele filozof sovietic I. P. Pavlov — nu se lasă niciodată pradă mîndriei, nu-și închipuie niciodată că știe totul, ci este modest, este smerit, conștient că știința lui e o fărîmă din imensul ocean al realității. Artistul, care făurește frumusețea în stihuri, tablouri, sculpturi, simfonii, este modest, pentru că dincolo de frumusețea întruchipată în opere zărește

o altă frumusețe superioară, pe care vrea s-o prindă în noi forme superioare și toată viața lui e zbucium, e luptă de autodepășire, de urcare din treaptă în treaptă. Adevăratul muncitor, care muncește în uzine, pe ogoare și oriunde, oricâte progrese ar realiza nu se îngîmfă, ci e modest și râvnește spre noi progrese. Pe calea progresului nu există odihnă, fiecare pas nou deschide noi orizonturi și-l face pe om să se bucure de cele realizate, tinzînd spre mai bine.

De aceea, simplitatea, modestia, smerenia sînt semnele omului superior, semnele adevăratului creator, care slujește progresul și idealurile omenirii.

Doi oameni, două atitudini. Cel îngîmflat trăiește din închipuirea că anumite bunuri materiale sau spirituale, anumite calități și realizări îl îndreptățesc să se socoată mai presus de alți oameni, să pretindă laude și osanale, să disprețuiască pe ceilalți, transformîndu-i în robi preasupuși și lingușitori mincinoși. Cel smerit trăiește cu conștiința justă că tot ce are el și tot ce realizează se datorește darului lui Dumnezeu și colaborării semenilor, muncii solidare a tuturor, și că față de imensele orizonturi de cucerit, de infinitele zări ale desăvîșirii, ale progresului, ceea ce a realizat este puțin. Ingîmflatul — devenit idol — nu progresează, nici nu ajută progresul, ci rătăcește și se prăbușește. Smeritul e cinstit și prețuit totdeauna. Ce a mai rămas din aristocrații mîndri de blazoanele și averile lor? Nimic. Deșertăciune, pleavă și vînt. Pe cînd „modestul” Eminescu luminează veacurile ca un luceafăr al poporului român. Căci scris este: „Dumnezeu stă împotriva celor mîndri — iar celor smeriți le dă har”. Istoria spulberă mîndria deșertăciunilor în hăurile neființei și înalță peste veacuri măreția modestiei, măreția celor smeriți.

Să lepădăm, dar, mantia închipuită a mîndriei și să ne îmbrăcăm în haina smereniei. Că și Hristos „s-a smerit pe sine, făcîndu-se ascultător” și slujitor al dreptății „pînă la moarte”. „De aceea și Dumnezeu l-a prea înălțat și i-a dăruit Lui nume mai presus de orice nume”. Dacă vom înfrînge mîndria și vom fi smeriți ca Iisus Hristos, vom fi preamăriți împreună cu El — acum și în veacul veacului. Amin.

Ierom. Prof. N. MLADIN

BISERICI ȘI ZUGRAVI DIN TRANSILVANIA

BISERICA DIN SÎN-PETRU, REGIUNEA BRAȘOV

La o mică depărtare de Brașov, în vechea Țară a Birsei, se ridică modesta bisericuță a românilor ortodocși, ceva mai la o parte și mai departe de centru, în care se află vechea biserică săsească întărită cu ziduri înconjurătoare ca o cetate.

Această biserică a fost înălțată în secolul XVIII, după cum rezultă din unele însemnări mai vechi din cărțile de ritual și din formele arhitecturale, caracteristice epocii. Zidul are o grosime de 1 m.

Acoperișul este de țiglă solzită și e lucrată în pantă repede, pentru a nu reține zăpada grea care ar adăuga la greutatea materialului și ar slăbi rezistența căpriorilor și a asterelii.

Forma este de corabie, împărțită în: altar, naos, pronaos și pridvor.

Pronaosul are o caracteristică deosebită de alte construcții similare din epocă, prin aceea că prezintă două încăperi despărțite prin stâlpi de zid, de formă unghiulară, și acoperite cu cite o boltă transversală, de formă semicilindrică.

Pridvorul, deschis, este marcat prin stâlpi masivi de cărămidă, legați între ei prin arcuri late și bolți și susține clopotnița de zid, cu baza un pătrat, acoperită cu un coif ascuțit, învelit tot cu țiglă.

Altarul, cu formă circulară în interior, prezintă în exterior trei laturi care, împreună cu tîmpla, alcătuiesc ipotetic un patrulater neregulat.

Bolta altarului, mai scundă decît aceea a naosului, se reazimă pe zidul înconjurător al celor trei laturi, iar spre interior pe un arc dublu, care se deschide deasupra tîmplei de lemn.

Naosul are forma dreptunghiulară și este acoperit de o boltă cilindrică longitudinală, mai ridicată față de aceea a altarului. Ea pornește de la nivelul superior al arcului dublu de deasupra tîmplei și se reazimă spre apus pe arcada care face despărțirea dintre naos și pronaos, iar spre nord și sud, de zidurile laterale. Deasupra celor patru ferestre laterale, apar patru deschideri în forma unor aripi deschise, care amintesc niște triumphiuri cu vîrfurile în jos, legate între ele printr-un unghi adîncit în grosimea zidului.

Pronaosul, cu cele două compartimente și bolțile transversale de care am vorbit, se reazimă spre est de arcada sprijinită pe stâlpi, la mijloc, între cele două bolți, pe alți stâlpi de cărămidă, ca și ceilalți, iar spre vest, pe zidul despărțitor al pridvorului.

Ferestrele prin care lumina pătrunde în biserică sînt în număr de nouă, din care una în axul altarului, patru la naos, patru la pronaos, pe fiecare latură cîte patru, avînd forma dreptunghiulară.

Decorația exterioară constă dintr-un șir de medalioane zugrăvite sub streșină, în număr de 66, avînd între ele decorațiuni florale și fiind așezate pe laturile de sud, est și nord și lipsind pe cea de vest, deci în fațada principală.

Sub șirul de medalioane, între ferestre, și adecvate spațiilor respective, în grosimea zidului, s-au practicat un număr de panouri în care s-au zugrăvit subiecte cu caracter didactic.

Cele din extremități au înălțimea de cca $1,80 \times 1$ m lățime, iar cele din mijloc aceeași înălțime, pe cca 3 m lățime.

Se mai păstrează numai cele de pe latura de sud.

Medalioanele prezintă chipuri de apostoli, desigur din cei 70, avînd în axul altarului pe Iisus, bust.

Din cei 12 apostoli mari se mai păstrează în panourile din latura de sud a naosului, lîngă altar, chipurile apostolilor Toma și Iuda. Celelalte chipuri de apostoli de pe cele trei laturi ale altarului și de pe latura de nord a naosului, cum și subiectele următoare de pe aceeași latură, se vor fi șters cu timpul.

La intrarea din pridvor în pronaos sînt zugrăviți doi arhangheli, de o parte și de alta a ușii, iar deasupra ușii, chipul lui Iisus arhiereu.

În latura de sud, în primul panou, între ferestrele pronaosului, este zugrăvit chipul Sf. Hristolor. Între fereastra a doua a pronaosului și prima a naosului, se află zugrăvită scena intitulată:

„Pilda înțelepciunii lui Solomon împărat”.

Solomon apare în mijloc, însoțit de sfinți bătrîni și de cele două femei care se certau pentru copilul rămas în viață al uneia din ele.

Între prima fereastră a naosului și cea a doua, dinspre altar, apare zugrăvită scena:

„Înțelepciunea ș-au zidit sieși casă și au întărit șapte stîlpi”.

Un baldachin sprijinit pe 7 stîlpi și mai multe personaje. De la această a doua fereastră a naosului, către altar, aflăm pe cei doi apostoli Toma și Iacov, de care am vorbit.

Decorația interioară. Pictura boltilor și a pereților urmărește desfășurarea iconografică tradițională. Asupra acestei picturi, o mîină nedibace a intervenit, către finele secolului XIX sau începutul veacului nostru, denaturînd-o într-o măsură și înlocuind titlurile cu altele necorespunzătoare, acolo unde nu a înțeles aceste titluri și attribute.

Altarul. Pe boltă se află zugrăvită Maica Domnului între doi arhangheli; spre tîmplă, în medalion, Dumnezeu Tatăl, în nori, înconjurat de serafimi. Urmează apoi un prim registru, avînd șase medalioane cu chipuri de prooroci: trei spre nord, trei spre sud. Al doilea registru, tot cu prooroci, de data aceasta zugrăviți pe trei sferturi: patru spre sud, patru spre nord.

În registrul interior, apar trei ierarhi; în nișa proscomidiei, trei mirositoare.

Țîmpla este de lemn și este împodobită cu icoane de lemn, lucrate în tehnica tempera, în secolul XVIII. Cuprinde rîndul icoanelor împărătești: Iisus Hristos, Maica Domnului, Sf. Nicolae, Adormirea Maicii Domnului (hramul), prăznicarele, apostolii și moleniile, lipsind crucea Răstignirii. Potrivit unei datini locale, în general ardelenesti, în locul arhanghelilor de pe ușile laterale, aici apar marii preoți: Aaron pe ușa de nord și Melchisedec pe ușa de sud.

Naosul. Pe mijlocul bolții cilindrice, o bandă lată de cca 1,50 m cuprinde patru medalioane, începînd dinspre altar, și anume: Iisus Emanoil; Iisus Pantocrator, avînd în cele patru colțuri patru chipuri de îngeri; Ioan Botezătorul; Inger de mare sfat.

De la această bandă mediană, către nașterea bolților, un prim registru înfățișează — începînd din colțul sud-estic de la altar — subiectele următoare: a) — pe bolta de sud: 1. Cîna; 2. Spălarea picioarelor; 3. Rîga din grădina Ghetsimani; 4. Sărutarea lui Iuda; 5. Ducerea lui Iisus la Ana și Caiafa; pe arcada de vest: 6. În fața lui Pilat; 7. La stîlpul infamiei; 8. De la Ana la Caiafa; 9. Incununarea cu spini; pe latura de nord: 10. Drumul Crucii; 11. Răstignirea; 12. Coborîrea de pe Cruce; 13. Punerea în mormînt; 14. Învierea.

Al doilea registru, sub cel de mai sus, începînd din același colț sud-estic, înfățișează subiectele următoare: 1. Evanghelistul Matei; 2. Proorocul Zaharia; 3. Proorocul Daniil; — aceștia doi în arcu frînt care încadrează prima fereastră dinspre altar a naosului; 4. Pe arcu rotund de deasupra ferestrei amîntite, sînt zugrăvite în opt medalioane, opt busturi de mucenici; 5. Cîna de la Mamvri — între prima și a doua fereastră a naosului; 6. Proorocul Ionă; 7. Proorocul Elisei (în arcu frînt care încadrează cea de a doua fereastră a naosului); 8. Evanghelistul Marcu, în colțul sud-vestic al naosului.

Pe arcada de vest: 9. Sf. Grigorie; 10. Sf. mucenic Adrian (?); 11. Sf. mucenic Valerian; 12. Sf. Nicodim; 13. Sf. Zahei; 14. V. m. (Velichi=mare mucenic) Onufrie, deși acesta este cunoscut ca pustnic; 15. V. m. (Velichi=mare mucenic) Pantelimon; 16. V. m. Iov, în loc de dreptul Iov; 17. V. m. Gherasim; 18. Prc. Platon, desigur filozoful Platon, care în mod obișnuit se zugrăvește în exterior, între filozofi și sibile.

Pe latura de nord: 19. Evanghelistul Luca; 20. Proorocul Ilie; 21. Proorocul Isaia (în arcu frînt al ferestrei); 22. 8 chipuri de mucenici, zugrăviți bust, în medalioanele de pe arcu rotund de deasupra ferestrei; 23. Iisus în templu; 24. Proorocul Eremia; 25. Proorocul Iezechiil (în arcu frînt al ferestrei dinspre altar); 26. 8 chipuri de mucenici fără nume, ca și ceilalți, pe arcu rotund de deasupra ferestrei; 27. Evanghelistul Ioan.

Al treilea registru, cel de jos, începînd tot din colțul sud-estic, cuprinde următoarele subiecte: 1. Sf. mucenic Pangratie; 2. Sf. mucenic Filimon; 3. Proorocul Veniamin; 4. V. m. Hariton; 5. V. m. Pаметie (?). Pe arcada acestui registru corespunde cu registrul al doilea.

Pe zidul de nord, începînd dinspre naos: 6. Proorocul Nestor (în loc de mucenicul); 7. Proorocul Gavriil; 8. Proorocul Trithon; 9. Proorocul Varnava; 10. Proorocul Clement (ca și la Nestor, atributul de prooroc, atribuit greșit lui Trithon, Varnava și Clement).

Pronaosul. Pe mijlocul boltei transversale, este zugrăvită o bandă ornată, spre est, în primul registru, începînd de sus în jos; 1. Iisus, Luca și Cleopa, mergînd spre Emaus; 2. Duminica Tomei; 3. Duminica mironosițelor; 4. Duminica slăbănogului; 5. Duminica Samarinenicii; 6. Duminica orbului; 7. Înălțarea Domnului; 8. Pogorîrea Duhului Sfînt. Între acest registru și cel următor, o bandă ornată.

În registrul al doilea, pe zidul de est: 1. Iisus și samarineanca (?); 2. Pilda celor zece fecioare; 3. Nașterea Sfîntului Ioan Botezătorul; 4. Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul. Pe zidul de vest: 5. Sfînții Constantin și Elena; 6. Sf. Procopie; 7. Inscripție cirilică; 8 și 9. Doi sfinți, cu inscripții greu descifrabile.

Scenă de luptă. Pe zidul de nord, o scenă foarte prețioasă înfățișează lupta între doi cavaleri: unul călare pe cal alb, altul pe cal negru; dedesubtul lor, cele două tabere cu săbiile trase din teacă.

Pe zidul de sud, pare a fi zugrăvită Jertfa lui Avraam; de o parte și de alta a ferestrei, cite un sfînt.

A doua boltă transversală a pronaosului este decorată ca și prima: pe mijloc o bandă ornată; pe zidul de est: Iisus în slavă, între Maica Domnului și Sf. Ioan Botezătorul, avînd de o parte și alta pe apostoli, stînd pe scaune. Sus sînt zugrăvite cetele îngerești.

Pe zidul de vest: soborul arhanghelilor, împărțiți în două grupe, serăfimi și încă doi arhangheli.

Icoane și obiecte. Cinci icoane de la începutul veacului XIX, cîteva sfeșnice de lemn, sculptate în muchii sau strujite la strung.

Deosebit de icoanele mai mari, aflăm aici două serii de icoane prăznicare, de factură populară, din care o serie de la începutul secolului XIX, mai bine lucrate și cu inscripții mai deosebite, iar o altă serie datînd din 1842, purtînd inscripții mai greoaie și lucrate mai puțin artistic.

Pe icoana cu chipul Sfîntului Andrei, aflăm inscripția: „1842 Aprilie 29, Bărbuc zg”(=zugrav).

Insemnări pe cărți. Pe o cazanie tipărită în București la 1768: „Să se știe această carte este a lui Diacon și cine s-ar afla să jure să fie afurisit de mine și de Dumnezeu”.

Pe un apostol tipărit la Buzău în 1704: „779 Iulie 20. Dăruitu-s-au acest apostol sf. biserici din Sinpetru sat de dum(nealui) Sava Marcea¹ să-i fie dumnealui și copiilor veșnica pomenire. Și cînd s-ar întîmpla (scris de două ori) a se dezlega, preotul care va fi viu pre acea vreme să fie dator a căuta din copiii noștri ca să-l dea să-l lege iară să nu-l lege alt neam strein, pentruca să nu să înstrăineze și să stea tot la biserică unde l-am și închinat fiind preot po ... tos ... Neagu, dar în Brașov, de la Adam 7287” (=1779).

Clopotele. Schelăria puternică de stejar, ca și treptele care formează scara ce urcă prin încăperea practică în grosimea zidului de nord al pro-

1 Numele Marcea, cunoscut și dincolo de Carpați, în Muntenia, încă din 1519, cînd un Marcea ferecă împreună cu soția sa Marga, un evangheliar (V. Brătulescu, Miniaturi și manuscrise din Muzeul de Artă religioasă, Buc. 1939, p. 79 și pl. XXXV—XLIV). De asemenea, numele unui sat Marcea, purtat și astăzi și aflat în fostul județ Vilcea — azi raionul R. Vilcea, regiunea Argeș.

naosului, susține clopotele așezate în turnul de formă pătrată, ce se înalță puțin deasupra acoperișului și se termină printr-un coif ascuțit.

Sînt două clopote, de mărime mijlocie. Cel mai nou, cu o margine sărită, a fost turnat în 1923 și poartă înscripția în relief, în cuprinsul acesta: „*Făcut cu cheltuiala loc(uitorului) Comișan Petru prin stăruința preo(t) Ioan Nan, în anul 1923*”. Cel de al doilea, cu 92 de ani mai vechi, poartă o înscripție tot în relief, mai elegantă, în literă cirilică și în cuprinsul următor: „*Acest clopot s-a vărsat la 1831, preot fiind ... și ... Tocila ... a it (?) eșit ... la Sinpetru*”.

Scara clopotniței. De remarcat că în dreptul ferestrei de pe zidul de nord al primului compartiment la pronaosului, se deschide în grosimea zidului o scară, care duce la pod și la clopotniță. Această deschidere în grosimea zidului este rar folosită în arhitectura de peste munți, ea fiind curentă în arhitectura bisericilor muntene din secolul XVIII și prima jumătate a secolului XIX.

Concluzii.

Arhitectura este caracteristică locului: acoperișul de țiglă, zidurile scunde, acoperite de bolți cilindrice, în lung pentru altar și naos, transversal pentru cele două compartimente ale pronaosului. Arcuri simple și frînte, folosite după necesități, ziduri masive, legate prin arcuri și calote, susțin pe pridvor greutatea turlei.

Incăperea din grosimea zidului de nord, cu casa scării, este un împrumut din arhitectura munteană.

Pictura. Pe lângă deslășurarea iconografică obișnuită, prezintă o temă de luptă inspirată poate din pictura catolică regională (lupta dintre Ludovic cel Sfînt al Ungariei și Kun, regele Cumanilor, cum am întîlnit la Dirjiu,² iar în exterior un număr de scene cu caracter didactic, comună și la bisericile muntene) și la cele ardelenе din epocă.³

Prof. VICTOR BRĂTULESCU

2 V. Brătulescu, Biserici din Transilvania, biserici întărite, Bul. Com. Mon. Ist., an XXX (1937), p. 1 și urm.

3 Idem, Elemente profane în pictura religioasă. Bul. Com. Mon. Ist., an. XXVII (1934).

Recenzii

O NOUĂ ISTORIE A TRANSILVANIEI. — Considerații asupra unei lucrări recente.¹

Istoria Transilvaniei, în care e inclusă și istoria Bisericii Ortodoxe Române a fost tălmăcită și răstălmăcită de diferiți istorici, după cum erau în slujba unor sau altor interese ale claselor asupritoare. În deosebi s-a făcut abuz cu răstălmăcirea ei șovină, care urmărea ațitarea vrajbei dintre români și maghiari, ca din această vrajbă să tragă foloase burghezia română, maghiară, etc. Același lucru e valabil și pentru răstălmăcirile confesionale. Astfel că putem spune că pînă acum n-a existat o lucrare științifică despre istoria Transilvaniei. Căci lucrări științifice nu pot fi socotite răstălmăcirile șovine sau confesionale, nici expunerile factologice, în care se înșiruie evenimentele în ordinea succesiunii lor fără a se stabili legea sau sensul dezvoltării istorice.

De aceea apariția vol. I „Din istoria Transilvaniei” e o bucurie, așteptată cu nerăbdare și întâmpinată cu entuziasm. Bucuria izvorește din faptul că avem în față prima operă în care istoria Transilvaniei este limpezită deplin și liniile ei de dezvoltare sînt evidențiate cu o claritate și rigoare științifică nemaiîntîlnită.

Ea este cu adevărat „o lucrare riguros științifică, clară și plăcută”, cum o caracterizează Editura în Prefață (p. 3). E „riguros științifică” pentru că nu e o îngrămădire de material documentar în expunere cronologică, ci prezentarea istoriei Transilvaniei după legile obiective de dezvoltare a formațiunilor social-economice, apărute în decursul secolelor unele din altele pe teritoriul Transilvaniei (=în sensul larg al cuvîntului, adică între arcul carpatic și Cîmpia Tisei). E „clară și plăcută”, întru cît nu e „încărcată de referințe”, ci e scrisă liber, dintr-o perspectivă de ansamblu și într-un stil sobru și accesibil, în care pulsează viața poporului, cu toate năzuințele, luptele, înfrîngerile și biruințele lui. E dramatismul veacurilor de iobăgie în care totuși suflă un vînt de optimism, optimismul mersului istoriei, prin lupta maselor populare, spre zarea unei vieți libere și fericite.

Lucrarea „Din istoria Transilvaniei”, parte integrantă a Istoriei Romîniei, înfățișează desfășurarea orînduirilor comune primitive, sclavagismului, feudalismului, capitalismului și socialismului în Transilvania, viața și lupta maselor populare, „a iobagilor și muncitorilor romîni în strînsă unire cu cei aparținînd altor naționalități împotriva exploatării și asupririi feudale și mai tîrziu capitaliste”, și „cum pe baza unor nevoi obiective și prin lupta poporului romîn s-au făurit premisele statului na-

1 Daicoviciu C., Pascu Șt., Cheresteșiu V., Morariu T.: Din istoria Transilvaniei, vol. I. Editura Academiei Republicii Populare Romîne 1960, p. 230 (cu ilustrații și hărți).

țional unitar România, Republica Populară Română", cum lupta comună împotriva exploatării și pentru o viață mai bună „a poporului român și a minorităților naționale a pregătit înfrățirea lor astăzi în R. P. R.”; (p. 2).

Lucrarea apare în trei volume: primul volum, pe care-l prezentăm, se extinde pînă la revoluția burghezo-democratică din Transilvania în 1848. Al doilea volum, care va apare, va trata despre revoluția din 1848 și evenimentele „ce i-au urmat pînă în anii 1917—1918” (p. 2). Al treilea volum va expune „perioada contemporană”.

În cele ce urmează noi nu facem decît să semnalăm apariția primului volum și însemnătatea lui prin relevarea cîtorva aspecte și concluzii.

Acest volum „prezintă istoria străveche, veche și medie a Transilvaniei în strînsă legătură cu dezvoltarea celorlalte țări românești” (p. 2). Din el rezultă mai multe concluzii importante: 1. „că Transilvania a fost întotdeauna direct legată de viața economică și culturală, de dezvoltarea regiunilor și țărilor de la sud și răsărit de Carpați”, adică a Țării Românești și Moldovei; 2. „că deși într-o lungă perioadă Transilvania a fost subordonată unor stăpîniri exterioare, ca regatul Ungariei, Imperiul otoman și Imperiul habsburgic, ea și-a păstrat o organizare specifică, distinctă de aceea a statelor în cadrul cărora se afla, organizare asemănătoare celei a Moldovei și Țării Românești, cu care avea strînse legături economice și culturale precum și țelul comun al apărării împotriva cîmpitorilor”; 3. că masele populare sînt făuritoare ale istoriei și că „dubla asupra” — socială și națională — „la care au fost supuse masele poporului român a făcut ca întreaga istorie a acestei țări să fie stăbătită de un șir neînterupt de răscoale și revoluții”, că „tot aceste mase populare asuprite și exploatare vor fi acelea care în epoca contemporană, sub conducerea clasei muncitoare, își vor hotări soarta” (p. 3).

Aceste concluzii arată deosebita valoare a lucrării, care în temeiul legilor obiective ale istoriei, evidențiază unitatea poporului român de pe teritoriul R. P. R. de-a lungul veacurilor și lupta lui, împreună cu minoritățile naționale, pentru eliberare din asupra socială și națională și pentru o soartă mai bună.

După Prefața Editurii (p. 1—3), materialul este expus în 9 capitole: Cap. I (p. 5—18), redactat de T. Morariu, prezintă „Transilvania în cadrul unitar al teritoriului Republicii Populare Romîne” (Teritoriul, Populația. Schimbări demografice în Transilvania în anii puterii populare. Economia Transilvaniei în complexul economic al R. P. R.). Transilvania ca suprafață are „ceva mai puțin de 1/2 din suprafața totală a țării” (p. 4). Podișul Transilvaniei se caracterizează „cu deosebire” prin „poziția lui centrală în cadrul teritoriului R. P. Romîne”. Rîurile străbat radiar munții, ceea ce a dus la formarea unor drumuri naturale dispuse tot radiar și a ușurat „legătura muntelui cu dealul și cu șesul”, legătura „între toate cele trei țări românești”. De aceea „poporul român n-a fost despărțit de munții Carpați, ci, dimpotrivă aceștia i-au înlesnit un contact și o conviețuire permanentă” (p. 6, 11). Populația Transilvaniei e formată în majoritate absolută de romîni. Dacă în 1910 la 5.257.249 locuitori, romînii reprezentau 53,8%, maghiarii 31,6%, germanii 10,8%, alții 3,8%; în 1930 la 5.548.363 locuitori romînii erau 57,8%, maghiarii 24,4%, germanii 9,8%, evreii 3,2%, alții 4,8%; iar în 1956 la 6.232.312 locuitori romîni sînt 65% (4.059.603),

maghiarii 25% (1.558.631), germanii 6%, alții 4%. Rezultă „că majoritatea absolută a populației românești, a crescut, proporțional, de la un recensământ la altul” (p. 12). Economic, Transilvania „a gravitat totdeauna spre celelalte două țări românești, către Dunăre și Marea Neagră”. Astăzi „viața economică a Transilvaniei se încadrează organic în economia întregii țări” și ocupă „un loc important” în dezvoltarea economiei R. P. R. pe drumul construirii socialismului (p. 15—16).

Cap. II—V (p. 18—58) redactate de Acad. C. Daicovici, tratează despre epoca străveche (Comuna primitivă — Paleoliticul, Mezoliticul și Neoliticul, Epoca bronzului, Proto-tracii, Geto-Dacii, Epoca fierului, Uniunile tribale geto-dace), Epoca veche (Societatea sclavagistă; Statul dac, Dacia romană, Dăinuirea populației dacice, Romanizarea dacilor), Perioada de trecere la feudalism. (Linia Dunării, Teritoriul Daciei, Soarta orașelor, Viața rurală, Noile populații, Carpii și Goții, Hunii, Gepizii, Avarii, Slavii, Ungurii), Formarea limbii poporului român (Argumentele pentru continuitate. Ce spune numele de vlah?, Argumentele arheologice, Argumentele toponimiei, Argumentele lingvistice. Când și unde s-au format limba și poporul român).

Urme sigure de existență a omului în Transilvania (ca și pe întreg teritoriul României) apar cu 100—150.000 ani în urmă (paleoliticul mijlociu), dar unele cercetări lasă să se întrevadă începuturi mai vechi (400.000 ani, în paleoliticul inferior). Populația străveche are o continuitate neîntreruptă în mezolitic și neolitic, chiar dacă s-au adăugat noi roiuri de populații venite din afară. Orînduirea e comuna primitivă în perioada gentilică matriarhală cu tendință spre forma patriarhală. Ocupația e vînatul, pescuitul, agricultura și creșterea vitelor. La începutul mileniului al 2-lea î. e. n. dinspre nord-est coboară mai multe triburi de păstori, proto-tracii (indoeuropeni), care supun și asimilează vechea populație și se revarsă și peste Dunăre. Din ramura nordică a prototracilor se formează triburile geto-dace, iar mai târziu poporul dac sau get, a cărui vatră a fost în mod permanent teritoriul R. P. R. de azi, cu centrul în Transilvania. Orînduirea e a comunei primitive în forma patriarhatului. Este epoca bronzului (2.000—800 î. e. n.). Incetul cu incetul comunitatea primitivă se destramă, ginta e înlocuită cu tribul, în frunte cu o căpetenie și cu o aristocrație de războinici înstăriți. Apare sclavajul. Urmează epoca fierului (de la începutul mileniului I pînă prin sec. I e. n.). Proprietatea particulară — ca proprietate a capului familiei — se extinde tot mai mult în dauna celei comune. Societatea se diferențiază în clase distincte: bogați și săraci, liberi și sclavi. Uniunile tribale, sub conducerea „regelui”, duc la o unitate relativă a geto-dacilor. Sciții și celții, veniți unii în sec. VI, alții în sec. IV—III, se contopesc în masa băștinașilor. Statul dac, cu caracter sclavagist începător (avînd rămășițe ale comunei primitive) ia naștere la începutul sec. I î. e. n. cu centrul în munții Orăștiei și cu extenziunea asupra teritoriului actual al R. P. R., iar sub regele Burebista pînă în munții Slovaciei și în munții Balcani.

Dacia romană cuprindea Oltenia, Transilvania și Banatul, restul teritoriului fiind îndeaproape supravegheat de Roma. Dobrogea era tot sub stăpînire romană. Acum se dezvoltă orînduirea sclavagistă, ajungînd la culminație, viața economică și culturală ia un mare avînt. Elementul dac

nu dispăre, ci își continuă existența sub stăpânirea romană (dovezi arheologice, răskoale, 10—15 unități de armată romane formate din daci). Romanizarea Daciei în 165 ani de dominație romană este firească, avînd în vedere colonizarea ei sistematică, mulțimea trupelor și veteranilor, a meșteșugarilor, negustorilor și funcționarilor, etc. De fapt procesul de romanizare a continuat și după părăsirea Daciei sub Aurelian (271—272) datorită legăturilor continui dintre populația din nordul Dunării și imperiul din sud, care un timp de 3 secole a stăpînit încă o fișie largă de teritoriu la nord de Dunăre. Romanizarea n-are caracter etnic, ci caracter lingvistic, cultural-social. După retragerea oficialităților romane majoritatea populației rămîne pe loc, acomodîndu-se la noile condiții ale migrației popoarelor. Orînduirea sclavagistă decăde și apar forme noi de tranziție spre feudalism. Conviețuirea cu slavii (sec. VI—XII) a contribuit la dezvoltarea relațiilor feudale și la închegarea primelor formații prestatale (cnezatele). Slavii „s-au contopit în masa localnicilor prin asimilare, imprimîndu-le și forme de viață politico-sociale și influențînd în mare măsură — prin vocabular și fonetism mai ales — limba și în general cultura acestora” (p. 38). Popoarele migratoare au avut o dominație nominală, fără influențe însemnate asupra populației băștinașe.

Datele istorice, arheologice, toponimia și lingvistica dovedesc că „*poporul român și limba romînească*, rezultat al romanizării elementului autohton daco-moesic, al asimilării treptate a slavilor și a altor populații așezate pe teritoriul Romîniei de azi, s-au format în ultimele secole ale mileniului I e. n. în spațiul de la nordul Dunării de Jos, avînd ca teritoriu-nucleu ținuturile de deal și de munte ale Daciei” (p. 58).

Cap. VI, VII și VIII (p. 59—206) redactate de prof. univ. Șt. Pascu tratează despre Perioada feudalismului timpuriu (sec. X—XIII), Perioada feudalismului dezvoltat (sec. XIV—1/2 sec. XVIII) cu subperioadele I) sec. XIV—încep. sec. XVI și II) încep. sec. XVI—1/2 sec. XVII, Perioada destrămării feudalismului și începuturile capitalismului (1/2 sec. XVIII—1/2 sec. XIX). Cap. IX, redactat de V. Cheresteșiu prezintă Transilvania în ajunul revoluției din 1848 (p. 207—226).

Dacă primele cinci capitole au pus bazele istoriei Transilvaniei, aceste patru capitole expun desfășurarea ei în epoca feudală și începuturile capitalismului. În fiecare perioadă feudală se arată situația economică și socială, lupta antifeudală, populația, situația politică, cultura, ș. a. Astfel avem o perspectivă multilaterală asupra epocii feudale (începutul, culminația și destrămarea) în Transilvania, cu specificul ei atît pe plan economic-social, cît și pe plan politic-cultural și al luptei de clasă.

Nu putem să ne extindem asupra acestor capitole, pentru că prezentarea ar fi prea mare. Ne mărginim la cîteva creionări.

Statul feudal maghiar a cucerit Transilvania în etape în cursul sec. XI și XII. Transilvania e legată de regatul ungar cu legături de tip feudal ca o țară vasală, căreia i se acordă o situație specială, aceea de voivodat, cu un voivod în frunte. Voivodatul e o instituție slavo-romînă, pe care maghiarii au găsit-o în Transilvania (cucerirea celor trei voivodate). Ca să-și consolideze stăpînirea în Transilvania, statul maghiar nu se mulțumește cu colaborarea feudalilor băștinași, ci aduce aici secui, sași, cavalerii teutoni și populație maghiară (sec. XII—XIII). Forma de organizare a sa-

șilor și secuilor (scaune) e specific transilvană, influențată probabil de organizațiile băstinașilor. În Transilvania dăinuie două aspecte ale feudalismului: unul dezvoltat din voivodatele românești și altul adus de cuceritori și suprapus peste cel românesc... Obștiile țărănești sînt cîtropite — deși în unele regiuni se mențin — și se formează domeniile feudale. În mare parte pămînturile devin proprietatea regelui. Curînd, prin danii regale și cîtropirea pămîntului obștiilor, se formează proprietatea feudală, bisericească (catolică) și laică (nobilimea). Țărănimea cuprinde trei pături principale: liberă, dependentă (iobagi, jeleri, slugi) și în stare de robie. Starea țărănimii se înrăutățește mereu, jugul iobăgiei devenind tot mai apăsător, cu obligații din ce în ce mai mari, față de „cei trei stăpîni ai vremii: statul feudal, biserica catolică și stăpînul de moșie” (p. 80). De aici „lupta maselor populare, împotriva exploatării feudale”, care „ia forme diferite, de la răzbuarea individuală pînă la răscoala armată” (p. 81).

Organizarea Transilvaniei ca voivodat — „instituție specifică numai Transilvaniei în întreg regatul feudal maghiar” — cu un voivod în frunte ca un adevărat suveran și cu o adunare generală a nobililor convocată de voivod — arată „situația autonomă a Transilvaniei față de regatul Ungariei... pînă la despărțirea totală din 1541, cînd Transilvania a fost transformată în principat autonom sub suzeranitatea turcească”. Transilvania a avut „o dezvoltare deosebită de restul regatului feudal maghiar în tot timpul cît a făcut parte din acest stat”, ea „nu s-a contopit niciodată deplin cu regatul Ungariei, — nu a format o singură țară cu acesta, ci două țări deosebite”, Ungaria orientîndu-se mai mult spre apus, Transilvania spre cele două țări românești (sud și răsărit), (p. 83, 84). Orientarea Transilvaniei spre cele două țări românești se accentuează prin formarea principatului autonom transilvan la 1541 și-și găsește concretizarea nu numai prin relații economice strînse, legături comerciale și culturale, ci și prin colaborarea celor trei țări în lupta împotriva jugului otoman și mai ales prin unificarea lor sub Mihai Viteazul. (Brașovul este vreme de secole o piață comună a celor trei țări).

În ce privește populația, românii au constituit întotdeauna majoritatea absolută, numărînd în toate secolele peste 60%. Masa mare a românilor suferea o dublă asuprire: socială și națională. Românii iobagi au luptat împotriva exploatatorilor, împreună cu iobagii maghiari, secui și de alte naționalități și cu sărăcimea orașelor, cu lucrătorii din mine și ocne și manufacturi. Lupta comună a românilor și minorităților naționale pentru libertate constituie o tradiție istorică, prin care s-a cimentat înfrățirea dintre ele. Ea se arată cu amplexare în marile răscoale din 1437, 1514 și 1784.

Sub stăpînirea habsburgică (sec. XVIII) exploatarea maselor populare crește, Transilvania avînd „cea mai numeroasă nobilime din Europa acelei vremi” (p. 161). De aceea lupta antifeudală se împletește cu lupta anti-habsburgică.

Inceputurile capitalismului (manufacturile, etc.) duc la criza din ce în ce mai vădită a feudalismului, iar marea răscoală a lui Horea grăbește sfîrșitul societății feudale. Românii cer drepturi egale cu celelalte „națiuni” și își îndreaptă speranțele tot mai mult spre unirea cu celelalte două țări românești. Mișcările sociale și naționale zguduie din temelii imperiul habsburgic. Ivirea capitalismului aducea desființarea feudalismului și formarea

statelor naționale burgheze. De aici avîntul luptei pentru eliberare socială și națională în Transilvania „Problema națională se agravează și prin faptul că nu burghezia, ci nobilimea mijlocie conduce mișcarea națională maghiară”, care postulează în statul maghiar o singură națiune maghiară, deci maghiarizarea romînilor, sașilor, naționalităților slave. „Tendințele nobilimii (maghiare, n. n.) de a-și păstra, ca națiune, vechea supremație, de clasă, au dus la o politică cu totul greșită în problema națională, politică retrogradă, care va dăuna și dezvoltării revoluției burghezo-democratice” din 1848 (p. 223). Clocotul revoluției, care avea să pună capăt feudalismului și să deschidă căile dezvoltării capitaliste, nu mai putea fi stăvilită.

Am schițat numai cîteva aspecte ale acestei lucrări, atît de dense și de temeinice, atît de vii și de instructive. Din ele rezultă clar că Transilvania în tot cursul istoriei a fost legată de Țara Romînească și Moldova, poporul romîn fiind unitar pe cele două laturi ale Carpaților, că Transilvania — deși sub stăpînirea regatului Ungariei, Imperiului otoman și Imperiului habsburgic — a păstrat o organizare specifică și autonomie, că masele populare (romîni, maghiari, secui, sași, etc.) au luptat împotriva asupririi feudale și au făurit istoria, că majoritatea absolută în Transilvania o avea poporul romîn, care pe lingă lupta pentru eliberare socială, a dus și lupta pentru eliberare națională și unire cu frații din cele două țări romînești.

În ce privește religia și Biserica, în cele peste 60 de referințe despre religie se află expus succint esențialul. În legătură cu statul dac izvoarele istorice „vorbesc ... de roful pe care-l joacă în organizarea societății dacice religia, în frunte cu un mare preot” (p. 28). În Dacia romană, creștinismul a avut un rol în procesul romanizării. După retragerea oficialităților romane în sudul Dunării romanizarea se continuă și prin „răspîndirea creștinismului din orașele de pe malul drept al Dunării, în limba latină, la populația daco-romană din fosta provincie” și din fișia de pe malul stîng al Dunării, unde-și consolidează stăpînirea Constantin cel Mare, sub care creștinismul devine religie de stat, și mai tîrziu Iustinian (p. 34—36). Răspîndirea „creștinismului ... în fosta provincie Dacia constituie dovada persistenței unei societăți romanizate aici, capabile să îmbrățișeze nouă credință” (p. 49—57). Afirmînd că în Dacia-romană au fost aduși coloniști și din provinciile de răsărit și din cele de apus, prof. C. Daicoviciu rămîne la constatarea propovăduirii creștinismului în l. latină, fără să se preocupe de faptul că e vorba de un creștinism răsăritean sau apusean. Acest lucru e explicabil prin faptul că pe autor îl interesează — conform scopului lucrării — numai contribuția creștinismului la romanizarea Daciei.

Amintind de stăpînirea bulgară din sec. IX, care s-a extins și în sudul Transilvaniei și în Banat, C. Daicoviciu scrie: „Foarte probabil că sub presiunea statului încreștinat al bulgarilor, religia creștină răspîndită în sînul populației băștinașe din Dacia încă de prin sec. IV,¹ îmbrățișată și de unii din slavii veniți aici, se generalizează și impunîndu-se tuturor, se organizează în forme bizantine, după modelul bisericii autonome bulgare, introducîndu-se și limba slavă ca limbă liturgică” (p. 44). „Limba romînă

1 Există urme creștine mai vechi (n. n.).

face parte din romanitatea orientală" (p. 55). Creștinismul daco-roman face parte din creștinătatea orientală. Acest fapt rezultă și din influența bizantină sub Constantin cel Mare, Iustinian, ș. a. E posibil ca organizarea Bisericii să se fi făcut sub influența bulgară, dar viața bisericească a avut pecete răsăriteană încă dintru început (liturghia ș. a.). Introducerea limbii slave ca limbă liturgică credem că a fost favorizată și de conviețuirea slavo-română între sec. VI—X, nu era deci numai impusă de stăpânirea bulgară, ci corespundea și unor realități locale. Bulgarii au completat mai ales ca organizare și limbă creștinismul răsăritean răspândit în Dacia romană în l. latină vulgară.

Caracterul răsăritean al creștinismului transilvan apare în secolele următoare ca unul din aspectele sub care se manifestă deosebirea și opoziția dintre populația română băstinașă și stăpânirea maghiară, care voia să impună catolicizarea. În epoca feudală contradicția dintre stăpânirea exploatătoare și poporul român exploatat se arată și prin contradicția dintre Biserica catolică privilegiată pentru că era susținută de rege și nobilime și Biserica ortodoxă română, care era numai tolerată. De aceea uneori răscoalele antifeudale și antihabsburgice se îmbracă în haina religioasă a luptei împotriva catolicismului și pentru apărarea Ortodoxiei, prin care românii transilvăneni mențin legătura cu strămoșii și cu românii munteni și moldoveni și cu întreg Răsăritul în frunte cu Rusia pravoslavnică și ocrotitoare a Ortodoxiei transilvane împotriva ingerințelor catolicizante ale împăraților habsburgi. „Situația specifică a Transilvaniei explică de ce lupta țărănimii române în sec. al XVIII-lea se manifestă, uneori, în răscoale care în aparență îmbracă o haină religioasă. Religia ortodoxă era confesiunea mării majorități exploătate, pe când reprezentanții claselor exploătore aparțineau în marea lor majoritate religiilor recunoscute. Religia ortodoxă pe de altă parte era persecutată de oficialitate, fapt ce a făcut ca masele țărănești să considere lupta pentru apărarea ei ca o luptă împotriva exploatării nobiliare și habsburgice" (p. 165). Situația aceasta este valabilă și înainte de sec. XVIII, în toată epoca feudală.

Iată câteva fapte în favoarea acestei teze:

Regele Ștefan era catolic. Voievozii români din Transilvania erau ortodocși. Voievodul bănățean Ahtum era „botezat la Vidin în legea grecilor" și „adusese călugări greci, pe seama cărora a întemeiat o mănăstire în reședința sa de pe Mureș" (p. 68). Ahtum nu se împotrivește creștinismului — cum pare să se sugereze la p. 70 — ci catolicismului, ceea ce — pe lângă motivele politice și economice — amintite la p. 68—70 — putea constitui motiv de conflict între Ștefan și voievozii Transilvaniei, într-o epocă în care Biserica juca un rol important (cf. p. 85). Cavalerii teutoni au fost colonizați de regele Andrei II din motive strategice militare „dar și cu scopul expansiunii feudalismului și catolicismului în aceste părți" (p. 75). Regii maghiari, prin danile făcute episcopilor, mănăstirilor și bisericilor catolice, transformă Biserica catolică în un puternic proprietar feudal, cu moșii întinse (luate de la românii ortodocși) și numeroși iobagi (p. 76). „Cei trei exploătatori" sînt... „stăpînul de moșie, biserica catolică și statul feudal" (p. 87). De aceea răscoalele țărănești sînt îndreptate și împotriva Bisericii catolice, ca stăpîn feudal (p. 81). Devin proprietari feudali și unii cnezi și voievozi români, cari colaborează cu statul maghiar, dar „îmbrățișînd

catolicismul și înrudindu-se cu familii nobile, se asimilează nobilimii mici și mijlocii, sau chiar celei marii" (p. 95). Biserica catolică era unul din stâlpii stăpînirii feudale în Transilvania. De aceea participarea la starea de nobil cerea și trecerea la catolicism. Biserica, pe lîngă drepturile de stăpîn de moșie, primea de la toți credincioșii, „dijma bisericească", pe care „prin abuz" o încasează „încă din sec. al XV-lea" și de la „schismatici", romîni, ruteni, sirbi" (p. 97). Astfel „biserica își exploata supușii de două ori: odată ca stăpîn feudal și a doua oară ca instituție cu caracter spiritual. Pe lîngă aceasta, din dorința de a-și spori veniturile mai ales, clerul catolic încearcă să constrîngă țărănimea ortodoxă, prin mijloace silnice, să-și părăsească religia și să îmbrățișeze catolicismul. Răspunsul țărănimii la exploatarea materială și siluirea spirituală a fost răscoala și răscoala" (p. 99). Pe lîngă multe răscoale locale, marea răscoală generală, „cum nu mai cunoscuse Transilvania pînă atunci", din anul 1437 s-a dezlănțuit din pricina abuzurilor „episcopului catolic Gheorghe Lapeș de la Alba Iulia, care lăsînd nestrînse dijmele timp de trei ani, le-a pretins deodată în monedă nouă, iar împotriva celor ce nu puteau plăti a aruncat afurisenie" (p. 101, cf. și răscoala din 1514—la p. 103 sq.).

Din sec. XVI devin „religii oficiale", pe lîngă catolicism, și luteranismul, calvinismul și unitarianismul (p. 120). Dieta transilvană reprezenta „doar interesele claselor privilegiate și ale clerului superior" din cele patru biserici oficiale, „excluzînd pe reprezentanții maselor populare și pe ai religiei ortodoxe, a celei mai numeroase populații a romînilor" (p. 121). De aceea țărani romîni urmează, în 1569, pe „trimisul lui Dumnezeu pe pămînt" Gheorghe Crăciun, care îi cheamă la răscoală împotriva „necredincioșilor" otomani și „păgînilor" feudali (catolici) (p. 131—132). În 1631 țărănimea din regiunea Tisei de Sus se răscoală împotriva nobililor, a habsburgilor și a catolicismului (p. 133). Și sub stăpînirea habsburgică prin Diploma Leopoldină din 4 octombrie 1691 sînt recunoscute cele „trei națiuni" și cele „patru religii recepte", „fîind excluși romînii ortodocși, vădîndu-se astfel dublul jug, social și național, la care era supus poporul romîn" (p. 153). Aș zice: triplul jug: social, național și religios. „Poporul romîn și religia sa, ortodoxă, erau socotite doar „tolerate" (p. 155).

Cum în imperiul habsburgic catolicismul servea „drept instrument politic de dominație și unificare" și cum în Transilvania catolicismul era „foarte slăbit" împărații habsburgi au făurit „unirea" prin „înșelăciune și amenințare". După făgăduielile împăratului „preotul (ortodox, n. n.), aproape iobag", dacă se declara unit „era ridicat la o stare privilegiată", toleratul era recunoscut între „națiunile constituționale" (p. 154—155). Unirea au făcut-o „episcopul, protopopii, dar nici măcar toți preoții și mai puțin încă poporul". Această „unire" a ridicat nemulțumiri religioase, care au dat „o intensitate sporită luptei sociale și antihabsburgice", care izbucnește prin răscoala condusă de Francisc Rakoczi II (1703—1711). „Mișcările cu caracter religios, împotriva unirii, se întind" în tot sudul Transilvaniei. „Nemulțumirile se transformă în adevărate răscoale, care, provocate de cauze social-economice, îmbracă o formă religioasă". Ele se aprind în tot cuprînsul Transilvaniei „conduse de clerici sau laici" cu participarea romînilor „de credință ortodoxă, dar și" a celor „uniți" — dovadă „că fră-

mîntările religioase au constituit doar „scînteia”, cauza „adevărată” fiind „exploatarea feudală și habsburgică”. Răscoala din Banat (1735) e „îndreptată împotriva catolicismului, dar și împotriva feudalismului, în aceeași măsură” (p. 164). La 1744 „lupta țărănimii împotriva unirii ... ia caracterul unei mișcări generale” (Visarion la 1744, în 1759—61 Sofronie). Biserica ortodoxă e recunoscută oficial, dar mișcările revoluționare contra feudalismului continuă, culminînd cu răscoala lui Horea (p. 165—166).

Prin unire habsburgii și-au consolidat situația în Transilvania, românii însă n-au primit drepturile ce li s-au făgăduit. Unirea „a fost o amăgire pentru cei încrezători” (p. 169—170). Lupta episcopului Inocențiu Micu Clain pentru egala îndreptățire a romînilor cu celelalte „națiuni” nu reușește din pricina opoziției habsburgilor și nobilelor și clerului superior catolic. Lupta pentru drepturile poporului romîn se continuă în noile condiții de destrămare a feudalismului și formare a burgheziei romîne.

Biserica ortodoxă a fost și un factor de legătură între românii din Transilvania, Țara Romînească și Moldova. De aceea Mihai Viteazul consolidează unirea realizată și „prin subordonarea mitropoliei ortodoxe a Transilvaniei jurisdicției mitropoliei Țării Romînești” (p. 139).

În lucrare se arată și rolul bisericilor —catolică, ortodoxă, etc. — pe plan cultural. Cultura e populară și feudală, exprimînd contradicțiile dintre clasele sociale. „Cele mai vechi urme de cultură feudală databile sînt din sec. X”, care marchează influența „slavă ... și bizantină”. În epoca feudală biserica a deținut „monopolul asupra pregătirii intelectuale”, mănăstirile fiind „principalele centre de activitate cărturărească și artistică” (mănăstiri grcești în sec. X—XI și XIII). Două din cele mai vechi manuscrise slave (sec. XI) s-au scris pe teritoriul țării noastre. După cucerirea Transilvaniei, pe lângă „vechile forme culturale romîno-slave” — „ia naștere o cultură feudală în limba latină” (p. 85). „Școlile de limbă slavonă funcționează pe lângă mănăstiri (Ieud, Peri în Maramureș, Vad pe Someș, Prislop în Hunedoara) și biserici, dintre care cea mai dezvoltată a fost cea de la Scheii-Brașovului din veacul al XIV-lea, reorganizată la sfîrșitul sec. al XV-lea pe cele două cicluri (trivium și quadrivium)”. Apariția la sfîrșitul sec. XV a primelor manuscrise în l. romînă se atribuie „activității micii burghezii romîne maramureșene” și „influenței husitismului” (p. 115) deși se știe că influența husitismului e contestată de unii cercetători.

În a doua jumătate a sec. al XVI-lea Brașovul devine centrul cel mai important în răspîndirea cărții romînești, prin diaconul Coresi. Aceasta e „rezultatul mișcării culturale romînești”, dezvoltării „unei pătri orășenești romînești” și funcțiunii „de centru economic pe care a avut-o în acest timp Brașovul pentru toate trei țările” (p. 149). Mitropolitul Simion Ștefan în prefața Noului Testament (1648) exprimă „idei înaintate pentru vremea aceea, depășind concepțiile strîmte ale religiilor reformate chiar, cu privire la necesitatea unei limbi înțelese de toți românii”. „Cronica bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului” scrisă de popa Vasile din Brașov face început scrierilor în l. romînă cu caracter istoriografic (p. 151).

În sec. XVIII și XIX luptele pentru drepturi burgheze și naționale se reflectă și în cultura națională, în opera de culturalizare prin școli, în curentul „școalei ardelenе”, gazete, etc. Cultura devine „o armă de luptă

eficientă atât pentru progresul social și culturalizarea maselor, cât și pentru obținerea de drepturi politice pe seama poporului român" (p. 204).

Importantă e contribuția Bisericii ortodoxe și la unitatea poporului român, prin legăturile bisericești și culturale-religioase dintre cele trei țări, care sînt amintite în volumul acesta din Istoria Transilvaniei.

Aceste scurte referiri la conținutul vol. I, arată clar valoarea deosebită a lucrării, care e cea dintîi expunere științifică pentru marele public a istoriei Transilvaniei. Adevărul istoric încadrează Transilvania în unitatea poporului român și temeinicește viața cea nouă din R. P. R. pe lupta maselor populare — romîni, maghiari, sași, ș. a. împotriva exploatării, pentru libertate și dreptate. Lucrarea este astfel și o lucrare de actualitate. Ea ne întărește convingerea că munca pentru construirea socialismului se bazează pe legile de dezvoltare a istoriei și îndeamnă pe toți slujitorii și credincioșii Bisericii noastre să fie alături de popor, să sprijinească lupta și realizările lui.

Prof. N. MLADIN

OPERE TEOLOGICE. Moscova 1959.

Cu binecuvîntarea Prea Fericitului Patriarh Alexei al Moscovei și al întregii Rusii, Editura Patriarhiei Moscovei reia tradiția publicării periodice a studiilor despre viața și operele teologilor ortodocși ruși, care vor apărea sub formă de colecții anuale, cu titlul: „Opere teologice”.

Scopul editării acestei colecții este ca să descopere pentru conștiința religioasă comorile spirituale ale Ortodoxiei; să facă cunoscut cercurilor teologice ale Bisericilor surori ortodoxe și ale altor confesiuni creștine nivelul realizărilor gîndirii teologice ruse; să contribuie la lărgirea orizontului teologic al elevilor și studenților școlilor teologice ruse și al clerului Bisericii Ortodoxe Ruse; să dezvolte schimbul de experiență și cunoștințe între teologii ruși și în general să contribuie la promovarea operelor teologice în Biserica Rusă.

În aceste cărți se vor publica lucrări cu conținut de Teologie dogmatică și Morală, Istorie bisericească, Liturgică, Patrologie, Artă bisericească și alte probleme în legătură cu viața Bisericii Ortodoxe și cu conștiința religioasă.

În genere, scopul inițiatorilor acestei colecții este răspîndirea pe o scară cît mai largă a științei teologice ruse.

Prima carte s-a tipărit în 1959, la Moscova și are 180 p. format 20/10. Ea cuprinde mai multe studii.

Primul studiu istorico-liturgic (p. 5—52) semnat de prof. N. D. Uspenschi de la Academia Teologică din Leningrad este „*Vecernia Ortodoxă*”.

Autorul tratează subiectul, susținut de multe citate (194), începînd de la apariția creștinismului pînă azi. În problema tîlcuirii vecerniei, autorul se referă în special la Sf. Simion al Tesalonicului.

Arhiepiscopul Veniamin de Nijegorodsc și Arzamasc (sec. XIX) este primul rus care s-a ocupat cu tîlcuirea teologiei liturgice a vecerniei. Al doilea tîlcuitor rus al vecerniei a fost prot. G. S. Debolschi. Acesta nu face o tîlcuire nouă, ci dezvoltă concepția arhiepiscopului Veniamin, prescurtînd la maximum tîlcuirile făcute după Sf. Simion.

Vecernia, spune prot. G. S. Debolschi, în genere reprezintă soarta lumii, creată și izbăvită de Dumnezeu, adică: crearea, căderea și răscumpărarea lumii. Ca și arhiep. Veniamin, subliniază că citirea psalmului 103 însemnează crearea lumii, iar fumul de tămâie — Duhul lui Dumnezeu ce se purta pe deasupra apelor la facerea lumii, — și închiderea Sf. Uși, — izgonirea lui Adam din rai. Mai departe, Debolschi explică cântarea psalmilor de la stihirile sfetilnei cu stihurile lor, ce reprezintă starea păcătosului, ce se roagă și-și mărturisește păcatele sale lui Dumnezeu. Vohodul de la vecernie și imnul „Lumină lină...” în tilcuirea lui Debolschi, nici nu se mai amintește că închipuie petrecerea lui Hristos cu credincioșii în biserică, datorită faptului că aceasta se înțelegea de la sine în Biserica Veche, ci se subliniază că răscumpărarea făgăduită s-a îndeplinit cu întruparea Fiului lui Dumnezeu.

După ultimul tilucitor rus, prot. K. Nicolschi, se menționează următoarele: preotul stînd în fața ușilor împărătești închise, citește în taină rugăciunile vecerniei, reprezentînd pe Adam ce se căiește în fața ușilor raiului. Punctul central al serviciului vecerniei, vohodul, după tilcuirea lui Nicolschi, închipuie deasemenea venirea Mîntuitorului. La vohod preotul reprezintă pe Iisus Hristos, iar diaconul — pe Ioan Înainte Mergătorul. Din altar, ca din cer vine, în chipul Domnului, preotul simplu (drept, neîndoindu-se), avînd felonul lăsat în jos pentru exprimarea smereniei și a măreției. Înaintea lui merge, ca un înaintemergător, diaconul, ținînd în mînă cădelnița. Cădelnița cu tămâie arată că prin mijlocirea Domnului rugăciunile noastre se înalță ca tămâia către Domnul, și Duhul Sfînt e prezent în biserică. Înaintea diaconului se duc două lumini, ce reprezintă lumina spirituală, adusă de Domnul pe pămînt. Aceasta e interpretarea prot. Nicolschi.

„*Monumentele textelor Sfintei Scripturi a Noului Testament*” este subiectul studiului (p. 53—83) semnat de prof. A. Ivanov, de la Academia Teologică din Leningrad.

E cunoscut cu cîtă perseverență se străduiește filologia clasică pentru studierea textelor operelor lui Homer, Teocrit, Cicero și ale altor scriitori antici, cu scopul stabilirii exacte a fiecărui cuvînt și cu cîtă sîrguință supraveghează filologia nouă redarea exactă a operei lui Shakespeare, Goethe, Pușchin și alți clasici moderni. Este de asemenea clar pentru orice creștin, cît de mare este însemnătatea stabilirii textului original al Bibliei, care este cartea de căpătîi a creștinilor în calea spre mîntuire. Aici se cere o atenție deosebită nu numai asupra fiecărui cuvînt, ci și asupra fiecărei litere.

În studiul acesta se face o scurtă privire asupra manuscriselor, ce au însemnătate ca material și izvoare pentru studierea și restabilirea textului prim al Noului Testament.

I. Manuscrise grecești: 1) unciale; 2) minuscule; 3) lecționare sau cărți liturgice grecești; 4) fragmente de papirus.

II. Traduceri: 1) Traduceri siriace; 2) traduceri coptice; 3) traduceri etiopiene; 4) traduceri armene; 5) traduceri gruziene; 6) traducere persană; 7) traducere arabă; 8) traducere gotică; 9) traducere slavonă; 10) traducere rusă; 11) traduceri latine: a) traduceri latine vechi, b) „Vulgata” sau traducerea lui Ieronim, c) traducerile de mai tîrziu apusene.

III. Opere ale scriitorilor bisericești.

Grupa a treia de o valoare nu mai mică de mărturii despre textul Sf. Scripturi a Noului Testament o formează operele Sf. Părinți și ale scriitorilor bisericești sau mai exact citatele date sau indicate de ei din Sf. Scriptură.

Mai întâi de toate, se pot folosi operele Sf. Părinți și învățători ai Bisericii (Sf. Atanasie cel Mare, Vasile cel Mare, Grigorie Teologul, Ioan Gură de Aur, Ambrozie, ș. a.). Vechimea textelor joacă un mare rol în critica textului Sf. Scripturi.

Al treilea studiu despre „*Sinodul constantinopolitan din anul 1157 și Nicolae, episcopul Metoniei*” (p. 87—109), este scris de ieromonahul Pavel Ceremuhin. În timpul de față se împlinesc 800 ani de la cele două Sinoade ale Bisericii Ortodoxe, ce s-au ținut în 1156 și 1157 la Constantinopol pe timpul împăratului Manuil Comnen (1118—1180) pentru înlăturarea divergențelor dintre clerul bizantin și credincioși pe tema divergenței cu privire la neînțelegerea clară a cuvintelor de încheiere a cunoscutei rugăciuni liturgice ce se citește în timpul cântării heruvicului: „...Că tu ești acela ce aduci și cel ce Te aduci, acela ce primești și care Te împarți, Hristoase Dumnezeuul nostru, și Ție mărire înălțăm...” (Liturghierul Sf. Ioan Gură de Aur și Sf. Vasile cel Mare).

În sec. XII, în timpul celor trei împărați Comneni, Imperiul Bizantin și-a întărit din nou puterea sa externă și internă, din care cauză s-a grăbit să se lupte cu dușmanii săi externi, respingându-i pînă la malurile Anatoliei către Iconia.

În aceste împrejurări de siguranță externă și prosperitate generală a înflorit și s-a dezvoltat cultura spirituală a Bizanțului. Astfel, cu renașterea tradiției eline: a artei, științei și a filozofiei ia o mare dezvoltare și teologia. Trăsătura caracteristică a Teologiei Bizantine din acel timp este credința în tradiția Sf. Părinți. Este natural, că din această cauză, orice învățătură ce contrazicea Tradiția, fie teologică sau filozofică, intra în conflict cu Biserica Ortodoxă.

Un astfel de conflict avu loc cu ocazia disputelor dogmatice ce au cuprins cercuri largi, care au dat naștere sinoadelor locale din 1156—1157, conflict apărut între renumiții profesori de atunci ai înaltei școli teologice ce ocupau catedrele de interpretare a Sf. Scripturi din bisericile capitalei Bizanțului: Mihail de Tesalonic și Nichifor Vasilache pe de o parte și diaconul Vasile pe de alta.

Ascultînd predica diaconului Vasile, ce explica Evanghelia în biserică Sf. Ap. Ioan Teologul, despre: „Unul și Același Fiu al lui Dumnezeu este și jertfă și jertfitor și împreună cu Tatăl primește jertfa”, ei au dedus că diaconul Vasile introduce două ipostase, căci „a aduce jertfa, înseamnă una, iar a o primi, este o altă problemă”.

Acest conflict teologic, în curînd a luat caracter de masă. La părerea lui Nichifor Vasilache au aderat și unii ierarhi, printre care a fost și diaconul Sotirih Pantevghen, candidat la scaunul patriarhal al Antiohiei, care apăra cu îndrjire această părere, (ulterior a căzut și el în erezie).

Adevăratul apărător al învățăturii ortodoxe cuprinsă în cuvintele din rugăciune a fost Nicolae, episcop al Metoniei, care a scris pentru respin-

gerea părerii lui Sotirih și a discipolilor acestuia, câteva minunate opere polemico-dogmatice.

Primul sinod (1156) s-a ținut la inițiativa noului mitropolit ales, al Kievului, fericitul Constantin, care înainte de călătoria sa lungă la noul său scaun din Kiev, a vrut să afle hotărârea sinodului cu privire la disputa cuvintelor: „Tu ești acela ce aduci și cel ce Te aduci...”.

Din cuprinsul actelor sinodale reiese că în timpul domniei lui Manuil Comnen, problema cu privire la punctul în discuție a luat o largă dezvoltare. Susținătorii ereziei la fel ca și Nestorie împart pe unicul Fiul al lui Dumnezeu în două părți (persoane). Ortodocșii în concordanță cu cuvintele amintite mai sus, susțin că „aducerea se face și însuși Fiului, adică Uneia și nedespărțitei Ființe a Sf. Treimi celei fără de început”.

În operele sale, episcopul Nicolae al Metoniei, nicăiri nu cade în extrema scolasticii latine, deși erau deja 100 ani de la separarea Bisericii (1054). Operele episcopului Nicolae, de o profundă erudiție și într-o strinsă legătură cu Tradiția Sf. Părinți, devin primele cărți teologice ale sec. XII.

Pe el îl citează teologi de seamă bizantini, ca: Nichita Acominat, Andronic Camater, Ioan Vec, ș. a.; lui îi dedică studii învățații din Europa apuseană, ca: Ullmann, Dräseke ș. a.; cum și renumiții teologi ruși, ca: episc. Arsenie, în parte pr. Rîbacov și F. I. Uspenschi.

Această dispută dogmatică a fost preludiul unei noi lupte, ce apare peste 200 ani între *Isihasm* și erezia lui Varlaam, combătută de Sf. Grigorie Palama. Neintrînd în amănuntele conflictelor palamite cu varlaamiții, se poate aprecia sensul lor cu cuvintele Patriarhului Serghie: „Sinodul constantinopolitan, ce a condamnat pe Varlaam din partea Bisericii, a recunoscut ca dreaptă lupta Sf. Grigorie pentru Tradiția bisericească împotriva raționalismului, care amenința atunci din Apus”.

Autorul își încheie articolul, subliniind: „...la fel și Sinodul constantinopolitan (1157) a condamnat raționalismul din teologie. Operele episcopului Nicolae al Metoniei au avut o însemnătate enormă pentru elucidarea învățăturii ortodoxe”.

Problema „*Collectio avellana ca izvor istoric cu privire la relațiile istorice dintre Răsărit și Apus la finele sec. V și începutul sec. VI*”, (p. 111—141) este tratată de prot. V. Borovoi. Colecțiile de documente din anii 1895—1898 numite „*Collectio Avellana*” și o altă colecție supliment la cea dintîi din 1934 a Academiei de Științe bavareze se referă la așa numita schismă acachiană. Autorul se ocupă cu istoria, editarea, componența și cuprinsul, caracteristica generală, problema redactorului (autorul) colecției „*Collectio Avellana*”.

Studiul „*Schițe din istoria mișcării vechilor catolici*” (p. 141—174) este al prot. A. Sergheienko, docent la Academia Teologică din Leningrad.

Mișcarea vechilor catolici, ce a apărut în diferite țări în legătură cu protestul unei părți din cler și mireni catolici împotriva proclamării la Sinodul din Vatican (1870) a dogmei infailibilității papii, are în vremea de azi o istorie de aproape 100 de ani. La timpul său, Vechilor catolici li se acorda o mare atenție, atît în străinătate cît și în literatura rusă. Interesul, față de această mișcare, n-a încetat nici în prezent.

În 1951 în Olanda a apărut cartea episc. Lagervei: „*Bisericile vechi catolice din Țările de Jos*” (Amsterdam, 1951), iar în 1952 în Anglia a apărut

rut cartea lui S. V. Mossa: „Mișcarea vechilor catolici, originea și istoria ei” (cartea s-a tradus în limba rusă de episc. Ghermoghen).

În studiul său, autorul a avut în vedere ca în baza documentelor ce le-a adunat să redea un tablou general asupra dezvoltării bisericii vechilor catolici. Iar scopul pe care și-l propune autorul este ca să urmărească dezvoltarea mișcării vechilor catolici pe baza documentelor colecționate.

Studiul este dedicat perioadei de formare a acestei mișcări, de la 1870 pînă la declarația de la Utrecht din 1889, care are însemnătate de carte simbolică a vechilor catolici.

Autorul își încheie articolul, spunînd: „Declarația de la Utrecht a provocat un viu interes pentru reprezentanții Bisericii Ortodoxe și le-a înviorat simpatia față de Vechii catolici. Mișcarea a fost felicitată de prot. I. Ianîșev, mare prieten al Vechilor catolici, ce a participat la multe congrese ale Vechilor catolici și la conferințele de la Bonn.

În rubrica: „Bibliografie” (p. 177—180), prot. A. Sergheenco, docent al Academiei Teologice din Leningrad, face recenzia „Revistei internaționale bisericești” pe iulie—sept. 1956 care pînă în 1911 s-a numit „Revue internationale de Theologie”, organ al vechilor catolici.

Precum vedem, primul volum de „Opere teologice” cuprinde 5 studii cu conținut teologic, temeinic documentate, cu date științifice după ultimele cercetări, cu un bogat și variat material teologic și se recomandă cu căldură tuturor teologilor și preoților spre cercetare.

Pr. Lector CHIRIL PISTRUI

NOUL TESTAMENT (DAS NEUE TESTAMENT) ILUSTRAT, editat de către Institutul Biblic Evanghelic din Altenburg, Republica Democrată Germană.

Lucrarea aceasta este cu totul nouă și originală. Ea este împărțită în opt părți, avînd fiecare parte cîte 32 pagini, deci în total un număr de 256 pagini, format mare. Textul obișnuit al Testamentului Nou este tipărit pe fiecare pagină pe trei coloane. Acest text este însă fragmentat pe bază de conținut, pe bază de idei, avînd în fruntea fiecărui grup de idei un titlu potrivit, care exprimă esențialul, adică ideea fundamentală a textului respectiv. Noutatea și în același timp caracteristica acestei lucrări este susținerea textului biblic cu tablouri intuitive, cu nenumărate fotografii expresive și deosebit de interesante, luate chiar din locurile la care se referă textul biblic al fiecărei pagini. Datorită acestui fapt cartea cuprinde peste cincisute de fotografii și mai multe hărți. Fotografiiile sînt făcute la fața locului, în Palestina și redau orașele, satele, străzile, clădirile, comori de artă, tipuri de oameni orientali în costumele vremii, precum și lacurile, munții și deșerturile străbătute odinioară de către Mîntuitorul Iisus Hristos și Sfinții Apostoli. În limita posibilităților s-au fotografiat aspecte din natură, clădiri, ruine și obiecte de artă care au existat și pe vremea cînd Fiul Omului se găsea cu trupul în mijlocul oamenilor. Acolo unde aceste realități ale trecutului îndepărtat au dispărut și ele n-au mai putut fi fotografiate, s-a recurs în primul rînd tot la fotografierea lucrurilor vechi, care au luat locul celor din timpul Mîntuitorului. Așa se face că lucrarea aceasta cuprinde fotografii de case, biserici, temple, sinagogi, palate, teatre, obiecte de cult, obiecte de uz casnic, etc. care au existat începînd din secolul prim

și pînă la sfîrșitul evului mediu. Acolo unde realitățile și obiectele vechi necesare pentru ilustrarea textului, au lipsit cu totul, alcătuitoarii acestei opere au recurs la fotografierea lucrurilor de astăzi din Palestina și jur. Fotografierea acestor realități s-a făcut însă în așa fel și cu așa manieră încît ele nu sînt o notă stridentă, o notă discordantă în ansamblul lucrării, ci sînt în deplină armonie atît cu textul biblic cît și cu fotografiile lucrurilor mai vechi. Datorită acestui fapt lucrarea prezintă o unitate armonioasă și în același timp deosebit de interesantă.

Fiecare din cele opt părți ale lucrării are în fruntea ei cîte un titlu, care sintetizează și exprimă ideea fundamentală a părții respective. Aceste titluri se impun atît prin frumusețea lor poetică cît și prin noutatea lor. Ele sînt:

1. Revărsatul zorilor. Evanghelia după Sfîntul Matei.
2. Ogorul este viața. Evanghelia după Sfîntul Marcu.
3. Solia cea bună. Evanghelia după Sfîntul Luca.
4. Marea jertă. Evanghelia după Sfîntul Ioan.
5. Pe drumurile lumii. Faptele Apostolilor.
6. Puterea slăbiciunii (a neputinței). Epistolele Sf. Apostol Pavel către Romani și Corinteni.
7. Moștenirea nepieritoare. Epistolele Sf. Apostol Pavel către Galateni, Efeseni, Filipeni, Coloseni, Tesaloniceni, Timotei, Tit, Filimon și Evrei.
8. Dincolo de linia morții. Epistolele Sf. Iacov, Sf. Petru, Sf. Ioan, Sf. Iuda și Apocalipsa Sf. Ioan.

În prologul lucrării, semnat de către D. Dr. Walter Zimmermann, se spune, între altele, că acest Testament Nou, ilustrat, care a apărut pînă acum în aproape două milioane exemplare, urmărește un scop cu totul nou și anume: Prin elementele istorico-geografice, publicate la începutul fiecărei părți a lucrării și mai ales prin cele peste 500 de fotografii și hărți se intenționează ca cititorul să fie pe deplin documentat asupra faptului că evenimentele cuprinse în Testamentul Nou sînt realități încadrate perfect în istorie. În vederea atingerii acestui scop s-au ales fotografiile redade în cadrul lucrării. În același timp s-a intenționat ca prin această formă nouă de tipărire a Testamentului Nou să se evite orice interpretare greșită a textului acestei cărți. Este cunoscut faptul că adeseori cititorii credincioși cad foarte ușor în greșala de a izola, de a desprinde multe cuvinte singuratic din contextul, din legătura și înțelesul lor general și a le interpreta ca un fel de oracol, adresat propriei lor persoane. Numai cititorul acela care se va gîndi neîncefat la împrejurările istorice speciale în care a fost rostit fiecare cuvînt al Noului Testament va ajunge la o interpretare justă și corectă a acestei cărți. Mai presus de orice însă cititorul trebuie să știe că Testamentul Nou nu s-a născut în lumea aceasta. Ori cît de necesară și utilă ar fi cunoașterea lumii în care trăim și căreia i-a fost adresată această Solie sfîntă, nu trebuie să uităm că esențialul este și rămîne pentru totdeauna Solia însăși. De aceea ochiul cititorului nu trebuie să rămînă fixat numai asupra acestor fotografii. Cititorul Testamentului Nou trebuie să știe că peste timp și peste spațiu Dumnezeu Tatăl a făcut prin Iisus Hristos ceva și pentru credincioșii secolului al XX-lea. Tocmai despre acest mare adevăr este vorba în această Carte și la cunoașterea acestui adevăr trebuie să ajungă fiecare cititor al Noului Testament.

Lucrarea despre care vorbim are la începutul fiecărei părți câte o descriere a Locurilor sfinte și câte o hartă amănunțită a realităților din timpul Mîntuitorului. La începutul primei părți a lucrării, adică în fruntea Evangheliilor învecinate cu Palestina. Se dă totodată și o hartă a acestor ținuturi. La începutul părții a doua găsim descrierea Galileii și o hartă corespunzătoare. Faptelor Apostolilor le premerge o scurtă descriere a imperiului roman și a orașelor mai importante, ctreerate de către Sfinții Apostoli, ca de exemplu: Antiohia, Atena, Damasc, Efes, Corint, Ierusalim, Tesalonic, Tarsul Ciliciei, etc. În aceeași formă sînt descrise și anumite insule, ca de ex. Cipru, etc. La începutul cărții a șasea avem descrierea Romei și a Corintului, localitățile cărora se adresează epistolele Sf. Apostol Pavel din această parte a lucrării. După terminarea textului celor două epistole urmează — la începutul părții a șaptea — descrierea Galatiei, a cetății Colose și a altor orașe însemnate din Asia de pe timpul acela, precum și a unor localități din Elada, etc., amintite în epistolele Sf. Apostol Pavel din această parte a lucrării. La începutul ultimei părți a lucrării sînt descrise anumite provincii din Asia Mică, e descrisă insula Patmos și mai multe orașe din Asia, despre care nu numai că se face pomenire în scrierile acestei părți, dar ele au jucat un rol important în începuturile creștinismului.

Condițiile grafice în care este prezentată lucrarea sînt cît se poate de frumoase, de atrăgătoare.

Pr. Prof. SP. CÂNDEA

Fritz Rudolph: TIGRII DIN HIMALAIA. Lupta pentru acopărșul lumii. În romînește de Dimitrie Manu și Cornelia Gheorghiu. Ediția a II-a. București, Editura Tineretului, 1960. Pag. 243, cu ilustrații în text.

Pînă nu de mult, rămăsese omului o mare misiune de îndeplinit: cucerirea vîrfurilor lumii. Oamenii veacului al XX-lea au început lupta în această direcție, o luptă în care s-a dovedit călirea lor morală și fizică.

După multe stăruințe care au durat mai bine de o jumătate de veac, în numai zece ani (1950—1960) din cele 14 vîrfuri de pe glob care depășesc înălțimea de 8.000 m, 12 au fost cucerite.

Printre cărțile care prezintă cucerirea vîrfurilor lumii se numără și cartea de față a lui Fritz Rudolph, cu titlul: „Tigrii din Himalaia”, care a fost tipărită de Editura Tineretului în ediția a II-a. Ea tratează subiectul deosebit de interesant și pasionant al cuceririi Munților Himalaia.

Sub formă literară, autorul povestește viața unui personaj imaginar: serpasul (locuitor din nord-estul Nepalului) Ciong Norbu. Dar cadrul povestirii este real și constă din întîmplările principalelor expediții care s-au făcut între anii 1921—1953 în Munții Himalaia pentru cucerirea celor mai înalte vîrfuri ale acestora. Imbinînd armonios ficțiunea cu realitatea, cartea redă într-o formă plăcută, atrăgătoare și pasionantă minunata lume a celor mai înalți munți, constînd din oameni și locuri vrednice de cunoscut.

Atenția cititorului este reținută mai ales de frumusețea pitorescului de munte și de locuitorii din Himalaia: culii, fără concursul cărora n-ar fi fost cu puțință cucerirea piscurilor. Cei mai vrednici dintre aceștia și anume

cei care au reușit să ducă pe spinările lor poveri și echipament la înălțimi de 7.000 m, au primit titlul de onoare de „tigri”.

Expunerea se termină cu anul 1953, adică cu cele două mari victorii ale acestui an: Vîrfurile Everest, cel mai înalt de pe glob, și Vîrfurile Nanga Parbat.

Cartea este deosebit de instructivă prin faptul că ilustrează prin fapte spiritul iscoditor al omului în permanentă căutare a adevărului și stăpînit de dorința de a cunoaște realitățile lumii înconjurătoare. Ea inspiră voință, tenacitate, curaj și spirit de sacrificiu.

De asemenea, cartea prezintă și un interes de ordin religios, întrucît înfățișează și unele aspecte ale religiei oamenilor din lumea Munților Himalaia. Ceea ce atrage atenția în primul rînd este naturismul grosolan al acestei religii. Astfel, avalanșele ce se prăvălesc de pe munți în timpul dezlănțuirii musonului, sînt considerate ca opera săvîrșită de zeii munților, care „s-au mîniat și au pornit să improaște cu gheață și pietre peste oile și caprele țaranilor” (p. 12). Uraganul este socotit ca „tovarășul de arme” al zeilor (p. 49), sau ca „răsuflare de gheață” a acestora (p. 77).

Divinitatea pomenită mai des este „zeița mamă a pămîntului”, care nu este altceva decît primitiva divinitate ce personifică generosul fundament și izvor al vieții, care suportă și hrănește pe oameni și care îi primește în sînul său după ce și-au încheiat traiul vieții pămîntești (vezi p. 17, 23, 25, 36, 50, 73, 76, 77, 85, 135, 198 sq., 201, 227 și 228).

Vîrfurile munților sînt socotite ca fiind „tronul zeitelor” (p. 23, 26, 48, 199, 206, 229). Foarte des apare prezentarea unor aspecte ale mănăstirilor lamaiste (p. 15 sq., 17, 22, 35, 39, 52, 59, 65, 68, 125 sq., 160), precum și alte aspecte ale vieții religioase (p. 33, 96, 102, 185, 217), ca și diferite obiceiuri (p. 48, 100, 110 și 160).

Alături de pomenirea lui Buda (p. 23), întîlnim de asemenea frica de demoni (p. 69—70, 149, 175, 181, 208), credința în destin (p. 33, 110) și mai ales prezența masivă a tot felul de superstiții (p. 36, 49, 56, 69, 84, 98, 155, 168, 175, 181, 196, 210).

Nu lipsesc cărții nici unele aspecte de viață și chiar arzătoare actualitate, care îi sporesc substanțial valoarea. Astfel, la pagina 135 citim: „Cine are prieteni, poate nădăjdui totdeauna”. Alături de ideea de tenacitate și curaj omenesc, a doua idee fundamentală ce se desprinde din cuprins lucrării este aceea a creării treptate a unei conștiințe naționale și sociale a unui popor „de culoare”, oprimat și ținut în întuneric timp de secole de către colonialiști. Ea pune în lumină nouă evoluția relațiilor dintre albi veniți din Europa și America și băștinașii nepalezi, care au jucat un rol atît de însemnat în realizarea tuturor expedițiilor, dar despre care s-a scris întotdeauna foarte puțin.

În sfîrșit, merită să fie subliniată afirmarea spiritului realist ca orientare în viață: „dacă vrei să eviți primejdia, trebuie să afli cu precizie de unde vine ea, unde se produce și cînd! Așa o poți evita!” (p. 111).

Recomandăm cu căldură cartea spre citire, dînd asigurarea că zăbovirea asupra ei va aduce satisfacții reale.

Pr. Prof. C. SÎRBU

PENTRU PACE, PENTRU VIAȚĂ **DIN ACTIVITATEA MIȘCĂRII CREȘTINE PENTRU PACE**

Conferința a 3-a plenară a Mișcării creștine pentru pace de la Praga, din septembrie 1960, a avut un răsunet larg în lume prin discuțiile și rezoluțiile ei în privința asigurării păcii în lume pe linie creștină și prin refuzul celor puțini care prin uneltirile lor militariste amenință viața omenirii.

În adevăr, pe când conferințele creștine similare, organizate de apuseni (precum ședința Comitetului larg al Consiliului ecumenist al bisericilor de la St. Andrews-Anglia (august 1960), apoi conferințele tineretului ecumenist de la Lausanne și a Tineretului universitar mondial de la Strasbourg (iulie 1960) ca și ale asociației universitare YMCA de la Hilversum și conferința Puidoux de la Bievres-Paris (august 1960) tratau în problematica lor această realitate cu mult academism abstract, conferința creștină pentru pace de la Praga, ea singură, se dovedea a fi a unei mișcări cu teme concrete și actuale, care vrea în mod sincer să ajute omenirii în această epocă atomică să ajungă la limanul înțelegerii și al păcii. Aceasta a constatat-o un delegat neangajat în această mișcare, japonezul Kentara Shiozuki, secretarul Uniunii mondiale studențești și constatarea lui merită să fie crezută. De aici s-a tras apoi concluzia unanimă că o mișcare ecumenistă trebuie să fie neapărat totodată și o mișcare irenică, adică să stăruie hotărît pentru pacea lumii. (Vezi referatul în Union Pressedienst CDU 15, Berlin 1960, p. 13).

De aceea membri ai Mișcării creștine pentru pace, participanți la conferința Bisericilor europene de la Nyborg (octombrie 1960), au subliniat acolo urgența actuală pentru creștini a problemei asigurării păcii, căci bagatelizarea ei sau neatenția cuvenită pot procura argumente utile pentru militariști, care în orbirea lor revanșardă, pot arunca lumea într-o catastrofă mondială. Cei 120 delegați din 20 de țări europene și reprezentând 55 de confesiuni locale creștine, au ascultat cu mare atenție referatul episcopului cehoslovac M. Novak despre tema: „Slujirea bisericii într-o lume frământată”, urmată de cel al grecului ortodox N. Nissiotis despre: „Slujirea reciprocă a bisericilor” (Diakonia), în care s-au prezentat argumente concrete în sensul colaborării creștine cu forțele laice ale păcii, spre asigurarea păcii în lume. Comisia pentru redactarea apelului final, cuprinzând pe lângă episcopul Timiadis al Patriarhiei ecumenice și episcopul danez Hogbro pe doi membri ai Mișcării creștine: președintele evanghelic M. Niemöller și pe vicarul ortodox de la Praga pâr. J. Novak, a subliniat necesitatea colaborării tuturor spre opera păcii în lume, care trebuie să biruie

toate piedicile, dintre care cea mai periculoasă, pe lângă înarmarea atomică, este cea a războiului rece, arma atât de preferată de militaristi imperialiști. (Vezi în *Hlas Pravoslavi* 9, Praga 1960, p. 277s).

Crescînd astfel răspunderea pentru pace din partea Mișcării creștine de la Praga, la 27 noiembrie 1960 s-a întrunit la Praga în ședință specială Biroul Mișcării și apoi la 25 ianuarie 1961 și Comitetul plenar, cuprinzînd 30 de delegați, între care pentru Patriarhia română fiind de față p. prof. M. Șesan, spre a stabili prin lucrarea specială a comisiilor teologică, operativă, financiară, informativă și a războiului rece, problemele esențiale care vor fi dezbătute la marea întrunire pancreștină pentru pace de la Praga, din iunie 1961. Astfel se hotărăște ca la ea să participe pînă la 600 de delegați din lumea întreagă, ortodocși și evanghelici de toate nuanțele, în afară de catolici care nu pot participa din cauza opreliștei papale prin amenințarea cu excomunicare; se va ține un referat principal, prezentat de încercatul luptător pentru pace, decanul ceh J. Hromadka, apoi vor fi coreferate cu teme: Urmarea lui Hristos și opera păcii, Pace și pîine pentru toți, Pacea în epoca tehnicității atomice, Pacea și noile state independente și De la război rece la adevărata pace în lume; iar membrii prezenți vor lucra apoi în zece comisii speciale, ale căror tematici se vor desprinde din referatul principal și cele cinci coreferate speciale. Din discuțiile purtate, cu multă însuflețire și grijă, s-a putut constata că problema păcii nu mai este pentru nimeni un simplu obiect de discuție, ci dimpotrivă, o chestiune de răspundere personală și colectivă, care trebuie să pătrundă în sufletul oricărui creștin, care se simte astfel, spre a vesteji cu hotărîre încercările de derutare interesată ale unei teologii vestită din ură și discriminare antiumană, condamnată de Dumnezeu odată cu blestemarea lui Cain.

În continuarea pregătirilor pentru întrunirea pancreștină, prin acțiuni și comisie separată, se vor mai întruni unele comisii la lucrări de continuare; astfel comisia contra războiului rece se va întruni în martie 1961 la Debrețin și comisia operativă în aprilie 1961 la Greifswald, ca să pună la punct toate pregătirile necesare întrunirii pancreștine, după problematica curentă pe atunci, spre a fi problemele la actualitate.

De pe acum se poate trage concluzia, că întrunirea pancreștină de la Praga, din iunie 1961, va influența hotărîtor și alte conveniri pancreștine, precum Congresul al III-lea al Consiliului ecumenist al bisericilor de la New-Delhi din India, în noiembrie 1961, precum și atmosfera în care se pregătește al doilea concil papal de la Vatican, probabil din 1962.

Este și firesc să fie așa, pentru că acest apel pentru pace, lansat de Mișcarea creștină pentru pace, care se adresează lumii întregi în numele concret al vieții, nu poate fi trecut cu vederea de nimeni care se socotește pe sine cu adevărat creștin.

Pr. Prof. M. ȘESAN

IMBUNĂTĂȚIREA împărțirii administrative a teritoriului Republicii Populare Române. Marea Adunare Națională — în sesiunea ei din ultimele zile ale anului trecut — a adoptat în unanimitate Legea pentru îmbunătățirea împărțirii administrative a teritoriului Republicii Populare Române. Așteptată și cerută cu interes de masele largi ale populației, lucrarea aceasta prezintă o deosebită însemnătate în cadrul operei de dezvoltare neîntreruptă a construcției economice, social-culturale și de stat, precum și de ridicarea continuă a nivelului obștesc de trai.

Potrivit prevederilor legii, unele raioane au fost unificate, iar altele desființate; au fost trecute unele comune de la un raion la altul și unele raioane de la o regiune la alta; unele localități au fost declarate orașe raionale, iar unele orașe raionale au devenit orașe regionale; s-a revenit, apoi, la unele denumiri de localități, raioane și regiuni cu tradiție istorică.

Modificările aduse împărțirii administrativ-teritoriale a țării reprezintă rodul unor studii temeinice, aprofundate, începute cu aproape un an în urmă. La efectuarea acestor studii și-au dat concursul ministere și organe centrale economice, sfaturile populare, activiști de partid, de stat și din economie, deputați și alți factori competenți.

În elaborarea prevederilor legii s-a ținut seama în primul rînd de numeroasele cereri, propuneri și sugestii făcute din diferite comune, raioane și făcute autorităților de către cetățeni,

de interesele populației din diferite comune, raioane și regiuni. Experiența acumulată în decursul anilor a dovedit că aceste cereri și propuneri erau îndreptățite.

Împărțirea administrativă teritorială făcută cu cîțiva ani în urmă a corespuns cerințelor dezvoltării social-economice a țării și a contribuit în măsură însemnată la ridicarea și înflorirea raioanelor și regiunilor. S-a ivit însă, cu timpul, și necesitatea unor îmbunătățiri.

Îmbunătățirile aduse împărțirii administrativ-teritoriale a țării corespund cerințelor etapei actuale de dezvoltare a societății noastre socialiste prin crearea unor unități administrative puternice și mai bine închegate din punct de vedere economic, cu perspective mai mari de dezvoltare economică, socială și culturală. Aceste îmbunătățiri au ca rezultat, între altele, realizarea de economii prin ieftinirea și perfecționarea aparatului administrativ local. Prin noua lege, aparatul administrativ local a fost redus. Cadrele eliberate au fost plasate în alte munci, corespunzătoare cu pregătirea lor. În același timp, prin reducerea numărului de centre raionale — de la 189 la 146, cîte avem acum — se renunță la unele investiții prevăzute în planul de șase ani și se eliberează totodată un șir de clădiri cărora li se dă altă destinație — localuri de școală, policlinici, spitale, așezăminte culturale ș. a. — ceea ce va contribui la o mai bună deservire social-culturală a oamenilor muncii. Prin toate aceste măsuri se vor realiza economii în bugetul Statului de peste 400.000.000 lei.

La baza împărțirii teritorial-administrative a țării se află criteriile fundamentale stabilite prin Constituție: condițiile economice, social-politice, geografice, istorice și național-locale.

Îmbunătățirea împărțirii administrative a teritoriului Republicii Populare Române, săvârșită prin legea de care vorbim, a fost întâmpinată de populația țării cu bucuria și încrederea pe care ni le insuflă de fiecare dată înțeleptele măsuri ale ocîrmuirii de Stat, luate în vederea propășirii noastre metodice și sigure.

REDACTIA

COMPOZITORUL Gheorghe Șoima a împlinit 50 de ani. Labuntur anni — spunea cu melancolie poetul cel de demult. Trec anii în goană și ne apropiem tot mai mult de celălalt capăt al vieții. Cu cît înaintăm mai mult în vîrstă, cu atît devenim mai sensibili față de ireversibila curgere a timpului.

Dar ori cît de mult am simți vremelnicia vieții și ori cîtă melancolie ne-ar inspira grabnica curgere a anilor, nu vrem să ne lăsăm copleșiți de tristețe și amărăciune. Tristețea și amărăciunea produc un fel de paralizie morală.

Contra tristeții avem leacuri destule. Între acestea, munca creatoare pentru binele semenilor ocupă un loc de frunte. Muncind pentru binele comun încerci adîncă satisfacție a datoriei împlinite. Dar satisfacția ta e și mai mare cînd munca ta e prețuită și de alții. Ca să te simți întărit în activitatea ta parcă nu-i destul să fii numai tu de părere că muncești bine. Mai e de trebuință ca părerea ta să fie întărită și de recunoașterea și prețuirea cinstită a celorlalți. Lucrul acesta e de mare utilitate pentru orice muncitor, indiferent de compartimentul în care-și dezvoltă activitatea.

Iată de ce sînt totdeauna bine venite popasurile de sărbătorire a oricărui merit, oricît de modest, dobîndit prin muncă. Iată de ce încreștăm aci cu legitîmă bucurie recentul popas sărbătoresc închinat compozitorului Pr. Profesor Gheorghe Șoima de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu.

Gheorghe Șoima e de mult un nume cunoscut. Fiu de muncitor din Sibiu, și-a făcut studiile mai întîi în orașul natal, iar apoi la Conservatorul din București, ca bursier al Arhiepiscopiei Ortodoxe Romîne a Sibiului.

Ca îndrumător în cele ale muzicii a avut la Sibiu pe compozitorii Timotei Popovici și Nicolae Oancea, iar la București — pe trei din cei mai străluciți reprezentanți ai muzicii romînești: Mihail Jora, Dimitrie Cuclin și Ion D. Chirescu.

După terminarea Conservatorului, Gheorghe Șoima a fost numit profesor la Sibiu, unde pe lingă munca la catedră a dezvoltat și dezvoltă o bogată activitate dirijorală și de compozitor.

Autor al unor importante lucrări teoretice de specialitate, Gh. Șoima s-a impus mai ales printr-o serie de creații de valoare, ca: armonizări de colinde, cîntece liturgice, dar mai ales prin mănunchiul de cîntece patriotice, cîntece de muncă, prelucrări de folclor muzical. Deosebit de gustate sînt: Cîntecul muncitorilor forestieri, Bătălia recoltei, Mîndru-i jocul Hațegana, Cîntec ciobănesc, etc. Din lucrările de muzică simfonică ale autorului e prețuită îndeosebi: Moment rapsodic. Între lucrările autorului se înscriu de asemenea cîteva jocuri ardelenesti simfonizate.

În compozițiile sale Gh. Șoima răsfîrînge ceva din adîncimea sufletului poporului nostru și din măreția peisajului ardelenesc, din aspirațiile oamenilor noi, pătrunși de patosul combativ al vremurilor pe care le străbatem. Împreună cu lucrările celorlalți

muzicieni ai Patriei noastre, opera compozitorului Gh. Șoima îmbogățește patrimoniul artistic al muzicii românești și constituie un instrument de valoare pentru dezvoltarea gustului de frumos al poporului muncitor și pentru îmbărbătarea lui în lupta pentru construirea unei lumi noi.

În 13 februarie a. c. Gh. Șoima a împlinit vârsta de 50 de ani.

Toți cei ce-l cunoaștem știm că este în plină maturitate a puterilor lui creatoare. Înconjurat de stima unanimă a colegilor, ucenicilor și muncitorilor în mijlocul cărora lucrează, Gh. Șoima își continuă cu vigoare activitatea îmbinând munca de catedră cu cea de compozitor și de dirijor al aților formații de artiști amatori și al unor coruri din Sibiu și regiunea Brașov.

Cu prilejul împlinirii vârstei de 50 de ani, îi exprimăm simțămintele noastre de aleasă prețuire și-i urăm sporite puteri de muncă pentru a-și crește ucenici destoinici și pentru a participa cu noi creații la înflorirea artei muzicale românești.

REDACȚIA

UN TABLOU „ECCE HOMO” DE TIZIAN DESCOPERIT LA SIBIU. Cel mai vechi muzeu din cuprinsul Republicii Populare Române se află la Sibiu. El a luat ființă în anul 1790, ca colecție particulară a baronului Samuil Breckner von Brukenthal (1721—1803), care-și avea reședința (capitala) în acest oraș. În 1817 colecția a devenit muzeu public, sub numele de Muzeul Brukenthal.

În anii regimului de democrație populară muzeul a luat un avânt fără precedent. Clădirea impunătoare în care este instalat a fost restaurată complet, materialele distribuite în 5 secții — științe naturale, istorie, artă populară, arte plastice și bibliotecă și arhivă — și supuse unor studii atente din partea unor cercetători de

specialitate pe cât de competenți, pe atât de zeloși.

Datorită osîrdiei dovedite de ostentivității galeriei de artă plastică a Muzeului Brukenthal, s-a reușit să se identifice în ultimii trei ani peste o sută de tablouri. Unele dintre acestea s-au dovedit a fi fost pictate de cei mai mari maeștri ai picturii flamande, ca P. Rubens, Van Dyck, J. Jordaens și J. Suttermans.

Astă toamnă s-a făcut cunoscut că la Muzeul Brukenthal din Sibiu a fost descoperit un tablou pictat de genialul maestru venețian Tiziano Vecellio (1477—1576). E vorba de tabloul „Ecce Homo”, despre care Dl Teodor Ionescu, șeful galeriei de artă plastică a Muzeului Brukenthal, a scris în ziarul „Scînteia” (nr. 4984/1960) și în revista italiană de specialitate „Paragone” (129, Arte, pe luna septembrie 1960, p. 38—45, cu mai multe reproduceri înalara textului), care apare la Florența.

Tabloul — de dimensiunile 53/66 cm — îl prezintă, bust, pe Mîntuitorul Iisus Hristos în momentul în care procuratorul roman al Iudeei, Pilat din Pont, îl înfățișează norodului ierusalimitean, nădăjduind că acesta — văzînd starea jalnică în care-l aduseseră chinurile suferite în pretoriu — va renunța la cererea de a-l da morții (vezi Ioan 19, 5). Pe creștet poartă cununa de spini (*Lycum spinosum*, sau *Spina Christi*) care-i sfișie fruntea. Dîre de sînge închegat pornesc de sub cunună. Fața, întoarsă spre umărul stîng, exprimă durerea crîncenă pe care i-au pricinuit-o chinurile morale și trupești suferite în cursul torturării. Pe spate, acoperind și umărul drept, e aruncată neglijent hlamida. Brațele sînt legate cu frînghie. În palma dreaptă ține — așa cum se apucă un condei — bățul de trestie care i-a fost oferit în batjocură ca sceptru împărătesc.

Studiile aprofundate al căror obiect a fost, au dus la concluzia că pictura respectivă aparține indubitabil lui Tizian. Caracteristicile stilistice și coloristice pe de-o parte, confruntarea lui cu alte trei tablouri de Tizian care au aceeași temă — și care astăzi se află în Dublin, Madrid și Chantilly — și istoricul tabloului reprezintă probe deplin convingătoare în ce privește paternitatea lui. Pe de altă parte, toți specialiștii din Italia, care au fost consultați, sînt de acord că piesa de la Sibiu este o pictură de mare măiestrie artistică a lui Tizian, realizată la adînci bătrînețe, după ce genialul maestru depășise vîrsta de 80 de ani.

În ce privește istoricul tabloului s-a constatat — pe bază de temeinică și amplă documentație științifică — că această pictură a făcut parte din colecția de la Bruxelles a lui Lepold Wilhelm, fost guvernator habsburgic al Țărilor de Jos în veacul XVII. Pictorul curții lui Leopold Wilhelm, flamandul David Teniers II — a pictat galeria prințului austriac într-un tablou care se află astăzi la Muzeul de istoria artei din Viena, reproducînd fidel tablourile de pe pereții galeriei. Printre tablourile copiate de acesta se află și „Ecce Homo” din Sibiu. Lucrarea — după cum ne informează Dl Teodor Ionescu — a fost și gravată, pe gravură specificîndu-se clar că autorul tabloului este Tizian.

Cum a ajuns tabloul la Sibiu? Din cercetările făcute prin corespondență la muzeul amintit din Viena, reiese că după desfacerea colecției lui Leopold Wilhelm, tabloul a trecut în proprietatea colecției imperiale austriace. La 1735 i s-a pierdut urma. Probabil că la acea dată împărăteasa Maria Teresia l-a dăruit agreatului ei din Transilvania, Samuil von Brukenthal, cum s-a întîmplat și cu alte tablouri din

colecția fostului guvernator al Transilvaniei.

Condițiile de organizare și cercetări științifice asigurate de Statul de democrație populară instituțiilor noastre de artă au înlesnit identificarea științifică a tablourilor din muzeul sibian. Folosindu-se de aceste condiții cu competență și osîrdie patriotică, oste-nitorii Muzeului Brukenthal înregistrează succese deosebite în această direcție. Probă recentă este proaspătul și totuși vechiul nostru Tizian sibian, o adevărată capodoperă a genului și o piesă de reală avuție națională.

GR. M.

FILOLOGIA CLASICĂ CEHĂ a pierdut un distins cercetător prin moartea prof. univ. Dr. Karel Svoboda, la 30 oct. 1960. Remarcat prin studii deosebite, defunctul a ilustrat catedra universitară din această specialitate la Praga timp de aproape 40 de ani. Din lucrările sale, care se cifrează la peste 300, cercetări și articole, se desprinde un ochi atent de filolog, o minte plină de umanitate și un sentiment adînc de estetică și etică umană cu dragoste sinceră pentru om și creația sa culturală pozitivă. Printre subiectele studiilor sale clasice se găsesc și unele de interes creștin, precum: *Estetica antică*, 1926; *Demonologia* lui Mihail Psellos, 1927; *Estetica* fer. Augustin, 1933; ediție franceză și una spaniolă în 1958; *Antichitatea și actualitatea*, 1940; *Fer. Augustin, Despre ordine*, 1942; *Texte din gînditorii presocratici*, 1944; *Texte din atomiștii antici*, 1953; dintre articolele sale multe tratează probleme cu privire la cultura antică și despre concepția etică a unor clasici ca Seneca, Pericle, Plato, Pindar, Ovidiu (*Meta-morfoze*), Cicero, etc., publicate și în reviste străine. Obişnuit să-și facă studiile chiar și la fața locului, de aceea ne-a vizitat țara cu ocazia congresului de bizantinologie și apoi a

petrecut la Constanța, locul de exil al lui Ovidiu. De atunci a păstrat o vie prietenie pentru poporul român, întreținând corespondență cu numeroși cercetători români, între care și prof. M. Șesan, pînă aproape în ultimele luni ale vieții sale. Ne asociem celor ce l-au cunoscut și-i apreciază opera și persoana.

M. Ș.

MITROPOLIA ORTODOXĂ CEHOSLOVACĂ a publicat în 1960 la Prešov, sediul Facultății de teologie ortodoxă a Mitropoliei, un nou Molitvenic, intitulat: *Pîinea sufletului* (Chlib duší), p. 368, format de buzunar, care cuprinde rugăciuni, îndrumări de catehism, slujba sf. Pocăințe și a sf. Euharistii, sf. Liturghie și alte slujbe bisericești, troparele și condacele praznicelor și ale Sfinților, slujba înmormîntării, cîntări și colinde, și altele. Partea caracteristică constă în faptul că textul în limba slavo-carpatică-cirilică este transliterat prin scrișul latin cu diacritica cehoslovacă. Ediția a fost îngrijită de prot. Josef Leixner.

M. Ș.

DESPRE CONFERINȚA CREȘTI-
NĂ PENTRU PACE de la Praga, din septembrie 1960, a treia la rînd, s-a publicat recent o dare de seamă sub titlul: „Un singur viitor” — pacea. Documentarul cuprinde pe 134 pagini programul întrunirii, cuvîntul inaugural, apoi cele 7 conferințe, cu text integral, și fragmente tipice din cuvîntările delegaților la problemele puse, iar la sfîrșit apelul și rezoluțiile adresate către creștinii din lume, către Organizația Națiunilor Unite, către marii șefi de state Nichita Hrușciov, De Gaulle, Macmillan, ș. a., și către Consiliul ecumenic al bisericilor. Este anexată și lista tuturor participanților cu adresele lor. Această

broșură, publicată în limbile engleză, germană și franceză a fost prezentată membrilor Comitetului larg al Mișcării, care s-a întrunit în ședință de lucru pe comisii, între 24—28 ianuarie 1961 la Praga, spre a pregăti programul pentru marea întrunire pancreștină pentru pace, care va avea loc la Praga, în zilele de 13—18 iunie 1961.

M. Ș.

METODIȘTII PENTRU PACE. Pornind de la J. Wesley (— 1791), care dorise să dea un impuls activist social vieții creștine, metodiștii episcopali s-au străduit la conferința lor generală din 1908 să dea atenție problemei sociale și în privința înțelegerii între oameni de diferite confesiuni. Acest postulat s-a accentuat apoi la conferința generală din 1928, la care s-a pus problema muncii agrare, a rasismului și a relațiilor internaționale. Atunci s-a declarat că războiul este dușmanul principal al omenirii și că orice pregătire de război duce neapărat la războiul însuși. De aceea metodiștii au combătut înarmarea Germaniei și în timpul hitlerist s-au alăturat Bisericii evanghelice mărturisitoare (Bekennende Kirche) în 1934 ca să împiedice o nouă conflagrație pe baza răspunderii comune pentru viață. Dar totul a fost în zadar. După sfîrșitul celui de al doilea război mondial, metodiștii germani s-au ridicat din nou și în Regulamentul nou din 1954 au înscris și 20 de puncte cu privire la probleme sociale. Între acestea este și prevederea că „creștinismul trebuie să privească problemele prin prizmă universală și nu din punct de vedere șovin; un război se bazează întotdeauna pe putere și dușmănie, pe care Creștinismul trebuie să le combată în numele dreptății și dragostei de aproapele. De aceea conștiința creștină nu se poate împăca acum cu gîndul că războiul este inevitabil; dim-

potrivă ea trebuie să caute toate mijloacele potrivite creștine ca să trezească toate conștiințele spre acest adevăr, ca frontul apărătorilor păcii să se înmulțească cu toți metodistii din lume. Și mai accentuat s-a spus la conferința generală din mai 1960, când s-a afirmat: „nu ajunge numai ca noi să ne ridicăm împotriva războiului, ci trebuie în mod activ și concret să colaborăm la întărirea voinței spre pace și să contribuim și la stabilirea acestor premise pentru pace”. Alte amănunte în această chestiune le oferă C. Ordnung, în: *Die Kirche vor der sozialen Frage*, din Colecția educației social-creștine a Uniunii CDU nr. 50, Berlin 1960.

M. Ș.

VALAHII CEHOSLOVACI erau în trecut burghez socotiți drept niște slavi din regiunea Tatrei și a podișului Moraviei, fără nici o legătură la obârșie cu valahii carpatici, adică români. Burghezia de atunci nu dorea să se cunoască adevărul în această privință, ca și atâtea altele, și pentru motive de panslavism șovin. Dar printre cercetătorii cinstiți ai problemei se ridică acum academicianul prof. Dr. Josef Macurek de la Universitatea din Brno, prieten sincer al poporului român, care de curînd ne-a vizitat patria și întreține relații prietenești cu mulți cercetători români, între care și cu prof. M. Șesan. Recent a publicat mai multe lucrări, precum: *Colonizarea valahă în Carpații apuseni pînă 1620. Contribuții la relațiile interslave și slavo-romîne de la finea sec. XV pînă la începutul sec. XVII*, în *Slovanske historické studie II*, Praga 1958, și *Contribuții la relațiile ceho-ucrainiene și ceho-romîne din sec. XIV și XV*, *Slov. histor. studie III*, Praga 1959, care aduc multe contribuții personale originale și care dovedesc, că acești valahi cehoslovaci

au fost la origine, încă în sec. XIII, rude cu valahii carpatici români și abia apoi în urma emigrării și a contactului cu ruși, ucrainieni și slovaci s-au slavizat și au trecut la credința catolică și apoi evanghelică, după împrejurări, prin veacul XVI.

M. Ș.

DESCOPERIREA MANUSCRISELOR DE LA MAREA MOARTĂ, sau problema Qumran, susține cercetările intense ale multor arheologi, paleologi și teologi din Apus, oferind date noi despre acele comunități ascetice de caracter eshatologic din Palestina, care pot contribui la lămurirea unor probleme legate de originea Creștinismului. De aceea manuscrisele și textul lor au fost supuse unor studii amănunțite și chiar divergente.

După ce teza lui S. Zeitlin, că manuscrisele ar fi aparținut epocii centrale a Evului mediu, a fost respinsă la congresul orientaliștilor din 1957, iudaistul britanic J. L. Teicher le așeza în cadrul Ebionitismului din veacul II după Hristos. În schimb C. Roth și G. Drimmer le plasau în cadrul Zeloților apocaliptici, cuprinși de zelul sărăciei. Dar cei mai mulți cercetători sînt de acord că ele ar aparține mediului Essenienilor, apocaliptici iudaici și numiți „pioșii”, care așteptau venirea lui Mesia. Din ei s-au desprins apoi Fariseii radicali, care au supraviețuit după dispariția essenienilor în urma cuceririi Ierusalimului de către romani în anul 68. Deci textele de la Qumran și cele ale Noului Testament cad în acelaș cadru și sînt contemporane.

Pentru teza, că pregătirea creștinismului s-a realizat prin această mișcare a essenienilor qumraniți s-au ridicat cercetătorii A. Dupont-Sommer (1950), Ed. Wilson și apoi mai ales J. M. Allegro și F. Bruce (1957) și alții care îi consideră pe Ioan Bote-

zătorul și pe Iisus ca membri ai acestei mișcări. Cu toate că există unele asemănări de text chiar la scrisul paulinic și ioaneic, tofûși exegeza de amănunt constată mari deosebiri de sens cu privire la Botez, Euharistie și alte momente aparent comune, precum le constată cercetătorul israelitic D. Flusser și apoi P. Kahle, H. Bardtke (1953), G. Molin, R. P. Danielou, M. Burrows și K. Schubert (1958). Ca orice noutate apuseană, problema e tratată cu multă pasiune și reclamă, așa că cere atenție și prudență, spre lămurirea contradicțiilor. (Vezi *Theologie heute*, colecție de confruntări teologice, ed. II, 1959).

M. Ș.

CE INSEAMNĂ DESMITOLOGISAREA NOULUI TESTAMENT. Teologia protestantă apuseană din ultimele decenii și-a pus patru teze cu privire la originea Noului Testament: unii au afirmat că el este de origine pur divină; alții că e de origine pur umană, alții că e produs divin-uman și în fine ultimii că este un rezultat al unei sinteze uman-divine. Față de aceasta, R. Bultmann din Germania a pus în 1943, prin lucrarea: „Revelația și opera mîntuirii”, tema desmitologisirii. Prin ea, voia să elimine critic din N. T. toate acele locuri care i se păreau excesiv de alegorice, întunecînd caracterul uman-istoric al vieții Mîntuitorului Iisus, care de fapt a murit pe cruce. Astfel el socoate ca alegorice (mitice) Nașterea Domnului, faptele Lui cele minunate, Învierea, Înălțarea la cer și Parusia. Dar sub desmitologizare el nu înțelege înlăturarea acestor informații din textul scripturistic, ci doar reconsiderarea lor față cu realitatea istoric-umană a lui Iisus și explicarea lor ca alegorisme-mituri idealiste.

Aceasta a provocat o frămîntare

nouă exegetică, discuții și ciocniri de păreri între teologii evanghelici, din ambele extremități școlare, iar cei liberaliști elvețieni îl mai acuzau de încă „prea multă ortodoxie”. Dar în chestiune au intervenit — și cu evidență — exegeții catolici și astfel discuțiile s-au amplificat, s-a pus din nou problema inspirației cărților Noului Testament, problema criticii exegetice și a integrității textului. Dintre evanghelici l-au respins pe Bultmann, sau au căutat să-l înțeleagă prin cercetările lor, H. Bartsch (1948) și apoi J. Bornkamm, K. Barth, G. Glunga, Fr. Gogarten, K. Jaspers, E. Fuchs, H. Orr și alții mai noi, iar dintre catolici l-au respins J. Geiselmann, H. Fries, J. Bernhardt, L. Malevez, H. Rahner, A. Vögtle, R. Marle, H. Schlier, M. Vereno în 1958 și alții. A fost însă mai mult o dispută de școală, care nu i-a antrenat în problemă pe credincioșii evanghelici. (Vezi: *Theologie heute*, o colecție de confruntări teologice între protestanți și catolici, ed. II, München 1959).

M. Ș.

MUNCĂ ȘI MODESTIE. Marele actor sovietic (de teatru și film) Nikolai Simonov, întrebă — cu ocazia turneului la București al Teatrului Academic de Dramă „A. S. Pușkin” — ce ar dori să transmită tinerilor actori romîni, a declarat: „Un singur lucru aș vrea să le spun: să muncească, de trei ori să muncească. Numai talentul nu ajunge. Și cel mai mare pericol e îngîmfarea. Tatăl micului interpret al rolului Serioja, în filmul cu același nume, a interzis tuturor să i se spună copilului că-i actor. Să nu-l stricăm, spunea el. Avea dreptate. Munca noastră cere modestie”. (Rev. „Gazeta Literară” nr. 41/1960, p. 7).

În aceste cuvinte se concentrează ceva esențial din experiența de viață

a marelui actor, dar și mărturisirea spiritului în care lucrează oamenii sovietici. E o înțelepciune, o atitudine morală valabilă pentru toate domeniile de activitate. Nu-i destul să fii talentat, să ai însușiri pozitive, să ai capacități intelectuale sau artistice, ci spre a te realiza și spre a da maximum de roadă, fructificându-ți capacitățile spre binele colectivității, e nevoie de muncă stăruitoare, de muncă entuziasă. Fără muncă talentele se ofilesc, fără muncă însușirile se risipesc. Numai munca este puterea ce ridică talentele pe culmi și rodnicește calitățile. Cu cât ai mai multe calități cu atât se cere mai multă muncă spre a da tot ceea ce poți da. Nimeni nu e scutit de această lege; fiecare e obligat să muncească și, prin muncă, să-și fructifice „talantul”.

A doua condiție amintită de marele actor sovietic este înlăturarea mândriei. „Cel mai mare pericol — zice el — este îngîmfarea”. De ce? Nu ne-o spune, dar o bănuim. În primul rînd, pentru că îngîmfarea te face să te crezi perfect, să crezi că ai reușit să realizezi maximum, să te urci pe piscul cel mai înalt. În felul acesta ești mulțumit cu tine însuți, cu realizările tale, și nu mai cauți să te depășești, să lupti și să muncești pentru realizări superioare. Ajungi să bați pasul pe loc — ba chiar să dai înapoi —, să lucrezi după șablon, fără suflet, într-o automulțumire înșelătoare.

În al doilea rînd, îngîmfarea nu numai că înnăbușă spiritul autocritic, ea nu primește nici critica binevoitoare a altora. Orice critică nu e acceptată ca un ajutor frătesc, ci e respinsă ca o jignire personală. Îngîmfatul nu acceptă decît lauda, osanalele admiratorilor, și adună în jurul lui nu prieteni sinceri, ci lingușitori fățarnici. El vrea să fie un idol, prea-mărit de toți.

În al treilea rînd, îngîmfarea îl rupe

de semenii lui. Toate realizările și le atribuie numai lui, numai talentului și muncii lui, uitînd că acestea se datoresc și condițiilor oferite de societate, și tuturor semenilor, care l-au ajutat sau cu care lucrează împreună. Ruperea aceasta de semenii, de colectiv, plasarea persoanei proprii deasupra societății, sărăcește sufletește pe îngîmfat și-l împinge pe o cale periculoasă, vătămătoare și pentru el și pentru societate.

Se poate spune — pe bună dreptate — că un om care se lasă stăpînit de îngîmfare e „un om pierdut”, un om care merge spre prăbușire.

Dar nu-i destul să te ferești de pericolul îngîmfării. Trebuie să fii modest: „Munca noastră cere modestie” — zice N. Simonov. Orice muncă cere modestie. Modestia e condiția progresului, pentru că ea întreține în suflet nestînsă dorința depășirii permanente. Modestie înseamnă să-ți dai seama că ceea ce ai realizat pînă acum față de ceea ce trebuie să realizezi încă e puțin. Modestie înseamnă să-ți vezi și nedeșăvîrșirile și neîmplinirile și defectele, să le recunoști și să cauți să le îndrepti. Modestie înseamnă deci, a dori să fii tot mai desăvîrșit, să nu fii mulțumit niciodată, ci mereu să rîvnești să faci încă un pas înainte. Modestie mai înseamnă să fii apropiat de ceilalți, să le fii ca un frate, să recunoști că ceea ce ești și ceea ce realizezi ești și realizezi datorită societății, datorită celorlalți, să ai conștiința că valoarea muncii tale constă în măsura în care ea se bazează pe ceilalți și slujește tuturor. Să recunoști că așa cum pînă acum, și de acum înainte nu poți face nici un pas înainte decît cu sprijinul colectivului, cu sprijinul semenilor. Să primești critica și s-o folosești pentru perfecționarea muncii tale. Aceasta e modestia. Și de aceea ea e condiția ori-

cărei munci rodnice, a oricărui progres.

Muncă, înlăturarea îngîmfării și modestie — sînt calități morale necesare oricărui ostenitor în orice domeniu de activitate.

N. M.

BIBLIA ȘI PĂMÎNTUL. Un proverb african spune: „Cînd a venit la noi omul alb, el avea Biblia și noi pămîntul; astăzi noi avem Biblia și el are pămîntul”. Cît de adevărat e acest proverb se vede din cîteva date. Înainte de venirea imperialiștilor Africa era a africanilor. Năvălitorii albi au pus mîna, cu forța, pe cele mai bune pămînturi, care au fost răpite de la negri. Așa s-au format marile ferme ale marilor moșieri albi. În Kenya, regiunile cele mai mînoase au fost date fermierilor albi, fără a ține seama de nevoile triburilor din Kenya. Africanilor li s-a interzis prin lege posesiunea de pămînt în aceste regiuni. Aceeași este situația și în alte țări africane, ca Uniunea Sud-africană, Rhodesia, ș. a. În Rhodesia de Sud 200.000 de „albi” posedă trei sferturi din toțalul pămînturilor, iar 2.300.000 de negri numai un sfert. În Uniunea Sud-Africană negrii au fost izgoniți în rezervații (locuri neroditoare). Astfel negrii au devenit din stăpîni ai pămîntului, tolerați și alungați în locuri neprielnice.

Imperialiștii au venit cu Biblia, însă una au propovăduit și alta au făcut. După Biblie toți oamenii sînt egali și frați și au dreptul la o viață omenească. După imperialiști negrii nu sînt egali și frați cu albi, negrii n-au dreptul la o viață omenească și sînt ținuți în mizerie, robie și umilire. Cînd au venit imperialiștii aveau Biblia și sabia. Acum au sabia și pămîntul.

Situația asta nu mai poate dura. Popoarele Africei s-au trezit la o viață

nouă. Ele își cuceresc independența. Privilegiile albilor se prăbușesc. E nedrept ca lingă marile moșii ale fermierilor albi să stea o populație densă de africani, lipsită de pămînt. Sînt prea mulți țărani africani fără pămînt și care au nevoie de pămînt, ca marile proprietăți să nu apară drept o sfidare și să nu fie împărțite țăranilor. Zilele inegalității dintre albi și negri sînt numărate. Progresul social face pași uriași pe continentul african.

De aceea dacă în trecutul colonialist era drept proverbul, care spunea că la început albi aveau Biblia și negrii pămîntul, iar apoi negrii aveau Biblia și albi pămîntul, în curînd va fi valabil, un alt proverb, că adică fiecare popor e stăpîn pe pămîntul țării sale și folosește bogățiile ei pentru a-și făuri a viață liberă, îmbelșugată și fericită. Dacă nu vor să înțeleagă acest nou proverb imperialist, îi vor sili să-l înțeleagă popoarele înseși, care își cuceresc independența prin luptă eroică.

E regretabil numai că sub stindardul Bibliei s-au ascuns poftile acaparatoare ale imperialismului hrăpăreț, căci de fapt nu poate fi nici o legătură între Domnul Dumnezeu și vițelul de aur, între Hristos și mamona bogăției nedrepte. A folosi Biblia spre a jefui popoare de pămîntul și bogățiile lor e o crimă și împotriva lui Dumnezeu și împotriva oamenilor. Aceasta nu mai poate dăinui: minciuna se prăbușește și adevărata față a imperialiștilor iese la iveală. Căci scris este: pentru că stăpînitorii nedrepti și bogatii, „sînt plini de silnicie ... și spun minciuni și limba lor e numai înșelătorie în gura lor...” îi voi lovi — zice Domnul — „cu suferințe” și îi voi „pustii”. „Ascultați căpefenii și mai mari”..., care „jupuiți pielea și carnea de pe oasele” poporului, Domnul își ascunde fața de către voi și vă va pedepsi cu nimicirea (Miheia 6, 12-13; 3,

1—12). „Acum, bogaților, plîngeți și vă tînguîți de necazurile ce vor să vină asupra voastră... Iată plata lucrătorilor, care au secerat țarinile voastre, pe care voi ați oprit-o, strigă” împotriva voastră. ”V-ați desfătat și v-ați desmierdat ... ați osîndit și ați omorît”, dar se apropie „ziua junghierii” (Iacob 5, 1—6). Așa zice Biblia, despre cei ce au asuprit și au jefuit popoare în numele Bibliei, în numele credinței în Dumnezeu. Și așa va fi! Și așa este încă de pe acum!

N. M.

FRUMUSEȚEA OMULUI. Intr-un interviu, apărut în „Gazeta Literară” nr. 28/1960, p. 7, celebra actriță sovietică (de teatru și cinema) Iulia Borisova — cunoscută între altele pentru felul excepțional în care a întruchipat pe Nastasia Filipovna în filmul „Idiotul” (după romanul lui Dostoievski) — vorbind despre rolurile pe care le preferă și care corespund aspirațiilor sale în artă, a făcut un elogiu al omului, care merită să fie reținut și îndrăgit ca mărturisirea nu numai a unui mare artist, dar și a unui suflet mare, care vede în om ceea ce e mai mare și mai frumos. Privirea ei pătrunde dincolo de aparențe și descoperă în adîncuri ceea ce constituie măreția și frumusețea omului.

„Cu fiecare rol nou — zice Iulia Borisova —, cu fiecare ieșire în scenă vreau să dovedesc că omul este tot ce poate fi mai minunat pe pămînt. Oricît ar fi de frumoasă muzica, muzica a fost compusă de om; oricît de complicată ar fi construcția sputnikului, sputnikul a fost construit de om. Nu înseamnă oare aceasta că omul este cea mai frumoasă și mai complexă ființă de pe pămînt? Sînt fericită că profesiunea mea îmi dă posibilitatea să studiez și să exprim omul. Trebuie numai să știi să înțelegi ce e mai frumos în om și să știi să crești în el ce

este mai frumos... Și ce frumusețe se dezvăluie în om, atunci cînd cineva observă în el ceea ce este cu adevărat frumos!... Cînd izbutești să descoperi într-un om frumosul, frumosul se dezvăluie la infinit”.

Intrebată asupra planurilor de viitor, Iulia Borisova a răspuns: „Atît timp cît voi trăi și voi juca, voi susține același lucru: că omul este minunat. Voi dovedi asta chiar dacă, prin absurd, va trebui să joc rolul unui gangster.

Voi dovedi că omul se naște minunat și dacă devine ticălos, vinovate sînt împrejurările.

Cea mai nobilă orînduire este aceea care crește oameni nobili, minunați.

În cele mai umbrite laturi ale caracterului omenesc eu caut și voi căuta lumina.

Sînt sigură că omul cel mai îndrăgostit de viață, de frumos, uman, este actorul”.

Convingerea aceasta și felul cum este exprimată grăiește prin sine: orice comentariu e de prisos. Măreția omului, frumusețea lui, descoperită chiar și în cele mai umbrite laturi ale caracterului omenesc, întărită și dezvoltată prin înțelegere și iubire la infinit cîntă bucuria de a fi om, de a putea iubi și înțelege pe om, de a avea încredere în om și de a munci și lupta ca omul acesta să nu fie mutilat printr-o orînduire nedreaptă, ci de a i se acorda condițiile necesare ca frumusețea, măreția lui să se manifeste deplin, să se dezvăluie mereu. Acesta este umanismul socialist — care făurînd o societate nouă dă posibilitate reală fiecărui om să se realizeze pe sine în ceea ce are mai înalt, mai minunat, mai frumos!

N. M.

TIPOGRAFIA EPARHIALĂ

S I B I U

Biblioteca Mitropolitană Sibiu